

БРАНИЧЕВО

Часопис за књижевност, културу и уметност

број 3/2025 **LXX**

Б Р А Н И Ч Е В О

Часопис за књижевност, културу и уметност

Година LXX, број 3/2025

Пожаревац, 2025

Браничево

Часопис за књижевност, културу и уметност

Покренут 1955. године

Година LXX, бр. 3 (нова серија), 2025.

Издавач:

Народна библиотека „Илија М. Петровић” Пожаревац

Дринска 2, Пожаревац

e-mail: casopisbrancevo@gmail.com

За издавача:

Вера Зарић Митровић, директорка

Уредник:

Јелена Чобић Станисављевић

Редакција:

Ана Хранисављевић, Татјана Живковић

Лектор:

Славица Јовановић

Досадашњи уредници: Војислав Живковић (1955-1974), Милисав Миленковић (1975-1982), Александар Саша Марковић (1983-1987), Јован Рајковић (1987-1994), Александар Лукић (1995), Љубиша Ђокић (1996-2003), Славољуб Обрадовић (2004), Биљана Миловановић (2004-2008), Александар Лукић (2009-2013), Драги Ивић (2013-2019), Александар Лукић (2020-2022), Бранка Пражић (2023-2025)

Штампа:

Компромис Дизајн, Пожаревац

Тираж:

300 примерака

ISSN 0006-9140

Илустрације:

Драгутин Симић

Часопис „Браничево” излази једном годишње.

НАРАЦИЈА У НАСТАЈАЊУ	11
Лаура Барна	
Одломак из романа у настајању, о сликарки Катарини Ивановић,	
под радним насловом Пут прве	11
Тања Милутиновић	
Шпагети	17
Портал	19
Ивана Мартиновић Никодијевић	
Мајка	23
Братислав Тодоровић	
Недељно јутро у Ричмонду	28
Рената Минић	
Кад престанеш да будеш роду род	30
Даница Илић	
Чај са Миленом	33
Александра Љубисављевић	
Алцхајмерово чедо	35
Зоран Шкиљевић	
Љубавни есперанто	38
Живот	39
Радојка Никић Милиновић	
У Шантићевом Мостару	40
Александра Вујисић	
Ово је Милица и она ће бити добро	41
Светлана Цвијановић	
Мистерија спомен-гробља – досије „З” као зелена површина	43
Студија случаја савремене породице	44
ГЛАСОВИ МЕЂУ СТИХОВИМА	47
Ненад Ж. Милошевић	
Неначекива	47
Повод	48
Двобој	49
Миодраг Ковачевић	
Милена и Пјеро	50
Александра Петровић Подколзин	
Овој	58
У глави	58

Преко колена	59
Тања Милутиновић	
Ратне игре	61
Војка Миловановић	
О Цезарима	63
Зоран М. Грумић	
Волим те више сваке минуте	65
Љубиша Војиновић Мајсторовски	
Ода фрули	66
Зорка Стојановић	
Слутња	67
Душан Мијајловић Адски	
Не бих	68
Post Skriptum	69
Ирена Јовановић	
Собрање	70
Пустиње, растиње	71
Благица Станоеска	
Истина	72
Финито	72
Александар Јовановић	
Кад ти пружим дланове мокре од суза	73
Ово ти још нисам рекао	73
Црвено плаво и бело	74
Војкан Ивковић	
На задушницама	76
Милош Марјановић	47
Променада	77
Погрешно подешавање	77
Склад	78
Драган Митић	50
Једно те исто	79
Epo in isto	79
Да ли...	80
Ali ...	81
Пајо Бркић	
Вјечна пјесма	82
Рупа	82
Кона и штука	83

Александра Мишић	
Брице и ковачи	84
Дуд (Morus nigra)	84
Мучнина	85
Зоран Антонијевић	
Када умре кафански човек	86
О усамљености	86
Повратак	87
Мира Ракановић	
Уметност	88
Обећање	88
Освит	89
Милан Мартинов	
Патња	90
Бојана Јеленковић	
Авај, кћери наше	91
Стихотворка	91
Зовем се песма	92
Александра Вујисић	
Попиј ме да се смањиш	93
Савршени	93
О слободи, поново	94
Драгана Јованчевић	
Гласноша	95
У сенци орла	95
Неизвесност	96
Марија Челебиева	44
Песма о граду Струмици	97
Јасмина Николић	
И би, дан трећи	99
И би, дан четврти	99
И би, дан пети	100
ПРЕКО ГРАНИЦА РЕЧИ	102
Константин Станиславски	
Мој живот у уметности	102
(Превод: Драги Ивић)	
Фрањо Франчич	
Њено месечево лице	107

НАРАЦИЈА У НАСТАЈАЊУ

Лаура Барна

Одломак из романа у настајању, о сликарки Катарини Ивановић,
под радним насловом *Пут прве*

Катарина vs Катарина
Столни Београд (Секешфехервар)
22. септембар 1882.

Мислиш да не знам колико си одувек само сама!? Мислиш да не знам да си намерно разбила васкршњу чуваркућу!?

Ја, којој су дани избројани задовољно умирем, а Вама, Господо моја, за људство, за род мили, за увеличавање љубљене домовине Ваше, дуг и срећан живот желећи, и вечну хвалу Вам за дично ми одликовање одавајући, јесам...

Мајка

Столни Београд (Секешфехервар), 1828.

„Прошла је поноћ, чедо моје, угасила се и ватра, хладно је, намерно нећу да те огрнем, можда се још дозовеш памети као све добро васпитане девојке. Овде нема ваздуха, зар не примећујеш!”, мајчин глас ми је зазвучао неубедљиво, као да су се страх и бунт измешали и лажно га огордили; никада није умела да прикрије намере и сад их је неспретним покретима тела одавала. Ако подигнем главу и погледам је, омешћу јој наум речитим изразом; у последње време осећам нетрпељивост у граничју са сажалењем, довољно да је видим онако старачки погнуту и сместа ми се од страха скупи јед у грудима. Њене руке су ме највише мучиле, јер руке су ми одувек биле показатељ унутарњег стања, а по начину како их она помера и покушава да их сакрије под наборе хаљине, видим да неће одустати, али и да јој је врашки тешко. Осуте су старачким пегама откад памтим, пренела их је и на моје лице као тестамент. На њу сам повукла и тврдоглавост а не на оца, како му је учестало замерала, и знала сам да је и сада залуд да се опирем јер нешто је крупно намислила, и ићи ће до краја.

Одједном ми је соба постала мања него икада, слабашна светлост у лоју гушеног жишка није успевала да допре до свих углова, као да сам затворена у светлосни круг у који је ушетао гломазни улез усисавајући и оно мало преосталог ваздуха, па ме обруч гуши, не успевам да видим ни прст пред

Ксенофонов хотел
Аутор: Драгутин Симић

Милош у парку
Аутор: Драгутин Симић

носом. Мајка нипошто не може бити улез, али њен израз прошаран сенкама ме плаши и радо бих јој сасула у лице непримерену реч с врха језика; већ чујем како Катарина шкргуће зубима, стискам шаке, суздржавам гнев. Зато сам чекала да што пре седне на треножац – њено посвојено место. Све учесталије је без најаве улазила у моју квартиру, и све мање је била речита, некад би само залегла на канабе руку подметнутих под главу, загледана кроз прозор као препарирана птица, или би ме испитивачки посматрала све док јој не засузе очи, а ја сам у њеном погледу хватала неописиву бојазан која ме је стравила. И бивало ми је мука до повраћања. Али данас ми је деловала одлучније, иако сам слутила да иза куражи прикрива бригу.

Нагло је привукла треножац и села, приметих да јој очни живац криви десни образ, као да кани да га згужва.

„Мало које женско у Угарској зна перце за писање у руци држати, а камоли кичицу. Где си видела да женска краси и облачи, не сме бити другачија, зна се где јој је место, ако не каска за сенком мушкарчевом, онда је његова сенка – као девојчица очева, као девојка мужевљева, а после ничија...”, начас је застала, свесна да јој одлучност посустаје, кажипрстом је притиснула десни капак.

„Ионако не осећам шта је око мене док малам... а ни да сам женска, сенка тек никако и ничија! Мајка, разумите, ја другачије не могу!”, покушах викањем да оставим утисак одлучности, и знала сам да се тиме јалово браним, само себе даље једим, прогутла бих и своју и њену ватру да могу.

Поглед јој је зачудо мекан, али ипак хладан као свила, само љубав може да га разоружа, али се суздржавам, не бих да јој дам повода за нова патетисања, њима је лакше долазила до циља, већ навикла да иде пречицом.

Грч у десној шапи почиње да ме жига, зашкрипаћу и ја зубима ако га сместа не зауставим стиском леве руке, већ сам нашла начин како да га обезглавим кад ме обузме од претерана држања кичице или писаљке, а упратила је начин и мајка, зато се не померам, лакше ми да отрпим него да види да ме боли.

„Разговарала сам се са оцем све до малочас. Како сам и очекивала, попустљив је, не да на своју мезимицу, а ја му се изгледа морам приклонити ради мира у домазлуку, иако се бринем за твоју судбину. Господ зна шта коме припада, а теби је изгледа наменио да тим нежним ручицама красиш свет”, уздахнула је да прикупи снагу, упињала се пошто-пото да настави, сад јој је онај живац захватио и леви образ па јој је цело лице подрхтавало, на ивици суза немо је зурила у своје руке млитаво положене на крилу. „Мила моја Катице, тешко се мирим с његовом вољом... Девојчице су те одувек избегавале, чупале ти плетенице као каквој ритавој лутки, дечаци те гледали попреко издаља, чиниш све ко мушко али вретенасто тело те издаје па их збуњујеш. И опет буниш по своме!”, надувана гордост наједном је спласла, и не изненађује ме плачом, у последње време навикла сам се на туђе сузе.

Да ли се човек може навићи на мајчине сузе?, питам безгласно Катарину, разуме али не одговара, пушта мене да се суочим, повлачи се, а после ће се правдати како ме равнодушношћу бодри не бих ли и ја ојачала.

„Зло и наопако, шта смо згрешили да нас свет због тебе кори, у последње време заобилазе наш газдалук, окрећу већ главу од мене кад ме сретну на шору.

Примећујем да те је и смех напустио...”, нагло ми се унела у лице, осетих њен киселкаст задах, и да јој нисам читала речи са усана, од силине грцања не бих препознала шта ми говори. Крајичком хаљине обрисала је браду, на чему сам јој била захвална, јер избегавам да је тешењем додатно растујем, али ипак ми је жао што то чини она, могла сам ја, само да ме је Катарина пустила. Сапиње ме код сваког сентимента и окреће га углавном на шегачење, а сада ме још и надгорњава којекаквим безобразлуцима.

„Кажите им једноставно да блентаву кћер имате! И немојте поново плакати, ево, сместа остављам плајваз, бегам под дуњу, а ујутру ће и вама и добром оци бити и боље и јасније. Обоје сте ме томе одмалена учили: јутро је разборитије од ноћи! Немојмо под мрклином о мојим изборима”, растворих десни длан, принесох га њеном образу, канила сам да га помилујем, али она се измакла брзим окретом главе, што је обично чинила опхрвана љутњом, настојећи гнев да ублажи тобожњом ароганцијом. Зурила сам у њен потиљак и натапиран прамен косе којим је прикривала перутаве печате, и чекала сам да се окрене.

„Руке су ти помодреле, дај ми да их згрејем, метни их под моје пазухе, вазда су топли као гушчја гнезда”, нагло се окренула, зграбила моју десну шаку и гурнула је под пазух. Осетих колико је влажан и већ сам знала да ће ми рука до јутра воњати по белом луку, јер њен зној вазда је заударо на дивље.

„Нису ми прсти модри од хладноће него од мастила и угљена, не видите добро под тим слабашним светлом, а нисте ни цвикере метнули”, рекох иако ме није слушала, наставила је да шара погледом по таваници као да сабира слике и смишља им називе. Начас је застала, оборила главу, чула сам њен сецкав дах, потом и отргнут уздах.

Осећала сам како се воњ њенога зноја шири светлосним кругом у којем смо сапете, ненамеран да из њега изађе. Нисам више могла да поднесем стисак, извукох руку и брзо је угурах под свој пазух. Сув је и мирише на љубичице, јутрос сам натапкала тело колоњском водицом коју ми је оцо набављао из Париза, чак сам и косу попрскала, начула сам да тако раде праве даме, мада се нисам могла убројати у њих. А мајка, чинило се, ништа није приметила, забављена својим сликама и даље је колутала главом на омрчени плафон.

„Била си крупна беба, као да те сад гледам, уплашила сам се кад те је бабица ставила на моје груди, нестало ми је ваздуха а и млека, пресушила од чекања да изађеш из утробе, као да си се опирала људима, а многи у Веспрему су те дочекали радосном вриском и смехом. Смех би и мртвог човека усправио”, нагло се исправила, подметнула обе руке под крста, пуцнула усмољеним уснама. „Толико смо те желели да смо и отац и ја занемели угледавши модро клупко, ниси много плакала, али ти је лице било зборано као у какве старице па је деловало да и ти цмиздриш, само некако мукло, без гласа, поносито ваљда. И још онда смо слутили да си рођена стармала, ухватили смо слутњу једно другом у очима, али смо је оћутали не знајући шта бисмо с њом. Помодрела стармала усред осунчаног пролећа, а тај мај у Веспрему је био топлији него икада и пре и после”, благо се насмешила, преостале сенке по њеном челу и образима развејао је разгорели пламен лојанице, омекшао јој израз; схватих да покушава прошлосту да ме придобије, на шта сам била болећива, али нисам имала срца да је прекидам.

„Лазар је тражио на моју ургенцију премештај у крунидбени град, нашли нам лепу и пространу кућу у Српској вароши, некако се чинило да нам тај квартал по свему припада. Мирисали су модри јорговани, бацали смо их по дворишној стази по којој си пузала више главом него рукама, као да си прстиће чувала и штедела за нешто вештије и значајније. Цео Секешфехервар ме тешио, а ја сам плакала од среће. Ипак, нешто ме јело изнутра гледајући те како брзо растеш а да нисам знала шта, неки опак домишљај, иако ме је сироти Лазар одговарао: Марија, наше дете ће више припадати свету него нама! Он је јоште ондак видео твој пут, а ја ништа нисам разумела, мајчино чезнуће је слепо и глуво, не пристаје да јој отуђе пород, макар и читавом Земљином шару угађало”, завршила је толико тихо да сам једва успела да чујем последње речи.

„Мајка, знате да нећу одустати, и не покушавајте да ме придобијете сентиментима. Ако је добри оцо то схватио, не знам чему ваша брига, и сами сте казали да ми је Господ определио пут, а ви га још посули цвећем, па таман и невољно. И да знате, до нашег уласка била сам срећнија него икада, успела сам да укосим главу таман колико је било потребно да је правилно пренесем са зрцала на хартију. Јесте ли кадри да процените која је то срећа? Мучила сам се с тиме данима, и врат сам искривила али ме бол не боли, не бригајте...”, готово да су нам се врхови носева дотакнули, осетила сам како ме све жешће обузима бес, не због ње него због свога беса. „Мајка, следећи пут куцајте кад намерите у моју квартиру, нисам више мало мезимче Катица!”, изговорих глупост не знајући шта бих друго казала.

Видела сам како споро устаје подупирући се длановима о колена, слушала сам како јој кости крцкају.

„Мислиш, ноћима? Мислиш да могу спавати док си ти будна? Мислиш да и отац и ја не знамо да се, чим погасимо петролејке, искрадаш из постеље и хиташ на трножац пред зрцало, ни воштаницу не палиш, кад можеш, красиш под месечином погнута као вејка, сва си се искривила, ето те налик кривом дрвету”, насумице је замахивала руком као да разгони рој обада, малко застала да поврати дах, приметих да јој се брада и образи још јаче тресу и поверовах да ће опет бризнути у плач, али она се нагло прибрала и наставила тише: „И да не уходим, мајчино срце би знало шта јој једина душа ради. А она бандоглавица бди по читаве ноћи, зури упразно кд сумасишавша, и до зоре са самом собом дијалектише, већ су тамни колутови прогутали те лепе црне окице, па су још изражајније због бледила које те не напушта ни док ти студен у дворишту штита образе или их северац бије.”

Пригнула се ка мени као да је канила да ме пољуби. Трачак светлости пао јој је на дежмекасте образе и опазих да букте, оцрвењени као паприке. Да сам могла у том трену да их намалам, ухватим праву нијансу љутње, јер чим зажмурим нестаће црвено зато што ми је мајка, и зато што не могу бити равнодушна и процењивати туђим очима. Увек смо најнеправеднији према најближима, блиским нам срцу, вечито их стављамо на чекања, чак и грубо скрајнуте, рачунајући у сваком тренутку на њихову стрпљивост и спремност на толерисање недостатка обзира. Погрешно је веровање како за њих имамо времена јер се тобоже с наше стране љубав подразумева, и они су, увек рени смо, кадри до века

да нас чекају. А заправо чинимо неправду, и себи и њима, јер све је подложно метаморфози, пре-ласку из једног стања у друго – па и љубав, чак и мајчина.

„Не мораш се више крити, краси дању, то сам дошла да ти пренесем тешка срца, моје и очево захтевање. Страх нас за твоје здравље, дете, али уздамо се у подашност Господњу”, глас јој је коначно строжи, радује ме јер се прибрала, канда су јој и пеге по надланицама изражајније, разлиле се и целе их обузеле; сажалих се и на њих, и на своје образе.

„Љубим руке, мајка! Велику радост сте ми оцо и ви приуштили својом милошћу. И знајте да вас нећу изневерити, ма шта слушали по вароши, бићете једнога дана поносни на своју блентаву кћер.”

Тања Милутиновић

Шагети

Знало се да је деда незгодан, а да се није много дискутовало на ту тему. Знала је и Маја. Нико му није противуречио. Видело се и по начину на који га је баба третирали. Никада није било свађе међу њима. А зашто би и дизао цеву, када му је све одговарало. Он је најчешће лежао у кухињи, јер је стан био мали. Поред њега, баба је већи део дана кувала, месила и правила разне ђаконије. Вазда у брашну, сецкала је резанце, развлачила тесто оклагијом, док су се са шпорета пушила примамљива јела, у којима је деда налазио највише задовољства, што се дало и приметити. Маја је радознано гледала како њена баба на кухињском столу пегла дедине ствари. – Ово као да су гаће од нилског коња – рекла је подсмешљиво мајци, гледајући како доњи веш заузима цео астал.

Све на деди било је увек свеже опрано, испеглаво, и миришљаво на бохор. Ако је негде излазио, он је увек одевао чисту, белу, испеглану кошуљу, и панталоне “на црту”. Слабо се кретао. Време је проводио на свом легају, читајући новине. Када би га затекли испред зграде, у шетњи, носио је увек исто: црно одело, белу кошуљу, црни шешир, и штап. Кретао се полако због килограма. Тек је пребацио шездесет пет, а већ је имао гомилу болести. Маји је било необично када су га виђали напољу. Онако тром, отежао, као да није припадао ујурбаном, спољном свету. Обично је правио малу шетњу поштапајући се до оближњег парка, а сва забава му је била играње таблића, са ретким, преосталим пријатељима.

Кад је био добре воље подбадао је Мају - Удаћемо те за попа, бићеш попадија Јулишка. Она се увек дурила и протествовала, и није могла да огугла на шалу. А он је баш зато задевао - Јулишка, Јулишка – док се мрштила и гунђала, на његово велико задовољство. Користио је неколико истих шаљивих израза - Водићу те у дупе на вашар. Купићу ти шарену лажу. Видим да ће радити подгузовски (каиш)... Од њега нису долазиле никакве нежности, само задиркивање.

Био је рођени колерик. Свако дружење је уништио, јер је комшије увек избацивао напоље са картања. Посвађао се са свима, сем са Мајиним оцем, који му је, очигледно ишао низ длаку.

Унуке је трпео, али су морали бити мирни. Ген напраситости пренео је на потомке, увек на муци да га потискују, да не би били као он, (вођени вештом, неприкосновеном мајчином палицом, која је настојала да их изпотиха укроти, и научи да ставе своју ћуд под контролу). Ову експлозивну страну природе, ујаци су истресали на фудбалу, а мајка на несрећном оцу и њој, који су пропалили због њених топло - хладних третмана. Овакви људи су обично или весели или љути, нема средине. На први поглед, могли су својом ведрином заварати оне који их не познају, а најближима загорчавати живот наглим променама расположења. Зато се деди нико није супротстављао, и нагонски унуци нису били немирни кад су боравили код њега. Смртно су се досађивали, али нису смели да скачу нити дижу галаму. Нико није желео да га изазове, па да види оно што се наслућивало, да је деда љут, прек и агресиван лик.

Унука је бабу обожавала, али деду не.

Када је боравила код њих свако јутро је гледала исти ритуал. Баба је доносила за сто прибор за бријање. Деда је на четкицу цедио седефасту пасту, наносио је, па се затим полако бријао испред постављеног старог огледала, одевен у поткошуљу “гилиптерку”. Потом је могао да започне дан и накратко изађе испред куће. Али никад ништа није радио. Понекад је себи куповао новине. Није одлазио у радњу, нити набављао потрепштине за кућу. Баба му је постављала да једе и склањала за њим. Лежао је и гојио се њеном перфектном кухињом. За Мају, деда је био човек који лежи и једе. И тиме себи прави још већи проблем. Понекад му је баба кувала ракију, па је цела кухиња пријатно мирисала. Али ретко је пио због лекова. – Од свих задовољстава остало ми је још само да једем - говорио је. А чињеницу да је некад било много других страсти, најбоље је знала баба, која је сама подизала децу, чекајући да јој пошаље неки динар из печалбе. Никад није слао целу плату, јер волео је себи да угоди, да се размеће и чашћава у кафани, док су њој годинама стизале необичне разгледнице од непознатих жена, а богомаи и деце упитног порекла.

Пара никад није било ни приближно довољно, а баба је поклоне ретко добијала. Једном је донео гомилу робе, хаљина и ципела. Био је необично љут када их је избацио пред њу. Ципеле нису биле њен број, али деца су се радовала стварима, док је баба ћутећи и подозриво гледала сумњиву робу. Слутила је да се посвађао са љубавницом, те је онако плаховит покупио све што јој је купио, и донео кући. Овакве испаде решила је да игнорише, и да се брине само о деци. Он је ионако ретко боравио код куће, што је можда било и боље, јер умео је да буде агресиван кад попије. Тако је породица стасавала у његовој одсутности, вођена бабином диригентском палицом. Лепо је васпитавала и школовала потомство, довијала се са мало новца, али бар је био мир. А кад је отишао у пензију, деда је већ био сувише болестан да пије и скита, па се притајио, седео у кући и одао се једењу. Но, сећања на његове љуте испаде живела су у породици, и нико му се није супротстављао. У кући је завладао мир. Свако је радио свој посао.

Једног викенда, кад је Маја боравила код њих, деда ју је изненадио – Ево ти пет динара - наредио је - Иди и купи ми новине.

Овај захтев је био необичан, јер се баба плашила саобраћаја, и није је нигде пуштала саму.

Маја је изашла и отишла до трафике, и по обичају, осим новина, купила себи кутију жвака. Њени родитељи никад нису много водили рачуна о кусуру.

Деда је узео новине, и кад је видео да фали ситнине, пао је у ватру. Разјарен, скочио је са кревета, узео каиш и напао је. Затечена батинама, Маја није плакала, мада су ударци и те како болели. – Врати ми пет динара! Кога си питала да потрошиш!? - Понављао је намћор, док ју је бесно и јако ударао. Чињеница да је једна избезумљена, подивљала, одрасла особа, свом силом пребија због кутије жвака, шокирала је. А кад је урличући почео да захтева новац, претрнула је од страха. Није имала код себе ни динара.

Након што ју је изударао, деда се вратио у кухињу и легао. – Врати ми новац! – љутито је понављао из кревета. Помислила је да ће јој се нешто страшно десити, јер док ју је дрмусао и ударао, приметила је како баба на вратима стоји

замрзнута, са преплашеним изразом на лицу. Није се усуђивала да се умеша, јер је знала да би насиље још више ескалирало. Сачекала је да он изађе из собе, кришом је извадила свој танки, изанђали новчаничић на клипсу и пружио јој пет динара. Маја је са олакшањем прихватила новац. Задржавајући сузе пришла је деди и предала му петодинарку. Без речи је узео. Након тога, завладао је мир као да се ништа није десило.

На лето, отац ју је једне вечери позвао да изађе из своје собе. Снебивао се. Иза њега је стајала мајка.

- Деда је умро – саопштио је скрушено, видно потресен. - Био је много болестан.

Мајка је стајала иза њега и благонаклоно је посматрала, спремна да је утеша ако заплаче.

– Знам да је био јако болестан – потврдила је Маја, прибрано, а њима као да је било лакше на души што мирно прихвата неумитно зло.

Потом су наставили да одлазе код баке, исто као и пре. Она је једнако спремала, кувала, месила, све по навици. Једино није било никог на каучу поред ње. Осетила се нека језна празнина, али и чудно олакшање. Сама чињеница да их је смрт походила, била је узнемиравајућа, но девојчица се брзо навикла да је баба сама код куће.

Једне ноћи Маја је уснула: деда је изненада ушао у свој стан. Изгледао је лоше: веома блед, намрштен, љутит, у црном оделу и белој кошуљи, са шеширом на глави, сео је за сто. Баба га је уплашено гледала.

- Дај ми да једем! – наредио је бесно. А онда је почео бесомучно да гута укусне домаће резанце, просто да се дави у њима. Загрцнуо се, очи су му се исколачиле, сав је поцрвенео, а из уста су одједном кренули да му излазе некувани шпагети у свежњу, као тек отпаковани.

Пробудила се нагло, у зноју. Када је схватила да га је само сањала, лакнуло јој је, но

већ следећег часа се забринула, јер шта он више хоће од бабе, зар му није било доста, негодовала је, уплашена и зачуђена, као да све није било сан, као да је деда стварно долазио да се последњи пут наједе у својој кући, за својом трпезом.

Портал

»...And I will set you free
Go with him«

Носталгија и сећања су најјефтиније путовање, за које не требају ни новац ни документа.

Довољно је загледати се у стари педесетогодишњи браон ормар, рестлове једног времена, некад актуелне линије намештаја, чији су се комади налазили

скоро по свим домовима. У велики браон четворокрилни ормар свашта је могло да стане, па и читаво једно време. И празан, он би био крцат успоменама на живот Анине породице. И сада се сећала где су чије ствари стајале: у средини су биле вешалице са мајчиним комплетима и татиним оделом, а са стране, по фијокама, дечја гардароба. Мала фијока је била намењена за пионирску капу и мараму, али капа је умела некако необјашњиво да нестане баш пред неку свечаност или приредбу, па ју је неодговорна пионирка често позајмљивала од комшинице са спрата.

Ана није дозвољавала да јој баце ормар иако је претило да му отпадне врата. Но ипак се некако и сад држао, вечито крцат свим и свачим. Заправо, наместо њега требало би одмах купити два, да приме пренагомилану садржину. И у најтежим моментима када је харала епидемија, или када је трпела болес, Ана је маштала пред спавање да ће једном устати и ући у тај ормар, и да ће је он одвести у прошле, безбрижне дане. Што је он понекад и чинио, као захвалан јер га није избацила. Био је нешто попут живог кућног љубимца.

Једне вечери, за време полицијског часа, она је уморила и ушла у њега, склупчала се и затворила врата за собом. Жмурила је, све док јој се пред спуштеним капцима није забелела ведрост светлости, а по лицу затитрала нежна топлина, мада је у стану владала зима.

Отворила је очи, одгурнула врата и схватила да је у својој новој дечјој соби, године 81.

Када се њен много млађи брат родио, њој су од мале кујне направили малену собу, а од терасице је настала мини кухиња. Све је савршено функционисало. За њен нови кутак купили су бели намештај, са наранџастим лајснама, као и мали ормар из ког је изашла. У њему је био џумбус, а њене хаљине су увек, па и сад, лежале на поду. Тапете су биле светле, са илустрацијама играчака: лутки, меда и пајаца. Кревет је зачудо био распремљен. На столу, крај ормара, стајао је мезетлук, стаклена литарска флаша кока коле и фрукталови сокови. На вратима свеже офарбаном у бело, ујак је од самолепљивог тапета направио црвене силуете Битлса, које је од прошле године обожавала. Погледала се у прозорско окно. Почела је да пушта косу, и шишке су јој падале на пола лица. На себи је имала нове фармерке са трегерима. Брату је рођендан, сетила се. Још мало и окупиће се фамилија.

*

Неко јој куца на врата од собе. Улази Цеца, другарица из суседне зграде.

- Он још није стигао? – пита и лукаво се смешка.

- Нема никог – одговара Ана. – Изненађена је како се брзо привикава на свој нови, заправо стари узраст. - Још нико није дошао.

Нуди је послужењем. Радознано гледа час другарицу, час себе у прозорском стаклу. Ситна је, веома витка, нема нигде сала. Тело не осећа, сасвим је лагано. Чини јој се да је још недовољно развијена - још је као дечкић, уста и очи су јој превелики, поглед некако поспан. Добија жељу да стави креон и маскару, али наравно, отац би се јако наљутио. Ни Цеца нема шминку. Коса јој дугачка,

пепељасто плава, валовита, пола покупљена. Ана за себе не зна да ли је привлачна. Усне су јој сувише бледе, немају јасну линију. Кармин би помогао.

- Јел сте се пољубили? – пита Цеца.

- Не, не, ни не причамо о томе – одговара јој нервозно. Преплављује је nelaгодност.

Већ три недеље, пољубац се намеће као обавезна тема.

Неко куца на собна врата и улази онижи, црномањаста дечак. Да, да, невероватно, заиста је Он. Одавно је схватила, да њен први момчић подсећа на чувеног глумца, само што нема плаве очи. Девојчице га воле и популаран је. Ани ласка што је питао да се забављају. Хтела је да буде виђена с њим, али не може да се љуби. Не жели ни да се држе за руку. Виђају се као другови. Она се потруди да неко увек буде с њима.

Дечко седе крај ње на кревет. Примећује се да је збуњен. Први пут ју је посетио у стану. Снебива се. Чују се гласови из предсобља. Долазе гости. Чује фамилију, комшије. Осећају се вибрације веселе атмосфере у зачетку.

Он неће да једе, само пије кока колу. Нервозан је. Ана једе тарту која је изврсна. Смех из друге собе. Весели гласови. Своја је на своме. Цеца као савршени параван. Он збуњен и безопасан. Пуштају грамофон, бирају плоче. Први пут јој седи толико близу, и први пут су им бутине спојене. Не може другачије јер нема много простора. Топлина и енергија другог тела, и преко одеће заструје. И јасније жежу него икаква нагост. Он као да не примећује, али Ана осећа неку тромост у целом телу, отежалост као да је у кока коли алкохол, али они га никад нису окусили. Тоне у душек, закива се бедром у бедро. Погледа му профил. Зашто раније није увидела како је леп? Жели да га загрли, да га стегне, и да се догоди шта год. Пољубац. Први. Нешто...било шта. И то што је нервозан и ослушкује гласове одраслих из друге собе, њој не смета, већ супротно, даје јој храброст. Јер није сад она неприпремљена страна, која треба нешто изнебуха да поднесе, него је он у позицији да му је непријатно и тиме је безопасан, пасиван, док она смела, снажна, својом жељом преузима његову мушку моћ.

Ако Цеца зажмури, ако се направи да не види, она ће, они би могли сад... спремна је сасвим, бутина јој гори. Цело тело у исто време и опуштено и напетост. Смешка се вишезначно, и задиркује га. И ево само што му не принесе лице, док другарица одвраћа главу ка прозору...

Трас! На врата упада отац без куцања.

- Гле гле, кога има овде!

Мајка му је већ рекла. О, Боже, како је весео и млад. Лепе црне, вране косе, белог лица. Поздравља се. - А добар ти је дрес - каже дечку да га открави. - А за кога навијаш? - Причају о фудбалу. Али дечак је збуњен и помало уплашен, иако су сви љубазни.

- Ја морам да идем. – устаје нервозно – Па видимо се сутра.

Ани је криво. Одједном има лош предосећај. Ништа од пољупца. А сутра је увек далеко. Схвата да се овакве ствари не одлажу. Оне се десе само једанпут. На овакав начин. Можда се више никад неће наместити овакав пољубац. Неки други биће први, али неће бити овако савршен, случајно пожељен. Можда ће јој бити искамчен, намештен, задешен.

- Уплашио се твог тате – примећује Цеца док грицка колаче.
- Да, збунио га је. Видећемо се сутра.
Завлађује се у кревет, и слуша веселу грају из суседне просторије. Гости се окупљају. Добро је. То су све вољени, а ипак хвата је сета док се собом разлеже грцави глас Џона Ленона:

...Oh, oh, oh, oh, oh, oh,
Anna, just one more thing girl
You give back your ring to me
And I will set you free
Go with him.

Ивана Мартиновић Никодијевић

Мајка

„Нааааааааа!“ – чуло се из друге собе. Дубок женски глас, отегнут на самогласницима, дозивао је не тако младу служавку. Жена је седела, тешка и стара. Требала јој је Ната.

Ната је прала судове. Журила је да их опере јер се „Нааааааааа“ орило кућом чешће него што је требало. Када би се одазвала, жени обично није требало много - да јој дода књигу, чашу, подигне или спусти ноге са табуреа. Ништа од тога није било хитно. Жена је могла да сачека. Ната је ипак дошла као и сваки пут када би је звала. Није хтела да се прави да не чује, није хтела ни само да испуни заповест, окрене леђа и оде, иако су се судови добро насапуњани пред само испирање сушили и биће клизави кад почне да их испира, па ће морати да пази да јој не исклизну и не разбију се. Не, није окренула леђа жени којој је била потребна, не та ситна услуга, већ присуство другог бића, друге душе, па макар и служавкине. Чекала је да је жена отпусти.

Жена је знала да се Ната жури и ценила је њену сталоженост, њено лице које не показује журбу и нестрпљење. Од свих служавки само је Ната могла да чека и стоји, као да нигде не жури, као да ништа није оставила недовршено. Зато је и задржала и није отпустила. Ната је била добродушна и поштена, није свуда завиривала и добро је радила. Жена није била од оних газдарица које су безобзирно траћиле време служинчади. У празној и тихој кући, жена је често слушала своје срце које још увек куца и тај јој звук није чинио задовољство. Једно друго срце хтела је да чује... Отпустила је Нату да се врати свом послу.

Увојци, тамнобраон увојци, рисмки нос и високо чело, осмех, рука и у руци кист. Ручица млада, кошчата и енергична, ручица што ствара магију. Магију живота. Плава, модроплава, светлоплава, црна, бела, горе-доле по сликарском платну, магија. Сунчеви зраци забљескују жену и она види сенку што јој заклања зраке, носић и очи, осмех, осмех од ува до ува, осмех пун зуба, враголаст поглед, а питом и мио на лицу господственом и древном, црнпурастом и дугуљастом, лицу што је спојило сву декаденцију Запада и свежину Балкана...

Жена зајеча и отвори очи. Опет је задремала. Није волела да дрема. Ни да живи више није волела. Живот се не воли, а да се живи мора. Усуд, казна, судбина, шта ли је од тога није хтела да зна. Знала је шта мора.

„Нааааааааааааа!“, позвала је. Ааааа је било интонирано навише, ооооо је било наниже. Деловало је као да се шали, као да у шали позива, као да јој ништа не треба, као да се игра гласом и послушкује попут детета које учи да говори. Чула је Нату како долази. Шта ће јој сада тражити? Може нешто да је пита. Да, тако ће урадити.

„Изволите, госпођо“ - стигла је Ната.

„Је ли долазила Смиља? Задремала сам, можда није хтела да ме буди“. И Ната је чекала Смиљу. Смиља је долазила сваког дана. А тога је баш није било.

кретала кроз познате собе, међу познатим стварима. Ишле су полако и одлучно, прошле су све препреке старог изгланцаног намештаја, избиле су према вратима. Под је скрипао под тешким корацима, тромим телом и храпавим ходом. Туп звук је прекинуо узнемирујућу тишину.

„Нато!”, кратко и оштро рече жена. „Шта то би? Је ли то столица пала?” Ната је промрмљала: „Ма ја сам ногом случајно запела и столица је пала“. Са стрепњом је очекивала одговор који се одмах зачуо: „Аааахаааа, Натооо“. Знала је и жена, знала је и Ната да жена зна.

Жена је отпутовала на гроб своје кћери и њеног оца. Кћер је почивала на гробљу у граду свога оца. Жена је живела докле год је морала у свом граду у коме је родила кћер, у коме је подизала и у коме је без кћери остала. Са собом није понела ништа, све је оставила свом граду. Отишла је без повратка у сусрет својој души која је одавно напустила да би над ћерком бдела.

Ната је нашла друге послодавце за рад у кући, а са Смиљом понекад попила кафу. Јелици је Смиља нацртала рад да буде одличан, а опет да се не види њен таленат и њено знање. Да буде добар и да њен колега који тако слабо оцењује Јелицу ипак види да се дете потрудило. На једном од сусрета уз шољицу, како се кафа тада пила, питала је Јелицу коју је оцену добила. Познавала је наставника и знала да је он веома цени. Није ни сумњала да је за Јелицу учинила добро дело. На њено питање Јелица се стидљиво насмешила и погледала у газдарицу Нату. Ната је прочистила грло и почела: „Госпа Смиљо,...”

Јелица из приче је за Смиљин цртеж добила четворку. Због тога је Смиља ишла у Јеличину школу код Јеличиног наставника, свог доброг колеге и великог поштоваоца. Смиља из приче била је кустос у Галерији. Наставник није знао да је четворку дао, не Јелици, него Смиљи. Због тога је морао много да се извињава. Смиљи. И да се правда како није знао кога је у ствари оцењивао. Ната из приче радила је као спремачица у Галерији и била је Јеличина станодаватељка. Доживела је дубоку старост. На староиталијанском реч парма значи штит. У Италији постоји град Парма који је био судбоносан за жену из приче која се звала Даница Павловић. Браон увојци и енергична рука са кистом припадали су Даничиној кћери којој је мајка у родној кући основала Галерију. Даничина кћер звала се Милена. По мајци се презивала Павловић, по оцу Барили. Миленине слике живе у Пожаревцу, а Милена са родитељима почива у Риму. Град Пожаревац планира да реновира и прошири Галерију Милене Павловић Барили и у галерији отвори школу сликања за младе. Јелица је постала медицинска сестра, пожртвована и блага према пацијентима. Са својим Дражом, који се појавио тек касније и Јелицу прозвао Јелка, што је цео град прихватио као њено име, имала је две кћери. Није више ништа цртала. Од својих кћери тражила је и да јој торте украшавају.

Ову причу испричала ми је мајка, а ја сам је мало домаштала. Када посећујем галерију увек изнова станем испред плоче на којој стоји најлепша посвета мајчине љубави таленту, труду и младости свога детета. И увек мало отплачем. Због њих две. Осећам да њихова неизмерна љубав није нестала, него се материјализовала у енергију ту у њиховом дворишту над којим звезде сијају лепше него игде на целом свету.

На крају, ред је да се и ја представим. Моја мајка је Јелица из приче. Често за себе чујем у сусрету са људима „А, ти си Јелкина ћерка“. Моја мајка и ја често седимо у нашем дворишту у Пожаревцу. И да, изнад Пожаревца звезде сијају најлепше.

Као и моја мајка, и ја имам две кћери. А њихове приче се тек пишу...

Ову причу посвећујем добродушности моје мајке која мисли да су сви људи искрени и добронамерни као она.

Недељно јутро у Ричмонду

Прелепо сунчано јутро свануло је у питомом предграђу западног Лондона, у Ричмонду. У приземљу куће у улици Шелдон Роуд мирисао је чај на столу и шушкао папир Тајмса, које су лагано окретале нежне руке средовечне жене. То недељно уживање није пореметио ни телефонски позив њеног шефа, који је и недељом радио, спремајући теме за сутрашње вести. Након разговора, вратила се окретању страница и испијању чаја, смишљајући у глави будући текст.

Још увек у розе бадемантилу, однела је празну шољу у кухињу. Пријатно изненађење – судови су били опрани и уредно сложени. Ћерка је, вероватно, синоћ све поспремила. „Супер”, помисли, „сад могу да се препустим туширању и припреми доручка за нас две”.

У купатилу, док је пуштала воду у кади, посматрала је своје тело у огледалу. И упркос годинама, изгледала је прелепо. Бело тело жељно љубави, и даље изазовно, секси, али дуго без неког коме би се препустила. Било је удварача, али их је одбијала – није желела авантуру без сигурности. Живот јој је пролазио у одгоју деце, у послу, у непрестаној динамици једне искусне новинарке.

Деца су одрасла, кренула својим путем. „Крајње је време да учиним нешто за себе,” помисли Никол, чешљајући косу пред огледалом. „Морам паметно искористити преостали живот, да уживам.” Сећала се речи покојног мужа, који ју је увек саветовао кад би се изгубила у обавезама. Сада коначно има времена за себе. Не путује више као извештач, уређује културне рубрике и, осим Лондона, нема већих потреба да обилази друге градове. Иако су јој та путовања понекад била право освежење.

Спремила је доручак за себе и кћер, која је још увек дремала на спрату. Вероватно је дуже остала синоћ са својим дечком Стивом. „Недеља је, нека ужива.” У међувремену, чула је кораке на степеницама.

- Добро јутро, мама!
- Добро јутро! Хајде среди се, па да доручкујемо.
- Ммм... баш сам огладнела. Ноћас сам мало више попила.
- Како је било у клубу?
- Екстра! Остали смо до касно, цело друштво. Осећала сам као да се растајемо заувек.
- Живот је такав, свему дође крај.
- Да, али ја ћу увек памтити те дане. Сада ће свако на колец, или у бизнис.
- Јеси ли размишљала шта ћеш ти?
- Да. Ја бих да студирам језик.
- Енглески?
- Не, српски.
- Српски?
- Да.
- Али, Мери, ћерко, какав српски?
- Мама!

- Добро, знам, отац.
- Јесте. Осећам дуг према њему иако га се не сећам. Из твојих прича схватила сам да морам да га упознам – преко језика.
- Лепо је то, али прошло је много година...
- Баш зато. Сада је то нормална земља. Хтела бих да студирам тамо.
- Ти би још да идеш у Србију?
- Да, што?
- Слушај ме, мени је та земља узела нешто најлепше што сам имала. Не желим да ризикујем више.
- Али, мама, ја само желим да упознам корене, научим језик, сретнем фамилију.
- Господе, шта ме снађе! Ок, нека ти буде. Шта каже брат?
- Илија ме подржава. И он ће доћи у Србију.
- Ма да, напустиће бизнис у Шпанији и доћи да ти прави друштво?
- Да, кад буде на одмору.
- Ви сте, децо, потпуно полудели! Зашто ми нисте раније казали?
- Нисмо могли. Ти си увек у послу, а бојали смо се овакве реакције.
- Да ме поштедите?! Да ме оставите саму у Лондону?
- Мама! Нико те не оставља. Можеш се посветити себи. Ми смо одрасли. Жртвовала си се за нас, хвала ти, али ред је да и ти нађеш неког.
- Ти мени говориш да нађем неког, у овим годинама?
- Да. Сјајно изгледаш, зашто да не.
- Шта ће теби рећи Стив?
- Ништа. Нисам му још рекла. А и баш ме брига. То је младалачка љубав. Он иде на Оксфорд, а ја нећу да ми прође младост.
- Како зрело говориш... не могу да верујем да си ми ћерка.
- Мама, не живи у прошлости. Ја сам његова колико и твоја. Поносна сам.
- А ја сам поносна што имам тако паметну и лепу кћер.
- Хвала, мама! Морам да идем, чекају ме другарице.
- Боже, дете, ти само негде идеш!
- Морам да идем да бих опет дошла.
- Луда си кô и твој покојни отац, зато је и платио главом.
- Љубим те, мама! Видимо се!
- Покушаћу да не размишљам негативно. Видимо се.
- Шта доживе Никол, да јој дете дели савете, учи о животу... У праву је. Мора почети да гледа себе, да пронађе неког. Андрија јој не би замерио. Радовао би се да је види срећну. Он је био покретач свих њених намера, невидљиви ослонац годинама. Родитељи су помагали, али Андрија је био њена православна икона, пред којом се изјадавала и молила.
- Како сада наћи другог, кад се одвикла од излазака, шармирања? Ваљда ће налетети прави. Треба га само препознати. Мора се активирати – од колега, пријатељица, случајних сусрета. Да направи избор за „мистер правог”? Ха! Ха! Ха!
- „Одлепила си, Никол,” помисли и оде да поспреми остатке доручка.

(Одломак из романа *Глас путујуће звезде*)

Кад престанеш да будеш роду род

По традицији, нашем народу је од давнина крвна повезаност веома важна. Род мора да се поштује. Што је фамилија бројнија, то је та фамилија јача. Рођаци не смеју да се свађају, а и ако се посвађају, морају брзо да се измире. Тако сам ја учена.

Међутим, у пракси није то увек тако. Питам се шта је то што човека у неком тренутку натера да свој род не сматра више родом? Да се отуђи од њега. Да заћути и да не жели да више буде у контакту са својим рођеним. Али питам се, са друге стране, и да ли је здраво за човека, иако то традиција налаже, да буде близак са родом, само зато што су род, иако се са тим родом одавно разишао у схватањима и начелима? Да ли је здраво да одржавају блискост, то јест да се друже зарад те заједничке крви, иако се свако њихово дружење претвори у надметање, препуцавање и, на крају, свађу?

Ни у мојој фамилији, нажалост, није страшно да род са рођеним не разговара, без обзира колико сви они добри, вредни и часни људи били. Током генерација, Богу хвала, лоза се ширила, укрштала, множила и породично дрво се разгранало. Неке гране су под теретом својих потомака и саме отпале, па пустиле жиле и кренуле самостално да расту. Поједини су се дистанцирали, што због пресељења у друге градове и државе, што због својих властитих борби за преживљавањем током година инфлације, бомбардовања, различитих политичких схватања... Удаљили се, не виђају се међусобно, не позивају на славе, пунолетства, свадбе... Не позивају се више ни на сахране. Пролазе једни поред других, понекад се јаве једни другима, понекад чак ни то. А знају да су род.

Поједини се одродили и у свађи. Нажалост, имамо више таквих примера из прошлости. Људи се у поносу осиле, па се онда у инату заслепе. И тако то траје, па се занемари све оно добро што су током живота чинили. Али, није на мени да мерим на кантар нечије добро или нечије лоше, већ само желим да искажем своју тугу због појединих туђих поступака и последица тих поступака.

Рођени брат и сестра живели у љубави и поштовању, све док се нису посвађали у зрелим годинама због неке приколице кукуруза. Прича иде да је она њему позајмила када он није имао стоку да прехрани, он после није хтео да јој врати када је њој требало, јер је, онако поносан, чуо да га је она по нечем лошем помињала, изневерила, понизила, она у љутњи, импулсивна каква је била, није ни села са њим да поразговара, већ платила звона у цркви да звоне, као наводно сахранила брата. Он више ни да чује за њу. И тако, после тога заћутали, нису причали више од двадесет година. Ма ни у истој просторији на фамилијарним славама нису хтели да седе. И фамилију поделили да морају да бирају стране. Ни на смрти нису хтели један за другог да чују. Прича иде да је тој свађи посредовао неко трећи, да су били изманипулисани, али кад погледамо, то је неважно. Посвађали се, заћутали, после и заборавили зашто су се у ствари и посвађали, али наставили да ћуте, из поноса, пркоса, из непотребе једног за другим.

Један деда-ујак, познат, иначе, по својој себичности и опакој нарави, са једином ћерком своје рано преминуле рођене сестре, престао да комуницира, јер је, опет, преко неког другог, чуо како је она негде рекла да неће да дође на свадбу његовом сину. Нити је звао, нити су се посећивали више. И са својом рођеном ћерком се посвађао, до смрти није хтео за њу да чује. Кажу, она долазила на капију да га види, када је био болестан, он рекао да је отерају. Његов син са рођеном сестром наставио да не разговара, можда из солидарности према оцу, више ни сам не зна вероватно. Семе мржње је усађено и оно буја већ годинама. Живе, свако у својој димензији, отуђени, без сећање на лепе тренутке из прошлости. Све је то заборављено.

Један стриц читав живот живео као цврчак. Други стицали, он раскућавао и распродавао. Женио се више пута, разводио, имао и децу, али и њему и жени превелика мука то била да се о њима старају, па их оставили код бабе и деде, а они свако на своју страну. Свако у нове бракове. Те две моје сестре од стрица, као колатералну штету, баба и деда одгајили и одшколовали, од оца и мајке ни љубав ни бригу нису имале. Ни чоколаду једну никад, како моја сестра зна у тузи да помене. Као да су туђе постале. У једном наступу беса, јер отац и мајка нису имали да му дају оно што је тражио, мој стриц је престао више и да зове и да долази код родитеља. Ни на сахрану оцу дошао није. На деобу имовине дошао. Свећу на гробу није после хтео ни једном ни другом да упали, каже – нису заслужили, а све му дали. На крају, дошао на праг ћерке, о којој никада бринуо није, без пребијене паре, болестан, истрошен, да га негује до смрти и сахрани.

Његова старија ћерка, када се удала и две девојчице израђала, постала незадовољна мужем и напустила га. И њега и децу. Отишла у потрази за бољим животом. Код другог мушкарца. Родила му још једно дете, а она два заборавила. Као да су туђа. Није више ни питала за њих. Да ли су нахрањене, да ли су здраве, има ли ко да их чува, води у школу, бди ли неко над њима када су болесне... Одрасле и оне, свака својим путем, уз оца и маћеху, која није нешто нарочито брижна била. После се та моја сестра чуди, што ћерке, већ одрасле, не желе да чују за њу.

Та иста сестра, вођена очевим генима, ни у том другом браку остала није. Цврчала и она тако, подучена родитељским примером, од мужа до мужа, од куће до куће, од посла до посла, вечито пребацујући кривицу за свој живот на неког другог. Млађа сестра се сажалила на њу, помагала је годинама, пружио дом када није имала где, а онда, када у неком тренутку више није могла да помаже, старија сестра решила, у наступу беса (на саму себе ваљда), физички да се обрачуна са млађом. Нажалост, полиција се умешала у тај случај. Више не желе да чују једна за другу. Неким људима, колико год да помажеш, недовољно је.

Моји рођаци, рођени брат и сестра, не разговарају већ годинама. Замерили се због куће. Чији је који део. Родитељи, нажалост, у жељи да задрже доминацију, уместо да разреше ситуацију, пустили их да се међусобно свађају. Други један стриц, у тузи за рано преминулим сином, променио се. Постао огорчен човек. Са братанцем и братаницом, децом покојног рођеног брата, завадио се око неког парчета земље, које нити је потребно њему, нити је потребно њима. Понос,

инат, нерашчишћени рачуни из прошлости ваљда, који су само чекали повод за мржњу.

Има ту још примера, на велику жалост, а можда се питате зашто помињем ове догађаје, јер нису похвални?! Помињем их за наук свима нама. Људи се замере због глупости, повређеног поноса. У неком тренутку помисле да је њихов угао гледања најисправнији, да је њихова истина једина истина, да имају право да другоме суде, намећу своје ставове и мешају се у живот. Мисле да тиме можда помажу, али нису ни свесни да праве још веће проблеме. Треба помоћи ономе у невољи, то стоји, али нико од нас нема права да решава туђе проблеме. Проблеми се појављују са разлогом. Људи кроз решавање кризних ситуација сазревају, јачају. Ако неко други дође и реши им тај проблем, чини им медвеђу услугу. Ускраћује их, унижава самопоуздање, а обавезује према оном ко је помогао. Помагач се осети изневереним, а помогнут закинутим. Род се од рода одроди.

„Своје се месо не једе”, каже народна пословица. Са разлогом речено. Запамтите и не дозволите да вам понос буде важнији од љубави према ближњима. Љуби ближњег свог као себе самог.

Даница Илић

Чај са Миленом

Предвечерје... Дивно, мирно мајско предвечерје. Ни одвише топло, ни превише хладно, чак је и кошава која је ових дана носила све пред собом утихнула. Кроз ваздух се однекуд ширио опојни мирис зове засењујући чуло мириса, а чуло слуха закупљивао је бат дрвених ђонова мојих клOMPI док сам лагано корачала калдрмом гурајући испред себе колица са бебом која се раздрагано играла машући меканим, пуфнастим ручицама и ударајући окачену звечку.

Улица Драже Марковића је, по мом скромном мишљењу, најлепша у нашем граду. Може се рећи спој две потпуно различите културе – турске и западноевропске. У њој као да је време стало. Док корачате турском калдрмом коју осветљавају необични старински фењери, попут оних из романа „Мали Принц“, поглед вам привлаче велелепне виле грађене по узору на бечки стил. Њихове архитектуре очигледно су биле мајстори свог заната. Ту су предивни високи заобљени прозори необичних лукова, несвакидашњи украси на фасадама, прекрасни балкони, велике баште ограђене високим капијама. Све ме то подсећа на слике периода 19. и 20. века из романа Стевана Сремца и Боре Станковића, бар ја то тако замишљам. Штета што су неке запуштене и зуб времена полако оставља траг, али лепота не бледи. Питам се ко ли је све ту некада живео. Можда неке чорбације попут Замфирових, можда су се ту рађале неке велике љубави. Какве ли су се животне драме одигравале у тим велелепним кућама имућних градских трговаца и занатлија?

Корачајући тако даље кроз град, наилазимо на градску галерију. Носи назив по знаменитој српској сликарки, чији су радови одушевљавали љубитеље уметности широм света. Милен Павловић Барили – светска, а наша. Знаменита Пожаревљанка, коју је Њујорк обожавао. Када закорачите у галерију, запахне вас мирис прошлих времена. Ту се чувају Миленини радови, али и њени оригинални предмети, гардероба, накит, сликарски материјал – разни штафелаји, боје... То је родна кућа Милене Павловић Барили, коју је њена мајка, Даница Павловић поклонила граду. Милене је често говорила како је небо најлепше изнад њене куће у Пожаревцу...

Улазим у галерију. Пажњу ми привлаче предивне слике. Посматрам аутопортрете. Невероватно! Као да видим себе у огледалу. Да, сећам се да ми је један наставник ликовне културе говорио да баш личим на Милену Павловић Барили, као да сам њена реинкарнација. Посматрам фотографије. Заиста невероватно колико лично. „Јеси ли за шољу чаја?“, зачу се пријатан глас, а ја се пренух. Преда мном стоји Милене. Нетремице гледам у њу. „Изволи, седи, послужи се“. „Захваљујем“, изустих некако. Вау... Пијем чај са Миленом из прелепих, белих, порцуланских шоља са златном ивицом на врху. Седимо на необичним фотељама бидермајер стила, осећам се као принцеза у бајци. „Шта да јој кажем?“, размишљам у себи. Причу наставља Милене. „Ти си уметничка душа, као и ја“. „Јесам“, кажем, „волим да цртам и да пишем. С тим

што за цртање и нисам баш толико талентована. Сликам онако, за своју душу. Писање ми доста боље иде.“ „Знам“, насмеја се Милена, „важно је да никада не одустанеш од свог талента, пиши цртај, стварај. Веруј у то да ће једнога дана и твоје стваралаштво бити доступно широј публици и да ће неко уживати док чита твоја дела.“ Не трепћем, гледам у Милену, и неспретно изговарам „Стварно?“. „Не одустај, само следи своје снове, најважније је да човек никада не одустане од својих снова“. И таман да заустим да кажем још нешто, прену ме дечји плач. Беба је огладнела, време је за оброк. Посматрам је, узмем у руку малу, нежну, пуфнасту ручицу... Заједно крећемо у остварење снова...

Александра Љубисављевић

Алцхајмерово чедо

Заборављам. Свакога дана, све више и више, и важне ствари и ситнице, све редом. Заборављам. Притиска ме та неумитност заборава попут згуснутог облачног неба које належа на осетљиву људску душу, па је тишти и боли, немо, у тишини.

Сећам се времена док сам још био дете, радознали дечак који јурца по ливадама, истражује шуме и пећине. Природа је богато обдарила мој крај, али људе не. Био је то предео са богатим биљним и животињским светом и сиромашним људима. Мени то тада није било важно, све ми је природа давала, као друга мајка. Седео бих на највишој грани неког дрвета, звиждукао и чекао да ме позову на вечеру. Даље, памтим домаћи хлеб какав данас не постоји и златни качамак у дрвеним зделама. И понекад се питам откуд ја овде, како сам се обрео у граду, ја, дете природе које са градом нема никаквих додирних тачака? Чудно, оно што сам најмање желео, баш се и догодило. Како обично бива у животу. То је била велика грешка неба и земље, и когод други моћнији, ко управља нама, огрешо се о мене. Нити сам ја од користи граду, нити је он мени. Али, ето... Осећам се као Иван Галеб, тај дивни, нежни човек заробљен у својим сећањима. Колико он жуди за заборавом! У потпуности га разумем. Слични смо, само ја брже и више заборављам. Да ли је то моја награда или моја казна, сазнаћу кад стигнем до краја пута и коначно схватим да немам више куд...

Негде сам загубио драгоцену комад себе, важан драгуљ душе. Сета ми се увукла под кожу, не могу јој ништа. Остао ми је само заборав. Неки људе жуде за заборавом, а ја, ево, живим са њим. Постали смо најбољи пријатељи. Друге, додуше, и немам. Имао сам некада, али куд су сви нестали, не знам. Ваљда их појело ово моје ништавило, као неки ментални канибал који никога не штеди. Пожелим да их се сетим, али не иде ми увек. Понекад ме мисао одведе до некога од њих и, таман када хоћу да заподенем разговор, врати ме натраг у моју самицу.

Ко сам сада? Или шта сам сада? Јесам ли биће још увек или полако постајем предмет? Крајње је време да вам се представим, док ме још служи памћење - ја сам Алцхајмер, драго ми је да смо се упознали.

Нисам се увек тако звао, своје право име сам заборавио. Памтим само овај тренутак када сам добио ново име. Било је то после неке прославе, беше весело, мало се и попило, кренуо сам кући, ишао, ишао ишао, нема мог дома, не могу да се снађем у мноштву запетљаних улица, протежу се унедоглед попут пантљичаре, нема јој почетка нити краја! Идем, идем, тражим познати крај, малени парк са љуљашкама, мали дућан, малу жуту зграду... Све је минијатурно, ваљда зато не успевам да пронађем. Крупне ствари се открију увек, ситнице већ теже. И тако, уморан и припит, остах сам и помало уплашен у неком непознатом парку, успаван на клупи. Ко ме је ујутру пронашао, вратио кући, предао породици збуњеног и безименог, ни то не знам. Знам само да су ме водили по болницама и лекарима и онда једног дана тим типова у белом рече - таква је ствар, господине, ви сте Алцхајмер. Рекох, драго ми је да смо се упознали, и хвала што сте ми доделили

име. Пише ли ми ново име у личној карти, здравственој, радној књижици, пасошу и осталим документима? Гледали ме у чуду, домунђавали се, дошаптавали, један се чак, чини ми се, суздржавао да се не насмеје. Објаснили су породици како да се понашају према Алцију (тако сам себи тепао), да што више разговарају са мном и покушавају да ме присете ко сам у ствари и какав сам човек. Наравно, нису послушали. Свако је имао много обавеза а премало стрпљења, мене би само у пролазу потапшали по рамену, постао сам стални кућни инвентар, као нека похабана фотелја која стоји у ћошку, свима је већ досадила, али не желе да је избаци јер је у стану дуго и некако им је драга. Нека је ту, не смета.

Нисам више одлазио да радим. А како сам волео свој посао! Док сам још могао, сетио сам се да сам за једну издавачку кућу радио дистрибуцију штампаних издања, био трговачки путник, возикао се по земљи и продавао књиге. Није било лепшег осећаја него кад дођем на одређену кућну адресу и кажем - господине, госпођо, ево Ваше пошиљке, Ваше књиге су стигле! Књиге наручују само они који их заиста воле. Како би се обрадовали, журили да потпишу и плате, преузму свој пакет. Чак сам некада присуствовао и отварању пошиљке, са колико страсти и преданости се то ради, сав задрхтим кад се тога сетим, јер и ја делим исту љубав. Моћан је то тренутак када рукама жустро кидате слојеве ружног сивог папира, који вас дели од вашег блага. Па онда, кад коначно дођете до књиге, узимате је у руке као какву светињу, блаженог израза лица и, наравно, миришете њене корице и странице, знајући да она припада вама, да ћете баш ви први завирити у њу, одузети јој невиност, бити њен први љубавник! Наравно, даваћете је сутра својим пријатељима и колегама, рођацима, али знаћете у сваком тренутку да сте је ви први омирисали и освојили. А та чињеница да ће је после вас и други поседовати само вас још више узбуђује, као да ће сви они дописати неке нове странице, изменити њен крај, али она ће се увек вратити баш вама, биће ваша до краја живота (вашег или њеног). Обожавао сам своје књиге којима сам први размицао странице, али исто тако сам био усхићен и књигама посуђеним из библиотеке, књигама које су многи пре мене имали и волели. Тражио сам у њима трагове туђих прстију и руку, усана, трагове суза, заборављене погледе и обележене мисли. Уживао сам у томе, питао сам се, када бих узимао нову књигу, који сам ја по реду, покушавао да претпоставим, опипавајући странице, проверавајући њихову дебљину, јачину штампе, проучавајући корице... Радо сам својом руком остављао трагове и знакове. Никада се нисам потписивао, то је неумесно. Не, ја бих подвлачио мудре мисли и лепе реченице, необичне синтагме и ретке речи и замишљао како ће сутра то читати неко други, и препознаће се у мом избору, као у огледалу. Јер, постоји и огледало за мисли, не знам да ли сте то знали. Верујем да сам се огледао у мислима многих читалаца и да ће се многи огледати у мојим унутрашњим изворима и токовима. Тако сам се борио против самоће. И на тај начин ћу и даље живети када ме једног дана заборав сасвим прогута.

Памћење може бити сурово, али је заборав још суровији, јер вас поништава у сваком погледу, анулира ваше постојање, почињете да сумњате у сопствену егзистенцију. Јесам ли ја постојао? Да ли још постојим? Кога уопште да питам када никога не познајем, јер сам све људе заборавио? Страх ме обузима, бојим

се да се никада више нећу ничега присетити. А знам да имам још понешто да вам испричам. Дајте ми огледало да се погледам и осмехнем себи, можда ме тај смешак окуражи. Можда ћу у огледалу видети неко сећање, како се одвија попут сцена из филма на биоскопском платну. А ви, ако имате времена, погледајте у огледало мисли, можда у њему пронађете свој лик. И можда се будете дуже од мене сећали да сте живели.

Покушавам да призовем још неко сећање, али сада не успевам. Готово, за данас сам се угасио. Можда ће ми невидљиво сутра ипак донети неку нову успомену.

И запамтите - ја сам Алцхајмеров син.

И можда си баш ти мој брат.

Љубавни есперанто

После лаганог летњег ручка, Ана се сместила на кауч, а ја у бержеру.

Она започне: – Ол, фрр... зум зум... рим, тим тим... сук мок... ток ток...

Ја јој узвратим: – Ау, јутуту... пук пук... фрк фрк... крк кок...

Она опет: – Ау, оп цуп... крк кок... јок јок...

Ја: – Те ок, пук пук... оп цуп... им дим, рим тим тим...

Она: – Сук мок... рим, тим тим...

Ја: – Оп цуп... крк кок...

Напричасмо се тако, а шта смо све једно другом рекли – ни сам Бог не зна. Да нас је чуо неко од комшија, помислио би: „Види ове полиглоте како гугучу! Да нису можда измислили неки свој тајни језик?“ А онда би нам закуцао на врата, навалио да му откријемо тајну. Мало би нам било непријатно, али га не бисмо одбили.

Драги комшија, рекли бисмо, оно што сте малочас чули, то наше гугутање, то вам је наш љубавни есперанто. Тако нарушавамо тишину кад једно другом немамо ништа ново да кажемо, а да ћутимо – е, то не долази у обзир. Речи су од Бога, ћутање од ђавола. Оно се зарива право у срце, као метак који погађа у центар. Али убија полако, неприметно, као отров. И онда једног дана само схватиш да сте мртви – и ти, и онај поред тебе. Мртви у очима једно другом. Мук вам до костију оглодао живот.

Кад се пробудиш из тог кошмара и запиташ: „Како је до тога дошло?“, удараш главом о зид и урлаш: – Боже, како је могуће?! Толико смо се волели! – али је касно. Победило је ћутање. Тишина је прочитала опело вашој љубави. После тога, свеједно је ко је први потегао обарач ћутања.

Зато немојте олако схватати оно што ћете сада чути.

Једном смо и нас двоје ћутали од јутра до вечери. Споречкали се око неке глупости, па надигли носине – она ни речи, ја ни речи; она ни гласка, ја ни гласка. Мук живи. Једва смо преживели тај дан. Грозно, језиво искуство. Од тада, кад смо заједно не ћутимо. Никада! Чак и кад немамо шта да кажемо, говоримо себи у браду. Мумламо, мрмљамо, али не ћутимо. Зарекли смо се и држимо се тога.

А у ретким тренуцима слабости, кад нам се учини да је све ово што нас спаја можда велика грешка, знамо да је то само привид, још једна обмана нечастивог. И тада с још више жара практикујемо наш љубавни есперанто. Не питамо се шта ће ко рећи, шта ће мислити, какав ће закључак извући. Битно је само једно – да ћутање не победи.

Јер ако победи, нема нам спаса. Догодиће се оно чега се највише бојимо, скончаћемо и остати једно другоме на савести као две највеће будале. Она на мојим рукама. А ја на њеним.

Живот

Једног поподнева, док луташ центром свог родног града, изненада угледаш лице из давнине, друга из детињства. Срце ти поскочи, руке саме полете, грлиш га као брата и кажеш:

– Друже мој, откад се нисмо видели!

А он, широко осмехнут, узврати:

– Тридесет лета најмање!

Гледате се, а очи вам беже ка облинама стомака и седим власима, као да мерите чија је старост боље обавила посао. Да бисте одагнали nelaгоду, потражите погледом најближу кафану. И убрзо, у тихој осунчаној башти, уз пиће и мезе, извлачите из сећања мирисе и сенке дечачких и студентских дана.

– Тако је то, друже мој, остарило се, а да то нисмо ни приметили! – кажеш му.

– У праву си, друже, остарило се, али не дамо се још! – одговара он, и наздравља.

Када се већ спусти мрак, обојица у истом тренутку баците поглед на сат. Не можеш а да не кажеш:

– Само да нас здравље послужи још десет, двадесет... И да знаш зашто живиш. Срећа је кад имаш неког кога волиш и кад тебе неко воли. Све друго су тричарије.

Он те, међутим, пресече погледом и рече:

– Ма кажем ја теби, срећа је кад имаш стабилне приходе и не мораш да стрепиш за будућност. А љубав – ако дође, дође.

У том часу запиташ се ко ту кога завитлава? Још ти дође да га звекећеш по главуци, као некада у школи, само да му избијеш те речи из уста. Али већ следећег тренутка помислиш како би и он имао једнако добар разлог да тебе звекне, и то још јаче. Па бисте на крају обојица завршили као два маторца што се рвају насред кафане.

Јер и он добро зна, исто као и ти, шта вам се мотало по глави пре него што вас је живот развео на две стране. У твојим мислима звецкао је само новац, а у његовим је титрала само љубав. И поштено би било да саосећате један с другим, ако не и да се побратимите, јер сте обојица оплакали своје истине и сахранили своје заблуде. Сад сте, ето, опет на супротним позицијама – он као да живи твој, а ти као да живиш његов живот.

Од тог сазнања није ти добро, у исти мах смејао би се грохотом и плакао. Устајеш и кажеш свом другу да журиш. А када пожелите један другом све најбоље и одете свако својим путем, помислиш исто што ће, највероватније, помислити и он:

– Добро је што га нисам ошајдарио, направио бих будалу од себе. Ионако живот бије јаче него иједна песница.

У Шантићевом Мостару

Пуно светлости пробија се кроз отворен прозор. Осветљен простор као мисао у стиху расијава се ужареним улицама. И после постаје све јасније. Слика Саборне цркве у срцу освештава лик Свете Тројице. Дуго стојимо код моста загледи у Неретву а она онако обојена као некаква слика невероватно зеленкасто мало помешана са небом. Низ реку се лепе погледи, а у прикрајку једне улице сигурно и нака Емина. Налик оној лепој, Шантићевој. И даље је све светло. Само један странац спушта на сто омалени филцан са кафом и простре се прича ишарана као покривач. Простирка мека за сан. Све ближа сам себи у оваквом граду, граду разноврсности. Препознајем путника знатижељног да завири у сваки ћошак града. А некако чудесно са брда просијава Саборна црква и обједињава све знаменито и моћно у својој величини. Док идемо кроз град, извирују и многобројни минарети сведоци разноликости култура и још наслутисмо поглед са звоника катедрале где се простире панорама у својој просторној величини. Кроз слике се промаља шуштање врелине и негде кроз космос измигољи се реч која би да избрише све границе, да буде све мирно и спокојно изнутра и споља. Корак по корак до Шантићевог гроба баш после духовских задушница. Мирно у души одржасмо помен дуг чини се читав век. И споменик ушушкан у цветни парк са погледом на планине које остадоше у дну ока. Све затрепери у румени бистрине и Неретва која мами сваки поглед који застане усресређен на нешто лепо и молитвено тихо. Док душу освајају стихови “Моје отаџбине”, занесено посматрам парк и уске мостарске улице. Слутње милују сваки камен који на сунцу постаје сјајнији од бисера који извирују из начичканих радњи распоређених згуснуто и тесно. Остаје само да загрлим небо док се рађа нови стих наде који ће сјединити све разједињено и подељено и створити целину неправилног мозаика отргнутог од времена.

Ово је Милица и она ће бити добро

Марта има 79 година и воли живот. Госпођа Новаковић са 66 година свијет доживљава другачије. Њих двије дијеле собу у дому за старе „Младост“ у Подгорици. Терка госпође Новаковић, Вјера, директорица је „Младости“.

Марта се враћала са вечере у нади да је њена цимерка већ заспала, те да ће моћи да настави да чита. Умјесто тога, затекла је како преслаже ствари у комоду која је у међувремену стигла у њихов апартман. Још мало па ће у овој соби бити тек толико простора да се уђе и легне. И, можда, поново устане.

“Је ли Вам боље?”, питала је Марта изненадивши и саму себе.

“А јес, јес, биће добро једног дана”, рекла је прилика у црнини не окрећући се.

Марта је заколутала очима и узела књигу коју је синоћ почела да чита. Госпођа Новаковић је повремено уздисала и већ при крају прве стране Марта се увјерила да читање неће бити лако. Ипак се трудила да настави даље. Чак и ако не буде могла да чита, пиљиће у књигу да избјегне било какав разговор.

“Имаш ли ти кога?”, питала је цимерка Марту као да су све до сад водиле најприснији разговор.

“Овдје? Имам цијели тим који се стара да будем срећна”, одговорила је Марта не дижући поглед с књиге коју више није читала.

“Не мислим то, ђаволе, него имаш ли кога од породице?”, питала је поново жена.

“Имам.”

“Ја сам имала једно дијете”, наставила је жена. “И добро, имам Вјеру”.

Марта је оставила књигу и размишљала да ли жели да води овај разговор. Говорила је себи да ће, ако каже то што мисли, неминовно доћи до расправе, а то није жељела. Бројала је до десет, а онда поново до 5, али је на крају, ипак, рекла:

“Нијеси имала једно дијете, имала си двоје. Сад имаш једно.”

Жена је престала да слаже ствари и срушила се на кревет. Погледала је Марту и рекла:

“Вјера ми је рекла да си другачија. Да волиш свима да паметујеш. Да сви на једну страну, а ти, чоче, на другу. Чини ми се да се Вјери то много свиђа, али мени баш и не”, рекла је жена у једном даху.

Марта је била изненађена оним што је чула - не тиме да ова жена не воли особе попут ње, већ тиме да се Вјери нешто код ње свиђа.

“Па, добро, не морам ја сваком да се свиђам”, насмијала се Марта провокативно.

“Истина жива, не мораш”, одговорила је жена.

“Знаш, Вјера је исто твоје дијете”, није могла Марта да пусти да се разговор ту оконча. “Жао ми је због твог другог дјетета, али ми је исто тако жао и што због губитка једног дјетета нијеси у стању да се радујеш другом, живом. Нијесам била у тој ситуацији и сигурна сам да нико не зна како ти је, али мораш да

размишљао и о Вјери, о томе како је она све те године осјећала кривицу само зато што је жива. И што је, претпостављам, женско,” избацила је Марта све из себе.

“Нема, богоми, без мушкога ђетета у Црну Гору”, рекла је жена у црном, као да се правда.

“Не разумијем”, није могла да одустане Марта.

“Разумијеш ти одлично, само се правиш, али ‘ајде, нека ти буде. Кома остаје кућа? Чије презиме се наслеђује? Ко слави славу? Можемо се ми лагати, али ође је то тако”.

“Чак и да јесте тако, то тако не треба да буде”, нервозно је одговорила Марта. “Категорије презимена, славе и наслеђивања куће здраворазумски и правно ствар су избора, али мора се омогућити да то стварно буде ствар избора. Не може се дјевојци од рођења говорити да ће она једног дана имати своју кућу, а да њен драги, вољени сродник само зато што је мушко не мора много да се сјекира јер ће његова бити и кућа и њива. Чак и ти знаш да то није у реду”, угризла се Марта за језик и наставила нешто тише: “Мајке морају да престану да кажњавају ћерке, очеви морају да престану да славе само кад добију синове. Ту нешто није нормално.”

“Никад то неће бити у Црну Гору”, одговорила је жена у црнини.

“Наравно да неће”, сложила се Марта, “док год родитељи не почну да се тако понашају. Желим да вјерујем да је вријеме у коме ће се женска дјеца звати Станка за нама, а да стижу нека у којима ће им са давати имена попут: Искра, Сунчица, Љубица, Милена... Разумијете ли о чему причам?”

“Ето, ја сам Милица, па нијесам имала неке вајде од тога”, одговорила је Мартина цимерка.

“За почетак, биће довољно ако кажете да имате једно дијете, а да сте имали двоје. Жао ми је због Вашег губитка”, рекла је Марта и пришла да загрли Милицу.

У том тренутку Милица је почела да плаче, и чинило се да никада неће престати. Марта је грлила и кад је нова медицинска сестра Горица покуцала и стидљиво се извинила ако нешто прекида, Марта је одговорила:

“Не прекидаш, Горице, ти си анђео. Ово је Милица и она је добро. Сад ће да одмори, а ја стижем за тренутак.”

Горица је климнула и затворила врата, а Марта се окренула према Милици и рекла: “Доста је. За данас је доста. Сад мораш да одмориш и прикупиш снагу. Одспавај док се вратим, па ћемо наставити разговор. Ако желиш, наравно.”

Милица је климнула главом и склопила очи. Марти је кнедла пошла низ грло и како би је боље прогутала, пожурила је код Горице.

Светлана Цвијановић

Мистерија спомен-гробља – досије ”З” као зелена површина

Решим да прошетам пса по нашем чувеном спомен-гробљу. Знаш оно, мир, тишина, вечни спокој и евентуални сусрет с фазаном из Амазона, јер, ето, трава је и ове године изненадила комуналце. Нико није очекивао да трава расте, нечувено, заиста. Као да се организовала у заверу, ниче у тишини, без најаве, без дозволе за рад.

Насеље личи на Национални парк „Грње & Крпељи“, само без табле и са више гриња по квадрату. До продавнице се пробијемо мачетама на акцији у кинеској радњи „узми три, четврта долази с тетанусом гратис“. У повратку можеш и да зарадиш диплому из џунгле и награду за преживљавање. Ако се саплетеш, не зови хитну. Ни они не могу да се пробију без чизама до колена и дводневног тренинга у Шумарицама.

А бубе? Егзотичне. Једна ми махне, друга се улогује на Wi-Fi, трећа већ има Инстаграм с више пратилаца од градске библиотеке.

Кренем ја с псом, ништа не понесох. Ако је трава виша од мене, обе смо поражене. Али, шок! Покошено!

Мислим, или сам ушла у паралелну димензију, или је неко у комуналном добио температуру 37.2, па решио да остави нешто иза себе, дело које ће га надживети.

Огроман комплекс покошен! Или бар делује тако. Сва срећна, бацим псу лоптицу. Мрак је, али пси имају чуло њуха, наћи ће је. И заслужио је мало разоноде. Последњих месеци развио је анксиозност од скакања по кртичњацима.

Нема пса. Нема лоптице.

Приђем ближе и видим кругове. Концентричне. Као да је неко узео шестар од два метра и позвао духове британске војске. Трава жута, зелена, па опет жута. Као да је неко покушао да реконструише олимпијски логотип помоћу хербицида, али му нестало боја.

Склоним један слој траве, ништа. Други, пакетић „Смоки“ из ’94. Савршено очуван, боље него сећање на школску лектуру.

Убрзо схватим: ово није зелена површина, већ биолошки музеј погрешних одлука. Делује као да је неко косио дрон, али заспао на даљинском. Или само рекао: „Ма, нек природа доврши.“

Да ли су ванземаљци послали поруку да нас неће отети јер немамо ни асфалт или комуналци тестирају нову стратегију под шифром „покоси ивице, средину решава гравитација“ не зна се.

Пас се вратио после петнаест минута блатњав, влажан, с погледом „ништа не питај“. Лоптице нема. Вероватно пропала кроз неки временски процеп.

На путу кући размишљам: следећи пут шетам по паркингу. Тамо је све јасно, рупа до рупе, али бар знаш где си.

На крају, пролазим поред табле: „Зеленило - ваш савезник за чистији град.“

Табла полегла. Птица се покакила по логотипу. Пас само слеже раменима.

Сутра ћу пријавити ову ливаду као нови облик модерне уметности. Ако може банана залепљена селотејпом да вреди 120.000 долара, могу и наши кругови смрти да добију ЕУ фонд за културну деконтаминацију.

У међувремену, кроз двоглед видим човека из „Зеленила“. Носи канистер, хода у круг, прича сам са собом. Не знам да ли залива или крштава. Делује као у ритуалу.

И тако, мистерија спомен-гробља остаје нерешена. Досије „3“ остаје отворен.

А лоптица... вероватно негде левитира, између слојева пропале траве и комуналних обећања.

Али једно знам сигурно у овом граду, ако видиш да је покошено... бежи. Ту нешто није у реду.

Студија случаја савремене породице

У земљи у којој се мудрост сипа из славине, где је свако стручњак за све што постоји (и не постоји), родила се прича достојна антологије људске генијалности. Наизглед скромна породица, али испод површине крије се интелектуална супернова.

Јер овде сви знају све. Не зато што су учили, него зато што им се „јавило“.

Све почиње у дому у којем живи седмогодишњи правни експерт. Зна своја права боље него Уставни суд. Домаћи задатак? Претеривање. Бол у стомаку? Валидно оправдање. Чипс? Нутритивна терапија.

Мајка, лекар, родитељ из прошлог века (још верује у обавезе, ауторитет и разговор), покушава да подсети дете да је школа важна. Наивна. Ситуација прераста у правну драму: бес, сузе, претње затвором, позивање на конвенције УН.

На сцену ступа отац, даљински командант операције, локални Илија Чворовић аматер. Са три километра удаљености, саветује сина да позове полицију. Није важно шта се догодило, битно је да се неко пријави.

Полиција стиже експресно. Јер, наравно, насиље је озбиљна ствар. Посебно када се манифестује у виду вербалне напомене да се не користи улични речник. Саслушавају све стране, закључују да „нема елемената“, али, ипак, узимају изјаве. Превентивно.

Онда долази СУП, инспектори користе методе телепатије и логике из паралелног свемира. „Оно“, инспектор без презимена, али са ставом, преузима случај.

Дете каже да није било насиља. Али тужилац, ипак, налаже забрану приласка. За сваки случај. Јер, шта ако сутра мајка покуша да му ускрати сладолед?

Мајка се пита: да ли је упала у епизоду црне комедије или у Кафкин роман? Нико је није видео, саслушао, питао. Али, одлука је донета.

И баш кад помисли да је врхунац апсурда достигнут, бивши муж, сада у улози тужиоца, детектива и сценаристе, подноси тужбе.

Опљачкала ПИО фонд, убила му родитеље, дружила се с мафијом, виђана у подруму болнице. Све уз доказе типа „рекла му баба комшинице“.

Адвокат клима главом и сабира сате наплате. Правосудни систем одушевљен! Још једна драма у најави.

Мајка шаље доказе, аргументе, медицинску документацију. Али логика овде не пије воду. Овде пије само онај ко виче најгласније.

Судија, изморена од папирологије и планирања годишњег, доноси одлуку о привременом старатељству. Привремено, али без рока. Јер најстабилнија су баш та „привремена“ решења.

Мајка, исцрпљена и саркастично мудра, одлучује наопако:

-Дајем пуно старатељство бившем.

Муљ у Центру за социјални рад. Радница престаје да пије седатив. Бивши у трансу.

Па, ко нормалан то ради? Зар није поента борити се, па макар и против ветрењача?

Али не. Она предаје. Не из пораза, већ из презира, према систему, фарси и свима који мисле да знају боље.

И ту драма добија наставак. Илија Чворовић не стаје. Прати је. Бележи светла у стану, број кугли сладоледа, трајање љуљања на клупи.

Сваки сусрет с дететом постаје операција високог ризика. Трепнеш, стигне нова пријава. Насмешиш се, нова пријава. Прошеташ, анализа понашања на степеницама.

А институције? Верују. Нема разлога за сумњу. Па, ипак, он је брижни отац. Насилник из 2022? Ма, то су стари папири. Сад је „другачији човек“.

Мајка води евиденцију. Не због њих, због себе. Јер зна да историја има чудан смисао за хумор. И зна да ће једном неко, нормалан, погледати све те папире и питати:

-А да ли је ико питао дете шта жели?

Одговор ће бити - мук.

Јер дете није субјект, већ средство.

А сви остали експерти.

И тако, док се сви диве сопственом уму и генијалности, у ћошку стоји здрав разум, заборављен, презрен, несхваћен.

Крај? Не, не. Ова прича нема крај.

Она има наставке.

Сваки пут кад неко „најпапетнији“ отвори уста.

ГЛАСОВИ МЕЂУ СТИХОВИМА

Ненад Ж. Милошевић

Неначекива

колико година
песник може да воли жену

од узглавља њених заносница
не зависи трајање времена
ни фреквенција убрзаног куцања ветра
по калемима једног стиха

то што песма може да преживи сунце
није разлог да мушкарац сиђе с неба
и да чезне

једна усна не може да чека подне
жена није стара мисао да тражи ново семе
и да стално цвета

смрти није дато да броји тренутке
она није као жена
не познаје ни простор
ни време

Начелство

Аутор: Драгутин Симић

Повод

Ескимима никада неће бити ловци на камиле
Ако сретну бедуина у леденом језеру
крамп им неће служити да разбију
кору која се нахватала у измаглици
и испарењима северних вода
Кажу да би то пореметило дисање риба
и покренуло јата ка водама југа
где има више песка у зеницама човека
него у бубрезима нефропата

Када је бедуинка скинула мараму са ока
Еским је заволео пешчаник њеног врата
Да је дошла на камили
Нахранио би је рибом
и ледом

То је обичајно право свих занесењака

Двобој

(песма о две боје и три врсте нечега)

Пингвини са Аљаске
научени су да деле

Трљањем кљунова о своје перје
покушавају да пренесу сигнале планета
које још увек нису подељене
на системе

Летачице не категоризују небо
на летеће
и оно на коме звезде не служе
за терање прашине
са облака

Певачицама су познате деобе
Иду им крило уз крило са сеобама
у крајеве у којима се селице деле
од оних које никад нису осетиле
ветрове азила

Сигурно је да пингвини неће полетети
Певачице неће ућутати
И летачице немају шта да деле

Ваљда је то основни закон слободе
Крила

Ово су одабране песме из једног поглавља моје збирке поезије, посвећене Милени Павловић Varilli, која је већ шеснаест година у настајању. Предложени фрагменти су посебно одабрани за овај часопис и то је њихово прво објављивање. Кроз свој уметнички алтер его Пјероа давао сам личне, интимне и помало исповедничке поетске одговоре на одабране Миленине песме. Док се тако гради једна нова поетска целина, искрсавају и нека нова суптилна тумачења Миленине ванвременске поезије, али овај мој мали поетски подухват показује и то колико се у њеним стиховима можемо пронаћи сви ми, макар и у малим деловима.

Сам сам и аутор превода Милениних песама са италијанског и шпанског језика (које сам овде користио), уз супервизију Микелеа Кјепија, италијанског писца и историчара свог родног града Павија, и Норме Фереира, мексичке мултимедијалне уметнице.

Милена и Пјеро

поезија дихотомије Месеца
(фрагменти целине)

Милена је Месец. Месец је Милена. Ја сам дете Милениног Месеца. Пјеро – то сам ја. Насилно на земљу спуштен. Певам љубичасту меланхолију и лутам по свету у ком је и она некада тражила дом.

1.

Милена:

Рађајући се поново
са хиљаду сомотних кика,
моје ће сестре
угасити снове нашег дома.

Пјеро:

20052020

Умирући по последњи пут
са сто хиљада одсечених власи давно расплетене косе
која покрива дно свих мора,
твоја ће нерођена браћа,
твоје ће нерођене сестре,
твоја ће нерођена деца
оживети бледу љубичасту светлост

једне стогодишње лампе
и распламсати затрпе, мртве снове
дома коме никада ниси стигла
да пређеш праг,
Милена.

2.

Милена:

Певати
кад нико не слуша,
без жица и гласа,
јер срце ми је пуно.
Видим само снове.
Певати у тишини да се живот
брже заврши.

Пјеро:

20052020

Ћутати
кад сви говоре у глас,
кад вичу на прошлост,
проклињу садашњост,
а псују будућност.
Ћутати тако
у поплави претећих звукова,
без суза и беса,
јер срце је одавно запрљани
одраз празнине неизвесности.
Када затвориш очи
постоји само тама тренутка
која жуди да те увије у своје трње.
Снови не постоје већ деценијама.
Сравњени су са земљом твога далеког гроба.
Постоји само привид да се и даље може сањати
о певању у слободи
у овом свету који насилно пропада.
Ћутати упорно и без маске на лицу
у свепрожимаћој буци општег незадовољства,
да се овај истрошени живот
продужи за још коју ноћ,
да се овај терет који називамо стварношћу
поднесе још који дан.

3.

Милена:

Они
који су опазили погледе ноћи
остају у кругу тмина
познајући по звуцима
боју годишњег доба.
Деца обавијена тугом,
меланхолична
и узнемирана.

Пјеро:

2252020

Они који су погледима затворили очи
побегли су из круга сенки и сабласти,
не препознајући
по сагорелим тишинама прошлих свитања
збрањене песме о твом путовању
на другу страну
до које није досегла наша мера непостојећег времена
нити загасле боје свих годишњих доба.
Кристална деца твог Месеца,
Милена,
смарагдних очију и издужених,
Милена,
танких руку и прстију,
Милена,
обавијена сребром свезнања и тајни Универзума,
Милена.
помирена са истинама древних записа,
Милена!
Другачије и прикривено сетна,
сасвим необично спокојна.

4.

Милена:

Живим са мртвима
са лицем преплављеним сузама.
Смејем се.

Опружена по својој сенци
осећам да сам близу.
Сат крвотока
кочи све покрове до видика.
Пре него што одем
нико неће моћи да прође.

Пјеро:

27052020

Умирем међу живима
са маском непрекидне запитаности,
без лица и без суза.
Затворених очију и од чекања
скорелих трепавица.
Не смејем се.
Не певам.
Не говорим,
осим кад вичем
у себи
на оног који је
већ дуго сакривен у мојој утроби.
Сенку су ми појела сећања
од којих сам бежао.
Немам по чему да се опружим.
Последњи покров
одавно је моја једина одећа,
а несносно пулсирање крвотока
једина музика.
Мрзим је.
Једном сам себи одсекао уши
и пробио бубне опне,
али она и даља несметано
пулсира у мојим мислима.
Овде су године неподношљиве,
а дани се не завршавају на граници недогледа.
Једино што желим је да умрем,
али не осећам да сам близу.
Под искрзаном линијом хоризонта
још не видим њену руку.
Велови и даље прекривају оно што је остало од мене.
Иако бих могао толико тога да знам,
овде ми то још није дозвољено.

Само бих желео да одем одавде
заувек,
али нико ме још не позива на другу страну.
Тај праг је мени још недоступан и невидљив.
Нема ми пута до њега.
Знам да ме она тамо чека,
али не сме да прекрши тишину вечног мира
својим позивом који би ми у једном
новом сну упутила.
Покров од тамног, љубичастог, тешког сомота
мој је покров и моја најлепша хаљина и кошуља.
Пре него тај покров поцепам и кренем ка Месецу,
нико неће моћи крај мога гроба да прође.

5.

Милена:

Непомичне и сјајне
гледају ме твоје далеке очи.
На својим празним длановима
носим сећање
на облик твоје главе,
твојих рамена,
твојих усана.
Чувам и спокојан осмех
твоје доброте.
Немам ништа друго
нити ће ми икада било шта друго недостајати.
Била сам богатија од читавог света.

Пјеро:

29052020

Твоје далеке, прозирне очи
што су из зеленог мора потекле,
затвориле су заувек све погледе за мене.
Зато су ми снови сви у морској соли
која се на кожи не задржава после буђења.
Сећање на мекоћу твога лица и младе боре средовечности
испале су кише које нису престале да ми дубе прозоре
након твог коначног одласка.
Обриси твојих усана испуцале су бразде
од овогодишњег мраза који се није ни десио.

Истина је да и даље чувам твој осмех.
Промишљени осмех арлекина који лаже
о будућности нових сусрета
у тренутку када ме напушта заувек.
Више од свега бих волео да је то био осмех
доброте и искреног растанка.
Сада више немам ништа
и можда ће ми једном опет
све недостајати.
Сада ме само ћутање, као једини живи доказ
да смо се икада срели,
подсећа да не верујем у пролазност
и моћ времена да исцели
јер ни оно само не постоји.
Обична је измишљотина
овог малог света
уплашеног од сопствене снаге
да опточи свој ореол у злато вечности.
Немам више ништа
али не жалим због тога
јер једном сам био срећнији
од свих тужних пјероа
који су се икада
спустили на Земљу
са њеног Месеца.

6.

Милена:

У једном кутку мора
спајајући таласе са звездама,
чекала сам читавог живота.

Пјеро:

06012022

У једном заметнутом ћошку планете,
на грумену од црвене и жуте земље,
сањао сам море
читавог живота.
У том непрекидном чекању од патње и сновиђења
грлио сам беле брезе из оближње шуме
целог свог живота,
јер море ми се никада није довољно приближило

да ме прене из својих малих свакодневних смрти,
јер се са једне посебне звезде
која је прелетела све океане света,
никада нису спустиле очи промењиве боје мог недокучивог мора,
на моје образе,
на моје усне.
У том непрекидном чекању
љубио сам измишљене капке
док ми се усне потпуно нису слепиле
и препустиле оковима ћутања.
У једном неугледном, неважном кутку ове планете
на грумену од црвене и жуте земље,
сањао сам море читавог живота
док није дошао тренутак
да му одем на једну заносну литицу
и полетим му у загрљај модрог, зеленог и плавог
и тамо останем заувек.
Нема више чежње.
Нема више чекања.
Све је сада само море.
Све су даљине нестале.
Сада смо једно.
Моје море
и ја.

7.

Милена:

Стигао је час.
Завршен је пролаз.
Месец нас је испратио
са хиљаду слеђених суза.
Сам.
Једини.
Бео.
Треба остати.
Треба остати.
Да се никад више не осети умор,
да се више никад не затворе очи.

Пјеро:
27112020

Застао је сат.
Време је ућуткано.
Пролаз је нестао у тами туђег хоризонта.
Непознати стари углачани трг
са излазом не безимено море
дрхти у поноћном муку.
Све су финестре затворене.
Све светилке погашене,
а лампе црном сенком прекривене.
Нико нас не може видети
како нас велики Месец испраћа,
нико га не чује док ледено јеца.
Ми путујемо без кофера на другу страну.
Клизимо по путањи од месечевих слеђених суза.
Стижемо тамо где време не постоји
и све је само бесконачно спокојно чекање.
Ти нас, Милена, дочекујеш раширених бронзаних руку
као статуа заувек заустављеног благог и једва видљивог смешка,
са крилима од сребра која више никада неће полетети.
Долазимо ти боси, прекривени сатеном твоје неумируће меланхолије.
Грлиш нас светлошћу и покриваш нас белином твојих анђела.
Треба нестати.
Треба нестати.
У кристалним очима без зеница,
да се никад више на нашим тек сраслим маскама не роде опет оне очи,
да се никад више осети мирис снова о повратку.
Треба нестати.
Само чекати.
Јер Месец нас је испратио
заувек.
Наши су трагови већ ишчезли са стазе од леда и соли.
Тамо где смо стигли
сећање не боли.
Треба нестати.

Овој

У скорелом повоју
лепљивог ћутања

хлеб сам
споља румен и тврд
изнутра мекан и бео

а ти гладан
и нестрпљив

лутка сам
непокретна и успавана
док унутра рађам лептира

а ти радознао
и нестрпљив

камен сам
тежак оштар и груб
изнутра брусим дијамант

а ти љутит
и нестрпљив

ноћ сам
споља тамна и тиха
а унутра свићу светови

а ти изгубљен
и нестрпљив

У глави

Шарени циркуси
праве веселу буку

жути балон
са насмешеним лицем
лети високо у небо

небо је
бистро плаветнило
на коме казаљка-сунце
одмерава време

лењо се вуку
трговачки каравани
сваки застане и нуди

неки би да продају
неки би да купе

немам злата
говорим
и ништа није на продају

весели ме
бело паперје маслачка
које разноси ветар

најлепше певају
разбијене илузије

иза леђа ми се
скупљају облаци
и долази олуја
зажмурићу док прође

Преко колена

Преломила сам дан
преко колена

пукао је лако
као стаклени штапић
као хрскава наполитанка
као златна жица
распета између мог и твог ока
што је прсла уз тај
чудесни звук
који и даље одзвања

бљеснуло је колено
на сунцу
и два дела дана
као два дела живота
заплакаше раздвојени

један
зато што зна
шта је све прошао

други
зато што не зна
шта ће све проћи

Тања Милутиновић

Ратне игре

Где је нестао Генерал
Да ли ме је напустио
Дуго не видим његов
Поносни торзо
У својој близини
Његова снага
Не прави мале ковитлаце
Нигде страха у зраку
Нигде одјека присутности
Плаховите стрепње
А знам да није био равнодушан
Да сам му била другачија од свих
Да ме је вребао
Скривен од самог себе
Из бусије
Јер су матроне белограде
Шириле мреже од увојака
Опраштам му их
Убедио ме је да смо сродници
Јер лако слушам
Оно што једва изговара
Подвукох му се под ордење
Умирих се на прсима
Под шињелом
А сада ништа не дотичем
Где је нестао
Више га нема....

*

Где је нестао Војни Певач?
Онај што је певао на свим скуповима
Умислила сам да је нервозан
Када ме пијани Генерал грли
И присно шапће
Своје тајне
Није волео нашу уроту
Питао ме је
-Да ли си зла?

Да није зато побегао
 Са другом цуром
 У зањиханом деколтеу
 И минђушама сјајним до пупка
 Да ли је био љубоморан
 Иако сам му спасила главу
 Био је збуњен јер је знао
 Да ми дугује топлу реч
 А не опаску
 А ипак како је било лепо
 Када смо плесали фокстрот без додира
 Док је певушио
 Руку спуштених низ тело
 Имали смо савршени ритам
 Уплетених корака
 Без грешке
 Без срицања
 Проклети платонски танго
 Где је нестао
 Више га не видим
 Ни поглед прекоран
 Не кључа на мени
 Отишао је
 Више га нема

*

Где је нестао
 Онај Младић тамнопути
 Са варљивим осмехом
 Што само клисне
 Он је требао да буде Стражар
 Али више му је лежао грабеж
 Но он је крупно плаћао јефтине крађе
 А ја сам знала да бих се дала поткрадати
 Где је нестао
 Више га не видим
 Можда је добио упозорење
 Да себе прикрије од искушења
 Или је само одрастао
 И сад је човек
 Који нишани у сенци скривен
 Под сводом тамних наочара

Војка Миловановић

О Цезарима

Као да цезари не знају како ми је:
 Одавно ми забрањују да ти име изговорим,
 За мене је направљен велики гето,
 Сви окрећу главу на другу страну,
 Осим када желе да у тебе нож зарију, срце моје,
 А јецаји срца мог су нечујни,
 Ехо зла одзвања планинама мојим,
 Само су уста пуна милозвучних речи у туђим ушима,
 Пуштене низ воду, те речи правдају крв деце моје,
 Брига њих за откинуту моју жетелачку руку,
 И сваки корак моју ногу сече,
 Јато орлова црних кљуца ране моје,
 Док цезари озарено аплаудирају,
 Прст окренут на доле предсказује моју смрт...
 Милости нема, убише је бомбе Милосрдног анђела.

Твој осмех
 Шта то развејава ноћну тмину?
 Звезда Северњача?
 Светионици са Обала Армора?
 Месец, пратилац заљубљених?
 Јесу ли то снежне пахуљице које плешу?
 Или око неког научника пред својим открићем?
 Можда идеја неког замишљеног филозофа?
 Не, то није звезда Северњача,
 Нити светионици са Обала Армора,
 Није ни Месец, нити су снежне пахуљице,
 Није ни око научника пред својим открићем,
 Нити идеја неког замишљеног филозофа,
 Већ је то твој осмех радости пун
 У тренутку када ме угледаш.
 У изолацији
 Празне су улице,
 Маске прекривају лица,
 Рукавице скривају руке,
 Нека сврака на љуљашци
 Одмерава своје крештање,
 Међутим, никог нема да је отера,
 Нема деце да их плаши...
 Све је затворено,

Све је забрањено,
Све је тихо,
Осим срца мог
Које издалека хвата сигнале,
Оне сигнале срца твог.

Зоран М. Грумић

Волим те више сваке минуте

Сомбором шетам, мисли ми лете
кроз л'јепо вријеме пјесника Лазе,
дивне љубави и пјесме сјете,
јер оне тако р'јетко долазе,
а тек кад дође у шездесете,
па се заљубиш на крају стазе.
Лаза у Ленку а ја сам у те,
волим те више сваке минуте!

Би прожет живот тугом и сјетом
док нам се нису путеви срили
и без љубави лутах свијетом,
ти ми пром'јени живот цијели,
учини срећним својим завјетом,
па зрело доба у младост жели.
Љубав из снова мисли ми слуте,
волим те више сваке минуте!

Да рај постоји, спознах тек сада,
она га чини, њиме ме води,
тамо је срећа, тамо је нада,
љубав из прича нама се згоди,
душа ми шапће, то је балада,
наше су жеље небески своди.
У слаткој чежњи мисли се муте,
волим те више сваке минуте!

Кô некад Лаза желим сад и ја
љубавне пјесме теби да пишем,
јер ти си зв'језда што за ме сија
у сваком стиху за тебе дишем,
из сваког слова љепота клија
да нашу љубав пјесмом крунишем.
Теби су риме све окренуте,
волим те више сваке минуте!

Љубиша Војиновић Мајсторовски

Ода фрули

Једном давно пастир на пропланку
слушао је на самом уранку,
жубор воде бистрога извора,
и арију птичјега хора.

Испод једне големе литице,
кад на извору уми своје лице,
промисао Божја му се јави,
да чудесни инструмент направи.

Брзо крену к остварењу жеље,
поче дрво са бритвом да деље,
и док лице Сунце му окупа,
наста цијев с неколико рупа.

А с небеса Свевишњи му јави,
с предње стране да ципун заглави,
тако фрула чаробна се роди
да умилне звуке производи.

Па умјешна рука од пастира,
када дивно на фрули засвира,
све природне звуке имитира,
дајућ души блаженства и мира.

Ту божанску арију ко слуша,
код човјека разгали се душа,
зато фрули нек се пјева ода,
и нека се свака почаст ода.

Велику је улогу имала,
и огроман допринос је дала,
да с' очува народ и држава,
зато фрули нек је вјечна слава.
Зорка Стојановић

Слутња

Слутиш,
у углу осмеха, крило наде,
путељак у даху додира
и велики пут у даљини.

Назиреш сунце у магли,
бојиш сећања,
крадеш тренутке спокоја
и верујеш...

Снага осећаја расте у радости.
Јача је од камена,
али не одолева уздаху.

Руке су уплеле ланац љубави.
Нераскидив је...
Везује реч, поглед,
јуче, данас и сутра...

Ту смо...

Љубав блистава узвисује се
у одласку, доласку,
на почетку и на крају
свиленог сна.

Душан Мијајловић Адски

Не бих

не бих
о свету
великој или малој позорници
где се ништи лепота
ил' светлост сахрањује
где и тишина мртвује
где се живот жртвује
сили рашчовеченој

не бих
да одмотавам
ни да намотавам
хаос
тако очигледан
и сав тај напор
да се истини одсеку крила

не бих
да мрачим
једино желим да нагласим –
одавно ходамо унатраг
ка пећинама

Мало творим више таворим

пуштам да ми живот
кроз прсте цури
шаку никако у песницу да претворим
мало творим више таворим
ту сам међ' вама мада ме нема -
свеЈедно је за моје трајање

годишња доба минуше
узалуд сакупљам бивше пријатеље
а можда сам у великој заблуди
можда сам их у осами измислио
као што сам измислио да је дан умро -
свеЈедно је за моје трајање

још увек ходам реком без воде

на кржаве табане не обраћам пажњу
слух и вид предао сам ветру
све што је остало
у успомене сакупљам
и схватим да много не вреде
мало сам творио а више таворио –
свеЈедно је моје трајање

POST SKRIPTUM

као пред кишу
кад притисне омара
кад ваздух
подједнако пати
у плућима и соби
и језива тишина
за душу се прилепи
ко блато за опанак

сви стрепе

и то је све од свих

Собрање

Сабирем жуборе и жаморе
у свежњеве свеже истине
у букете и раскошне слапове
у водопаде мојих снохватости

У апстрактне замисли божура
у бокорима разбарушене свесности
у расплесане свете геометрије
мирисних исказа живота

У кањону истинитих премиса
смарагдне маховине китим
одбеглим стакластим капима
разигране пене живота

Поскакујем у жубору и жамору
клубук сам цакласти свесјајни
нижем ђердане плахе, бисерне
и гргољим чудесне тајне збира

Пустиње, растиње

Разнизана као харфа
хујим ветровима зрелим
врелим тишинама савана
по травама се чудно веселим
Растрзана расплесаним духом
пешчане олује спремам
у здели своје суштине
ширине безуспешно преливам
Расклесаним длетом ума
отварам Твоје друме и риме
и док у полусну дремам
и дрмам звечке и урме
берем снове из кошара Твојих
отимам мисли и шаљем лагуме
у санаторијуме милине
Риме истрзам из речника
из полупречника сунчеве истине
месечеве тмине се руше
пуше се јаре и попаре
све самсаре се скрше
Само душе остану, саме
и пуше вихор, док не опустоше...

Благица Станоеска

Истина

Мислим да ме љубиш,
да волиш моје песме,
имаш разумевања,
за моје радости,
и нарицања.

Схваташ моје снове,
ушушкаваш ме у пољупцима,
од јагода, малина и купина,
да презимим,
још овај мраз и снег.

Тражиш од земље, сунца,
облака и звезда,
да ме грле,
да будем сретна.

Корачаш по
мојим траговима,
бесаним ноћима,
желиш, златним ланцима
да ме окујеш
за твој праг.

Желиш да постоје
само сретни тренутци,
за нас.

Финито

Крај је лета,
златни снови,
у тишини,
оставили кости,
кише нема,
да утоли жеђ,
болеснима.

Александар Јовановић

Кад ти пружим дланове мокре од суза

Кад ти пружим дланове
Мокре од суза
Не плаши се
То ме топао пљусак
Умива

Кад ти пружим дланове
Мокре од суза
Знај
То раширених руку
Наг на обали стојим
Поред воде што односи
И ништа више исто није

Кад ти пружим руке
Топле од суза
То ја ка небу
Осмехнут
Док жмуриш
Подигнем чело
И кажем тихо
Хвала ти

Ово ти још нисам рекао

Можда би лакше било
Да могу да кажем
Ово ти још нисам рекао
А знам да не би
Било би теже
Било би врашки теже

И да покушам
Ово ти још нисам рекао
А јесам
И написао сам

У посветама
У писмима
У песмама
За Нову годину
За рођен-дан
За ведро јутро
Да бодри
Да подсећа
Да остане

Рекао сам
И написао
И одћутао
Кад је само ћутање остало
Јер да сам тад рекао
Сада бих срце себи јео
Комад по комад

Ово ти још нисам рекао
А причам и сад
С тобом
О теби
О нама
Сада
Када је само ћутање
Преостало

Црвено, плаво и бело

Капље са главе на длан
Капље низ леђа
Капље када натапа
Земљу и реку
Капље и када паднеш
Плачеш и устанеш
И када питаш
Зашто

Наткрива поглед
Утире пут оку
Док априлски пилоти
Хрле у загрљај даљине

Порађа Сунце
Под којим је лет настањен
И када осмехнут ћутке
Скачеш у вис

Слива се са браде
Са напетих груди
Тече до пупка
Где настаје језеро
Где запливаш у живот
И када кроз сузе
Тихо кажеш
Зато

На задушницама

(Војиславу Илићу Млађем)

Толика радост, поглед на ту кућу
а на прагу отац и мајка стоје,
котарицу малу плете деда у прућу,
баба вади дукат испечене проје.

Дошао сам из далеког белог града
да запалим свеће на њиховом гробу,
с великом надом отишо сам тада
као раб сербски на Божју пробу!

Анђели пролазе међ крстовима,
песме моје у аманет остављају,
светле срца јунака у ратовима
запаљене свеће сузе остављају .

Имена своје деце изговарам,
а хтео сам светове да стварам.

Променада

Пролазиле су велике љубави
натопљене капљицама севдаха испод облака блуза
пеку жаоке неизбрисивих кајања
и непоништене карте возова за боље судбине.
Не постоји прошлост док се њене камате отплаћују тугом
а тапија новог јутра остане пред капијом ноћи без свршетка.
Умарају путеви без смисла
и летови који се не завршавају на југу
убија малигна празнина
када извуче ратове као свој адут
у партији која поставља црне међаше
око детета страдалог због спасења
потوماка гордости и блуда.
Срећа је када се не види дно чаше
у којој су помешане горке и слатке капи грехова и подвига
бесмисао је незнање
да је живот променада
која се може само једном прећи.

Погрешно подешавање

Слушам шапат дечака
чији је осмех нестао у вировима хијена
звезде ме вуку из провалије
месечина умива утехама
док се отисци љубави крију
у сећању на време
када је срећа била праг и носећи зид
нераскидиве тврђаве смирења и страсти.
Једино што знам је да неповратно волим
у сваком лутању тражим другу страну огледала
док у бездану између поноћи и зоре
чувам сличице исцепканог града.
Са дланова бацам крхотине дволичја
у шкрињици искона кријем трачак ведрине
остављен на пучини разврата и гордости
неподешен на доба сломљених пешчаника.

Склад

Последње ноћи детињства
 месечина ме је окупала зрацима
 и одредила пут са кривинама од цвећа
 странпутицама гордости и путоказима наде.
 Дошла су доба роваца и кобаца
 образи су бридели од опиљака јесени
 дланови додиривали маглу
 надајући се свиленим свитањима
 мисли парале капут од осмеха и спокоја.
 Ницале су младице сакривеног поноса
 пупољци одолевали мразу пакости
 утврдио се корен благодати
 за почетак извесности и крај заблудама.
 Када једног дана загрлим небо
 и задужим облак који је крио моје трајање
 послаћу сунце у све градове
 који су се осмелили да ми одложе боре
 и спаковати радости у коверту сећања.

Драган Митић

(Песме у преводу са словеначког)

Једно те исто

чудили би се ако би ме случајно гледали кроз прозор свевидни
 а ја бих чинио једино што знам
 једно те исто волео и писао
 чинило би се можда да гребем по стакленом оклопу заборав
 млатарам рукама по згуснутом ваздуху
 натопљеном мирисом по теби
 и ловим неколико заосталих твојих мува
 а ја бих чинио једино што знам
 једно те исто волео и писао
 писао о теби прстом по ваздуху и небу изнад нашег кревета
 кројио ти хаљиницу из паучине прошлости
 кратку а незаборавну
 ах да
 чудили би се
 зашто је около толико књига
 и што их тако срдито газим у чизмама очајника
 сулудо истискујем лепа слова чаробне речи
 одабране стихове и риме најбољих песника
 да бих саставио бар неки смисао који се лепо носи
 и лудо иде уз твоју силуету по броју и стилу
 и препустио те свету да ти се диви навек
 а ја бих чинио једино што знам
 једино те исто волео и писао

Eno in isto

čudili bi se če bi me slučajno gledali skozi okno vsevidno
 a jaz bi počel edino kar znam
 eno in isto ljubil in pisal

zdelo bi se morda
 da grebem po staklenem oklepu pozabe
 mlataram z rokami po stisnjenem zraku
 napojenem z vonjem po tebi
 in lovim nekaj zaostalih tvojih muh
 a jaz bi počel edino kar znam
 eno in isto ljubil in pisal

pisal o tebi s prstom po zraku
in na nebo nad našo posteljo
krojil ti oblekico iz pajčevine preteklosti
kratko a nepozabno
seveda
čudili bi se
zakaj je okrog toliko knjig
in čemu jih v škornjih obupanca tako jezno tacam
prismojeno istiskam lepe črke očarljive besede
izbrane stihe in rime najboljših poetov
da bi sestavil vsaj kakšen smisel
ki se lepo poda in noro gre
s tvojo silhueto po velikosti in stilu
in prepustil bi te svetu
da te občuduje za zmeraj
a jaz bi počel edino kar znam
eno in isto ljubil in pisal

Да ли...

да ли те довољно желим
ти жељенија од капи воде на уснама бродоломника
ако не видим јасно у твојој скривеној страни
прикривене нејасне потајне жудње и слутње

да ли довољно танано осећам ударце твојих бутина
нежне као месечина а силније од свих плима
што управљају морима и океанима мушке жеђи неугасиве
и разбијају танкере пуне вина о стегна и бедра неутешена
ударцима блудним о чврсте хридице груди
и врхова напрслих брадавица

да ли ти прилазим довољно нежно на прстима росе
да ли знам правилно да те стиснем у угао без излаза ако би кренула у невреме
да ти неприметно мрсим косе и плетем њима конопце хтења
да те као твоја воља заувек вежу уз мене

да ли знам да твоје олује украдем у своја једра
њихову моћ преокренем у смех
расуте кристале соли и бола премељем у слатки прах зачиним њиме
сваки наш трен
да ли знам кад нам жеља болује
да те пригрлим блажено довољно близу граница мог сна

удахнем нешто новог живота
шапнем поново да

Али ...

али те желим доволј
тебе болј зазелено кот капља воде на устницах бродоломца
че не видим јасно в твоји скривни плати
пожеленја и копрненја
али чућим
доволј префинјено ударце твојих стеген
нежних кот месечина, а силнежших од свех плим
ки управљајо з морји и океани мошке желје неутолажљиве
и разбивајо танкерје полне вина
з ударци блудними об чврсте скале груди и вршичке набреклих брадавице
об бедра непотешена

али се ти зјутрај приближујем доволј нежно на прстих росе
али те знам равнo прав стиснути в кот без изхода че би кренила в неурје
али ти неопазно куштрам ласе и плетем из њих врви хотенја
да би те кот lastна воља за ведно привиле к мени

али знам твоје невиhte украсти в своја јадра
њих срд преобрнити в смех
разсуте кристале соли и бољечине змлети в слатки прах зачинити з њим всак најин трен
али знам ко желја усића да те призмем блажено
доволј близу меја мојега сна
вдахнем некај новега живљенја
пришепнем поновно да

Пајо Бркић

Вјечна пјесма

- умрлом пјеснику -

Његово срце стихом је дисало –
на папиру остао, у вјетру се сакрио.
Тишина му је последња строфа,
а звијезде наставак вјечне пјесме.

Кроз њега текла је ријека без повратка,
са облака је капао вјечни запис,
сад пјесма шушти у вјетру без почетка,
а небо чува његов нијем стих.

Ни смрт га није стигла,
само га је пратила,
сахранила глас, али не и његов траг.

На обали гдје тишина ријеку ствара,
остави глас што кроз тмину одзвања.
Тишина сада пјесму му понавља.

Рупа

Рупа на путу,
Рупа у глави,
Рупа у закону,
Рупа се слави.

Рупа у буџету,
Рупа у систему,
Рупа у причи,
Рупа у свему.

Рупа у свемиру,
Рупа у знању,
Рупа у души
И васпитању.

Рупа у говору,
Шупље приче,
И обећања
На рупу лице.

Чувај се рупе,
Ма гдје била,
Рупа је многе
Душе убила.

Кона и штука

На Укрини зора свиће,
хватам штап у десну руку,
комшиница зачикава:
„Ухвати и мени штуку.“

Идем путем и звиждућем,
у мислима комшиница.
Зашто ли ме изазива,
комшиница – враголица?

Бацио сам мамац први,
да окушам своју срећу,
да ухватим кони штуку.
Без улова кући нећу.

Сунце грије, вода блиста,
под шеширом трепћу очи,
кад замрда пловак мало –
сав пресрећан ја поскочи.

Ал' умјесто добре рибе,
ја упецах чизму стару,
грохотом се сада смију
риболовци свом другару.

С десне стране добацују:
„Данас ниси срећне руке,
окани се ти пецања,
конине се држи штукe.“

Брице и ковачи

Кад заболи зуб, брице и ковачи
 Били су света бића, ретке зверке.
 Да умине бол, краљевство би владар дао.
 Бесану ноћ пробдео и не може више,
 „Убијте ме!“, ори се двором
 „Ил` нађите неког, сувим златом
 Платићу, мука да ме лиши.“
 Мотали му гусенице у крпе,
 Прислањали на отекали образ,
 Давали да жваће бобице имеле,
 Гурали у уста љуте папричице.
 Побрио би од бола и хећиме,
 И враче и видаре и слуге
 За један минут у коме неће болети.
 Мука га лишио један ковач
 Раздрљених груди и опаљеног лица.
 Клешта којима је чупао
 Старе ексере из потковица дората
 Однела су бол заувек.
 Не потцењујте брице и коваче
 Они су свуда око нас
 Да бол однесу и невољу љуту,
 Благословени били
 Ти мали, велики људи.

Дуд (*Morus nigra*)

Лутке по цео дан вредно раде.
 Праве танке нити од слузи
 Која се цеди низ дрво.
 У хладу столетног дрвета
 Спокој је и мир.
 Једина храна за радилице
 Јесте клизава зелена површ листа.
 Дуд је старац чији потомак
 Боји прсте у црно,
 А корење му иде под земљу и у небо.

У утроби жене плод
 Назван је моруна, дуд,
 Он је прабиће.
 Од искона до свршетка века
 Лутке раде, слуз се цеди, тканина се тка
 Пuteви свиле најскупљи су и најопаснији
 Као и шуштаве хаљине лепих госпи
 Због којих главе падају.
 Да нема љубави, хаљине не би имале смисла.
 Да нема буба, не би било ни свиле.
 Да дуда нема, не би било ни буба, ни свиле.
 Чиме би жене заводиле, без раскриљене хаљине
 Што се као књига отвара?
 Ах, тај морус нигра,
 Шта чини човечанству...
 Догод се господа зна удварати дамама,
 Важно је да дуд листа и у небеса расте.

Мучнина

Давно је то било, има томе триста лета,
 Када је неки Енглез окачио сироче
 На свилене каишеве у мрачној сали
 И оставио да виси пред знатижељном публиком.
 Онда је пустио струју да сви виде то чудо,
 Како се човек игра Бога, како има моћ.
 Ситни предмети летели су свуда унаоколо,
 Листови књиге отварали се без додиривања.
 Тело сирочета клатило се и пуцкетало на додир.
 Енглез је добио признање за допринос науци,
 А сироче је данима после тога повраћало
 И вртело се у круг као јуродиво.
 Тако је то: неко добије орден,
 Неко мучнину у стомаку.

Зоран Антонијевић

Када умре кафански човек

Када умре кафански човек, његова столица за шанком остане празна, око ње одјекују приче из дуванске магле о; одласцима у егзотичне крајеве планете, прављењу деце што даље од роднога прага, временима која су била боља у доба изгубљених ратова, о смрти коју треба дочекати са осмехом.

Када умре кафански човек, шанкер му посвети криглу пива којег све мање бива као да је покојник невидљиви испија, у част његову окрећу се нове туре, на крају дође и једна као ниоткуда, а ми онда наздравимо са самим небом, и мало поћутимо док нам задушну тишину не прекине звук ломљења стакла и конобар који дрхтаво каже - цео дан ми испадају чаше.

Када умре кафански човек, на свим радио станицама чује се иста песма док деца просјаци непрестано улазе у кафану, пружају црне дланове за ситне кованице искупљења за пијанице.

Кад би човек био птица, видео би степенице од облака и на њима покојног кафанског човека како последњи ступа у колону душа. Никад није одлазио пре фајронта.

О усамљености

Под кишом метеора
језером плута барка
тамног дечака.

Велике усамљености бог је мали.
Његови анђели ситни су блицеви
на површини воде.

Види ли га ко други до песника
распетог у калеидоскопу
ока удовице ластавице?

Можда само Ти који у
празној колевци ткаш
сенке без људи.

Повратак

Пронаћи ће те тишина
у дубокој постељи када
заувек утихну псећа јутра.

Носићеш на грудима
лако лице космоса,
нећеш више сањати.

Твој починак биће у белини
анђеоског стида, у рађању
и у смрти цвета.

Засијаће ти у очима поља жита
иста као шаре на кревету детињства.

Мира Ракановић

Уметност

У поткровље
уселило се пар врабаца,
остали су били на жетви
која је у јеку.

Неискусни просјаци,
између ногу пролазника
мотају рукама,
не би ли покупили
коју пажњу
за преживљавање.

Усамљени
у парку хране
прастаре авети
док их
сурова стварност
жваће.

Уметност се рађа
из ничега
како би
личила на нешто.

И преживљавање
се рачуна у уметност!

Обећање

Ноћ се
хуком снова
прикрада.

Замишљена
у бескрај
не видим
како се куће
у вечерње

одело облаче
и тихим љубавницима
како цвета спокој.

Издајнички је
потргао
расплетеницу
моје плетенице
па су
птице злослутнице
запевале
око мог струка.

Нема суза
већ титрај
малог срца
пева
чежњу јоргована
и ослобађа га
обећаног.

Освит

У освит ме пробудише
Свадљиве птице у крошњи

Трапава зора доведе сунце
Обасја нашу оазу

Са усана побеже осмех
Роглед на драго лице

Нагињем се и пољупцем
Прекидам нежне нити

Из флаше здравица сама излази
Говори да сам му цвет и мирис

Спремни смо за препреке
Које ће живот по путу просипати

Патња

Ружа није ружа када трња нема,
живот није живот кад је без проблема,
Без патње и боли није живо ништа,
ко' што неки витез паде са бојишта,

Стално нешто боли, тера да се пати,
што се тешко учи а још теже схвати,
Карактери разни бремене патње носе
неког само савију а некога косе,

Неписани закони одређују стање,
неком патње више а некоме мање,
Највећа је души патња кад животном реком,
плови чамац и учини и срећу далеком.

Авај, кћери наше

У недоба савршеног света
на врхунцу издубљених понора
прогони се принцип жртве
као самонаграда и услов за живот.
Преда мном нестају књиге
прсти моје деснице су студенац,
а очи ми убојите варнице
палим и гасим (пре)писане речи.
Браним, блажим бескорисну патњу,
оплемењујем поремећај слободе,
све ми се отело у неслободи одлука.
Доиграва распламсај ризика
док носим крст који је претежио снагу.
На срцима је тридесет и шест огризлица,
можда ја своје више и немам,
немам право да тражим у гресима правду
док приближно а издалека
мајка Софија кћерке своје оплакује.

Стихотворка

Из жила прадедине земље
са бабиног извора живе воде
из очевих недара створена
мајчином снагом васпитана
негде живи пупољче
шеснаестог колена
у корову спарног света.
Сапета је, окрзнута,
истрајава поделита.
Ту је под сунцем
зеленога неба,
у рукосаду,
у машти,
у творевини,
у сржи песме
што срс прогони.
Не будите је –

сања преображај
меланхолије у радост.

Зовем се песма

Зовем се песма, мојих ми груди,
тако ја живим, даље од људи.
Неки ми нови свет узданица
када по мраку бдије зрачица.

Зовем се песма, тако ми неба,
њен ми загрљај божански треба.
Приљубљујем јој чудесно своје,
једино она слуги шта то је.

Зовем се песма да ти бол грлим
самоћи твојој ево ме – хрлим
рањену душу да ти измирим.

Зовем се песма да те милујем
и у самоћи душу угрејем
дељењем ја бих сад да истрајем.

Александра Вујисић

Попиј ме да се смањиш

Смањуј се, смањуј се,
да станеш у шаку, да станеш у ријеч
једну или више,
то је нечија мајка, сестра, кћерка,
сад кад је настрадала најмање је жена,
смањуј се,
да станеш у оквире, у очекивања, у статистику
не штрчи, не вичи,
смјешкај се, обавезно се смјешкај,
сад кад се родила најмање је жива.
Не тражи братово, очево,
ако их немаш не тражи стричево,
то што припада мушкарцима
женама је проклето,
ако се дрзнеш то је отето.
Смањуј се, смањуј се
буди кротка, буди смјерна
никад више од сребра,
смањуј се да се вратиш
на величину ребра.

Савршени

Има тако неких људи,
Ишчашени стоје ван својих домова -
Као цвјетови у камену
израсли из пркоса.

Има тако неких људи,
не слушају чаршију док хорски пјева -
као мачке у предграђу
прескачу све ограде.

Има тако неких људи,
не чекају никога -
Као вода теку и не осврћу се
јер ријека зна да има корито.

Има тако неких људи,
савршених тамо гдје им није мјесто -
као мјесец кад заборави да оде кући
и савршен стоји на дневном небу.

О слободи, поново

Припајам небо и анексирам срце по
овим пакленима данима.
У ћелијама свих чекања тражим:
да будеш жив,
да будеш свој,
да будеш крв
и суза
и зној,
да будеш море под небом од марципана,
да будеш со -
а ја да будем рана.
Тражим ти пјесме
које не знаш да напишеш,
одвећ трезвен
тражим да будеш просјачки искрен
и слободан -
од обичних презрен.

Драгана Јованчевић

(из књиге песама у рукопису „Језиком пустињског ветра”)

Гласоноша

Након три хиљаде година,
на небу: крст.
Тишином збори- прапочело текста.
Видике похрањујем, папирне пределе,
азурном месечином пригушен.
Као светлост рођен бејаш.
У мастилом замрљану белину
преточих се. Нерођена реч.
Иза склопљених капака
свитака песме сја.
Неоскрнављена недостатком видела
уместо сунца носих сопствено срце.
Унутрашњих светова светлост
бејаш, себи самој.
У прапостојбини свице-речи
утиснух у пергамент,
словоотпочинувши међу звездама,
класјем пристиглим из сна.
Бејаш своја тамна и светла страна
истовремено.
Замонашена у тајни,
манастирских здања, универзума,
откривах тајни код.
Пој ходочасника ослушкујући,
астралне пустиње ехо,
у сопственом одјеку пробудих се!

У сенци орла

Проникнувши у себе
обзнањујем: ослушкивала сам тишину.
Слутим: опет ће гласови допирати до мене,
тешки од времена.
На трептају речи путоваћу кроз недоглед,
као Трнова Ружица.
Окачена о сан неког баштована

осванућу као невеста невидљивог љубавника.
Када додир принца без лица
на крају песме сагори хоризонт,
срешћемо се и препознати.
У тишину ступиће гласови. У не звук.
Пробуђени у постељи облака
отпочинућемо, древни.
Звездани прах, почетак и крај бићемо.
У руци Христа: вага.
Када на прагу ноћи, љубав и ружа
на крст буду разапети,
уснула у сфинги гледаћу
како се, пред прореченим, пустиња раствара,
као једном давно море, пред Мојсијем.
У сенци орла, коју чува лав, препознаћу те.
Огласиће равнотежу закон утиснут у цвет.
Иза врата, отвориће се и раскрилити,
звездане пустиње плам, за наше кораке.
С краја на крај света, попут ветра,
нови месија, Близанац, породиће јутро из обриса.

Неизвесност

Послала сам сопствене двојнике, у дивљину.
Сада су одаје архетипских огледала
предворја, концертних дворана: одјекују празнином.
Из сенке стиха прогони ме: недосањани одраз,
принца, заробљеног у свом оклопу,
док ухваћена у клопку столетног сна, лутам,
предграђима града, одевена у мисао.
Чекам да ми покажу улаз, у властиту тамницу,
вратари краљевства, изгубљеног у успомени.
Наносе пешчаних дина премештам, по сећању,
а нигде места које почетак би, ове одисеје.
Нигде речи која породи песму.

Мариа Челебиева

(Песма у преводу са македонског)

Песма о граду Струмици

Кроз хладан поглед
дубоке децембарске ноћи
у срцу записујем успомене,
кореним речи
на парчету папира стављам свој потпис.

Године остављају трагове на мом лицу.
Моја тврдоглавост не спречава
да твоју лепоту представљам
и да тебе најнежнији стихови прате.

Са болом што стеже
и горким осмехом на уморном лицу
преда мном стоји слика
која остаје вечна.

Зидови чувају тајне,
историја у тврђави окамењена.
Кроз дрвени прозор
старог манастира
пада благословени дан:
народ се за тебе моли,
за љубав, срећу, веру и наду.
Петнаест светих мученика Тивериопољских
чувају град Струмицу.

Струмица — град лепог имена
и легенде што речи непрестано тражи.

Нагињем се над лик младе Струме
и слушавам стару причу:
ко брише вековну историју,
ко носи велике успомене
и нове идеје доноси?

Звездано небо над Струмицом
у ноћи се отвара.

А-С-Т-Р-А-И-О-Н

одјекује.
Карневал у мноштву боја,
загрљаји најмилијих,
нада и љубав спојене у једно —
традиција што траје.

Када последња ватра догори
и кише сперу тугу са улица
посутим јесењим лишћем,
повратак у родни град
испуњава празнину.

Тада најбољи дани остају у сећању,
од њих се црпи снага.
Једна мисао траје,
чежња је подиже
и поново враћа.

Године пролазе у трептају,
а успомене на мој град остају.
Чежња што гори у души
претвара се у молитву срца.

О родном граду
много песама настаје —
сила што ме гура напред
и не допушта застој.

Сан ме води
кроз најмрачнију ноћ,
љубав живи у мени
и остаје вечна.

Јасмина Николић

И би, дан трећи

Када си јутрос
отворила очи сањиве
на твојим уснама
моје име беше.
Заборадио сам тада
све оне тренутке рањиве.

Похитао сам води
да у њој погледам
одраз свог лица.
Учинило ми се
негде у даљини,
њише се,
жутога цвета латица.

И постао сам љубоморан,
на трен.
Осетио сам тада твој додир.
Који ме занесе и загрли,
заврти.
И док сам зграбио твоје срце
које мени хрли,
дође и дан четврти.

И би, дан четврти

Пронашао сам за тебе
предивне каменчиће.
Облутке.
У бојама очију твојих.
Потезом четкице
и зраком светлости
у лето их обојих.
У свом сањарењу
видим
само твоје лице.
И тај врат,

коме их дарујем
за огрице.

Због тебе сам заволео
и ову кишу
што током јутра роси.
Осећам је у твојој коси.
Подсетила ме је
на сва наша свитања.
И док се у даљини
чују цврчкова дуети,
освану и дан пети.

И би, дан пети

Окренуо сам се
на твоју страну јастука
и тамо угледах мило лице.
Извајан нос, тамне очи.
На мојим уснама твоја је рука.
Заголица ме осмех
и лепота на бради твојој
рупице.

О како волим овакве дане.
Отворим очи, јутро сване.
Помислим једно, друго, треће.
Мисли помешане, непрекидане.
Још само мало, још трен неки.
Како те чекам. Једва.
Са уздахом стрпљиво.
Да прође
овај талас чести,
и дође дан шести.

Пилићарска пијаца
Аутор: Драгутин Симић

ПРЕКО ГРАНИЦА РЕЧИ

Мој живот у уметности

(одломак)

Константин Станиславски

Представа се није слепила, саставила јер није било могућности ни групу саставити. Тада смо ми, то јест две сестре, ја и друг, одлучили да пробамо било шта због праксе, због себе самих. Избор је пао на два француска преведена водвиља: први – „Слаба жица“, а други „Мистерија жене“. Нагледавши се разних европских дива, ми смо наоштрили свој укус и постали захтевнији у својим уметничким стремљењима. Редитељски и глумачки планови били су шири од наших могућности и средстава. У ствари, шта се може урадити без праве уметничке технике, без правих знања и чак без материјала за сценографију и костиме? Уосталом, поред старих капута родитеља, сестара, познаника, искамчених непотребних украса, ленти, дугмади, трака и других ситница, ми друго ништа нисмо имали. Хтели-не хтели, преостало нам је да раскош костима и режије заменимо уметничком маштом, оригиналношћу и необичношћу поступка. Неопходан је био и редитељ, но пошто њега није било, а страшно смо желели да играмо, преостало нам је да сами будемо редитељи. Сам живот принуђивао нас је да учимо и градимо практичну школу.

Ето, на пример, у датом случају: како направити од простих водвиља изузетну, пикантну представу у француском духу? Фабула водвиља је проста: два студента су заљубљена у две гризетке (шваље, кућне помоћнице, прим. прев), траже у њиховим душама слабу струну да започну да свирају на њој и освоје њихову љубав. Но, где је слаба струна жене? Ето, канаринка туче другу канаринку, а после силне борбе љубе једна другу. Да није то слаба струна жене? Ех, кад би била... Покушају и оба добију шамаре. А на крају крајева гризетке се у њих заљубљују и они их жене. Није ли истина како је све то просто, јасно и наивно! А ево и другог, једноставног сижеа: уметник и студент Мегрио, ког сам ја тумачио, одлазе код гризетке. Уметник хоће да се жени, а студент му помаже. Но, они су дознали страшну тајну: невеста је пијаница, код ње је случајно нађен рум! Кофузија и јад! Но, испостави се да рум гризетка користи за прање косе. Рум стиже у руке студенту и пијаном вратару, а гризетка уметнику, њеном веренику. Они се на крају љубе, а студент и вратар ваљају се под столом и певају веома смешан завршни куплет два пијанца. Уметник, гризетка, мансарда, студент, Монмартр - у томе јесте стил, очарање, грација, па чак и романтизам. Рад је текао преко лета; ми, уметници, живели смо сви заједно, без паузе, у Љубимовки. Зато је било могуће бескрајно вежбати, а затим и играти у првом погодном случају; и ми смо широко користили ту могућност. Устанеш, дешавало се, ујутру, окупаш

се и - почнеш да играш водвиљ. Затим доручкујеш и - одиграш други. Прошеташ, опет поновиш први. А онда, гледаш увече кад неко дође у госте, и ми одмах око њега: „Не желите ли можда да вам одиграмо представу?“. „Хоћу“, одговорио би придошлица. Упалили бисмо керозинске лампе, декорацију никада нисмо скидали, спустимо завесу, обучемо се, неко блузу, неко кецељу, мараму, неко капу, и представа почиње за једног посетиоца. За нас је то била проба, при сваком понављању ми смо пред себе стављали све нове и нове задатке ради самоусавршавања.

Ето, ту смо изучили са свих страна, мени давно набачену фразу „о осећају мере“. На крају, довео сам све глумце до таквог осећања мере, при коме није било потребно ни да се дише, а гледалац би заспао од досаде. „Добро, али... тихо“, збуњено би говорио. Значи, треба говорити гласније, решили бисмо ми. Одатле - нов задатак, нове пробе. Дошао је други гледалац и установио да је то прегласно. Значи да нема мере за осећај и да не треба говорити гласно. Ето тај, на изглед једноставан задатак, никако нам није успевао. Најтеже на сцени - не говорити гласније ни тише него што је потребно, при том бити једноставан и природан. „Водвиљ треба играти у темпу, пуним тоном“ - рекао нам је нови гледалац. „У темпу? Добро! Представа траје четрдесет минута. Када буде одиграна за тридесет, то ће значити да га ми играмо у темпу“. После дугих проба ми смо достигли дужину од тридесет минута. „Ето, кад водвиљ буде трајао двадесет минута“ - заговарао сам ја – „тада ће бити сасвим добро“. Развио се својеврстан спорт - игра на брзину - и ми смо достигли и двадесет минута. Сада нам се чинило да водвиљи теку и не гласно и не тихо, у брзом темпу и у пуном тону, са осећањем истине. Но, када је дошао наш критичар, он је рекао: „Ја тачно не могу да препознам ништа од тога што ви брбљате, а ни од тога шта ви радите. Видим само да сви јурцају, као потпаљени.“ Но, ми се нисмо обесхрабривали: „Ви кажете - значи, треба радити тачно тако да би све било разумљиво и у дикцији и у покретима“ - одлучили смо ми. Када би нам успело да до краја испунимо тај тешки задатак, може бити да бисмо постали велики уметници, али нама то није успело. Штавише, нешто смо и постигли, и тај рад нам је, неспорно, донео некакаву корист, чисто унутрашњег карактера. Ми смо почели говорити јасније и деловати одређеније. То је већ нешто! Но сада је јасноћа била ту због јасноће, а одређеност због одређености. А у таквим условима није могло бити осећања истине. И то је резултирало новом недоумицом, тим пре што ми нисмо осећали ту спољну корист која је настала од насталог искуства. Друго, желећи да направимо представу само од учесника који живе летом заједно, ми смо после узалудних трагања одговарајућег текста, одлучили сами да напишемо текст и музику за оперету. У основу тог рада ми смо поставили следећи принцип: свако од глумаца смислиће за себе улогу по свом укусу и објаснити кога би он то желео да игра. Сабравши такве наруџбине, ми ћемо схватити какву причу је могуће саставити из задатих улога и написаћемо текст. Музику ће узети да напише један од другова. Тог момента смо ми, новопечени писци и композитор, упознали на сопственом искуству све муке стваралаштва.

Ми смо разумели колико кошта сачинити музичко-драмско дело за сцену и у чему је напор таквог стваралачког рада. Несумњиво је да смо на неким деловима успели. Они су били сценски весели, дајући добар материјал и редитељу и глумцу. Но, када смо покушали да спојимо разнородне делове у једно и нанизати их на једну, основну нит комада, показало се да та нит не пролази кроз све појединачно сачињене делове. Није било опште, основне, свеобухватне мисли, која би водила аутора и усмеравала га усвојеном циљу. Напротив, било је много усамљених, разнородних циљева, по неколико за сваког наручиоца, који су вукли комад ка различитим крајевима. Одвојено - све је било добро, а заједно - ништа се није повезивало. Тада ми нисмо разумевали разлоге нашег литерарног неуспеха, но сама чињеница да смо морали да порадимо на пољу литерарног и музичког за нас је била добра и корисна. Ја сам исто за себе замислио улогу. „Кога би хтео да играш?“ - размишљао сам ја. Наравно, пре свега да то буде лепотан, да пева нежне, љубавне арије, да има успех код дама и да личи на неког од мојих омиљених певача, кога би се могло копирати гласом и сценским манирима. Своју врсту улоге ја нисам желео да знам описану до детаља. Сви, наравно, знају наше уметничко својство: ружан жели да буде леп на сцени, низак да буде висок, трапава да буде окретан. Тај, коме недостају трагички или лирски елементи, машта о Хамлету или о улози љубавника; простак би хтео да буде Дон Жуан, а комедијаш краљ Лир. Питајте аматера какву би улогу највише хтео да игра. Ви ћете се задивити његовим избором. Људи увек стреме томе што им није дато, а уметници траже на сцени оно чега су лишени у животу. Али, то је опасан пут и заблуда. Неразумевање своје природне улоге и занимања је најјача кочница за даљи развој глумца. То је та слепа улица куда он одлази на десетине година и из које нема излаза, све док он не схвати своје заблуде. Успут, описана представа донела је сасвим случајно једну суштинску корист нашем раду.

Ево шта се догодило: једна од учесница се разболела и изашла је из строја. Нерадо сам предао улогу мојој сестри Зоји Соколовној Алексејевој. Она је код нас заузимала позицију Пепељуге којој је западао само „прљав“ посао, то јест она је припремала костиме, монтирала декорацију, пуштала глумце на сцену, но у улози глумице појављивала се само у најекстремнијим случајевима и то у невеликим улогама. И одједанпут - ето њој главне улоге. Не верујући у повољан исход те замене, ја сам понављао пробе по навици и често нисам могао сакрити лоша осећања према њој, без обзира на то што она ни по чему није била крива и нипошто није заслуживала моју зловољу. Мучио сам је и на једној од проба довео сам је до ивице стрпљења. Из очајања она је главну сцену тако извела да смо ми уздахнули шокирани! Тачно тако је избацила из себе то што је закупљало њену душу, као да је то запушач. Уздржаност моје сестре била је сломљена мотивом очајања и њен снажни темерамент излетео је напоље као река. Појавила се нова уметница! Оперета није имала успеха. Но, баш те вечери била је постављена драма, специјално одабрана за тек откривену уметницу. Ми смо играли Данченкову представу „Практично господин“. И за тај посао ми смо поставили нов принцип, управо следећи: да би се лакше саживело са улогом и

ући у њену кожу, тако смо говорили, нужна је навика, непрекидне вежбе и то је оно чиме ће они окончати свој напор. Цео тај дан ми треба да живимо не свој живот, већ живот улоге, у условима живота комада; и без обзира шта се дешава у животу који нас окружује, шетамо ли, беремо печурке, пловимо ли у чамцу, ми смо дужни да се руководимо околностима одређеним у комаду, у зависности од душевног склопа сваког од актера. Тако, на пример, по комаду, отац и мајка моје будуће невесте строго су ми забранили да се шетам и да се обраћам њиховој кћери, пошто сам ја сиромашни, ружни студент, а она - богата и лепа госпођица. Морао сам да будем лукав како бих стекао полако допадања од тих који су играли њене родитеље. Ето, на пример, долази, као, ка нама друг који игра оца - требало је неприметно се разићи са сестром која игра невесту, или уз помоћ те или неке друге досетке оправдати забрањени сусрет. Са своје стране пријатељу је запало да поступи у таквим случајевима не тако како би поступио у животу, већ тако како би, по његовом мишљењу, „практички господин“ поступио у улози у којој се нашао. Тешкоћа таквог искуства је у томе што треба бити не само глумац, већ и тумач све нових и нових експеримената. Често су недостајале речи и теме за нове експерименте па смо тада на минут правили паузу за саветовање. Решивши то што треба да се догоди са тумачима улога у сложеним ситуацијама, какве мисли, речи, дејства и поступке треба усвојити како би они изгледали логично, ми смо се поново враћали улогама и продужавали наше експерименте. Опет је било веома тешко, али ми смо се навикли.

И ето, баш тај пут, по мојој тадашњој навици, ја сам почео да копирам познатог уметника царског позоришта М.П. Садовског, у улози студента Медузова у комаду Островског „Таленти и обожаваоци“. Ја сам разрађивао у себи исто тако ружан прилаз степеницама, окренутим ка унутра, кривих руку, гладећи једва израслу браду, поправљајући наочари и дуге косе, пуштене у коврце. Неприметно за себе самог то што сам ја копирао, постало је временом навика, а затим и моје искрено, сопствено живљење. На сцени, међу привидним стварима и нашминканим људима, можда и условним, но у продуженом стварном животу не треба играти непотребно, не треба се на силу разликовати од стварног окружења. Ето, када сам ја опет тако упечатљиво спознао шта тачно значи осећање за меру. Наш прорађен и обављен посао није дао тада очекиване резултате, али је у наше душе посадио семе за будуће. То је била прва улога у којој су мене хвалили разумни људи. Но, госпође су говориле: „Жалосно што сте ви тако ружни!“. Мени је било пријатније да верујем госпођама, а не познаницима, и ја сам поново почео да маштам о улогама лепотана. Једва изашавши из ћорсокака на прави пут, ја сам поново пошао назад, у слепој улици, продужавајући испробавање свих улога, поред тих које су биле подесне мојој природи. Несрећни су уметници који не знају свој фах! Како је важно на време сазнати свој позив...

Константин Станиславски (Константин Сергеевич Станиславский – право презиме му је било Алексејев, док је Станиславски било псеудоним) књигу „Мој живот у уметности“ написао је током гостовања у САД, када је добио

наруџбину да напише трактат о својој школи позоришта. Књига је објављена у САД 1924. године, а у СССР 1926. године.

(Превод: Драги Ивић)

Фрањо Франчич

Њено месечеве лице

Дебеле пахуље, као комади рашчешљане вуне, падају у одсјај ноћи. Небо се располови, страхан крик пресече сан: моја ћерка, моја ћерка! Њено месечеве лице је сасвим близу, искривљено гримасом бола, њено некадашње месечеве лице. Видим је у полусну, чујем ехо својих речи: шта су јој урадили?! Зашто јој ниси помогао, зашто је ниси заштитио?! Твоје месо и твоја крв! Када је отишла, када је побегла, када си је изгубио? Снег зачара околину у привид. Седим у кревету и поглед пипа по мраку. Провидна белина откривених ногу. Ти, моје детенце, кажеш и покриваш је. Још једном погледаш. Нема је више. Стоји на вратима, у млечној светлости видиш контуре њене силуете.

- Не иди напоље, тако је хладно.
- Тако је то – каже она и трчи боса.
- Не, не! – вичеш.

Сада се и жена пробуди.

- Ти си тотално луд – дахне и окрене се на страну, према зиду.

Полако устајеш, тетураш до купатила. Заслепљујуће светло и прва цигарета. Љубичасти облаци на мрачном небу. Полако кренеш по степеницама. Чамиш у дневној соби. Наша деца нису наша деца, прикраде се глас. Испод стакла на зидовима налазе се њене фотографије. Поређане временски. Беба са сунчаним осмехом и округлим обрашчићима. Први рођендан. Ти са колицима. Први кораци. Девојчица у ружичастој хаљини. Тако бистар, отворен поглед. У пози Кипа слободe. Прослава рођендана у вртићу. Маске. Обучена у пајаца. Кокета. Први дан у школи. Губиш је, помислиш, одлази. И одједном одраслост, али на округлом, месечевом лицу још увек онај притајени осмех.

- То је смешно – каже жена – све ове старе фотографије.
- Нека их ту.
- Ти си блесав!
- Има шеснаест година, а велики град је звер, бојим се за њу.
- Снаћи ће се, као и сви.
- Она није – сви! – сикнем.
- А ко је онда?! – врати ми.
- Па моја ћерка, забога!

Са навиком долази отуђеност. Двадесет година заједно. Ћерка је донела сунце. Како је било једноставно смејати се, мазити је, играти се са њом.

- Ти си болесно везан за њу – каже.
- Нисам, она је најбољи део мога живота – одговараш јој.

Тежина времена. Нова цигарета. У ствари, требало би да буде једноставно, тако, деца одлазе од куће. Губиш их, прекида се веза. И то не можеш да прихватиш. Моје месо и моја крв. У њој тражити себе? Не, само, њено детињство је било тако лепо, тако пуно.

Недељно јутро. Он излази на терасу. Трзне се кад на степеништу зачује кораке, и трчи, дословно. Вратила се девојчица месечева лица.

– Зар не спаваш? – пита.

– Не могу.

– О чему размишљаш?

– Ма, нећу да причам. А где си ти била целу ноћ, ништа ниси јавила да долазиш?

– Имали смо журку. Сва сам сломљена, идем да спавам, и то код маме да се завучем.

Кроз неко време притворим врата спаваће собе. Она и ћерка леже као две половине шкољке. Једна другу загрлиле преко рамена.

Волео бих да зауставим време.

(Приредио и превео са словеначког Фрањо Франчич)

Злата Матлакова

Имењакиња

(из књиге Овчица у кишном плашту)

Интернет портал ме изнова извео из мира. Желела сам да узвикнем да је то лаж која обмањује и збуњује. Али лаж побеђује пред очима и под прстима.

Клик-клик!

Поново са неверицом гледам на „моју” званичну пријаву пре три године. Ради се о финансијском добитку од познате фондације. По првој тачки, или јасније моје имењакиње (ако сам жељу писала, другачије не може бити), указује на прилог у висини од 465 евра. Што је финансијски прилог за малолетно дете поверено на издржавање баки. Заинтересовала ме је и трећа тачка. Доделена помоћ не може да буде коришћена за алкохол, цигарете, гошћење, за куповину горива, плате и награде.

Као да то није било довољно, истог дана привукла ми је пажњу у новинама рубрика умрлих. Препознајем у њој своје име, а увек сам занемаривала тај одељак. Данас ми је привукло пажњу име и презиме које сам хиљаду пута видела, чула и много пута личној руком писала.

Моје?

Ако припада имењакињи, другачије га прихватам. Иначе бих тражила штампарску грешку или новинарску патку. Читање текућег недељника за мене постаје незабораван догађај. Њиме се бавим као и увек, иако се не слажем понекад са цитатима и зрнцима искуства из антике. И сада се подсвесно (де) идентификујем са Епикуровом тврдњом да нас се смрт уопште не тиче. Док живимо, смрти нема, а када смрт дође, више не живимо. Дотле могу отићи из њеног дохвата, корачати, преклопити једну ногу преко друге, како ми је писао Т.

Моја имењакиња то више не сме да ради, није јој дозвољено. Нека трајно почива у новинској информацији, у одељку. Иста црно-бела читуља као у новинама, закачена је у витрини погребног предузећа у Улици Терезије Вансове. У овом месту сам преживела скоро цео живот. О жени са истим именом и презименом нисам имала појма. Сигурно је имала великих проблема у вези, што потврђује и фондација са одлуком да јој се да помоћ за малолетно дете које је поверено на чување баки.

Испред те витрине требало је да одмах одем, напустим је. Али не, минутима сам размишљала о могућности да упознам жену са скоро истим уписом у матичној служби, јер је наш датум рођења исти.

Нисам ни приметила свог бившег школског друга из разреда Дода. Његове очи су наизменично залепљене на једном обавештењу, једном на моје име, па опет на моје лице.

– Не буди луда – шапнуо је и прогутао, укочио се. Чињенице и могућности је средио у својој глави, штампана информација је у раскораку са мојом егзистенцијом. Додо се концентрише на то да не побрка ове чињенице.

Може се опрезније мислити са телефонирањем супругу, тачније питањима и следи олакшање даха.

До сада нисам мислила на могућу укоченост живота.

Од сада нећу мислити ни на шта друго.

Јучерашњост је Елвири била посебна и немало маргинална епизода медитације о парама. Да ли би ме „спасило” непуних пет стотина евра.

Ако се човек одлучи на добро дело, требало би то да буде несебично. Другачије би то било пословна трансакција.

Реч је ужасан медиј. Елвира, глумица аматер, уме да користи свој глас, изразе лица, понекад до крајности користи говор тела. Уживала је у прекорном монологу код Тројичке на тргу. Мало је примећивала пажњу пролазника. Скоро сви су успорили ход и окренули се. У том драматичном наступу била сам, на срећу, од почетка до краја у сопственом науму.

„Знаш, и тако нисам веровала да желиш финансијску помоћ”, наставила је то, „немаш довољно пара да се бринеш о своје унучету?”

Начин на који је коментарисала тему имењакиње појачао је напетост међу нама. Елвира није приметила. Њен суверенитет је растао.

„Журим да стигнем на аутобус, Ели”, и нисам лагала.

У тихом ходу ка аутобуској станици, свесна сам остатака чистоте. Заправо, канце откинуте са мирне унутрашње површине. Видим их само у превозном средству. На удобном седишту поред прозора, хорски и готово ритуално, понављам име села са ненасељеном родитељском кућом. Тамо идем.

3

Није важно ако ћутим. Иза прозора корача јесен и ником не даје избор. И да сам незаинтересовани посматрач, не бих могла познати име Хасан. Припада нежном, а истовремено јаком анђелу ваздуха.

У пропратном тексту мамине крсташке књиге прочитала сам о овом бићу: у јесен, када се ветар поиграва са падом лишћа, шушти у коси и милује лице, тада је могуће да највише осећамо његову наклоност и љубав.

Сећам се овога?

Изненађујем себе.

Ја ћу изаћи. Застајкујем у апотеци, пошти, на крају у продавници. Није ме брига да ли сам прва у реду, али није битно. Опет чекам. Крај мене, у близини, расправљају се две познанице, или другарице из разреда. Не можете а да не чујете о чему причају.

А: „Приметила сам на твој прсту... зашто је носиш? Ништа се не враћа!”

Б не одговара, окреће бурму, помера је према нокту златним покретом и враћа је у избледели отисак на кожи.

Конечно сам на слици. Златни круг, комад накита, бурме, о томе су причале. Б је пригушено, чудно успорена, можда процењује и доноси одлуку.

А: „Јеси ли добро?”

Б: „Да!”

А: „Зашто онда плачеш?”

Све три прилазимо аутоматским вратима. Дишемо, ходамо, бирамо очима,

рукама слажемо изабрано. Куповина није превише тешка. Наумим да кренем у доњи крај села. Још пре месец дана, издалека се видело дванаест раздраганих ораха. Део дрвећа са гранама био је прекривен пожутелим лишћем. Као да пресијава. Данашње силуете једноставне, присне. На црним границама се види понегде црни плод. Кроз неколико дана, јасније 30. новембра, пажљиво ћу послушквати и гледати на небо, ако на Ондреја грми, идуће године биће мање ораха. И касније, светоандрејске легенде имају апокалиптичну суштину. Бео Ондреј – зла судбина. Или, ако на Ондреја лете пчеле, биће родна година.

Још у детињству сам доживљавала дрвеће ораха као сродна зелена бића. Ја сам на седмом од поменутих дванаест, уз помоћ кратких мердевина наслоњених на дебло, успела сам да се попнем и одморим у „господској столици”, тачније у сплету олисталих грана. Створили су удобно место за седење и размишљање са затвореним очима. Одонуд разликујем ноћна и дневна дрвећа. Та иста зелено-зелена преливена сунцем дрвећа испуштају кисеоник кроз усташца са задње стране листа – готово оксигенотерапија. Ноћно дрвеће? Иако нисам читала никакву енциклопедију митских стварности и њихових магичних моћи, неколико пута сам угледала истините покрете, звукове непознате подземне акустике. Шта сам тамо после заласка сунца радила?

На пример, ноћу за Светог Јована откинула сам неколико десетина гроздова незрелог воћа. Увек у исто време. Имају чаробну моћ.

Више би о томе знала суседа. Како о њој причају да још увек није спознала да ли су њени дани са звецкањем кључева завршени, заиста се не доуми. Валерија Краснанска је у новембру 1989. створила магични круг око свог имања и у њему стоји данима. Са изузетком недеље. Слично као Давид Лодге, тврди да сат у недељи, коју проведе у цркви, признаје за разумно проведено време.

Региструјем кретање у празнинама дрвене ограде.

Валерија? Споједи између летвица су прозор из једног света у други. Која је од нас испред, а која иза ограде? И зашто се не чудим што она зна за смрт моје имењакиње?

„Зле вести су брзе, заборави на њу”, изговори тихо и између дрвених летава прескаче лист папира, „светојовански ораси, памтиш?”

Ораховница

Четрдесет комада потпуно зелених ораха почупаних код Св. Цона (исећи на четвртине)

Пеперминт – 1 кашика

Листа + анђелика + пелин (сва три садржана у СТОМАРАН чају)

Камилица – слаба кашика

Енцијан – корен (око 1 цм)

5

Клека – 20 зрна

Цео цимет – 30 г (пауза)

Каранфилић – 5 г

Алева паприка – 25 комада

Тинктура АМАРА – 200 г (из апотеке)

Поступак: Сви наведени састојци се инфузирају у алкохолу 2-3 недеље.

Затим оцедити. Орахе и зачинско биље прелити са 2 литра загрејане воде са 500 до 800 г раствореног шећера.

Пустите да одстоји 5-6 дана. (Раствор шећера можемо додати и два пута – по укусу.) Затим неколико пута филтрирајте кроз веома густу крпу. Помешајте обе течности.

Док читам рецепт, Валерија сипа. Она свечано подиже чашу и сипа мало тамносмеђег ораха на земљу. „Пустите своју имењакињу да присуствује!”

(Превод: Ана Дудаш)

Љубичевска капија
Аутор: Драгутин Симић

ДРУГИ ПОГЛЕД

Давор Жабарац

Оглед о похлепи и празнини: Антрополошко-психолошко разматрање

Увод

Похлепа није само морални недостатак, већ цивилизацијски симптом - показатељ дубље болести савременог човека. Она разара и појединца и заједницу, јер иза спољашње жеђи за поседовањем крије се унутрашња празнина која не познаје границе.

Антрополошки гледано, похлепа је преображени инстинкт преживљавања, а психолошки - поремећен однос према себи и свету. Она представља покушај да се кроз поседовање савлада осећај безвредности, пролазности и страха од смрти. Парадокс похлепе јесте у томе што свако ново присвајање повећава управо оно од чега човек бежи – празнину. Што више имамо, све мање јесмо.

Човек је током историје пролазио кроз различите фазе трансформације сопственог бића. Оно што је некада било средство опстанка, чување залиха, обезбеђивање хране и сигурности, временом је постало симбол моћи и мерило вредности. У том прелазу са „бити“ на „имати“ крије се срж савремене кризе човечанства.

Антрополошко порекло похлепе

У првобитним заједницама нагомилавање је имало биолошки смисао: чувати значило је опстати. Међутим, с развојем културе и технике, предмет престаје бити средство, а постаје циљ сам по себи. Како је писао Ерих Фром, савремени човек је „прешао из постојања у поседовање“, више не каже „ја јесам“, него „ја имам“.

У давнини, човек је био нераскидиво везан за заједницу, за другог. Његово постојање било је уткано у заједнички живот, у међусобну зависност и сарадњу. Савремени човек, напротив, живи у свету који реторички уздиже значај заједништва, док у стварности постаје све више отуђено биће и од других, и од самога себе. Данас човек може имати готово све, а ипак осећати да нема ништа. Управо се у том парадоксу између поседовања и унутрашње празнине открива дубоки антрополошки проблем односа бити и имати.

Када је човек научио да складишти, да чува и акумулира, родила се идеја надмоћи. Најпре као тихи пламен, а затим као свеобухватна „воља за моћ“. Тако се развија пут од малих, готово невидљивих облика похлепе до данашњих капиталистичких система који немају граница у својој глади. У таквом систему човек постаје број, средство, „топовско месо“ за безличне корпорације и центре моћи.

Тај преображај представља антрополошки потрес: човек постаје све мање духовно биће и постаје функција тржишта. Култура похлепе није случајна појава капитализма, већ његов темељни услов – систем који се одржава производњом жеља и страха. Савремени човек мора стално да жели, како би систем опстао.

Док је архајски човек нагомилавање доживљавао као облик заштите живота, савремени човек га доживљава као доказ сопствене вредности. Тако се економска потреба претвара у идолопоклонство – у култ поседовања који захтева жртвовање свега што није материјално. Када култура изгуби осећај за меру и сакрално, похлепа постаје нова религија без Бога, али са многобројним олтарима.

Психолошка природа похлепе

Похлепа је, у психолошком смислу, облик егзистенцијалне неурозе – дубоко укоренен поремећај односа човека према себи и свету. Она није једноставан морални преступ нити свесни избор између добра и зла, већ одбрамбени механизам душе која не уме да се помири са својом рањивошћу. У својој суштини, похлепа је покушај да се човек заштити од унутрашњег осећаја безвредности, од страха да није довољно вољен, признат или важан.

Често се корени похлепе налазе у раним емоционалним деривацијама – у детињству где љубав није била безусловна, већ условљена постигнућем, успехом или поседовањем. Тако појединац у себи ствара уверење да вреди само онда када има више, када контролише, када је изнад других. Оно што је у почетку био начин да преживи емоционалну глад, временом постаје навика ума и стил живота.

Карл Густав Јунг би рекао да похлепа представља „архетип сенке“ – оног дела личности који остаје несвесан, потиснут и непризнат. Та сенка тражи испуњење у материји зато што се плаши унутрашњег света. Човек који није научио да гледа у своју дубину, тражи одраз у спољашњем огледалу – у стварима, новцу, статусу, туђем дивљењу. Недостатак интроспекције доводи до хипертрофије ега, до клиничког облика нарцизма у којем човек постаје заљубљен у сопствени одраз, али га истовремено мрзи јер зна да је празан.

Савремени човек не подноси празнину, јер му је тишина унутрашњег бића неподношљива. Он је стално у покрету, у стицању, у доказивању. Та стална активност није плод виталности, већ бекство – покушај да се избегне сусрет са собом. Уместо да ту празнину испуни смислом, он је затрпава предметима, достигнућима, статусним симболима. Али сваки нови предмет, свака победа, сваки аплауз трају кратко. Чим се стекну, губе моћ да испуне. И тако почиње нови циклус потраге – још један покушај да се не осети бол од унутрашњег недостатка.

Похлепа је, у том смислу, саморазарајући механизам. Што више човек поседује, то мање осећа да постоји, јер је његова егзистенција условљена спољашњим предметима. Уместо да поседује ствари, њега поседује његова

жеља. Тај парадокс претвара похлепног човека у заточеника сопствене глади – глад која се никада не засити, јер не припада телу, већ души.

Његова свест функционише по принципу „још“ – али то „још“ није знак раста, већ симптом празнине. Оно није тежња ка развоју, већ компулзивна потреба да се нешто присвоји, да се нешто дода, како би се избегло осећање да унутра нема ничега. У томе лежи трагедија похлепе: она није доказ снаге, већ немоћи да се буде.

Истинска слобода почиње онда када човек престане да храни своју сенку и окрене се светлости свог бића – када схвати да вредност не долази из онога што има, већ из онога што јесте. Тек тада похлепа губи своју моћ, а човек поново постаје владар сопственог живота, а не роб сопствених жеља.

Похлепа, празнина и цивилизацијска криза

Историјски гледано, човечанство је кренуло од „празног стомака“ и стигло до „празног срца“. Тај пут од нужде до презасићености представља најдраматичнију метаморфозу људске цивилизације. Некада је човек тежио да преживи; данас жели да осети смисао, али га тражи у стварима, не у себи. Уместо духовне еволуције, дошло је до технолошке експлозије и моралне ерозије. Савремени човек може имати све – дом, богатство, статус, информације – а ипак осећати дубоку празнину, осећај да нема ништа.

Испод спољашњег сјаја нашег доба крије се колективни страх од бесмисла, смрти и ништавила. То је страх који покреће тржишта, обликује рекламе и управља понашањем маса. Уместо да се суочи са празнином у себи, човек је покушава угушити буком света. Што је више спољашње буке, то је унутрашња тишина неподношљивија.

Виктор Франкл је тачно уочио да савремени човек пати од „егзистенцијалне фрустрације“, од губитка смисла. Његов унутрашњи вакуум није последица сиромаштва, већ духовне неиспуњености. Уместо да тај вакуум испуни вредностима, љубављу или стваралаштвом, он га покушава запустити потрошњом, куповином, непрестаном потрагом за „новим“. Али смисао се не може купити – он се живи, и то у односу са другим бићима, у одговорности, у служењу, у љубави.

Савремени човек, у страху од пролазности, трчи за новим предметима, новим идолима, новим технологијама које обећавају испуњење. Али све то су само привиди пуноће – сенке које обећавају светлост, али воде још дубљој тами. У том бескрајном низу замена и илузија, човек постаје потрошач сопствених снова.

Зигмунт Бауман је савременог човека назвао „течним“ – бићем без облика, без корена, без стабилности. Он живи у сталном покрету, мења идентитете, идеологије, чак и уверења, али никада не налази мир. Његов живот се претвара у низ тренутних узбуђења, без континуитета и смисла. У свету где су руке пуне, а срце празно, човек постаје роб сопствених творевина: зависник од технологије, од куповине, од пажње других.

Похлепа је, у том смислу, више од моралне слабости – она је облик онтолошког затвора. Човек похлепом не тражи само имовину, већ покушава да попуни празнину свог бића. То је бескрајна потрага за смислом на погрешном месту, трагање за светлошћу у тамни сопствене сенке. Цивилизација која више верује у број него у душу, у добитак више него у врлину, неумитно иде ка духовном суноврату.

Крајњи парадокс нашег доба је у томе што човечанство никада није било богатије – а никада сиромашније у смислу. Никада није имало више начина да се повеже – а никада није било усамљеније. Управо у тој празнини између обиља и бесмисла, похлепа проналази своје уточиште и постаје најмоћнија идеологија савременог света.

Друштвена и институционална димензија похлепе

Када похлепа пређе из личне у институционалну димензију, она постаје цивилизацијски канцер – невидљиви али разарајући процес који нагриза темеље заједнице. Док је у појединцу похлепа траг личне слабости, у институцији она постаје системска сила која преобликује норме, вредности и саме циљеве друштва. Похлепан човек може уништити породицу, пријатељство или заједнички посао, али похлепан човек на власти уништава саму идеју правде, солидарности и јавног добра.

Историја је препуна примера када је власт, уместо да служи народу, почела да служи себи. У таквим околностима држава престаје да буде механизам праведности и постаје алат у рукама оних који знају како да систем претворе у инструмент личног богаћења. Макс Вебер је упозоравао да политика мора бити „позив и одговорност“, а не „средство личне користи“. Али кад се та граница изгуби, институције губе свој идентитет и претварају се у огледало приватних амбиција.

Власт тада делује као психотропна супстанца – опија, изазива зависност и илузију свемоћности. Она мења психу човека који је држи, гушећи у њему способност за самокритику и саосећање. Тај процес је спор, али темељит: најпре се похлепа оправдава потребом за стабилношћу, потом за „развојем“, а на крају постаје нова нормалност – неупитна и свеprisутна.

Када друштво дозволи да такви појединци управљају институцијама, јавља се оно што је Хана Арент назвала „баналношћу зла“ – тренутак када зло више не долази из мржње, већ из равнодушности, интереса и прилагођавања систему. У таквом поретку људи више не мисле, већ извршавају; више не осећају, већ се правдају реченицом „тако сви раде“. Најопаснија последица тог стања није само корупција материјалних вредности, већ корупција свести – губитак способности да се разликује добро од зла.

Тада се појављује морални цинизам као нова врста интелектуалног паразита: човек више не верује у доброту јер му је систем доказао да она нема користи. Апатичан грађанин постаје савршен поданик, јер нема ни снаге ни вере да се

супротстави. Друштво које слави успех без етике и власт без одговорности, у суштини, слави сопствени пад.

Похлепа на власти не убија само дух заједништва – она гаси наду у могућност праведног поретка. Када се све може купити, и правда постаје роба, и човек губи осећај да било шта има смисао изван материјалног. Тада морал постаје валута, а савест – терет који смета у тржишту моћи.

Из тог зачараног круга излаз постоји само ако друштво поново открије вредност мере, одговорности и служења. Власт није место стицања, већ место жртве; институција није власништво, већ поверење. Док се та свест не врати, похлепа ће и даље владати под именом напретка – и друштво ће наставити да тоне у сопствену баналност.

Духовна димензија и могућност преображаја

У свим духовним традицијама похлепа се види као болест душе. У хришћанству је смртни грех, јер одваја човека од Бога – ко хоће све, не може примити милост. У контексту овог рада, који се бави темом похлепе, празнине и духовног односа човека према материјалном, прича о Исусу и богатом младићу и епизода из Старог завета о престанку мане имају дубоку симболичку и егзистенцијалну повезаност.

Јеванђеља описују сусрет Исуса са богатим младићем (Мт 19, 16–22; Мк 10, 17–22; Лк 18, 18–23). Младић прилази Христу питајући:

„Учитељу добри, шта да учиним да добијем живот вечни?“ (Мк 10,17)

Када му Христос одговара да треба да држи заповести, младић каже да то чини од младости своје. Тада му Исус додаје:

„Ако хоћеш да будеш савршен, иди, продај све што имаш и подај сиромасима, и имаћеш благо на небу; па хајде за мном.“ (Мт 19,21)

А Јеванђеље додаје:

„А кад чу младић реч, отиде жалостан; јер имаше многа имања.“ (Мт 19,22)

Овај догађај садржи суштину хришћанског разумевања похлепе и духовне празнине. Младић није грешан у спољашњем смислу, он поштује закон, али му је срце везано за поседовање. Христов позив није био заповест да се сиромашти ради сиромаштва, већ позив на ослобођење од унутрашње везаности. Похлепа се овде не јавља само као жеља за већим богатством, већ као неспособност да се пусти оно што се поседује, као страх да се изгуби сопствена сигурност.

Младићев одлазак у жалости показује да човек који има све, а није у стању да се одрекне, остаје празан. Христос нуди пут слободе, али слободу не може примити онај који је оптерећен својим власништвом. У томе је духовна суштина похлепе: она не ствара сигурност, већ губитак живота унутар материјалног вишка.

У Књизи Изласка (Изл 16, 4–35) описује се како Бог свакога јутра шаље Израјљцима „ману“, хлеб са неба, као храну током њиховог путовања кроз пустињу. Али уз ману стоји јасна Божија заповест:

„Нека нико не оставља од ње за сутра.“ (Изл 16,19)

Они који су покушали да направе залихе, видели су да је мана иструнула и да се у њој појавио црв (Изл 16,20).

Када су, касније, ушли у земљу Ханан, и почели да једу плодове које су сами узгајали, мана је престала да пада:

„И престаде мана сутрадан, кад окусише од рода земаљскога; и не би више мане синовима Израилевим.“ (ИсНав 5,12)

Ови одломци показују духовни прелом у искуству човека: док је мана падала, човек је био потпуно ослоњен на Божију промисао. Сабирање преко потребе било је израз неповерења, покушај да се сутрашњи дан обезбеди без Бога.

Када човек почиње да прави залихе, он тиме покушава да замени Божију бригу сопственом контролом. У том тренутку нестаје чуда, јер вера уступа место страху. Бог престаје давати ману не као казну, већ као знак да је човек постао самодовољан и заборавио од кога зависи његов живот.

И богати младић и они који складиште ману представљају исту духовну замку, страх од губитка и илузију контроле. У оба случаја човек верује да ће га сигурност материјалног спасити, али управо у томе губи духовни ослонац.

Материјално благо и залихе мане постају симболи човековог неповерења у Божију промисао. Док сабира више него што му је потребно, човек губи способност да верује да ће му свакога дана бити дато оно што му је неопходно. У том губитку вере, он губи и радост, мир и слободу.

У будизму, похлепа (lobha) је један од три отрова који вежу биће за самсару. Похлепа не мора бити велика страст за богатством, она почиње у уму као суптилна жеља да се нешто задржи, поседује, осигура. Тај унутрашњи импулс чини да човек више није слободан, већ везан за објекат жеље.

У будистичком учењу, сваки облик похлепе јача привезаност (upādāna), а свака привезаност продужава самсару, јер човек стално жуди за оним што не може трајно имати. Тако похлепа постаје корен патње (dukkha), а једини пут ка ослобођењу је пуштање, односно не-везивање.

У таоизму, похлепа је супротна природном току (wu wei). Свако настојање да се живот контролише из похлепе завршава се губитком слободе.

Савремени човек, изгубивши духовну меру, изгубио је и способност да разуме границе. А границе нису казна, већ услов слободе. Само онај ко уме да стане, може да буде слободан.

„Излечење“ од похлепе није могуће кроз забрану, већ кроз унутрашњи преображај – повратак смислу и духовној пуноћи. То није позив на сиромаштво, већ на преиспитивање вредности. Човек није створен да мери своју вредност бројем предмета које поседује, већ смислом који гради у себи и односима које ствара са другима.

Духовна пуноћа не произлази из количине, већ из свести о значењу. Да би поново научио да буде, човек мора успорити, послушнути, вратити се себи и „другом“. Похлепа празни, али љубав, саосећање и свесност пуне људско биће животном енергијом.

Кратак осврт

Похлепа је огледало нашег времена – друштва које мери вредност количином, поседом и видљивим успехом. Она није само морална слабост, већ дубоко укореван начин мишљења који прожима све поре савременог живота: од економије и политике, до културе и међусобних односа. Човек данашњице више не жели да зна, већ да има; не тежи мудрости, већ стицању. У тој замени бића за посед, похлепа постаје његова друга природа – ново лице идолопоклонства.

Ипак, у својој суштини, похлепа је најдубља манифестација људског страха од празнине. Страх од непостојања, од пролазности и смрти, гура човека ка непрестаном стицању, као да ће количина поседа надоместити губитак смисла. Али што више има, то више осећа недостатак – јер похлепа нема меру, она се храни управо оним што недостаје.

Када похлепни појединци дођу на власт, тај страх постаје институционализован. Структуре моћи тада не служе заштити општег добра, већ постају механизми личне користи. Закони се савијају, институције се празне, а заједница се распада у низ појединачних интереса. Уместо духа солидарности, настаје култура надметања и презира према слабима.

Борба против похлепе, дакле, није пука моралистичка кампања, нити позив на сиромаштво. То је дубоко антрополошки, психолошки и духовни задатак – повратак мери, смислу и саосећању. Потребно је обновити идеју довољности, разумети да човек не постоји кроз оно што поседује, већ кроз оно што дели. Права слобода није у вишку, већ у ослобађању од вишка.

Друштво ће почети свој опоравак тек онда када почне да цени оне који више дају него што узимају; када се као врлина препозна људскост, а не грамзивост. Само заједница која уме да се одупре искушењу неумерености може створити услове за правду и мир.

Све док слави похлепне, човечанство ће живети у сенци сопствене празнине – у тами коју само љубав, мера и благодарност могу осветлити. Избор је, ипак, још увек пред човеком: хоће ли наставити да бескрајно има – или ће, најзад, одлучити да истински буде?

Дневничким записима до узрастања

Полазећи од Херценове мисли да без читања нема стварног образовања, ни укуса ни речи ни многостране ширине разумевања, а узимајући у обзир Доситејеву да је *млада душа подобна меком воску: у какав га калуп метнеш и салијеш, онаки образ од њега направиш, те док је тај восак јоште мек, ласно га можеш претопити, прелити и преобразити*, јасно је колико је важно у раном периоду развити љубав деце према књигама, које су њихова спона између света и радозналости, засноване на емотивним, психичким и духовним стремљењима. То даље упућује на велику одговорност аутора, који, да би добро стварали, морају ходати по танкој жици генерацијског јаза непрекидно ткајући књижевне нити питко, лако, пријемчиво младима, истовремено не губећи везу са тзв. литературом за одрасле, чиме се руше све поделе и остаје чист уметнички израз, који остварује утисак како на младе тако и на читаоце старије генерације. Тако добијамо писце који већ постојећи садржај обогаћују уносећи новине и оригиналност у стил, језик и теме, а све то захваљујући способности да дубље сагледају дечји свет. Један од најбољих примера наведеног јесте књижевница Љубица Жикић, која у свом роману *Дневник једног одрастања* показује како дело, које је на први поглед намењено младима, може заокупити пажњу читалаца различитих узраста, како својом структуром, тако и особеним стилем, тематиком и језичким решењима.

У то име најпре се ваља осврнути на наслов исказан синтагмом, у којој је главна реч ознака књижевне врсте, док уместо допуне у форми личног имена, налазимо синтагму *једно одрастање* што буди радозналост читалаца и пре самог понирања у књигу. С првим страницама уочава се поигравање врстом, па уместо очекиваних датирања наилазимо на приче настале по сећању насловљене тако да се слути хронолошки след мало пре поменутог одрастања, те ауторка води читаоца од школских дана под сенком ковида, преко породичних догодовштина, у којима је бака централни лик, менталног сазревања у којем јунак постаје путник *широког света*, опсерватор *града који је изгубио сећање*, бунтовник који не ужива у *Боемима*, до студентских дана, дипломирања и коначне спознаје да је *живот путовање*. Посебно интересантно је што прва и последња прича чине оквир или боље рећи круг у оквиру којег се не дешава само физичко одрастање већ и интелектуално, духовно, те од једног средњошколца који је добио домаћи задатак да напише састав на тему *Особа која је обележила моје одрастање* и који није претерани љубитељ књига долазимо до зрелог младог човека, *навученог на писање свесног постојања личног унутрашњег пилота, свемоћне божанске светлости која га води и одржава у непрестаној равнотежи између жеља и могућности, снова и реалности*¹ као и чињенице колико је важно бити мудар у одабиру правога пута када се дође на раскрсницу живота. Такође, уместо

уобичајеног почетка *Драги дневнице* ауторка се у првом лицу тј. гласом јунака обраћа широкој читалачкој публици интимним исповедним тоном износећи дилеме, радости, запитаности, проблеме, чиме иста постаје његов саговорник вештим Љубичиним пером увучена у причу. Улазећи у лик тинејџера, те његових унутрашњих борби, запитаности ауторка показује изузетну способност пренабегавања генерацијског јаза и упућеност у проблематику којом се бави. Овде ваља поменути и неколике кључне тачке на којима почивају бриге јунака. Наиме, затичемо га у атмосфери изолованости изазваној вирусом Ковид 19, у којој је учионица замењена собом, школски час сведен на рачунар, разиграни свет другарства претворен у виртуелни, што ће га подсетити на важност свега онога што раније није примећивао или га се гнушао, а што чини *нормалан* живот, међу којима је и школски. У таквом амбијенту, окренут ка породици издвојиће лик баке, као централни када су у питању дневник и тема која му је задата као онај који га најмање *нервира*, чиме долазимо до ауторкиног сагледавања себе унуковим очима. Овде ваља напоменути да је оно потпуно реално, објективно без икаквих улепшавања праћено бројним досеткама које имају за циљ не само да насмеју читаоца већ и да покажу став савременог тинејџера према прошлим временима, али и старијих према изазовима савременог света. Тако се пред читаоцима пројављује унук зачуђен пред чињеницом да се у бакино време радило од 6 до 14 сати након чега се прелазило на дружење са породицом и пријатељима, и баке, која упловљава у свет дигиталне комуникације наилазећи на мноштво проблема, које унук решава уз опаске пуне хумора. Уз то, пред њом се као професорком налази изазов указивања на значај књижевности и језика млађим генерацијама, што доноси занимљиве дијалоге баке и унука у којима свако има своје виђење *Нечисте крви* и *Ане Каренине*, те оне у којем расправљају о емпатији/саосећању и значају чувања домаћих речи. Проговарајући језиком младих, ауторка их вешто уводи на свој терен интриграјући датим насловима и наводећи на промишљање о очувању идентитета путем језика.

Без обзира на неслагања изазвана генерацијским јазом, бака и унук граде свет пун разумевања и љубави, што се може видети у моментима када он трпи грдне родитеља због несташлука на екскурзији или када она прославља рођендан са својом породицом и пријатељима, којима се унук диви. Такође, поменута љубав отвара врата ка њеним другим облицима, те наилазимо на ону према домовини, коју видимо у причи у којој унук постаје родољуб захваљујући бакином упознавању са крагујевачком трагедијом; према коренима која се уочава у изузетно емотивним моментима бакиног опраштања од очевог оружја, које носи са собом прошли живот једне генерације; спорту - у причи где се упознајемо са унуковим жељама да буде каратиста, фудбалер и бакиним тежњама да га у томе испрати, што као верни пратилац, што као *саучесник*, те бака строга професорка наједном постаје голман који се брани свим расположивим средствима укључујући и метлу; уметности - у бакиним причама о лепоти читања, које испрва унук не разуме, али на крају се и сам лати Селимовића, чиме се затвара бакин васпитни круг на том пољу, или оној о опери у којој се бака на различите начине довија да убеди унука да иду на оперу, али, нажалост, не успева; према

1) Љубица Жикић, *Дневник једног одрастања*, Институт за дечју књижевност, Београд, 2024, 92.

породици уопште, што се види у неколиким причама, те се чак и у оним где се виде породичне чарке снаје и свекрве настале због одупирања свекрве да се млади отисну у *бели свет*, уочава чврсто заједништво; према пријатељима, што се уочава кроз бакин однос са другарима током прославе њеног рођендана или унуков са другарима на екскурзији, где сходно младости деле и мир и несташлуке; према вољеној особи, што се види кроз бакина честа помињања преминулог мужа, на шта се унук у неколико наврата позива или кроз унуков однос према девојкама, при чему се посебно издавјау две Јелена, средњошколска љубав и Милица, студентска љубав.

Последња, али не мање важна ствар када је у питању Љубичин наратив, јесте специфична употреба језика. Наиме, ауторка маестрално кокетира лексиком оглашавајући се на два начина. Проговарајући језиком младих неретко користи англицизме, неологизме, скраћенице, док бака у својим репликама чува српски језик у свој његовој лепоти и пуноћи, чиме се приближава различитим генерацијама. Користећи се пошалицама и другим елементима хумора ауторка делу даје посебну ноту пријемчивости и црта осмех на лицима читалаца.

На крају, дело *Дневник једног одрастање* далеко је превазишло свој наслов у његовом основном облику. Оно је књижевни албум једне породице у којем уместо слика затичемо приче у чијој основи је љубав. Превазилазећи генерацијски јаз кроз занимљиве доживљаје баке и унука, Љубица Жикић успела је да изнедри посве оригинално дело примамљиво и за децу и за одрасле потврђујући Бијелину мисао *да су књиге добро друштво у тужним и срећним временима, јер књиге су људи - људи који су успели остати живи скривајући се између корица књиге.*

Марија Г. Лазић Цветковић

Теби се радује, Благодатна, сва твар!
**Путовање и сусрет са Пресветом Богородицом
у поезији Славице Јовановић**

*Лепота ће спасити свет: али не било која лепота,
већ лепота Светога Духа, лепота Жене обучене у сунце.*
(Павле Евдокимов *Жена и спасење света*)

„Једна од најдубљих и благошћу мисли и дела осликаних и опеваних религијских појава јесте лик Богородице“ – запажа Светлана Шеатовић Димитријевић (Шеатовић Димитријевић 2011: 282). У ширем погледу на теолошко учење о Пресветој Богородици, описана је као „Лик бескрајног спасења, али и лик силе и лепоте смирења“ (Шмеман 1999: 56-59), као „света и светла икона Цркве 'Жена обучена у Сунце' (Откр. 12, 1)“ (Ранковић 2024: 181). „У својим догматичким песмама Црква активно настоји на васељенском значењу Богомајке: 'двери спасења света', 'свет обнови у утроби Твојој слављени Бог Отаца' (Недељни канон, глас 1, песма 7). Давши Своје тело Христу, Мајка Божија Му је постала 'једнокрвна', и у богослужбеним текстовима се стално изнова објашњава та чињеница да су управо у Њеном телу која је дата Христу сви људи постали причасни Божанској пророди Логоса. Пресвета Богородица Одигитрија пробија пут цркви у људском свету: Она јесте 'Двер'. Христос каже за Себе да је он 'пут и двери', јер је Он-Богочовек, и у том смислу је Он – једини. Пресвета Дјева је *прва*: Она иде испред рода људског и сви је прате. Она рађа Пут и представља 'сигуран правац' и 'огњени стуб' који води ка Новом Јерусалиму.“ (Евдокимов 2001: 216)

„Смисаони однос између речи *пут* и *путовање* у српском језику дозвољава да се између њих успостави и разлика и истовјетност значења: пут је простор, стаза којом се путује (земља, вода, ваздух), али и сама радња – путовање; пут је и пролаз/мјесто, тип стазе (колски пут, железнички пут, козја стаза, пјешачка стаза), правац кретања даље од боравишта (отићи на пут), као што означава и етапе развоја ('први дио пута'). Јасно је да тај појам осим конкретног простора и радње обухвата и распон од једне до друге временске тачке, подразумевајући скуп догађаја и околности који улазе у радњу пут(овања).“ (Иванић 1996: 463) Бахтин је навео да је пут „пре свега место за случајне сусрете“ (1989: 373). Када говори о хронотопу сусрета, он мотив и хронотоп користи као синониме и истиче да је емоционално обележен „сусрет може бити пожељан или непожељан, радостан или тужан, понекад застрашујући, можда чак амбивалентан (Bahtin 1989: 97-98), „у питању је виши степен интезитета емоција и вредности“ (Bahtin 1989: 243).

У поезији Славице Јовановић, како је то већ забележено у критичкој литератури, лирски субјекат се Богородици обраћа у чистоти „нуминозно глориозног слоја молитвеног бруја“ (Мирковић 2012: 61), знаковност биља

често прелива и на „етерично, на пределе небеске чистоте” (Јоксимовић 2006: 1), а поетски видокруг грана у „димензију чудотвориве узвишености и тоpline градећи општечовечанску симболику [...] указујући на достојанственост, на мисао о неопходној духовној узвишености људског рода, на постепену трансформацију из снова у богоугодно бивство, у коме царује љубав безусловна и чиста, која нам отвара свеколике путе” (Дудаš 2017: 71). Песме у којима се лирски субјекат молитвено обраћа Богородици или ишчекује сусрет са њом проналазимо у три књиге Славице Јовановић: „Љубав” („Стовратница”, „Царице небеснаја”, „Богородици Љевишкој”), „Лирски узваници” („Витовница оца Лазара”), „Кошуља од љиљана” (Богородици Љевишкој”, „Житија светих девојака”, „Salute”, „Тоскана”). Сусрет лирског субјекта са Богородицом се одвија на два плана: хоризонтално (нуди се поглед на део стварности која нас окружује, симболичка места и уметничка дела инспирисани ликом Богородице (природа, храмови, фреске, статуе), и вертикално (иза приказаних земаљских твари пројављује се песничко стремљење ка небеској сфери и сусрету са најзначајнијим ликом на човековом путу обожења и спасења, ка лику Богородице.

Песма „Царице небеснаја” жанровски се може одредити као песма молитва. Иван В. Лалић у огледу „Јефимијин дух и четири песме” са поднасловом „Поезија као молитва”, наводи да су песмама молитвама Богородици најбогатије византијска и српска поезија, а молитву схвата као „покушај успостављања индивидуалне комуникације са апсолутом, посредством бираних и по неким наслућеним (или пак несслућеним) законима сложених, у одређену целину склопљених речи. Као покушај такве комуникације, молитва представља и најспиритуалнији облик жртве.” (Лалић 1997: 135-138). Лирски субјекат у окриљу лепота Божије творевине провиђа Богородичин лик и обраћа јој се молитвеним тоном. Именовање Богородице се ослања на контрастним сликама небеског и земаљског. Овај поступак има функцију осветљавања лика Богородице, њеног значаја за хришћанску веру, за спасење човека. Осврнућемо се и на запажања Павла Евдокимова у књизи „Жена и спасење света”: „Небеске силе изражавају духовну, анђелску страну човечанског. У сиријској анафори Јакова Саругског свештеник говори: ’Дај нам, Господе, да будемо... анђеоско свештенство’. Пресвета Богородица је у једном од Својих јављања Преп. Серафиму Саровском, овога назвала врло карактеристично: ’Овај је од нашег рода’, што означава да он припада категорији светих који представљају род анђеоске целомудрености.” (Евдокимов 2001: 219-220). Између звезданог неба и земаљске твари, лирски субјекат понирући у дубине и тајне хришћанске вере, обраћа се Богородици са „роде мој у звездама” откривајући мистичко деловање духовног на материјално:

„Царице небеснаја,
красна, дивотна,
свеславна, непорочнаја,
роде мој у звездама,
по цветним раселинама
и миомирним дољама.”

Слика пејзажа у коме влада мир и хармонија упућује на рајски предео. Богородица се у православној теологији поима као „света и светла икона Цркве ’Жена обучена у Сунце’ (Откр. 12, 1).” (Ранковић 2024: 181). У складу са тим, песма садржи оне описе Богородице којима се евоцирају мотиви светлости: „ватро степских омара”, „скиптар пун сјаја”, „драги камен у сузама”, као и мотиве природе који асоцирају на рађање, изобиље, плодност: „вино усред рукосада”, „плетиљо зеленога када”. Уобличавајући и истичући васељенско значење Богомајке, уводе се гранични и просторни аспекти:

„Невидима,
ти прозиреш у искру постојања,
кам прага и храма.”

Мотив рајског простора на крају песме доноси нарушавање земаљских законитости. У корелацији са мотивом сусрета долази до новог поимања временских и просторних аспеката:

„Само једном да сретнемо се
кроз велове покајања,
љубимија,
где нема растанка,
ни умирања.”

Мотив путовања у рајске просторе („у вртове слатке / питателнице“) где пребива Богородица развија се и у песми „Житија светих девојака“ из збирке „Кошуља од љиљана“. Уводи се концепту „затвореног врта“ (лат. Hortus Conclusus), честог симболичког елемента унутар католичке теологије и естетике. Супростављеност два света се пројектује на слику мучеништва светих девојака и опозицију душе и тела.

„Два века плакање,
два века клечање,
код цара опадање,
војници изводе главу
на далеко путовање,
ал’ тврђе је од адаманта
невестињско обећање.

Мач из корица,
ране од кострети по дојкама
и лабудовим вратовима,
пасија, епопеја,
стигао је час обретења
њихове узбрдице

у вртове слатке
питателнице.“

Људско око је симбол спознаје и наднавног опажања (Ševalije, Gerbran 2009). У песми „Богородици Љевишкој” лирски субјекат путује у изванземаљски простор и време, и управо из те позиције омогућава се сусрет са Богородицом, и конституише уз слике семантички повезане са одразом (зеница ока):

„Среле смо се још
пре овог преумљења
док си живела само
у зеници Михаила Астрапа.
И још један век
пре тог века,
и пре свих векова,
кад си се Агнецу
на поклоњење упутила
и сву земљу преорала
и пресејала
танким сандалама. [...]
То је било тада,
а по земљи
нисмо се среле никада.”

Симболичка значења ока повезују се са пореклом и духовним путовањем лирског субјекта до његовог коначног сусрета са ликом Богородице у песми „Витовница оца Лазара”. Овај сусрет остварује се посредством фреске „Богородица Ширшаја небес” („Она, као жена, ’Часнија од Херувима и неупоредиво славнија од серафима’ својим раширеним рукама са својим Сином на грудима, као „Ширшаја небес” (шира од небеса), физички и духовно закриљује цео олтарски простор, а симболично цело тело и биће Цркве.” (Ранковић 2024: 181)) . Лик Богородице се открива у погледу оца Лазара на олтарску фреску:

„Сијају му сиве очи које нараштаји једно другом преносе
по далматинским обалама,
стасит је попут оних
борова далматинских Лазе Костића,
над којима је он у својој песми
тужио, па се кајао.
Кроз олтар гледа у гроб
прозорљивог старца Тадеја,
и Богородицу ширшаја небес, живописану за сто цесарских дуката.”

Црква Богородице Љевишке је српска православна црква у Призрену,

задужбина краља Стефана Милутина. „Сликар фресака је био Михаило Астрапа с помоћницима. Астрапино име, заједно са оним градитеља Николе, сачувано је у једном натпису у спољној припрати.” (Тодић 1998: 312) У књизи „Богородица Љевишка у Призрену” Александре Давидов Темерински наводи се да је „црква подигнута 1306. до 1307. године на остацима базилике посвећене Богородици Елеуси, а епитет Елеуса (грч. милостива), у исквареној старосрпској верзији постао је Љевишка. Црква је претрпела знатна оштећења на фасади и унутрашњости. (Давидов Темерински 2017: 10-41)

Богородици се лирски субјекат обраћа са „Туго сутрашње радости”, „гдна невољо” у функцији увођења мотива страдања цркве и фреске „Богородице са Христом Хранитељем”:

„Окружили те велики празници,
а ти, Туго сутрашње радости,
њишеш на грудима
Хранитеља сиротих,
чедо Светодуха и плама
и живиш иако те више нема,
спаљена и сажежена. [...]
Срушише ти јуче,
гдна невољо,
оно што беше од дрвља и камења”

У овој песми се опонирају сфере земаљског и небеског. Апокалиптичним сликама рушења и паљења насупрот нове снаге и живота у вишим сферама, тематизује се хришћанско мучеништво.

„ал’ срећа те имаш два темеља,
па док ти тело ломе,
ти растеш још виша
на небесима.”

У песмама „Богородица Стовратница”, „Salute” и „Тоскана”, простор је бинарно подељен, а између њих су симболички предмети и места која иницирају певање и усмереност лирског субјекта ка небеским сферама, славопоју и ишчекивању сусрета са Пресветом Богородицом. Пут лирског субјекта није амбивалентан, већ је увек усмерен ка лику Пресвете Богородице, рајским просторима, непропадљивом и вечном.

Црква Богородице Стовратнице је рановизантијски комплекс у Парикији на острву Парос, у Грчкој. То је „несумњиво најважнији византијски споменик у архипелагу. Њена изградња у рановизантијској Парикији је била значајна за приобално насеље. Монументални комплекс, заједно са каснијим доградњама, од тада је био значајно место за верски и свакодневни живот острва. То је један од ретких сачуваних рановизантијских комплекса у Грчкој и једини чија

се изградња приписује царском покровитељству, према предању светом цару Константину и светој Јелени, а према досадашњим археолошким подацима цару Јустијану” (Αθανασούλης, Διαμαντή 2019: 67). „Богородица Стовратница” је прва песма у збирци „Љубав”. Већ у самом наслову имамо назнаку границе и подељеност на два простора. У пејзажу острва Парос се приказују и симболично именују Богородица и Света Јелена као Агница и Отроковица:

„Агница и Отроковица,
руку под руку,
као сеја и сестрица,
крај пећине нимфи,
недалеко од древног светилишта
подигле беле первазе Стовратнице”

У песми „Стовратница” поглед лирског субјекта на цркву иницира молитвено обраћање Богородици. Избор лексике у именовању Богородице се захвата из црквенословенског речника и домаћег вокабулара: „Приморко, Богољупко, / Купино несагорива, / Чашо која се не испија, / Утешитељко, / одеждо нагих, / хранитељко гладних, / радуј се, катарко, / таворског светла чуварко, / палато сјајна зрцалног мермера, / мирисно млеко топлих прагова, / радуј се, васкрсење, / бисерних ждралова утврђење. / Умножителко жита, Свецарице, зла срца умекшај, / хриди оштре муњом изравнај, / валовима дивовским скуте умивај, / Брзопомоћнице, / стигни, опомени, / утробу шкољке улепшај, засени. / Радуј се, Умиљење, / бешчашћа разобличење, / Избавитељице, Исцелитељице, / мајко, породило, / ангелска благовеснице, / хромих право хођење, / немих гласно говорење, / радуј се, спасење, / висина звезданих смирење. / Милосрдна, достојна, / блага, огњена, / блеску са пучина, / обало једина”.

У песми „Salute” Славице Јовановић се могу запазити споне са песмама „Santa Maria della Salute” и „Дужде се жени” Лазе Костића: естетски доживљај катедрале иницира поетско стваралаштво, присутно је молитвено обраћање лирског субјекта Богородици, мотив сусрета, мотив неостварене љубави, мотив дуждеве женидбе.

Цитат Дантеа Алигијерија у уводном делу песме „Salute” из збирке „Кошуља од љиљана” указује на развијање елемената интимне перспективе према лику Богородице: „На његовим рукама чињаше ми се да видим / да спава нека особа нага, увијена лаким плаштом / као крв руменим, и познадох да је то била Госпа Спаса, која ме, дан пре, удостоји свог поздрава.” Док посматра храм Санта Марија дела Салуте, лирски субјекат се поистовећује са њим и проналази одређену сличност и блискост. У свом обраћању храм се спознаје као успавана Богородица:

„Не буди се, Salute, зашто би,
голубови лете стрелимке, векови ћуте,
ништа ново под сунцем, Salute!”

Потом следе описи велелепног храма и његове околине. Посредством мотива срца и суза, храм се поново у оку посматрача емитује као живо биће:

„Со заплъускује камене ротонде,
шалукатре чврсто затворио,
још пре великог поводња дужде се оженио. [...]
помешане ти сузе у каналу Grande [...]
На сидришту твог срца
још нису маске скинуте,
време је раскошног карневала, Salute!”

Песма се завршава у молитвеном обраћању песничког субјекта Богородици:

„А код куће неће ме ко пре дочекати
радост преблагот загрљаја,
за обе се помоли, Salute,
да нам врати осмехе меког сјаја.”

Песма „Тоскана” почиње цитатом Дантеа Алигијерија: „Весела чињаше ми се љубав”, индиректо указујући на увођење мотива љубави и развијање посебне атмосфере Тосканског предела. Као и у претходним песмама где песникиња инспирацију за осветљавањем и опевањем лика Богородице проналази у уметничком делима (храмовима, иконама, фрескама), овде се непосредно читава скулптура „Медичијеве Мадоне” (итал. La Madonna Medici) коју је створио италијански ренесансни мајстор Микеланђело Бунароти (итал. Michelangelo Buonarroti) у периоду између 1521. до 1534. године. „Данас је ова скулптура део декорације маузолеја Sagrastia Nuova у базилици Сан Лоренца у Флоренци и чини део музејског комплекса познатог као Медичијеве капеле.” (Goffen 1999: 59)

У погледу лирског субјекта лик Богородице се сједињује са простором Тоскане у пролеће. Временски аспекти се урушавају и долази до укрштања времена ренесансе (тј. доба Медичијевих) са садашњим временом. Тоскана се персонификује, док се симболичке вредности мотива девичанског уља, зелене чоје, љиљана и звончића купидона користе са увођење лика Богородице. Поред тога, њено именовање обухвата и сугерише концепте западног хришћанства и уметности „Марија са трном”, „Портинари”, „Породиља”. Уводе се мотиви тела у опису Богородице: „белих прсију”, „белих колена”:

„Марија са трном, Портинари, Породиља,
најлепша звезда трчи преко Арна
белих прсију, белих колена,
по цекинима газе, чиста, бесмртна.

А у великој палати Медичи се купају
у крви младих песника као кармин-сомота,

рухо фирентинско од чипака и
као грожђе слатких усана.”

У српској књижевности је још Милош Црњански у путопису „Љубав у Тоскани” запазио у радовима италијанских ренесансних уметника еротизоване приказе лика Богородице: „Богородица, каткад, прецизна и перверзна, садржи сву прошлост малоазијску, виткост и болну префињеност кћери Аменофиса, на египатским фрескама и тишину и мир асирских тапета, на којима, већ видан, сјаји знак Сунца и Месеца и звезда, што су ту, и на овим тосканским сликама.” (Црњански 2020: 80). Као и у путопису Милоша Црњанског „Љубав у Тоскани”, тако и у песми „Тоскана” Славице Јовановић присутна је опчињеност уметношћу, прикази лика Богородице у корелацији са мотивима тела, али и сам простор Тоскане антиципиран као један затворен и посебан простор. Атмосфера пролећа и изобиље чулних сензација потпуно обузима биће лирског субјекта и упућује на слику „Вечног пролећа” и његову симболику: Христовог васкрсења, обнове, радости, светлости, обећања вечног живота у новим небесима и новој земљи:

„Заносно миришу вртови овог пролећа,
додирују се водоскоци са небесима,
не сретнем ли чемперсе румених образа
– нећу више никада.”

Путовање и сусрет са Богородицом, у поезији Славице Јовановић, као што смо видели, обликује се измењеним аспектима времена и простора, симболичким значењима ока, естетским доживљајем лирског субјекта пред природом и уметничким делима посвећених мајци Божијој (храмови, фреске, статуе), али и употребом одређене лексике са упориштем у традиционалним хришћанским представама. Промена времена прати промену простора, а пут обожења лирског субјекта је обележен усмереношћу ка лику Богородице и изласком у вечност, где аспекти времена и простора добијају нове димензије. Симболички предмети и места показују да се на путовању лирског субјекта опозиција два простора сажима, а духовно и земаљско изграђује један онтолошки карактер.

Литература:

- Αθανασούλης, Δ. και Διαμαντή, Χ. (2019). Το Протоβυζαντινό Συγκρότημα της Παναγίας Εκατονταπυλιανής στην Πάρο: Αποτελέσματα από τις Πρόσφατες Έρευνες της Εφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων. στο Κατσονοπούλου, Ντ. (επ.) Ιερός Ναός Παναγίας Εκατονταπυλιανής Πάρου. 50 Χρόνια από την Αποκατάστασή του από τον Αναστάσιο Ορλάνδο. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου. (σσ. 67-83.). Αθήνα: Ιερά Μητρόπολις Παροναξίας, Ιερό Προσκύνημα Παναγίας Εκατονταπυλιανής Πάρου.
- Bahtin, Mihail Mihajlovič (1989). O romanu. Beograd :Nolit.
- Goffen, Rona (1999). Mary's Motherhood According to Leonardo and Michelangelo. *Artibus et Historiae*. 20 (40): 35–69.
- Давидов Темерински, Александра (2017). *Богородица Љевишка у Призрену*. Београд: Републички завод за заштиту споменика културе.
- Дудаш, Ана (2017). Љубављу каљени лирски сев. У: Славица Јовановић *Лирски узваници*. (69-71 стр.). Мало Црниће: Библиотека „Србољуб Митић“: Браничевско-стишка књижевна заједница Удружења књижевника Србије.
- Евдокимов, Павле (2001). *Жена и спасење света: о благодатним даровима мушкарца и жене*. Цетиње: Светигора.
- Иванић, Душан (1996) . Хронотоп пута у српској реалистичкој прози. *Књижевна историја*. 28(100), 463–481.
- Јовановић, Славица (2006). *Кошуља од љиљана*. Пожаревац: Центар за културу.
- Јовановић, Славица (2017). *Лирски узваници*. Мало Црниће: Библиотека „Србољуб Митић“: Браничевско-стишка књижевна заједница Удружења књижевника Србије.
- Јовановић, Славица (2012). *Љубав*. Пожаревац : Епархија браничевска, Одбор за просвету и културу.
- Јоксимовић, Велиша (2006). Рецензија. У: Славица Јовановић *Кошуља од љиљана*. (1. стр). Пожаревац : Центар за културу.
- Лалић, Иван В. (1997). Јефимијин дух и четири песме. У: *Дела Ивана В. Лалића, књига 4*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Мирковић, Милосав (2012). То моћно име љубав. У: Славица Јовановић *Љубав*. (59-61 стр.). Пожаревац: Епархија браничевска, Одбор за просвету и културу.
- Тодић, Бранислав (1998). *Српско сликарство у доба краља Милутина*. Београд: „Драганић“.
- Hopkins, A. (1997). Plans and Planning for S. Maria della Salute, Venice. *The Art Bulletin*, 79(3), 440–465.
- Црњански, Милош (2024). *Љубав у Тоскани*. Шабац: Суматра.
- Шеатовић Димитријевић, Светлана (2011). Нада и светлост: култ Богородице у Симвићевој поезији. У: Александар Јовановић, Светлана Шеатовић Димитријевић (Ур.) *Песничке вертикале Љубомира Симвића*. (стр. 281-302). Београд: Институт за књижевност и уметност, Учитељски факултет. Требиње: Дучићеве вечери поезије.
- Ševalije, Žan; Gerbran, Alen (2009). Rečnik simbola : mitovi, snovi, običaji, postupci, oblici, likovi, boje, brojevi. Novi Sad : Stylos art : Kiša
- Шмеман, Александар (1999). *Пресвета Богородица*. Цетиње: Светигора.

Кроз прозор вагона

Збирка пјесама „Кроз прозор вагона“ друга је по реду пјесничка збирка Маје Ђукановић Османчевић, Чачанке са бањалучком адресом становања.

Још прије двије и по деценије, млада правница, Маја Ђукановић јавила се својом првом збирком, „Са покошених ливада“, и већ тада, у својим раним двадесетим годинама показала нам је сву пјесничку зрелост док је промишљала о свијету, смислу живота и намјерама Сведржитеља. Питала се и тражила одговоре, да ли је свијет фикција, да ли зиста постојимо, јесмо ли у неком стању хипнозе?

Након прве збирке, настала је, рекли бисмо, предуга пауза у Мајином стваралаштву, јер су је животни и професионални путеви носили неким другим пругама и колосијецима.

Прије двије године, Маја се вратила лијепој ријечи и пјесништву. Исте године, у Бару, у Црној Гори, на фестивалу љубавне поезије „Пјесник светионик“, упознала је књижевника из Бањалуке, Динка Османчевића, свог садашњег супруга. Од тада, њих двоје ходе заједно кроз живот и књижевност и инспирација су и подршка једно другоме. И тај импулс додатно је допринио да је сада пред нама збирка „Кроз прозор вагона“.

У обје збирке препознајемо неке од основних Мајиних опсесија и предметних упоришта. Маја пише о вјечним темама: потрази за пјесничком ријечју, љубави, путовањима, упамћеним сликама завичаја, суочавању са варкама и илузијама стварности које нам се напросто намећу, о пјесми као естетски уобличеној реакцији на извјесне друштвене изазове. У свим тим тематски препознатљивим круговима одражава се пуно јединство једне пјесничке авантуре и једног поетског свијета. Пише о Мајином пјесништву, на почетку своје рецензије, угледна босанскохерцеговачка пјесникиња Таатјана Томић и одмах додаје:

Поезија Маје Ђукановић богата је финим прељевима, исказана бираним ријечима, раскошна суптилним сликама и мисаоно контемплативна. Њену лирику даљине, чежње, фантазије, сањања, лелујавих заноса за далеким и бескрајним видицима красе, и читаоцу чине блиском, исповједни лирски тон, осјећајност, непосредност, искреност, сликовитост и ритмичност њене поезије.

Мајина књига започиње пјесмом „Очи боје Врбаса“, о смарадној ријечи и граду из њених снова у коме је пронашла своју љубав и срећу. Потом се на преко

осамдесет страница збирке као најљепша поетска ниска редају пјесме различите тематике и стила, да би све кулминирало посљедњом пјесмом у књизи, која носи наслов „Зарја“, па тако и Таатјана Томић у својој рецензији закључује:

Љубав и нада прожимају готово све што пјесникиња говори о свијету, или о свом сну једног свијета. Једино с надом човјек може да путује према обећаним мјестима, према Итакама љубави и смисла. А сваки пјесник то корачање претвара у летење. Мајино започето путовање и трагање за сопственим људским и умјетничким идентитетом уродиће плодом: човјек њене лирике успијева да сачува свој сан о животу, о срећи, о љубави, о унутрашњем миру који настаје у судару с модерним временима. Збирка завршава пјесмом „Зарја“ коју написаше заједно, као трајан споменик својој великој и несебичној љубави, Маја и Динко Османчевић:

„Мој си ти од седефа /бисер што на длану сја, / као сирена што песму пева / теби песму певам ја. // Мој си грумен злата / од драгуља повјесмо, / за тебе живим ја / најдража моја пјесмо.“

Збирка пјесама, „Кроз прозор вагона“, нетом је изашла из штампе у издању београдске Алме и топло је препоручујемо љубитељима поезије.

Кроз прозор вагона

Увек кад кренем на далек пут
у коферу све снове своје са собом понесем,
и радујем се као дете кад сретнем људе
који живе са друге стране ове планете.

Усхићење у мени тиња
па ми зрак сунца за око запне,
кроз прозор вагона кад као стрела
поглед пукне на реке, планине, њиве и села.

И градове што се један за другим нижу
радознало гледам кроз прозор вагона,
знатижељу у мени буди
та прелепа васиона.

Као да сам у самом рају
срећи мојој нема краја,
у џеповима увек носим
део мога завичаја.

Верно га чувам, до срца држим,
није ми терет, напротив чак,
иако овде у далеком свету
све ми се чини да не пада мрак.

Ту сунце пржи, и дан је диван,
пенуша се вода из плавог мора,
на нови пут поново крећем
чим сване зора ... чим сване зора.

Фонтана жеља

Завлачим руку у џеп.
У њему проналазим
један залутали новчић
и бацам га у фонтану
за срећу.
Рука ми тражи загрљај сунца
и шапат воде.
Срце ми пева и ја скачем
у бескрај,
у ништа.
Али и то је срећа.
Смејем се и плачем у исто време...
... ..
Одлазим са трга
иза мене остаје
врева улице
и фонтана.
А новчић и даље настоји
да ми донесе срећу.

У СРЕДИШТУ СЦЕНЕ

Радоје Радосављевић

Буђење

драмска минијатура за радио

ЛИЦА:

Миле (56), глава породице, бравар

Славка (53), његова супруга, домаћица

(Звуци јутра у граду)

МИЛЕ: Колико је сати?

СЛАВКА: Чекај да погледам на мобилни... Ускоро ће пет.

МИЛЕ: Плашим се, закасниће.

СЛАВКА: Неће, не бој се. Пробудићемо га око пола седам.

МИЛЕ: Треба раније.

СЛАВКА: Наше дете данас иде на један сасвим обичан разговор за посао.
Не драматизуј.

МИЛЕ: Мора да буде тачан. Ако закасни на разговор за посао, сви ће се питати како ће бити кад почне да ради. Ако почне.

СЛАВКА: Биће све у реду.

МИЛЕ: Не бих желео да ме обрука. Потеглао сам неке „дебеле” везе да покуша у тој фирми.

СЛАВКА: Ниси се баш нешто претргô. Теби је та аналитика, или већ како се зове, неки посао?

МИЛЕ: Како да није? Канцеларијски посао. Само седи и гледа у екран. Понешто одштампа. Тако су ми рекли.

СЛАВКА: Није он завршио економију да би цео дан буљио у компјутер.

МИЛЕ: Да, али, ако ћемо поштено, студирао је Вишу економску 10 година... А пре тога хоће машинство – не може да упише. Шумарство – одустао после три године. Хоће туризам – па опет проблеми. Некако, нема воље...

СЛАВКА: То је зато што није имао твоју подршку!

МИЛЕ: Није имао? Како није имао? Коштала је нас та његова диплома и то добро. Ринтао сам и прековремено и приватно. Не питао се како ми је било.

СЛАВКА: Ако је до трпљења, и ја сам трпела. Цела кућа је на мени. Ако не радим у фирми, не значи да ништа не радим.

МИЛЕ: То нисам рекао...

(Основна музичка тема)

Гранд хотел
Аутор: Драгутин Симић

СЛАВКА: Рекла сам му да у фирми, кад га буду питали где је све до сада радио, мало и... слаже.

МИЛЕ: Да слаже?

СЛАВКА: Добро, знамо да нема радног искуства... У ствари, има. Радио је преко Омладинске задруге.

МИЛЕ: Ако се не варам – два дана.

СЛАВКА: Тако некако. Али, молим те, не би ни ти дуже издржао. Да товари на камионе све оне ствари – белу технику, алате, неке цакове... напорно је било то за њега. Осим тога, он је завршио Вишу школу. Ако ће он да тегли, шта ће да раде ови... нешколовани?

МИЛЕ: Шта би му фалило да је мало и потегао?

СЛАВКА: Шта причаш, Миле? Шта причаш? Заборавио си да је имао неколико операција.

МИЛЕ: Нисам заборавио. Крајници и слепо црево.

СЛАВКА: Ето, видиш!

МИЛЕ: Имао је тада шест и једанаест година...

СЛАВКА: Па шта!?

МИЛЕ: Ништа... Подсећам те да су му сада тридесет и четири.

СЛАВКА: Како си суров! Стварно си... Не кажу тек тако: отац кô колац. Без осећања, без...

МИЛЕ: Добро, добро... Него, колико је сати?

СЛАВКА: Пола шест.

МИЛЕ: Иди, буди га...

СЛАВКА: Не још. Сад се најлепше спава. Зар си заборавио како ти је било у његовим годинама?

МИЛЕ: Ма, слушај, жено... У његовим годинама ја сам...

СЛАВКА: Знамо, знамо ту причу. И дете и ја слушали смо је најмање хиљаду пута. Ако си ти чувао овце и свиње и радио на њиви са родитељима, зар мора и он?

(Кратка музичка пауза)

МИЛЕ:

А да укључимо радио? Тако ћемо пратити и колико је сати.

СЛАВКА: Укључи, али тихо...

МИЛЕ: Зашто тихо?

СЛАВКА: Да га не пробудимо... нагло.

МИЛЕ: Свашта! Ми и треба да га пробудимо....

СЛАВКА: Стави јутарњи програм. Да чујемо какво ће време бити. Треба да му кажем како да се обуче. Рано пролеће је најнезгоднији део године: час хладно, час топло, час овако, час онако... А ти његови синуси ме баш забрињавају...

(Јутарњи програм Радио Београда – кратак фрагмент)

МИЛЕ: Еј, ускоро ће седам! Покуцај му на врата!

СЛАВКА: Кад је заказан тај разговор?

МИЛЕ: Вероватно од осам... Не знам.

СЛАВКА: Онда има времена.

МИЛЕ: Нема.

СЛАВКА: Има.

МИЛЕ: Слушај, обоје знамо да му треба пола сата да дође к себи после буђења...

(На радију шпица за емисију „Добро јутро, децо“)

МИЛЕ: Ако не смеш ти, ја ћу да покуцам.

СЛАВКА: Ко каже да не смем?

МИЛЕ: Онда, хајде...

(Опрезно куцање на вратима)

СЛАВКА: Ништа.

МИЛЕ: Покуцај јаче.

(Поновно куцање)

МИЛЕ: Славка, отвори та врата!

СЛАВКА: Није рекао да је слободно...

МИЛЕ: Побогу, жено, склони се!

(Отворање врата која благо зашкрипаше)

СЛАВКА: Па њега... нема!

МИЛЕ: Стварно, није ту...

СЛАВКА: Па, где је?

МИЛЕ: Кревет је неразмештен... Он није ни преспавао код куће!

СЛАВКА: Тако је то кад ти заспиш и не сачекаш дете да дође из града.

МИЛЕ: И ти си заспала.

СЛАВКА: Наравно да сам заспала кад по цео дан тумарам по кући – кувам, перем, усисавам, а ти кад дођеш са посла „дигнеш све четири увис“.

МИЛЕ: Ја радим у предузећу. Често сам преморен... А не смета ти то што и он само седи или лежи.

СЛАВКА: Е, није! Он по цео дан ради на компјутеру, ако баш хоћеш да знаш. Не могу сваки час да га прекидам.

МИЛЕ: Игра игрице.

СЛАВКА: Не игра!

МИЛЕ: И где је сад? Можда код девојке?
 СЛАВКА: Нема он девојку. Ја бих морала да знам да ли је има.
 МИЛЕ: Ти си га и раставила од оне прошле... Невена се зваше... или тако некако. Добро дете.
 СЛАВКА: Нисам га раставила! Она једноставно није била за њега...
 МИЛЕ: А што? Лепа девојка, паметна, образована, фино васпитана...
 СЛАВКА: И сувише захтевна!
 МИЛЕ: Не знам шта ти то значи.
 СЛАВКА: Ништа ти не знаш...
 МИЛЕ: Нормално је да од њега тражи да је води и да је заштити. То само значи да је везу са њим озбиљно схватала.
 СЛАВКА: Он је још млад за формирање породице... И нема посао.
 МИЛЕ: Боже, Славка, тврдиш да је он са тридесет и четири сувише млад за породицу... Ми бисмо им помагали.
 СЛАВКА: Нећемо више о томе... Хајде, зови полицију!
 МИЛЕ: Молим?
 СЛАВКА: Зови полицију! Да пријавимо нестанак детета!
 МИЛЕ: Ти ниси нормална!
 СЛАВКА: Пссст! Нешто се чује... Као да долази.

(Кратка музичка тема)

МИЛЕ: Рекао сам ти да ће доћи и да не треба да зовемо полицију. И био сам у праву. Али, толико да се напије... Једва је изговорио „Добро јутро”. Одмах се бацио у кревет.... Знаш, учестао је он са тим својим опијањима...
 СЛАВКА: Неће отићи на заказани разговор за посао, али није ни важно.
 МИЛЕ: Како није важно? И те како је важно!
 СЛАВКА: Запео си: посао па посао. Зато нам се дете и депримирао. Биће посла само да је он мени здрав... Скуваћу му супицу, а ти тркни до пијацие... Сад ћу да ти спреим списак шта све треба да купиш...

(Основна музичка тема)

КРАЈ ДРАМСКЕ МИНИЈАТУРЕ

Горан Јовановић

Сага о голом опсатнку

Обојена птица (*The Painted Bird*, 2019), екранизација чувеног и контроверзног романа Јежија Косињског, драгоцен је филм којим Европа брани свој филмски израз и естетски забран, уз јасну намеру редитеља Вацлава Мохула да застрашујуће натуралистичке призоре, који прате паклено путовање јеврејског дечака кроз врлети рата, учини највећим адутот, подупирући стоички став и моралну снагу свог јунака.

Кад је својевремено приказан на фестивалу у Венецији, филм *Обојена птица* чешког редитеља Вацлава Мохула, изазвао је сетом бруталних призора мучнину, ужасавање и гађење. Птице кљуцају главу дечака чије је тело закопано у земљу до грла, љубоморни старији сељак извади кашиком оба ока слуги након што га оптужи да спава са његовом женом, сељанке разним оштрим алаткама нападну локалну луду која сексуално мами њихову мушку децу, повређеног коња неки газда изложи језивом крају, везавши га за волове који ће га вући по ливади... Све то у призорима где је безимени дечак, након што остане без бабе код које је боравио, препуштен суровости немилосрдне природе, глади и још немилосрднијим људима које среће на свом путу, покушавајући да опстане и преживи.

Углавном ће бити третиран као роб код оних који су спремни да му уделе конак и мало хране, а често је и сам изложен насиљу и малтретирању. Други га, пак, сматрају ђавољим сином и брутално га терају даље. Убрзо схватамо да се његово лутање укршта са ратним путањама разних војски, Руса, Козака, Немаца, те ће постати сведок холокауста и отпремања Јевреја у концентрационе логоре, у дупке пуним вагонима. Што се тиче главног јунака, иако и сам Јеврејин, он најмање страда од окупатора (један Немац ће га пустити да живи, иако је добио наређење да га стрелја), а далеко више од домаћег, руралног становништва, дивљег и насилног.

Вацлав Мохул се бави људским талогом и понашањем горим од звери. Начело голог опстанка, понекад дрскост и лукавост, али и снажна жеља да се превазиђе ужасни серијал збивања коме је заједнички именованитељ насиље, воде дечака даље. У тренуцима када девојци, код које извесно време борави, жели да покаже да се иза његове огрубелости крије биће жељно додира и пажње, добија нову порцију горчине и одбијања, јер је његова домаћица имала жељу да га сексуално искористи, али он још није стасао у мушкарца. Бол због његових изневерених осећања кулминира осветом у којој одсече главу јарцу са којим је незајажљива девојка општила и убаци јој кроз прозор.

Критичари су због црно-беле фотографије (изванредан посао Владимира Смутног) и мотива жртве, као и тотала који повремено подижу естетску и визуелну тежину овог остварења, али и због Ивановог детињства, овај филм

поредили са стилем Андреја Тарковског. Мохул се приликом екранизације чудесног романа Косињског (писац чији је роман Присутност послужио као предлог за незаборавни филм Добро дошли мистер Ченс Хала Ешбија са маестралним Питером Селерсом), Мохул се определио за хладноћу у поступку, потпуно запостављајући било какав емотивни забран. Чак је и дечака (игра га Петр Котлар), који је присутан готово у сваком кадру, учинио грубим и суровим, тако да публика не може ни са њим лако да се идентификује, иако је углавном жртва.

Сурово време, зли људи, ратна пошаст, тешки услови за живот, глад, анималност у човеку, понашање далеко од било каквих цивилизацијских норми сливају се са екрана и тај голи и тешки натурализам први је (али и крајњи) и најснажнији утисак о филму Обојена птица. Говор који чујемо у филму је нека врста интерсловенског језика (мада је тзв. међусловенски језик створен тек 2006. године иницијативом језикотвораца из различитих земаља, прим. аут.), који ће наши гледаоци разумети и без превода.

Испод ужасних и упечатљивих слика свеprisутне виоленције, Мохул, захваљујући и изванредним сценографским решењима (Јан Власак), доноси атмосферу која ће антиципирати живот у реалном, али и у митском простору Источног лагера (простори источне и централне Европе), самлееном нацизмом и стаљинизмом, са неким возовима који језде недођијом, али и опустелим пругама које не воде никуда и завршавају у корову омеђене железничким браницима. То јесу снажни симболи тоталитарне идеологије (друга, нацистичка, сломљена је 1945. г.) која је добрим делом обележила 20. век и окончала се деценију пре његовог истека. Таквим мотивима надојена је проза Ђерђа Конрада, Данила Киша, Милана Кундере, Јозефа Шкворецког, Александра Солжењичина, Варлама Шаламова, Јурија Домбровског, Василија Аксјонова, Херте Милер, Жежија Косињског...

Роман Жежија Косињског био је изванредно успешан (часопис *Time* га је сврстао међу 100 најбољих романа на енглеском језику од 1923. до 2005. године), али и контроверзан. Понајпре због чињенице да је аутор, представљајући текст уредницима, говорио да су доживљаји дечака његови, али је након објављивања код издавача Houghton Mifflin 1965. године, Косињски одустао од инсистирања да је прича аутобиографска. И не само то: од појединих стручњака, од Пољске до САД, Косињски је оптужен за плагирање и његово ауторство је доведено у питање.

Обојена птица са пуно адута може да стане у ред значајних филмова о деци у рату, од Зобрањених игара Ренеа Клемана, преко Лименог добоша Фолкера Шлендорфа до Иди и гледај Елема Климова. Незаборавног тумача напаћеног дечака Фљоре из Климовљевог филма, Алексеја Кравченка, у *Обојеној птици* гледамо у улози руског војника Гаврила.

Осим малог Петра Котлара, који је са истим лицем, које не показује емоције, донео унутрашње преживљавање свог пакла који му се сручио на главу чим је крочио у живот, ту је и низ познатих глумаца у интернационалној глумачкој

екипи. Ту су Удо Кир, Стелан Скарсгард, Харви Кајтел, Џулијан Сендс, Бари Пепер, Алексеј Крваченко...

Филм је настао у чешко-словачко-украјинској копродукцији, а осим што је шокирао публику у Венецији, на тамошњем фестивалу добио је награду Уницефа (UNICEF). Био је супериорни победник церемоније доделе награде „Чешки лав” 2020. године, као и бројних награда на фестивалима у Чикагу, Лођу и на београдском Фесту.

Час изобиља између обала светлости

*У времену се вечност гради, али не вечност на земљи. Живот је човеку дат по мери позвања његовог. Довољно времена има за све што му је потребно и за све што се од њега очекује. Човек има времена да себе оспособи за живот, да учини све што му људска дужност налаже и што живот пред њега поставља, да умножава таленте, да остави наслеђе – да они који ће после њега доћи имају на кога и на шта да се наслоне. Патријарх српски Павле истицао је да живот човека треба да иде у три правца: у висину, у ширину и у дубину – у славу Бога, на корист рода и спасења свога... Живот довољно дуго траје да учен човек човеку, спремно на учење, потребно знање пренесе... Човек који учини све што до њега стоји, по мери позвања свога, уграђује себе, као здраво ткиво, у вековно стабло постојања рода свога..., често на бројним трибинама говори и записује др културолошких наука Јован Јањић, у тексту под називом *Живот по мери позвања*, објављеном у дигиталном издању Политике у рубрици *Духовни оријентири*, 13. марта 2015. године.*

Златија Радовановић, књижевница и наставник књижевности у пензији, управо то чини. "По мери позвања свога", педагошким узором ради на имплементирању знања и богаћење умних мисли бројних генерација деце у школама. Књижевну даровитост несебично дели са другим писцима и поштоваоцима писане речи кроз писање осврта, књижевне критике или усмених савета.

Златија Радовановић рођена је на Благовести, 7. априла 1950. године у Босути код Аранђеловца. У Аранђеловцу је завршила основну школу и гимназију. Године 1973. године дипломирала је на београдској Вишој педагошкој школи, у Групи за српскохрватски језик и југословенску књижевност. Као наставница српскохрватског језика радила је у Босни и Херцеговини, а потом у Сремцици и Железнику у Србији. У Малом Црнићу, на *златној обали заравни стишке*, (стих песника Србољуба Митића), две деценије ради у ОШ „Моша Пијаде”, тако да је у друштву ученика дочекала пензионерске дане.

У насељу Батуша (општина Мало Црниће) живи и бави се књижевним стваралаштвом више од тридесет година. У раскошној лепоти магичног Стига спознала је суштину живота и књижевни дар који поседује.

Као ученица аранђеловачке гимназије објављивала је радове у школском часопису *Сунчани круг*, који је уређивао књижевник Милорад Главашевић. Будно је пратила рад познатих књижевника, а са школским истомишљеницима, као што су књижевница Јелена Стојановић, професор и књижевник Жарко

Бабић и други, размењивала је искуства, идеје и придржавала се правила естетских начела када је књижевност у питању. Од њих је стицала нова сазнања и покушала да их следи на поетском путу. Међутим, пресудни утицај на њено књижевно стваралаштво имао је угледни писац и етнолог Миле Недељковић, наравно, и позната песникиња Драгиња Урошевић. Као студент била је члан Књижевног клуба у Београду. Песме су јој штампане у зборнику Дунав тече, затим у часопису *Студент*, *Младост*, *Књижевна реч* и другим књижевним часописима и листовима. Члан је Удружења књижевника Србије, била је члан УКС Подружнице за Браничевски округ, са седиштем у Библиотеци „Србољуб Митић” Мало Црниће. Била је члан редакције часописа за књижевност, уметност и културу *Стиг*, предан сарадник часописа *Мајдан* и других књижевних листова и часописа.

Објавила је песничке збирке *Светлост тихог ткања* у издању београдског „Рада” 1998. године; *Између обала светлости*, у издању Књижевне заједнице „Вељко Видаковић” из Ниша 2003. године; Ткаље заједно са Бранком Максимовићем и Радославком Радом Пејић, под заштитним знаком Удружења књижевника Србије – Подружнице за Браничевски округ и Библиотеке „Србољуб Митић” Мало Црниће 2010. године, и *Хоризонти* заједно са Зорком Стојановић и Жаклином Перић 2021. године. Издавач ове збирке је Библиотека „Србољуб Митић” Мало Црниће. Заступљена је у антологији *77 песника*, коју је приредио Миле Недељковић, антологији песника Мирослава Лукића, зборницима поезије *Саткано од снова* и *Душа као черга широка*, приређивача Јована Д. Петровића, као и у антологији *Ирис* у оку *Стига* Ане Дудаш. Објављује у периодици у Србији, Канади и Аустралији. Добитник је бројних признања, а међу њима и песничке Хрисовуље.

Број издатих књига није велики, али стихови у њима су непроцењиве вредности. Велики допринос развоју српске књижевности Златија Радовановић дала је пишући књижевне критике, огледе, приказе и есеје. Како сама каже, почела је да се бави књижевном критиком на наговор књижевнице Ане Дудаш. Врхунски квалитет показала је у освртима, рецензијама и есејима о писцима, познатим у српској књижевности: Манојлу Гавриловићу, Радомиру Андрићу, Ани Дудаш, Драгославу Живадиновић, Милисаву Миленковићу, Зорки Стојановић, Славици Пејовић, Антилети Живковић, Даници Вујков, Зорици Деверњи, Драгињи Урошевић, Славици Јовановић, Данијели Б. Радуловић, Живојки Милић, Драгиши Живадиновићу, Драгану Т. Јовићу, Јевросими Ристовић, Дамјанки Чизмић, Синиши Ристићу, Јовану Рашићу, Јовану Д. Петровићу, Бранку Лазићу Манасу, Варадини Обрадовић, Голубу Јашовићу, Радету М. Обрадовићу, Биљани Мешић Јанковић и другима.

Јачином светлосног стиха, писане и изговорене речи, Златија Радовановић преноси свету лепоту неуништивих осећаја љубави, доброте и нежности,

сатканих у сопственом крвотоку, још у детињству. Музика њених стихова одјекује чулима читалаца, густа, тајновита, тиха, чулна и понекад немирна, као река која се рачва, улива и разлистава разноврсне снове. Ко је осетио на кожи поветарац Златијине поезије, није остао равнодушан. Њено песništво осликава сензибилитет модерног израза. У многогласју поезије остала је својеврсна и оригинална. Доследна је у свом схватању језика – синтаксе и лексике. НепокOLEбљиво негује своју структуру стиха и песме. Ипак, присутно је трагање за матерњом мелодијом и резултат су стихови који одишу архаичношћу и традиционализмом. Нема ничег тајанственог и неизреченог у поезији Златије Радовановић. Доста је пламених звукова и победе у стваралачким биткама скривених међу белинама у (не)написаном. По природи, песникиња одудара од борбености својих савременика. Иако мирна и тиха у свом стваралачком чину, из њене душе теку бомбастичне речи, којима изражава свој поглед на живот и свет. Она сажима, преобликује, премешта речи, служећи се стилским средствима попут елипсе, игре речи, парадокса, оксиморона, инверзије итд. Метафоре, епитети, компарације, синтагме, алегорије неизбежне су у свим текстовима Златије Радовановић.

Прва песма *Час је изобиља* објављена као *Пролог* прве песничке књиге носи дубоке поетске елементе. Приметно је метафизичко спајање различитих аспеката разматрања постојања, снова и духа. Кроз симболизам и метафоре указује на духовност, креативност и унутрашњу хармонију. Песма почиње стихом: *Неизрециво / да тихује / у ткању свом*. Понекад је нешто тешко описати речима, а сама реч „неизрециво”, наводи нас на постојање дубоких емоција и богатог искуства. У овом стиху је приказана слика, која наговештава мир и тишину у замршеном животу. У њему сви догађаји и емоције стварају један заплет. Лично, у песми запажам унутрашњу светлост и истину. Она открива у стању сна животну енергију, присуство више силе, која води до осећаја слободе и лакоће. Песникиња нам овом песмом поручује да намера увек треба да буде чиста, а ум бистар. Животне тешкоће потребно је решавати без оптерећења, уз духовни напредак и стремљења ка узвишенијем циљу. На крају се све слива у изобиље живота, где је присутно и доступно – лепо и људско. У збирци *Између обала светлости*, песничка руковет разлистана је у седам лирских венчића – опуса: *Пролог, Средиште несанице, Посланице љубави, Тамни предели, Светли предели, Путеви земни, Путеви небески и Гласови трагача*. На самом почетку је Објава I: *Човече опомени се! / Од земно-трошне твари јеси. С Божанском пољубом и дахом зачет. / Двојност је твој знак и усуд*. Кратким и снажним стиховима песникиња појачава поруку и жестоком метафором позива човека на самосвест. Уједно описује људску природу. Човек је створен од „земно-трошне твари”, што указује на физичку бесмртност. С друге стране, „Божанска пољуба и дах” представља духовну, бесмртну страну. „Двојност” човека, раздваја материјално благо од оног битнијег духовног блага. Рефлексија је овде дубока и тежи прихватању двоструких аспеката постојања, земаљског и божанског, са

циљем да се пронађе равнотежа између њих. Не желим да будем пристрасна, али заиста не могу да прећутим чињеницу да је Златија Радовановић сјајна и аутентична књижевница, особеног лирског гласа. Она својом поезијом подједнако мудро изражава радост, али и горчину живљења. Свет, људе и природу грли као своју велику љубав, у којој подједнако горе горчине и радости, патње и узнете наде. Златија је песникиња и ратница. Она поражава претеће ништавило својим пером. Зналачки исписује оптимизам, који светли радошћу живљења и креирања нових пламтећих стихова, као што је радост открића и стварања новог живота у породу.

Речи уткане у рецензије, есеје и огледе текле су из дубоке искрености њене душе. Ако јој се нешто не допада, то ће и записати, или усмерити писца на прави пут. Бритка је на језику у борби за истином и искреношћу. То је њено оружје за човекољубље и узајамно поштовање – трајно, упечатљиво, динамично и харизматично.

Читајући рукописе Златије Радовановић, не може се избећи чињеница да је у њима присутна интелектуалност, али и њена племенита и нежна душа. У песми *Посланица љубави* пажњу привлачи живописан стих: *Дух и душа стреме висинама узлетним. / Небеско чистим, јасним. Где ни трунке горчине, / ружноће, патње, ил' бола нема. / Чујеш ли песму, оду лепоти и милју, што се / из наших бића у небно пространство унија?! / Осећаиш ли жижу простора и времена? / У срцу смо васељене!*

Уочава се дубока и узвишена рефлексивност о људској души и стремљењу ка лепоти и високим идеалима. Песникиња метафором и прикладним симболима успешно ослобађа узлет духа од свакодневних брига и патњи. Жудња је подједнако иста као и чежња за духовним просветљењем, или уметничком инспирацијом. Сваки појединац у себи носи део универзума, чиме се ствара повезаност свих бића. Осећања у човеку јако су изражена и доприносе комуницирању истине, на занимљив инспиративан начин. У сваком случају, на један веома уверљив начин, приказан је идеалистички поглед на живот – живот у равнотежи и миру.

И за крај њен цитат. Овом реченицом завршила је разговор са новинаром Владицом Винкићем за рубрику *Познати међу нама: Цео мој живот био је окренут трагању за смислом лепотом и складом живота. Свако биће треба да надвлада земаљску равноту и покуша да достигне духовну вертикалу, а прави уметник је само инструмент којим се оглашава Бог*.

Историја, лирика и филозофија живота у једној књизи

Одавно на мене није оставила такав утисак нека књига као што је збирка прича „Дан када је умирао пјесник” Момчила Спасојевића. Предност збирке прича над осталим књижевним делима је што не мораш књигу да читаш редом. Мени то чини посебно задовољство. Прича је после афоризма најкраћа прозна књижевна форма. Да би написао добро кратко књижевно дело, потребно је много знања и још више дара и умећа. Само уман човек може да искаже велике мисли разумљиво, јасно и кратко. У овој збирци Спасојевић је све то зналачки спојио. Након читања напрескок, приче су ме неодољиво подсетиле на Андрићеву *Проклету авлију* и Капорову и Џумхурову *Зелену чоју Монтенегра*. Садржајно им је једино заједнички историјски контекст. А онда сам схватио да их у ствари повезује снага казивања и трајан утисак доимања прочитаног дела.

Добро књижевно дело извире из доброг писца, а добар писац извире из доброг човека. На извору ових течних казивања у причама налази се њихов аутор Момчило Спасојевић. Као и свако запажено књижевно дело и ове приче су слојевите и вишедимензионалне. Не зна се да ли је јача историјска, филозофска, лирска или животна димензија сваке од прича. Спасојевић је у овој збирци показао да је изузетан познавалац историје, књижевности, филозофије, менталитета свих народа у Босни, али и појединачно људске душе. Показао је да подједнако добро познаје душу и хришћанског и муслиманског становништва, очито изниклих из истих корена, њихове сложене односе и историјско преплитање, са једнаким поштовањем. Само човек изузетног знања и списатељског дара могао је да пише о историјским догађајима из 1683. године у причи „Логоровање” и како рат и невоље спајају људе различитих вера и нација. Кад се војска повлачи: „Ћутке и у тишини, с прикривеном радошћу испрати их гомила окупљеног домаћег становништва”. Из седамнаестог века сели се на крај двадесеток где у причи *Вољети* исказује познавање књижевности, када Џинић говори о књижици Едгарда Алана Поа *Авантуре Едгара Пима*, каже: *Има много књига које не морају бити прочитане, али ову треба прочитати*. Истовремено примећује оно што смо сви сто пута видели, а мало ко описао: *Загледао се у водени круг на столу што га је направила чаша коју је држао у руци, мислећи како све што постоји оставља какав-такав траг прије него што неповратно ишчезне*. Говорећи о младости из данашњег периода најбоље одсликава „када се душе извијача и планинки, уз смијех и пјесму, спајају у дивну хармонију младости која ужива у љепоти једноставних радости”. У овој причи и сам писац се присећа својих извијачких дана, проводећи и свког читаоца кроз његово одрастање.

Сву филозофију живота описао је у причи *Дан када је умирао пјесник*. Описујући живот и смрт песника, примећује: *Давно је он умро, само му се на ценазу чекало*, а затим додаје: *Кад наиђу мразеви, увек прво страдају руже*, филозофски закључујући да су увек први на удару они најосетљивији и најнежнији. Момчило Спасојевић је у овој збирци спојио историјске чињенице, легенде, митове и обичаје, који на овим просторима трају неколико векова до данашњих дана. Подсећа нас како се некада лечило: „(...) берберин Кемал Чавак, чији су старенци од давнина поред шишања и бријања били и ранарници – пуштали крв и пијавице и намјештали преломљене кости”. Из ових прича могао би се сачинити драгоцен речник архаичних речи, појмова и израза, којима писац суверено влада.

Изузетан дар писац је исказао описујући природу Тешањског и Челиначког краја која се није много у последњим вековима мењала, задржавајући сву своју бујност и лепоту, стављајући на исте топониме догађаје из различитог историјског периода: *Ту су стабла окићена руменим трешњама које нестрпљиво чекају босоноге крадљивце и свјежи вирови ријека, те планински потоци са неухватљивим пастрмкама, зелени шумарци и сунчани проплани препуни свакојаким узбудљивих изненађења*, чиме сваког читаоца, посебно из ових крајева, враћа у њихово детињство и лепоту завичаја.

Све у свему, читајући збирку прича *Дан када је умирао пјесник* Момчила Спасојевића, читалац много пута проналази себе или ситуације у којима је био, легенде које је чуо, сазнаје историјске чињенице о којима је начуо, опише природе кроз коју је прошао, поистовећује се са филозофијом живота које су други проживели, враћа се у сопствено детињство и најрадосније дане свог одрастања. И када затворите корице књиге, још дуго ћете бити под снажним утиском њених констатација, описа и порука, из приче у причу и богатији за сопствену причу која ће настати из свих прича ове збирке.

Момчило Спасојевић *Дан када је умирао пјесник*
Центар за културу и образовање – Тешањ, 2025.

Ана Карењина: Ка средини срца

Драмски студио Празан простор и Краљевско позориште Зетски дом: Лав Николајевич Толстој, „Ана Карењина“, ред. Мирко Радоњић

Аутори представе „Ана Карењина“ приступили су Толстојевом класику на једини етичан, интелектуално и умјетнички поштен, а ипак не тако чест начин: као крајње познатој причи, која се кроз различите интерпретације у мање или више разноликим варијацијама понавља од када је роман објављен 1878. године (на ово нас, између осталог, вишеструко подсећају ликови, извођачи и аутори током извођења; пројектују се и коментаришу сцене из филмова снимљених по роману, и слично). Овакав почетни став омогућио им је да са романом и његовим интерпретацијама уђу у врло самосвјестан, луцидан и раскошно маштовит сценски дијалог, у којем су у највећој мјери задржали, али и покушали креативно надградити сложеност Толстојевих тематских склопова и значења.

Изворник је, иако се вишеструко наглашава да је ријеч о 1870-им, ненаметљиво, суптилно осавременен асоцијацијама на актуелно вријеме: у неколико наврата се користе мобилни телефони, помињу се инстаграм, селфији, на балу се плеше уз електронску музику; глумци су ођевени у свакодневну ођећу са натрухама епохе и самосвјесног, иронизованг кича (костимографкиња Лина Лековић). Актуелизација не остаје на спољњем, иконографском плану, него се протеже и на дубинске структуре, понекад мало натегнуто, али ипак увјерљиво, па тако овдје лицемјерне друштвене конвенције донекле губе на значају као оно што је пресудило Ани, иако пристајемо на наглашавање значаја развода за јавни заједнички живот, у смислу згодног изговора за оне који за те конвенције маре, и када их крше. Већ препознатљив редитељски рукопис Мирка Радоњића у највећем дијелу тродјелне, петосатне представе одликује деликатна и дојмљива равнотежа између интелектуалног (у смислу самог метафикционалног, аутореферентног концепта представе, али и богатства различитих књижевних, теоријских, филозофских, културолошких и других референци којима је на усложњавајући и обогаћујући начин проткана) и чулног – снажног, слојевитог и инвентивног сценског језика који на гледаоце дјелује на непосредан, хипнотичан, често врло емотиван начин.

С обзиром на то да је процес настанка представе трајао око годину дана, и да су ауторске улоге у њој, и у смислу само онога што је било могуће видјети приликом извођења, врло флуидне, преплетене и вишеструке, тешко је, а вјероватно и непотребно, прецизно разлучити доприносе појединих креатора. Ипак, можемо рећи да адаптација драматурга Илије Ђуровића бешавно и интелигентно, деконструктивистичко-синтетички преплиће наративне пасаже из романа; ненаметљиво оприрођене и осавремене дијалоге различитих ликова; промишљање и емоције извођача и ауторске екипе који се тичу сопственог

извођења и умјетничких избора, става према изворнику, одиграном, и слично; сонгове; различите културолошке цитате и парафразе... Као што је евидентно да су у грађењу слојевитог текста учествовали сви укључени у стварање представе, у већој или мањој мјери, у појединим сценама на потпуно природан начин појављују се редитељ и продуценткиња Марија Бацковић, а интегрални дио извођења су и асистенткиња редитеља Хана Растодер и „мајстор музике“ Илија Гајевић. Уз то, сви они непрестано асистирају извођачима у смислу придржавања микрофона, освјетљавања сцена разнобојним рефлекторима из руке, додају реквизите и слично, што посредује осјећај снажног сценског заједништва и темељног, апсолутног ауторског присуства, у складу са језиком представе који је заснован на условности, сведености и дезилузионизму.

Глумци Сања Вујисић, Павле Прелевић и Александар Гавранић, уз поменуте умјетничке сараднике, наступају у сасвим уском простору између камерног гледалишта и прљавог, сивог, рулећег зида суморног бившег војног складишта касарне „Загорич“ у Подгорици. Одсуство било каквих лажних кулиса и крајња огољеност средстава (на зиду знаковито и духовито виси тек неколико реквизита: пиштољ, чекић, кантица, фен, бич и четка за косу) у функцији су прогона илузионизма и наметања специфичне вјеродостојности игре. Глумци непрестано, нарочито у првом дијелу представе, потенцирају замагљивање граница између фикције и стварности, чиме појачавају утисак да гледамо причу која се непрестано понавља, и која енергетски снажно обухвата и гледаоце. Они се баве питањима саме креације, повремено се директно обраћају публици, посредују своје мишљење о ликовима и ситуацијама, показују нам како их граде пред нашим очима, опуштено и спонтано се понашају док не представљају (рецимо, пију воду, и слично), и уопште, непрекидно разбијају илузију и подсећају нас на конструисаност, креираност изведбе коју гледамо. Осим тога, сведено и врло убједљиво играју и нараторе и ликове, са лакоћом мијењајући стилске регистре; као што клизе и из једног лика у други.

Тако Павле Прелевић представља Стиву и Вронског; Александар Гавранић Љевина, док Сања Вујисић отјелотворује Доли, Кити и Ану. У складу са драматуршко-редитељским концептом, у којем је ова позната прича реинтерпретирана на начин да мирног и објективног свезнајућег приповједача смјењују преплићуће перспективе различитих ликова, ово троје глумаца, буквално чулно осјетно изгарајући на сцени, минималистичким изражајним средствима полифонично пред публику истресају низ изазовних питања која се тичу природе љубави, њене (не)могућности, друштвене конструисаности и политичности. Ово се у највећој мјери односи на Сању Вујисић, чије сценско присуство истовремено зрачи заводљиво и невино, сензуално и етерично, рањиво и чврсто; и која са привидном лакоћом (иако је јасно да је физички напор који глумица улаже огроман) утјеловљује психолошке нијансе и промјене све три Толстојеве јунакиње, али и, рецимо, интелигентну и сензибилну кобилу Фру Фру, чија је смртоносна трка представљена тако што глумица прескаче коноп све док се не сруши од исцрпљености. Вујисић гради ликове неразлучиво преплићући

лик и сопство (рецимо, индикативна је сцена Долиног огорченог објашњавања како је постала „ограничена“, у којој глумица, без прелаза, ненаметљиво износи и размишљања о својој мајци и сопственом виђењу положаја жене у патријархалном душтву), брехтовски улазећу у дијалектичку везу са улогама.

Међутим, једнако често, нарочито у другом дијелу представе у којем се нарација драмски и сценски згушњава, глумица посредује потпуни, емпатијски натурализам, као, на примјер, у сцени врло емотивне Анине забрањене посјете сину Серјожи. Ова сцена је и једна од низа крајње дојмљиво стилизованих, минималистичких, поетичних, знаковитих и емотивно моћних сценских слика које карактеришу представу: глумица у сузама приповиједа како је, када је ушла у собу, Серјожи само стопало вирило испод покривача, а онда узима своје стопало које мази и са којим разговара као са напуштеним и повријеђеним обожаваним дјететом. Индикативне за врло снажан, слојевит и инвентиван сценски језик су, између осталих, сцена заједничког клизања Љевина и Кити, представљена као клижење њихових додирујућих руку по бијелом папиру осветљеном ружичастим рефлектором; сцена свијетле умне повезаности ова два лика, када они, такође обасјани у мраку, слажу и лијепе „клизалиште“ које је повријеђени Љевин раније поцијепео; причање злосутне заједничке ноћне море Ане и Вронског, при чему се Павле Прелевић врти као дервиш у трансу и преноси Анино растројено стање свијести, немир и страх; сцена Анине смрти, у којој је редитељ затрпава огромном гомилом књига „Ана Карењина“...

У свим овим случајевима, као и у представи у цјелини, огромна је улога музике, коју током представе пушта и изводи (на обичној и усној хармоници и електричној гитари; а осим тога и вокално) Илија Гајевић, као и пјесама које на руском пјева Хана Растодер. Музика је у овом случају интегрални дио представе, са немјерљивом улогом у грађењу атмосфера, поетском коментарисању дешавања, па чак и представљању ликова. Тако је Карењин инвентивно и сугестивно представљен као досадњикави, опомињући, њоњаст гитарски пасаж, а једнократно, у кризном тренутку након Аниног порођаја, и кроз жесток сонг којим је Гајевић „пречицом“ посредовао сву потиснуту повријеђеност једног споља крутог и стерилног човјека.

У овој инсценацији, посредством Хане Растодер, глас и право на равноправно постојање своје приче добија и Китина познаница из бање Варвара Андрејевна, која у роману окупираном јунацима из виших класа нестаје без трага. Кроз овај лик, који Растодер отјелотворује чврсто и стварносно, продубљује се социјална тематика представе. Љубав ове „херојке радничке класе“ је, за разлику од љубави и заљубљености припадника буржоазије, једноставна и лишена пренемагања, глуматања и сујете: у једном тренутку, она каже Кити, која у бањи лијечи сломљено срце, да не може да јој помогне, јер није глумица, што је истина и у буквалном смислу, али и у смислу недоживљавања одбијања и несретне љубави нечим срамотним.

За ову јунакињу везан је и својеврсни епилог представе који, иако интелектуално занимљив, својим цинизмом нарушава њену фину равнотежу. У трећем дијелу

представе, у атмосфери хладноће и отуђености (дијелови тијела ликова су омотани најлонима који онемогућавају физички контакт, гласови су им махом механички посредовани, изрази лица у дијалозима налик на маске), пратимо агонично интимно раздвајање Ане и Вронског. Оно је посредовано кроз сценско оспољавање грозничавих фрагмената њихових унутрашњих преживљавања, која се стапају у Анино болно усамљеничко осјећање да је све међу људима само разједињеност и лаж. Након што Ана самосагори у покушајима да оствари љубав која би постојала као непрестани симбиотички страсни спој два бића у једно и за собом остави пустош (Вронског који постаје убица и, вјероватно, самоубица на неком бесмисленом ратишту), приказује нам се очигледно нереалистичан и хипотетички епилог овог петосатног позоришног искуства.

Уз помоћ пројекција из Толстојевог живота, лик Љевина и биографски лик писца стапају се у исту особу (за што извјесно постоји утемељење и у самом роману, у којем су у Љевинов лик уткана многа Толстојева искуства и промишљања), која донекле симболизује Мушкарца уопште (инсценација и за ово пружа утемељење, јер су до тада сви мушки ликови, упркос богатству различитости, у коначници представљени као да увијек виде само своје илузије и конструкције о женама, а не жене саме). Такође, поистовјећују се Кити и Толстојева супруга Софија, и постају патријархалним улогама угњетана Жена, која спутана многобројном дјецом и бесмисленим конвенцијама подређује свој живот мужу. У овој инсценацији, та жена одлучује да напусти окове породице, да сексуално ужива без рађања, те да напослијетку уђе у слободну, равноправну љубавну везу са Варењком, коју је опет случајно срела у некој бањи. Овакав крај може се, иако натегнуто и цјелином недовољно неоправдано, тумачити као повезаност љубавног и друштвено-политичког искуства, у смислу да су љубавни односи који излазе из крутих стега патријархата предуслов ширих друштвених промјена. Песимизам у погледу могућности хетеросексуалних, а можда и љубавних односа уопште, подвучен је финалном, пројектованом реченицом: „Љубе се. Воле се. Јебу се. Заувијек. СВИ.“. Љубав се показује као илузија, налик на привиђења зрна злата у пјеску, постојећа једино у пјесмама (попут оне о средини срца коју пјева Хана Растодер) и романима као што је „Ана Карењина“.

Представа која значењски густо, посвећенички, трагички – изузетно живо, храбро, подстицајно и маштовито испитује многозначности љубав, на крају оставља дојам недовољне умјетничке заокружености. Утисак је да јој недостаје нешто као сугестивно, невидљиво зрачеће, а кључно везивно ткиво, нека ма како лабава смисаона срж која би органски снажно произилазила из цјелине извођења и угнијездил се по средини срца публике. Превелика отвореност и распршеност значења и превага иронично интонираног интелектуализма на крају као да су мало, али за доживљај кључно, поцијепали фино, очаравајуће позоришно ткање умјетнички најстрасније представе која је у Црној Гори (и то као чудо независне сцене, упркос позном уласку у копродукцију са позориштем Зетски дом) настала у последњој деценији.

**Две деценије на међи драме, људи и истина
Ненада Ж. Милошевића**

Да ли је двадесет година у биографији једног писца само број? То је руб, граница, мост од речи, који стоји над временом као знак да је човек трајао и да је његово трајање постало део других. Када се обележавају две деценије ауторског рада Ненада Ж. Милошевића, препознаје се она тиха, упорна струја савремене српске књижевности која је умела да изнесе и храброст и осетљивост и пркос, а понекад и бол. У организацији Народне библиотеке Пожаревац, у интимној атмосфери Мале сале Центра за културу, 4. децембра 2025. године, публика је пришла писцу, његовим драмама, његовим ликовима, његовом унутрашњем трептају.

А нова књига, *Драма mine*, у издању Књижевне заједнице Пожаревац, огољен је простор савременог човека, у коме се истина и лаж сударају снажније него у стварности, у коме је стваралаштво често последња брана пред распадањем, а човек – једино мерило свега. И већ самим тим насловом, наговештава се да су драме истовремено и лек и тегоба, и ослонац и искушење, да су ‘милиграми’ у писцу – они прецизни, на моменте болни, али неопходни дозатори смисла.

Корице књиге, које је илустровала талентована Ђурђа Лукић, студенткиња прве године Факултета ликовних уметности у Београду, делују као отворен прозор у унутрашњи механизам драме. Њихова свежина, млада линија и храбар колорит стварају идеалан контрапункт Милошевићевом искуству, као да се на омоту сусрећу два света – онај који тек почиње и онај који већ две деценије траје.

На промоцији се разговарало се са аутором, отворено, искрено, онако како се може разговарати само са писцем чије су странице већ одавно престале да припадају њему самом.

Ученички гласови Пожаревачке гимназије испунили су салу одломцима из *Драма mine*. Имали смо спој младости са зрелим гласовима драмских ликова, сусрет који је подсетио да је књижевност заправо најлепша када се преноси, када од странице пређе на дах, од читаоца на слушаоца, од једне генерације на другу.

А онда, дружење са читаоцима, онај најчистији, најтиши вид признања. Ко год да је приступио столу за аутограме, у себи је понео осећај да је постао део једне приче која се наставља. Могућност да се књига купи, али још више, да

се разговара, да се пита, да се осети, учинила је ово вече оним што је свака промоција требало да буде – дијалог, а не дистанца.

Читалац који завири у *Драма mine* одмах осети да је Милошевићев свет истовремено надреалан и дубоко реалан. У тим монолозима, сценама, шетњама по степеницама и спратовима људске свести, сусрећемо све нас – наше погрешне кораке, наше подсмехе и слабости, наше притајене ране. Његови ликови су често на „међи“: између истине и самообмане, између жеље да се буде бољи и страха да се то не може.

Свет његове драме пуца изнутра, пуца од неправде, од огољене стварности, од повређених, ситних људи који су, ипак, у књижевности понекад већи од живота. У томе је његова снага: што спаја оштро запажање са топлотом човечношћу, хумор са трагиком, свест о друштвеним пукотинама са потребом да се оне превазиђу.

У његовој речи има жестине, али и дубоко осећајног трага човека који верује да драматично није нужно и безнадежно. Двадесет година рада доказује да његова имагинација није повлачила црту, већ је непрестано прелазила преко ње, ширила, откривала, трајала.

Сама промоција била је огледало у коме се видело двадесет година писца који није пристајао на површност, писца који је веровао да је уметност и питање и одговор, и сумња и спас, и крик и тишина.

У времену у коме се често бежи од дубине, Милошевић упорно иде ка њој. Његове драме су изазов, али су зато лековите, снажне, живе, а његова књижевност је истинска – увек младић на протесту, жена која продаје књиге да преживи, професор који види више него што сме, дете које верује да се правда може дозвати гласом. Она је човек у својој најнепосреднијој, најрастресенијој, али и најчаснијој природи. А тај човек, у *Драма mine*, живи. И трајаће – све док има оних који читају, питају, слушају и памте.

Градић од речи – догађај који промовише дечје стваралаштво

Један од значајнијих догађаја који је уследио као круна пројекта „Градић од речи” пожаревачког Удружења стваралаца „Град од речи”, а који се одиграо у 2025. години, јесте промоција сликовнице деце и песника „Од речи до галопа кроз Градић”. Пројекат који у себи носи назив „Градић од речи – деца стварају са песницима” бави се афирмисањем стваралаштва за децу и дечјег стваралаштва – литерарног и ликовног, чиме се деци указује да на свој Град могу гледати као на место где се негује лепа писана реч, књижевност за децу, где се брине о дечјим уметничким афинитетима и потенцијалима, јер и најмлађи ствараоци имају потребу да искажу своје уметничке таленте, те их треба подржати пројектима налик овом.

У суботу, 18. октобра, одржана је велика завршница пројекта „Деца стварају са песницима – Градић од речи” у виду дружења деце и песника заступљених у сликовници „Од речи до галопа кроз Градић” у издању пожаревачког УС „Град од речи” (едиција „Градић од речи”). У препуној Свечаној сали Народне библиотеке „Илија М. Петровић” Пожаревац у најлепшој атмосфери окупило се више од двадесеторо малишана у пратњи родитеља и чланова породице, од укупно тридесет и троје колико их је заступљено у сликовници, као и велики број песника из УС „Град од речи”. Том приликом су малишанима уручене награде у виду књига, сликовница и мајица. Програм су организовали и водили координаторка и едукаторка пројекта Ана Хранисављевић, уз подршку Данијеле Панић, Љубисава Грујића и Радмиле Стојадиновић, осталих чланова уредништва и носилаца пројекта.

У складу са основним циљевима Удружења стваралаца „Град од речи”, овај пројекат се бави подстицањем и развојем дечјег стваралаштва, мотивацијом кроз едукативне и креативне радионице. Пројекат је трајао је неколико месеци и на радионицама су деца показала своје ликовне таленте кроз илустрације. У сликовници су заступљена и деца ван Пожаревца која су слала скениране радове на тему „Коњи и Љубичевске коњичке игре” и тиме имала прилику да се упознају са туристичком манифестацијом значајном за Пожаревац. Пројекат је подржан и препознат од стране Града Пожаревца као значајан пројекат у култури.

Догађају је присуствовала Марија Влајовић, већница за културу Града Пожаревца, као и велики број песника. Кроз Градић од речи „галопирани су” стихови и редови следећих песника: Александре Љубисављевић, Ане Хранисављевић, Валентине Радојичић, Данијеле Панић, Десанке Даутовић, Драгољуба Пејовића, Душице Уђиловић, Зорице Јаковљевић, Јадранке Светозаревић, Љубисава Грујића, Љиљане Бошковић, Миланке Голубовић, Светлане Пауновић, Славице Вучинић, Радише Стојићевића, Радмиле Стојадиновић, Чедиславке Поповић, као и сликарска дела Александре Нерић.

Програм су отвориле фолклорне тачке „Лептирића”, најмлађе поставке Културно-уметничког друштва „Брадарац”, а потом је уследила презентација садржине сликовнице путем паметне табле уз награђивање учесника и казивање поезије. Сви учесници програма и пројекта, деца чији су радови одабрани за приређивање сликовнице, добили су мајицу и сликовницу, као и награде у виду књига, дарова Народне библиотеке „Илија М. Петровић” Пожаревац и Библиотеке „Србољуб Митић” Мало Црниће, установа културе које су подржале пројекат. Овакви догађаји и пројекти аманет су за будућност, јер носе наду и веру да млади ствараоци и деца осећају потребу да се креативно изразе, само их је потребно правилно усмерити и подстаћи путем пројеката попут Градића од речи.

Крива врба
Аутор: Драгутин Симић

Јелена Чобић Станисављевић

Дрво, лице, време

Децембар уме да буде месец затварања, али и месец тихе унутрашње светлости. У Пожаревцу је крајем 2025. године тај месец постао простор онога што траје дуже од једне године, дуже од једног живота. Два догађаја, различита по свом облику, али повезана истом нити сећања, отворила су врата прошлости и допустила јој да се препозна у садашњем тренутку.

У Галерији „Обојена светлост“ Центра за културу Пожаревац, 2. децембра, панои су понели призоре који не говоре гласно. Фотографије Станка Костића, обједињене у изложби „Цркве брвнаре Републике Српске“, распоредиле су пред погледом посматрача тридесет пет грађевина од дрвета, скромних по мери, а великих по значењу. Оне стоје у крајолицима у којима се смењују магла и сунце, брда и шуме, путеви који воде ка њима и путеви који од њих одлазе. У том простору нема журбе. Све изгледа као да је настало полако, са вером да ће трајати.

Те цркве, подигнуте са оне стране Дрине, припадају истом културном памћењу. Дрво од којег су саздане носи трагове истог искуства, истих руку и истог стрпљења. Границе се пред њима повлаче и нестају, јер оно што је настало из потребе за молитвом и сабирањем не познаје раздвајање. Костићев објектив се не намеће призору; он се повлачи, допуштајући да светлост, сенка и тишина испуне кадар. У тим фотографијама осећа се проток времена, али и крхкост памћења, оно упозорење које не долази као оптужба, већ као благи немир.

Станко Костић, ликовни уметник фотографије, рођен у Пожаревцу 1964. године, по образовању информатичар, већ деценијама путује кроз пејзаже Србије и шире, бележећи оно што често пролазимо не примећујући. Његове фотографије воденичарских долина, пећина, старих кућа, грнчарије, ћилима и обичаја носе у себи двоструку стварност – ону која јесте и ону која полако нестаје. У тим призорима сабрана је бајковитост „рајских башти“, али и стварност заборавља која прети свему што не тражи пажњу. Цркве брвнаре у Републици Српској природан су део тог света: усамљене у пејзажу, окружене природом, подсећају

на повезаност човека са простором и са сопственом душом. Костић је добитник бројних награда и признања, члан Фото савеза Србије, а његов рад остаје трајно сведочанство о лепоти која опстаје тихо.

Неколико недеља касније, 25. децембра, Пожаревац се поново окренуо прошлости, овога пута кроз људска имена и судбине. Промоција календара „Државотворни неимари из Пожареваца 2026“, у издању Скупштине Града Пожареваца, отворила је простор за другачију врсту памћења – ону у којој се историја препознаје у лицима, мислима и делима. Дванаест истакнутих личности, рођених у овом граду, везаних за њега животом или пресудним тренуцима своје биографије, појављују се као градитељи идеја и поретка, као они који су обликовали време у коме су живели.

На овом пројекту, поред Станка Костића, радили су др Мирољуб Манојловић, историчар и аутор текст-ова, магистар Велиша Јоксимовић у својству лектора и др Срећко Босић, председник Скупштине Града Пожареваца, спајајући историјску грађу, тумачење и визуелни израз. Календар тако постаје више од распореда дана – он се претвара у мали годишњи ритуал сећања. Листајући месеце, сусрећемо се са личностима које нас подсећају да држава не настаје сама од себе, већ из дугог низа личних одлука, знања, храбрости и одговорности.

У споју ова два догађаја отвара се заједничка линија значења. Цркве брвнаре и државотворни неимари припадају различитим облицима трајања, али говоре истим језиком посвећености. Једни су градили од дрвета, ослањајући се на веру и заједништво, други су градили од идеја, закона и друштвених темеља. И једни и други оставили су траг који захтева пажњу и разумевање. Пожаревац се у тим сусретима појављује као место сабирања, као град који препознаје вредност памћења.

Децембар 2025. године тако се уписује као време унутрашње светлости. Између фотографија које чувају пејзаж и календара који чува имена, успоставља се тиха равнотежа између простора и човека, између духовног и државног. У тој равнотежи остаје позив да се застане, да се погледа пажљивије и да се препозна оно што нас, и када нисмо свесни, држи усправним кроз време.

ИЗ ПРВЕ РУКЕ

Миомир Петровић

**Заслепљујуће блистава потреба
за самообожавањем**

поводом романа Миомира Петровића
„Дионизије 1941“, Лагуна 2025

**Ваш нови роман „Дионизије 1941“
говори о једном уметничком феномену
који је у послератном периоду потпуно
прећутан у нашем друштву. Како сте
дошли до идеје за овај роман?**

- Реч је о парабиографском или се може рећи параисторијском роману о нашем најпознатијем, најзаводљивијем и, истовремено, најпрећутанијем филмском глумцу: Ивану Петровићу. Укратко, прећутан је јер је своју највећу славу стекао снимајући филмове и нацистичкој Немачкој и квислиншкој Мађарској. Овај суперстар, рекли би данас, снимио је 140 играних филмова, најпре немих а потом и звучних и словио је за наследника чувеног Рудолфа Валентина који је преминуо онда када се Иван укључио у снимање звучних филмова. Снимао је у Немачкој, Мађарској, Холивуду и Француској. Двадесетих, тридесетих, четрдесетих и педесетих година прошлог века. Ту је све речено о уметничко-политичком лавиринту у коме се нашао. Светислав Иван Петровић био је први српски глумац који је стекао међународну славу између два светска рата. Можда је важнији разлог његовог муњевитог успеха лежао у чињеници што је био висок, згодан, леп и привлачан мушкарац, због чега је постао један од најтраженијих глумаца свог времена. За допринос популаризацији филмске уметности краљ Александар Карађорђевић одликовао га је Орденом Светог Саве првог степена. Ипак, ово није биографски роман јер сам као драматург и театролог по образовању, а касније као драматург у Атељеу 212 и Народном позоришту у Београду одавно пожелео да проговорим о глумцима, о мом искуству, пре војеристичком него у директном у раду с њима. На трећем месту ту је била и жеља да допринесем литерарној теми која се повремено понавља у различитим епохама: однос уметника и политике, танка линија између професионализма („ја само радим свој посао“) и сарадње са диктаторским, репресивним режимима.

Код Швићка
Аутор: Драгутин Симић

Шта је то толико привлачно код глумаца и глумачког живота?

- Глумац, глумица, свеједно, има исконску потребу да буде експониран, виђен, потврђен, обожаван. Читав је то алхемијски процес који на крају доводи до само једног: потребе да особа у потпуности прихвати себе. У сталној потрази за идеалним ликом, глумац покушава да пронађе себе. Други људи, не/глумци то чини природно, онако како не размишљамо о својим удисајима и издисајима. Морам да признам да се у мени нукелус за исписивање „Дионизија“ јавио још 1998. када сам радио као драматург на случају диригента Вилхелма

Фуртвенглера чији је процес денацификације након рата драматизовао Роналд Харвуд у драми „На чијој страни“. Радио сам на тој представи у Атељеу 212 у режији Ленке Удовички и тумачењу Љубе Тадића. Да ли уметник може да се баш увек закљони иза свог професионализма или мора да заузме страну? То је велика дилема. Обрадио сам је и у драми „Апендиц“ која говори о могућем еротском сусрету између Маргарет Дирас, књижевнице и писца Ернста Лингера који је био немачки официр у окупираном Паризу. То је тема којој се често враћам.

Колико је Иван Петровић из „Дионизија 1941“ веран у односу на правог Ивана Петровића?

- У мојим романи ликови су били и принц Павле, император Галерије и многе друге историјске личности. Историјски јунак као романескни лик никада није биографски тачни јер писац жели да за читаоца створи човека од крви и меса. Роман је увек субјективно виђење субјекта а не историјског објекта. Иван је то заслужио својом лошом срећом уметника, која треба да буде и поучна. Свака је књижевна или драмска обрада увек интерпретација. Ово је мој Иван Петровић. Тако је и заинтересованост краљице за њега на почетку романа плод фикције, нешто што произилази из рецепције тог глумца

у нас и у свету. Не заборавите да је словио за заменика тада већ покојног Рудолфа Валентина. „Политика“ је доносила репортаже о његовом боравку у Југославији 1928. када је добио орден за допринос култури од краља Александра Карађорђевића. Та новина је писала о хистерији која је владала на улицама града, о обожаваатељкама које су желела да га додирну или добију парче његове одеће. Замислите, та еманципација, то лудило као за неком рок групом тих година, на Балкану. Истраживао сам грађу око годину дана. Моја првенствена амбиција није уопште била да направим рекламу Ивану Петровићу. То се испоставља као феноменолошки додатни производ, када писац за главног јунака узме филмску звезду или било коју историјску личност.

Називате га „самозаљубљеним божанством“, отуда и веза бога Диониса, бога опијености и транса, претварања и заштитника позоришне игре код Грка. Да ли сте о томе нашли неке податке?

- О таквим подацима, о унутрашњем животу и самом карактеру његове личности нису постојали никакви релевантни подаци. Наравно, нисам их ни очекивао. Ипак, приступио сам онако како је трагичким писцима препоручивао Аристотел, да треба писати не о ономе што се заиста догодило у историји него о ономе што се могло догодити, он каже „по нужности или вероватности“. Али нарцизам овог Ивана је основни покретач радње, то је његова основна мотивација. Покушај да се обожавање претвори у обожење (Дионис). Уосталом, као професор Историје позоришта добро знам да су транс и ритуални занос оно што је корен сваког драмског рада и сваког елемента у њему, нарочито глуме. Позорница је олтар а извођач персонификација божанства. Када тога нема, нема ни представе.

Да ли је Иван Петровић заиста еманирао својим радом нацистичке светоназоре?

- Не верујем у то. Мислим да је само био опортуниста. На почетку рата је снимиио филм „Европа не чује!“ 1940, као својеврсни нацистички „анти-ратни“ филм којим је требало да се остави Хитлер са својим амбицијама на миру, да га савезници не дирају док не заврши са својим освајањима у околини. Исте године филм „Непријатељи“, сличне пропагандистичке акустике о неиздрживом положају немачке мањине у пограничној Пољској. И ту је био увучен. Велику помоћ у његовој каријери је омогућила Фридел Шустер, глумица и његова супруга која је своју каријеру оставила по страни да би се посветила Ивановој. Тек након рата је поново почела да глуми у телевизијским драмама и серијама. Он је био, дакле, толико славан у Немачкој пред почетак рата да је велико питање шта би данас, са позиције моралисања, нека савремена звезда учинила. Све оставила? Руку на срце он је током рата у Немачкој и Мађарској снимао само романсе и мелодраме, историјске љубавне спектакле и слично. Није учествовао

у директној ратној пропаганди као синеасти Лени фон Рифентшал или Георг Пабст. Ипак, довољно да буде тумачен као колаборациониста.

Како оцењујете аутентичност савремене домаће књижевне сцене? Да ли сматрате да постоји довољно разноврсности у темама и стиловима домаћих аутора?

- Не сматрам, искрено речено. У својој каријери, током ових 30 година, бирао сам теме којима писци и читаоци ређе иду, због чега сам се често сусретао са проблемима малограђанског, па чак и провинцијалног менталитета – све док нисам упорношћу наметнуо свој стил. Временом сам стекао и круг верних читалаца, који није тако мали ни миноран. С друге стране, ми смо интелигентан, али и прилично помодан народ. У том смислу, када нешто постане светски тренд... ето нам незадрживе поплаве. Нисмо довољно своји, ваљда. Тако гледано, пре петнаестак година штампа ме је проглашавала српским Деном Брауном. Данас већина домаћих писаца може да понесе тај пијетет. То је наша сцена: данас, на пример, данас сви пишу о теоријама завере.

С обзиром на то да је приповедање срж нашег стваралаштва, како видите будућност приповедања у дигиталној ери и да ли верујете да ће технологија променити начин на који причамо приче?

- Укратко да одговорим: неће. Данас ни у свету готово да нико не купује романе које ће читати преко киндла или преко неког другог ридера. Технологија ми не смета. Недавно сам у аудио издавачкој кући Слушај.Рс објавио роман „Мирис мрака“ као аудио-књигу. Пре тога роман „Блацк Лигхт“ као електронску књигу код Лагуне. Људско биће жели да чује, прочита овако или онако причу. Прича је важна људима. Потреба читаоца/слушаоца/гледаоца да је чује/види/прочита превазилази и превазилазиће медиј којим она (прича) долази до њега.

Код „Два бела голуба“
Аутор: Драгутин Симић

Мср Марија В. Запутил²
 ШОСМО „Стеван Мокрањац“, Пожаревац
 Пожаревачка гимназија, Пожаревац

Ко су професори и ученици Пожаревачке гимназије?

(Радмила Миловић, Зоран Глигоријевић, Славица Дуруз (2020). Професори и ученици Гимназије у Пожаревцу. *Primus inter pares* Београд: Orion art; број страна: 333)

Године 2020. светлост дана угледала је значајна књига за Пожаревачку гимназију, заправо, друга књига трилогије о Пожаревачкој гимназији – Професори и ученици Гимназије у Пожаревцу. *Primus inter pares*. Први део ове трилогије носи наслов Хроника Пожаревачке гимназије 1862–2003³ аутора Радмиле и Милана Миловића, а очекујемо да ће се убрзо појавити и трећа најављена књига у којој ће у центру пажње бити ученици школе који су дали значајне резултате у граду Пожаревцу. Радмила Миловић⁴, Зоран Глигоријевић⁵ и Славица Дуруз⁶, коаутори, проучавајући архивску грађу и историјске чињенице, представили су нам палету значајних и успешних професора и ученика Пожаревачке гимназије с намером да се о најбољима и најуспешнијама непрестано чита, с намером да будуће генерације међу страницама ове књиге нађу своје узоре и идеале.

² marija.zaputil@gmail.com, професорка српског језика и књижевности

³ Приказ ове књиге представио је Зоран Глигоријевић у Годишњем извештају о раду школе Пожаревачке гимназије за 2017/18. школску годину под насловом „Сага о Пожаревачкој гимназији“ (62–64). У овом приказу, о првом делу ове трилогије, наводи се: „Хроника је по много чему јединствена, не само у пожаревачкој историографији, већ и по ширем мишљењу многих стручњака из области историјских и других блиских наука – не само због савременог методолошког поступка у обради теме, критичког приступа историјским изворима и литератури, аутентичним сведочењима савременика датим на један потпуно оригиналан начин, приказу архивског материјала, богатству изнетих чињеница писаним јасним и разумљивим језиком.“ Ова хроника броји скоро 1200 страна, по свом садржају је јединствена монографија. Тираж ове књиге је свега 100 примерака и сваки примерак је нумерисан.

⁴ Пожаревачка гимназија, дугогодишњи професор историје. Писала је из области струке, науке, методике и културе. Објавила је велики број стручних и истраживачких радова у часописима: *Настава историје*, Београд–Загреб–Љубљана; *Педагошка стварност*, Нови Сад; *Vimipacium*, Браничево; у локалним медијима. Памтимо њене занимљиве фељтоне и прилоге.

⁵ Пожаревачка гимназија, професор математике. Био је директор Гимназије од 2001. до 2009. године. Његови ученици су и данас веома успешни на републичким такмичењима.

⁶ Пожаревачка гимназија, дугогодишњи професор географије. Била је сарадник Регионалног центра за таленте у Пожаревцу, била је члан школских извештаја.

Књига је несвакидашње структурирана: Слово у предговору (5–8), потом следе наслови који доминантно описују личност, испод наслова је име и презиме и биографија, Слово у закључку (305–306), Извори и литература (307–311), Биографије аутора (313–318), Изводи из рецензија (319–320), Индекс имена (321–324).

Слово у предговору (5–8) потписала је Радмила Миловић која је исказала намеру да се у овом летопису представи стваралаштво пожаревачких гимназијалаца. Врло атрибутивно наводи: „Књига која је пред Вама је књига без краја. Она има свој почетак, садржај, поруку, јунаке и њихову причу, али не и крај...“ (6). И у праву је. Пожаревачка гимназија тек пише странице своје историје, свог рада, труда и квалитета.

Ко су професори и ученици који су нашли своје место у овом летопису? Аутори су поставили одређене критеријуме: своје место у овој књизи нашли су они који су најзначајније резултате остварили изван Пожаревца. Обухваћени су најзначајнији професори који су предавали до 1945. године; при крају књиге је група младих који су остварили прве значајне успехе и који су далеко од зенита у каријерама, али су аутори свакако желели да њихова имена буду узор и мотив млађим и будућим генерацијама. Захваљујући дугогодишњим истраживањима професорке Радмиле Миловић, пожаревачкој историографији приказана су имена, животне и радне биографије скоро 70 некадашњих ученика Гимназије која су до сада били потпуно непознати пожаревачкој јавности. Аутори Славица Дуруз и Зоран Глигоријевић посебно су истраживали значајне биографије ученика рођених на самом крају 20. века. Сви заслужују да буду наведени у овом приказу. Редом, по години рођења:

Димитрије Тодоровић (1822–1899), искрени заговорник „Опште словенске узајамности...“ (9); Димитрије Гавриловски (1825–1867), књижевник и публициста (10); Димирије А. Нешић (1826–1872), члан Друштва српске словесности, зачетник руског утицаја на средњошколски образовни систем Србије друге половине 19. века (10–12); Петар Кречаревић (1827–1899), присталица Вукове реформе, зналац страних језика (12); Коста Ву(ј)ић (1829–1909), у сећањима својих познатих ученика (13); Алимпије Васиљевић (1831–1911), почасни члан Српске краљевске академије, члан Друштва српске словесности и Српског ученог друштва (13–14); Ђура Јакшић (1832–1878), сликар, песник, приповедач, драмски писац (14–15); Љубомир Стојадиновић (1835–1878), одани пријатељ Ђуре Јакшића и Вука Караџића (16); Светозар Никетић (1842–1900), почасни члан Српске краљевске академије, члан Српског ученог друштва (17); Ромуалд Лука (1843–1875), објавио више текстова о српској музици у чешкој периодици седамдесетих година 19. века (17–18); Ваца Филиповић (1843–1923), носилац Ордена Таковски крст и Ордена Светог Саве (19); Димитрије Павловић (1846–1930), први патријарх у обновљеној Српској патријаршији (20); Живко Бранковић (1847–?)⁷, један из плејаде ученика Пожаревачке полугимназије (21); Владимир Карић (1848–1894), писац дела

⁷ Упитник (?) у заградама означава да: није наведена година рођења; није наведена година смрти.

Србија, опис земље, народа и државе (22); Милан Андоновић (1849–1926), геодета, почасни члан Српске краљевске академије (23); Илија Душманић (1851–1897), министар привреде, члан Државног савета, посланик (24); Јеврем Илић (1852–1899), краљев посланик, ректор Богословије у Београду (25); Јован Ђокић (1853–1937), писац стручних радова, лекар, антрополог, преводилац (25–26); Никола С. Јовановић Американац (1853–1937), први Пожаревљанин студент на Колумбија универзитету, добар познавалац енглеског језика – први у Србији, дипломата, новинар (26–27); Мита Живковић (1853–1913), писац и аутор уџбеника латинског језика (27); Петар Максимовић (1853–1922), судија Касационог суда, министар правде (28); Стеван Ловчевић (1854–1930), писац уџбеника историје за средње школе (29); Лука Лазаревић (1856–1936), посланик, министар просвете, аутор Поменика (29–30); Живко Ивановић Касидолац (1857–1909), управник града Београда, ађутант краља Александра I Обреновића (30); Јован С. Јовановић Јошка (1857–1917), оснивач и уредник листа „Грађанин”, посланик (31); Никола Ђорић (1859–1913), писац историјских драма, приповедач, лекар (32); Димитрије Путниковић (1859–1910), оснивач Педагошког музеја у Београду (33); Ђока П. Јовановић (1860–1902), лични лекар краља Александра Обреновића, зоолог (34); Димитрије Ђорђевић (1861–1941), најбољи телеграфиста свога времена, сарадник Политике (35); Ђорђе Јовановић (1861–1953), уметник светског реномеа и најплоднији српски вајар (36); Јован Несторовић (1862–1930), професор, публициста, писац и преводилац (37); Петар А. Илић (1863–1941), покренуо и уређивао часопис „Рударски гласник” (38); Ђорђе Петковић (1863–1913), доктор математичких наука (39); Милош Динић (1864–1921), геолог, директор Српске гимназије у Цариграду (40); Ђорђе Несторовић (1864–1935), бан Моравске бановине, председник Београдске општине (41); Љубомир Јовановић (1865–1928), историчар, члан Српске краљевске академије, политичар (41–42); Милан Ј. Димитријевић (1866–1916), носилац Ордена Карађорђевог звезда са мачевима IV реда (42); Јанко Лукић (1866–1942), класични филолог, доктор наука, професор Велике школе (43); Милан Шевић (1866–1933), професор Београдског универзитета, педагошки писац (44); Живко Милосављевић (1868–1900), стручњак за Римско право, професор на Великој школи (45); Никола Несторовић (1868–1957), професор Београдског универзитета, архитекта (45–46); Сава Томић (1868–1923), професор и дипломата (46); Јордан Хаџи Видојковић (1869–1935), учитељ веронауке, издавач листа „Духовна зрнца” (47); Владимир Јовановић (1870–1934), судско-бригадни генерал (48); Милош Милошевић (1870–1940), педагог, аутор књиге „Општа културна педагогика” (48); Јован Кангрга (1871–1936), писац уџбеника за немачки језик (49); Живојин Аранђеловић (1872–1937), окружни начелник, народни посланик (49); Рудолф Бикловић (1872–1924), директор Смедеревске гимназије (50); Живојин Ђорђевић (1872–1957), стручњак за паразитске и патогене протезе, академик, витез Карађорђевог звезда са мачевима (51); Миливоје Стојановић (1872–19014), командант Гвозденог пука, витез Карађорђевог звезда (52); Петар Стокић (1872–1933), син сиромашног обућара, штићеник Стојана Новаковића (53); Љубомир Дабић (1874–1930), бригадни

генерал, тужилац у Солунском процесу (1917) (54); Љубомир Јовановић (1874–1928), географ, Цвијићев студент, писац тротомог дела „Млава” (55); Маринко Станојевић (1874–1949), писац Историјске скице „Гимназија у Пожаревцу од заснивања њеног до данас”, школски извештај (56); Миливоје С. Добросављевић (1875–1950), давно заборављени филозоф науке (56–57); Васа Лазаревић (1875–?), уредник часописа „Полиција” (58); Лепосава Максимовић Петковић (1875–19241), преводилац, активна у реду Црвеног крста Краљевине Југославије (59); Жозеф Фонтани (1875–1939), предавач и ректор Филозофског факултета у Скопљу (60); Стеван Шапинац (?–?), учесник Мајског преврата (1903) (60–61); Милосав Дамњановић (1876–1932), носилац три Ордена Карађорђевог звезда са мачевима (61); Драгутин Дулић (1876–1917), један од оснивача Тајне организације „Црна рука” (62); Ђорђе Ст. Јовановић (1876–1917), један од оснивача Природњачког музеја у Београду (63); Драгиша Лазаревић (1876–?), географ, класични филолог, директор средњих школа (64); Стеван Нешић (1876–1943), генерал, носилац Ордена Карађорђевог звезда са мачевима (65); Надежда Вељковић (1877–1922), прва социјалисткиња из Пожаревца (65–66); Војислав Илић Млађи (1877–1944), породична и лична трагедија песника (66–67); Драгослав Ј. Поповић (1878–1928), добротвор сиромашних, ратни хирург, генерал (68); Вацлав Ведрал (1879–1952), музички педагог, композитор, хоровађа (69–70); Бранислав Милосављевић (1879–1944), официр и песник (71); Војислав Анђелковић (1880–1979), носилац многих страних и домаћих одликовања (71–72); Јосип Вучетић (1880–1969), Дубровчанин, академски сликар и ликовни педагог (72–73); Василије Мумџић (1880–1941), генерал, носилац Ордена Карађорђевог звезда са мачевима (73); Светислава Ђорић (1881–1940), дипломата, доктор правних наука (73); Богољуб Илић (1881–1956), министар, витез Карађорђевог звезда са мачевима (74); Димитрије Шапинац (1881–1958), бригадни генерал, војни судија (74); Душан Димитријевић (1882–1964), комита, витез Карађорђевог звезда са мачевима, адвокат (75); Милосав Јелић (1883–1947), официр, комита, песник (76); Владимир Цукавац (1884–1965), носилац Ордена Карађорђевог звезда са мачевима (77); Димитрије Станисављевић (1885–?), министар финансија у Влади Народне Републике Србије (77–78); Милош Требињац (1886–1939), посланик КПЈ у Уставотворној скупштини Краљевине СХС (78–79); Живојин Цветковић (1886–?), посланик КПЈ у Уставотворној скупштини Краљевине СХС (79); Љубимир Радовановић (1887–1964), један од оснивача Комунистичке партије Југославије (80–81); Живота Милојковић (1888–1947), уредник „Радничких новина”, један од оснивача КПЈ (81); Никола Белосавић (1890–1954), стипендиста Владе Краљевине Србије, лекар (82); Александар Златковић (1890–1956), првак Народног позоришта у Београду (83); Милан Богдановић (1891–1964), управник Народног позоришта у Београду, члан САНУ (84); Александар Вукчевић (1891–?), дипломата (84–85); Димитрије Димитријевић (1891–1961), професор Медицинског факултета у Сарајеву (85); Александар Ђурић (1891–1975), књижевник, ратник, правник, преводилац (86); Војислав Стојановић Рибарац (1891–1919), један од 1300 каплара (87); Георгије Орлов (1893–1971), учесник Октобарске револуције, лектор Филолошког

факултета у Београду (88); Миладин Милић (1894–1980), носилац Ордена Карађорђевог звезде са мачевима, лекар (89); Радивоје Тадић (1894–1972), бактериолог, професор Медицинског факултета у Београду (89–90); Радомир Вујовић (1895–?), у врху КПЈ и Комитерне, нестало у Стаљиновим чисткама (91–92); Бранислав Брана Гојковић (1895–?), директор Природњачког музеја у Београду (93); Властимир Павловић Царевац (1895–1965), маг виолине, шеф Великог оркестра Радио Београда (94); Властимир Јецић (1895–?), светски виртуоз, свирао је на виолини Амати из 1635. године (95); Илија Петровић (1895–1942), књижевник, борац Пожаревачког партизанског одреда (96); Александар Милићевић (1896–1954), директор VIII Мушке потпуне реалне гимназије у Београду (97); Војислав Вујовић (1897–?), у врху Комунистичког покрета, нестало у Стаљиновим чисткама (98); Миодраг Марковић (1897–1969), доплата (99); Михаило Динић (1899–1970), изузетан познавалац фондова Дубровачког архива, академик (99–100); Душан Недељковић (1899–?), професор Београдског универзитета, члан САНУ, филозоф (100–101); Гргур Вујовић (1901–?), у руководству Коминтерне, нестало у Стаљиновим чисткама (101–102); Војислав Дулић (1900–?), генерал-мајор, лекар (102–103); Миливоје Живановић (1900–1976), бард југословенског и српског глумишта, овенчан Медаљом Станиславског (104); Владислав Миленковић (1900–1991), новинар и писац, председник Удружења новинара Србије (105); Лазар Стојановић (1901–1953), народни херој (106); Боривоје Миладиновић (1903–1977), професор Рударског факултета у Београду (107); Миленко Стојановић (1903–1975), уредника Гласника југословенског професорског друштва (108); Милосав Адамовић (1904–1971), борац, посланик у Народној скупштини РС, лекар (109); Божидар Николић (1904–1958), сликар Босанске Крајине (110); Константин Атанасијевић (1901–1962), позоришни критичар, уредник листа Време, редитељ (111); Миодраг Милосављевић (1905–1980), декан Грађевинског факултета, члан САНУ (112); Миодраг Ал. Пурковић (1907–1976), секретар Српске црквене општине Свети Сава у Лондону, аутор великог броја радова из српске историје средњег века, црквене историје (113); Митар Папић (1908–1988), добитник награде Завнобих, 27. јулске награде БИХ., (114); Марко Анаф (1909–2010), професор Медицинског факултета у Београду (114–115); Мирко Милисављевић (1909–1988), глумац Народног позоришта у Београду (115); Милена Павловић Барили (1909–1945), „Све је у Миленином животу изузетно, несвакидашње, почетак, трајање и крај” (116–117); Павле Савић (1909–1994), председник САНУ, добитник два Ордена француске Легије части и Медаље Ломоносов... (117–118); Миливоје Станисављевић (1909–?), доцент на Рударско-металуршкоком факултету у Београду (119); Исидор Барух (1910–1941), народни херој (120); Милорад Марјановић (1910–1991), један од пионира цеза у Србији (121); Слободан Савић (1910–?), пионир Привредног судства у Републици Србији (122); Јелена Ћирковић (1910–1975), сликарка, графичар и ликовни педагог (122); Љубисав Војиновић (1911–1989), браничевски епископ Хризостом (123); Бора Барух (1911–1942), сликар, антифашиста, борац, заточеник Бањичког логора (124); Божидар Трудић (1911–1989), композитор, професор Музичке

академије у Сарајеву (125); Живојин Ћулум (1911–1991), један од пионира у области соларне енергије (126); Сава Љубисављевић (1912–1983), успешна борба против туберкулозе – болести сиромашних (127); Богоје Стевић (1912–?), декан Пољопривредног факултета у Београду (128); Константин Степановић (1912–?), новинар “Политике”, уредник „Политикиног забавника” (129); Боривоје Николајевић (1913–1964), стручњак за саобраћајно, посебно космичко право (129–130); Војислав Бакић (1914–1991), уџбеник „Породично право” доживео је двадесет издања (131); Велимир Вељко Влаховић (1914–1975), учесник Шпанског грађанског рата, народни херој (132); Слободан Гавриловић (1914–1993), сликар, илустратор дечијих књига, уредник „Полетарца” (133); Божидар Димитријевић (1914–1943), народни херој (134); Радомир Лукић (1914–1999), утемељивач нових дисциплина из области правних наука, академик, докторирао на Соброни (135); Властимир Николић (1914–1973), професор Грађевинског факултета, књижевник (136); Константин Стојановић (1914–1983), од циганске черге, у којој је живео као гимназијалац, до доктора правних наука на Сорбони (137); Мирослав Јовановић Мима (1915–1943), народни херој (138); Слободан Нендадовић (1915–?), професор Београдског универзитета, архитекта-конзерватор (139); Бранко Станковић (1915–1989), сликар и ликовни педагог (140); Стеван Мезеи (1918–1992), научно дело инспирисано војвођанском равницом, члан Војвођанске академије наука и уметности (141); Дарко Стошић (1918–?), добитник Октобарске награде Београда, експерт УН (ФАО) (141–142); Богољуб Стојановић Тина (1919–2005), министар финансија, амбасадор у Бразилу (142); Радмила Трифуновић Хитра (1919–1943), народни херој (143); Јован Шербановић (1919–1944), народни херој (144); Бранислав Јанковић (1920–1994), најцитиранији научник из области медицинских наука, имунолог светског гласа (145–146); Љубомир Петровић (1920–?), професор Шумарског факултета у Београду, заточеник логора у Норвешкој (147); Сима Симић (1920–1943), народни херој (148); Бранислав Стефановић (1921–1991), професор Медицинског факултета у Београду, хирург (149); Манојло Глушчевић (1922–2003), професор универзитета, члан Одељења за друштвене науке Матице српске (149); Јован Вељковић (1924–?), један од првих југословенских суицидолога (150–151); Бојана Радојковић (1924–2006), директор Музеја примењене уметности у Београду (151–152); Петар Стефановић (1924–1999), иницијатор оснивања Академије медицинских наука (1976) и њен члан (152); Паун Шербановић (1924–1985), доплата, амбасадор СФРЈ у Шри Ланки, Индонезији... (153); Драгослав Девић (1925–2017), добитник Вукове награде, професор Музичке академије (153–154); Јордан Поп Јорданов (1925–?), председник МАНУ, декан ЕТФ универзитета у Београду (154–155); Бранко Остојић (1925–2001), професор Медицинског факултета, заљубљеник у бокс (155–156); Зоран Глушчевић (1926–2006), књижевни критичар, преводилац и есејиста (157); Мирољуб Лазаревић (1926–2011), директор „Политике” (158); Александар Марковић (1927–1994), аутор више књига о НОР-у у пожаревачком крају (159); Миодраг Милошевић Друговац (1928–1995), професор Филолошког факултета Скопског универзитета (159–160); Александар Обреновић (1928–2005), две награде Стеријиног позорја,

први уметнички директор Позорја (160); Миодраг Трифуновић (1928–?), судија Уставног суда, секретар за правосуђе СРС (161); Драгослав Чајевић (1929–2020), кореограф, одбојкашки репрезентативац, доктор наука (161–162); Томислав Тоша Елезовић (1929–2015), виртоуз на хармоници (162); Радомир Стојановић (1929–?), професор Медицинског факултета у Београду, кардиолог (163); Петар Цацић (1927–1996), дописни члан САНУ (163–164); Богић Бошковић (1930–1991), члан Народног позоришта у Београду (164); Александар Велковић (1930–?), директор Института за географију САНУ (165); Боривоје Довниковић (1930–2022), један од аутора Загребачке школе цртаног филма (166); Миливоје Милошевић (1930–2020), Милошевићев филм „Де Јонгови” кандидат за Оскара (1980) (167); Момчило Животић (1931–?), првак драме Народног позоришта у Београду (168); Бранислав Кршљанин Јовановић (1931–2015), ихтиолог, професор Ветеринарског факултета у Београду (169); Ђорђе Марјановић (1931–?), вокални солиста забавне музике, композитор (170); Олга Рожђаловска Ацић (1931), интернационални атлетски судија (170–171); Миладин Весић (1932–?), доктор географских наука (171); Милосав Мирковић (1932–2013), управник Југословенског драмског позоришта, есејиста... (172); Милан Ђорђевић (1933–1993), пионир терапије пејсмејкером, државни репрезентативац у одбојци, заљубљеник у фотографију (173); Сава Јовановић (1933–?), заљубљеник у глуму (174); Милан А. Миловић (1933–2015), судија Вишег привредног суда РС, аутор око 300 стручних радова и више монографија из области привредног права (174–175); Градимир Мирковић (1933), редитељ Народног позоришта у Београду (176); Радуле Милошевић (1933), професор Фармацеутског факултета у Београду (177); Александар Ивић (1934–1991), професор Правног факултета у Београду (177); Борислав Милошевић (1934–2013), амбасадор Алжира у Москви (178); Данило Даниловић (1936–2018), државни репрезентативац, олимпијски кандидат, композитор... (178–179); Драгослав Јовановић (1937–2014), министар финансија у Влади СРЈ, потпредседник Владе, амбасадор при Европској унији (179); Слободан Стојановић (1937–2000), књижевник, драматург, професор на ФДУ у Београду (180); Влајко Стојиљковић (1937–2002), министар Унутрашњих послова (180); Гордана Арсић Николић (1939), професор Медицинског факултета у Београду (181); Никола Маленовић (1940), професор Економског факултета у Београду (182); Милисав Миленковић (1939–2021), добитник Вукове награде, друштвено-политички радник, књижевник (182–183); Бранислав Брборић (1940–2005), социолингвистичар српско-хрватског језика (183); Златко Голубовић (1940–1999), певач забавне музике, кантаутор (184); Слободан Милошевић (1941–2006), председник Републике Србије, председник Савезне Републике Југославије, хашки притвореник, преминуо у току суђења (184–185); Светлана Орлов (1941), професорка Медицинског факултета у Нишу (186); Славија Сешка Станојловић (1941), новинар загребачког “Вјесника”, један од оснивача Хелсиншког одбора за људска права у Србији (186–187); Мирослав Арсић (1942), добитник „Великог печата” Графичког колектива (187); Мирјана Марковић (1942–2019), професор социологије на Београдском универзитету, оснивач и председник дирекције

Југословенске удружене левице (ЈУЛ), члан Руске академије друштвених наука (188); Мирослав Јеремић (1943–2016), носилац Ордена Витез академске палме за допринос у развоју српско-француске културе и научне сарадње (189); Слободан Мићић (1943–2019), оснивач прве приватне агенције „Конттики” (190); Ђурђе Перишић (1943–?), добитник Теслине награде, професор emeritus (190–191); Милутин Благојевић (1944), први добитник награде САНУ из области физике и сродних наука, астрофизичар (192–193); Ђорђе Ђурчин (1945), генерал-потпуковник (194); Слободан Вујасиновић (1946), професор Рударско-геолошког факултета Универзитета у Београду, редовни члан Академије инжењерских наука Србије (195–196); Драган Костић (1947), министар енергетике и рударства, доктор правних наука (196); Даница Марковић Јовановић (1948), доценткиња Медицинског факултета, дечији хирург (197); Раденко Брборић (1949–2016), пуковник (198); Момчило Стојаковић (1949–1988), оријентални филолог (198–199); Ненад М. Павловић (1952), доктор наука, инжењер геологије и технологије (199); Драги Ивић (1953), члан Скупштине Матице српске (200); Мирослав Станојловић (1953), професор на Академији за уметност и конзервацију Српске православне цркве (201); Новица Милић (1956), професор универзитета, добитник награде „Никола Милошевић” за књигу „Политичка наратологија, оглед о демократији” (202); Наташа Подунавац Тошић (1956–2001), асистент на Грађевинском факултету у Београду (202); Вукица Ранковић Шпрајер (1957), професор на University of Chicago (203); Небојша Радовановић (1958), професор Медицинског факултета у Београду, редовни члан Академије медицинских наука СЛД (204); Снежана Радовић Марић (1956), судија Привредног апелационог суда Републике Србије (205); Миливоје Богосављевић (1959–2022), магистар вајарства, више пута награђивани аутор (206–207); Зоран Ђокић (1959), стручњак за високотехнолошки криминал (207–208); Саша Милићевић (1959), учесник реализације пројекта увођења интернета деведесетих година прошлог века (208–209); Миодраг Митић (1959–2021), носилац националног спортског признања за допринос развоју и афирмацији спорта (210); Весна Субић (1959), судија Врховног касационог суда Републике Србије (211); Јасмина Бошковић Здравковић (1956), допринос очувању биодиверзитета поврћа као националног идентитета Србије, цитирана у преко 300 међународних референци (212); Благоје Митровић (1960), стипендиста аустралијске Владе, philosophy doctor (PhD) (213); Синиша Русовић (1960), начелник интервентне радиологије Института за радиологију ВМА (214–215); Весна Кнежевић Предић (1961), професорка на Факултету политичких наука (215–216); Милан Пешић (1961–2020), онколошки хирург, заљубљеник у борилачке вештине (217); Мирјана Митровић Стефановић (1961), писац награђиваних романа (218); Бојан Кекић (1962), савезни и републички народни посланик (219); Наташа Матовић (1962), професорка Филозофског факултета на групи Педагогија (220–221); Горан Миленковић (1962), први секретар Амбасаде СРЈ у Турској (221); Драгана Ристић Мишић (1962), коаутор монографије „Шеста београдска гимназија” (222); Виолета Б. Јелачић Србуљ (1963), доктор наука, аутор уџбеника из реторике (222–223); Драгана Митровић (1963), саветница Амбасаде државне

заједнице Србије и Црне Горе у Пекингу (2001– 2004), професорка ФПН у Београду (223); Невенка Бошковић Враголовић (1964), професор ТМФ у Београду, аутор три збирке песама (224); Марија Радмиловић Рађеновић (1965), гостујући професор на многим светским уневерзитетима, радови цитирани више од 1500 пута (225–226); Владимир Стојиљковић (1965–2004), професор Правног факултета у Београду (226); Марија Шијан Митровић (1965–2019), стручњак за пројектни менаџмент и економску дипломатију, заљубљена у кошарку и блуз (227); Влада Кузмановић (1966), декан (у другом мандату) Грађевинског факултета БУ (228–229); Драган Петковић (1966), изасланик одбране Републике Србије у Републици Грчкој (230–231); Гордана Савић Богосављевић (1966), дипломирани инжењер електротехнике (231); Јасмина Јовановић (1967), професор и продекан за докторске студије Факултета за природне науке Универзитетског колеџа у Лондону (UCL) (232–233); Милена Здравковић (1969), аутор награђиваног кратког филма *Metta Via* (233–234); Леонтина Вукмановић Пат (1970), композитор, текстописац, интерпретатор (234–235); Ана Кузмановић Тодоровић (1970), доктор наука, ради у Институту за нуклеарне науке Винча (235–236); Александра М. Миловић Павловић (1970), доцент на Медицинском факултету у Београду, члан Борда за деменцију европске организације за мождани удар, члан Менсе (237–238); Игор М. Миљановић (1970), професор Рударско-технолошког факултета, члан Менсе (239); Емилија Шћућуровић Нешовић (1970), редовни професор Универзитета у Крагујевцу (240); Биљана Бранић Латинић (1971), доктор наука, професор Филолошке гимназије у Београду (240–241); Југослав Илић (1962), ванредни професор и управник Клинике за болести зуба Стоматолошког факултета Универзитета у Београду (241–242); Милан Миливојевић (1971), ванредни професор Универзитета у Београду (242); Марија М. Миловић Божић (1971), ванредни професор Медицинског факултета у Београду, прва жена начелник операционог блока Клинике за очне болест КЦС, члан Удружења књижевника Србије (243–245); Владимир Поучки (1971), доктор електротехничких наука (246); Коста Херман (1972–?), магистар наука и дипломирани инжењер машинства (247); Љубомир Врачар (1973), доцент на Електронском факултету у Нишу (248); Дарко Здравковић (1973), доцент на Медицинском факултету у Београду (249); Јелена Митковић Ћирић (1973), песникиња, копродуцент филма „Седам хиљада душа” (2019) (250); Данијела Стефановић (1974), познати светски египтолог, професор универзитета, стипендиста Фондације „Хумболт” (251); Дарко Албуновић (1975), вршилац дужности главног и одговорног уредника Политике (252); Јелена Николић Крнета (1975), доктор наука, наулни сарадник Института „Винча” (252–253); Јованка Атанацковић (1976), помоћник министра грађевине Републике Србије (254); Иван Ђорђевић (1976), носилац престижне ЕУ стипендије „Egsm Fellow” (255); Ненад Живојиновић (1976), магистарске и докторске студије завршио на Сорбони (256–257); Ана Јовановић (1976), социолог, докторирала на Нормал уневерзитету у Пекингу (257–258); Нина Лакић Илић (1976), генетичар, доктор наука (258–259); Марко Пауновић (1977), доктор наука, економиста у београдској канцеларији ММФ (259); Зорица

Стоимировић Лопичић (1977), мастер на Ecole Centrale de Paris, доктор наука (260); Катарина Трајковић (1977), објављени радови цитирани више стотина пута (261); Оливер Тошковић (1977), доцент на одељењу за психологију Филозофског факултета у Београду (262); Милена Вратоњић (1978), води развој 5G технологије у Qualcomm центру у Силицијумској долини, недавно пласирала чип нове 5G технологије (263–264); Иван Игњатовић (1979), продекан за науку на Грађевинском факултету у Београду (264–265); Јован Чудомировић (1979), доцент на Филолошком факултету у Београду (266); Драган Димитријевић (1980), инжењер ваздухопловства (267); Марија Станојевић Балтић (1980), доктор техничких наука (267); Душан Грујић (1981), доцент на Електротехничком факултету у Београду (268); Милена Марјановић (1981), марински геофизичар, добитник престижне стипендије „Марија С. Кири” (269–270); Јелена Станисављевић (1981), научник на Институту IRB Варсеона (270–271); Невена Вратоњић (1981), руководилац тимова задужених за сигурност и приватност свих Google система (271–272); Александар Ash Ђуричић (1982), IT стручњак и књижевник (273); Марина Николић (1982), ванредни професор Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици (274–275); Милена Петрујкић Петковић (1982), на институту ZIB у Берлину води међународни тим за оптимизацију енергетских мрежа... (275); Дарко Цвејић (1982), доктор електротехничких наука (276–277); Јована Јовановић Клајић (1983), научни координатор на пројекту Хоризонт 2020, (277–278); Милош Марјановић (1983), доцент на Рударско-геолошком факултету у Београду (278–279); Бојан Савић (1983), предавач и истраживач на Кент универзитету у Бриселу... (280–281); Сергеј Томић (1984), истраживач на Институту за примену нуклеарне енергије, објављени радови цитирани преко 270 пута (281–282); Милош Никитовић (1985), оснивач и власник компаније портала „Београд ноћу” (282–283); Марко Петров (1985), стручњак за квантитативне финансије и управљање ризицима (283–284); Милош Миловановић (1986), доцент на Академији за националну безбедност у Београду (284–285); Филип Радуловић (1986), доктор наука вештачке интелигенције (285–286); Марија Ђорђевић (1986), главни сарадник за развој апликативног софтвера у јавном предузећу „Пошта Србије” (286); Маја Животић (1987), асистент на Медицинском факултету у Београду (287); Ђорђе Јанковић (1987), ради на Учитељском факултету у Београду (288); Немања Петрић (1987), капитен Одбојкашке репрезентације Србије (289); Немања Рујевић (1987), новинар, члан редакције листа „Дојче веле” (290); Јелена Сикимић (1987), докторирала на Фармацеутском факултету у Тибингену (291); Јована Милић (1988), научно-истраживачки рад на EPFL универзитету у Лозани, америчко Хемијско друштво прогласило је будућим лидером (2019) (292); Марко Мојсиловић (1988), мастер студије завршио на ЕТН факултету у Цириху (293); Бојан Стојадиновић (1988), доктор наука, објављени радови према бази SCOPUS цитирани 139 пута (294); Јелена Арсић (1989), добитница високог признања за говорништво, адвокат (295); Александар Јевремовић (1989), директор Getinge Group за југоисточну Европу, члан Менсе (296); Катарина Милошевић (1989), стручњак на пољима аутоматске

анализе фотографије и текстуалних података (297); Александар Пауновић (1989–?), мастер студије завршио на EPFL-у (298); Сузана Станисављевић (1989), научни сарадник Института „Синиша Станковић” (299); Александра Арсић (1990), ради на Математичком институту САНУ, бави се активно криптологијом, члан је Менсе (300); Милица Лилић (1990), доктор наука, хиспаниста, преводилац (300–301); Никола Пековић (1990), одбојкашки репрезентативац Србије (302); Саша Швиковић (1990), докторирао на Универзитету у Кембриџу, научни сарадник MRC Laboratory of Molecular Biology, укључен у наставу на Универзитету у Кембриџу (302–303).

„У овом лексикографском делу обрадили смо биографије безмало 310 најумнијих стваралаца, судбином и делом изабраних који су стекли своје место у времену без обзира на његову релевантност и вечну променљивост” (305) наводи се у Слову у закључку (305–306). Иза закључка наведени су извори и литература и биографије аутора, као и изводи из рецензија⁸ и индекси имена.

Професори и ученици Пожаревачке гимназије морају бити поносни на ово остварење, поготову они који су своје име пронашли у овом лексикону. Град Пожаревац мора бити поносан, јер, изнедрио је 18 академика. Лексикон је обогаћен фотографијама и архивским документима која се по први пут објављују не само у локалној историографији⁹, него уопште. Детаљно је описана успешност свих 310 стваралаца. Циљ је да се о успешнима чита и да будуће генерације међу њима нађу своје узоре и идеале. Циљ је и да овај лексикон добије и друго издање¹⁰, јер је неопходно да скоро сваки ученик Пожаревачке гимназије има свој примерак; циљ је и наставак овог лексикона. Када је реч о структури ове књиге, можда би други део могао бити другачије структуриран. Можда би било добро да се уведу поглавља и да се структура подели на 3 дела: професори Пожаревачке гимназије, ученици Пожаревачке гимназије, и професори и ученици Пожаревачке гимназије – ово би довело до прегледности. Свакако, ово не умањује значај овог подухвата, већ напротив, ауторима треба одати признање због великог уложеног напора и труда који је значајан за све појединце ове књиге, за школу, за град Пожаревац. Уједно, ово је и позив ауторима да наставе са оваквим и сличним значајним монографијама, лексиконима и књигама.

⁸ Рецензенти: проф др Александар Раствојић, научни саветник, директор Историјског института САНУ; и Станка Ненадовић, дугогодишњи професор биологије у Пожаревачкој гимназији (сада у пензији).

⁹ Као што је кондуитна листа првог директора Гимназије Димитрија А. Нешића (10–12), или писмо Димитрија Павловића, првог патријарха Димитрија из 1862. године (20) или фотографија из логора у Ашахау на којој су Властимир Павловић Царевац и Властимир Јеџић (95)...

¹⁰ Тираж овог лексикона броји свега 100 примерака.

Мирољуб Манојловић

Ослобођење Пожаревца у Другом српском устанку

Устанак у Такову

Неуспела Хаџи-Проданова буна у јесен 1814. године и појачано турско насиље у Србији уверило је све преостале српске прваке да са Турцима нема живота, већ да се мора ући у нову буну-устанак. Ни Милош који је прихватио турску понуду да учествује у гушењу Хаџи-Проданове буне само ради смањења жртава ове непланиране и неприпремљене буне, по угушењу, увидео је да се са Турцима под управом Сулејман-паше Скопљака нема сарадње, те је вребао тренутак како да се жив извуче из сужањства Сулејман-пашиног. За Милоша су ово били последњи тренуци да измени своје држање према Турцима како у очима народа не би изгледао заклетни турски слуга и српски издајник. После много мука, убеђивања и заклињања на верност Милош је успео да превари пашу и изађе на слободу, више подмићивањем и изговором да покупи новац (108 кеса, односно 54.000 гроша и то у дукатима) за откуп робља од паше, и да донесе заостали харач од Рудничке нахије: „И тако пред пролеће, причао је Милош у својим успоменама, тек срећом измакнем из Београда, дођем у моју нахију у село Брусницу, а одатле село Шаране, где ми је била фамилија; дигнем је оданде и дубље у планину пренесем у Црнућу. Онда њу оставим. А ја одмах станем комплот сабирати и дизати се против Турака”.¹¹

Милош је био сагласан да се устанак покрене, под условом да то не буде пре 11. (23) априла, односно пре Цвети, када се код цркве у Такову одржавао велики народни сабор.

У Такову на народном сабору 11. априла 1815. године Милош је, обучен у војводско одело и са барјаком у руци, објавио подизање устанка на Турке. Том приликом Милош је гласовито узвикнуо чувене речи: „Ево мене, а ето и вас, па рат Турцима”, предајући свој барјак Сими Паштрмцу, који га је развио и симболично означио почетак устанка. О свом избору за вођу устанка Милош је тридесет и пет година касније овако рекао: „Ја хоћу старешина бити, но иштем од вас постојанство, послушаније, слогу, и љубов братску без пизме и освете један другоме, а притом знајте и то, браћо, да ту мора бити и крвопролитија,

¹¹ Милан Ђ. Милићевић, „Кнез Милош прича о себи”, Споменик СКА XXI, Београд, 1888, 5.

Кнез Милош Обреновић

робљења, и прочиx сваких неповољних догађаја, али за слободу нашу идемо да гинемо, и све да трпимо само да се ослободимо овог гордог тиранства. И зато велим да не би после мене окривили, и моју душу проклињали. Ја никога на моју душу не узимам, него за слободу рода и остатка дужни смо сви сад крв пролити”.¹² Као одговор на Милошев говор пред сабором, Вук Караџић је записао: „да и сав сабор нађе, да друкчије никако бити не може, него да се бију с Турцима док сви не изгину; и још што је најчудније, и сами старци и кметови, који су свагда били противни буни, и они сад пристану и повичу, да нема другог спасенија, него да се бију с Турцима, и да се бране док се узможе...”¹³

Снажна воља, ратно искуство стечено у Првом устанку, масовност и умешна стратегија вође устанка Милоша Обреновића који је одсекао главнину турске војске од Сулејман-паше у Београду, омогућила је устаницима да стекну надмоћ и предност над Турцима у пашалуку. Користећи одсуство већих турских јединица у Србији, Милош је у току само три месеца однео десетак великих победа (Палеж, Ваљево, Чачак, Црни Врх, Баточина, Гроцка, Пожаревац, Дубље). У овим бојевима турска војска, која је бројала око двадесет хиљада људи, била је потпуно сатрвена, поробљена и изгнана из Србије, док су српски губици према турским били незнатни.

Милоша је, као и у Првом устанку, послужила ратна срећа: скоро у свим бојевима и биткама он је односио победе, па чак и онда кад су Турци били надмоћнији у опреми, наоружању и људству. У Другом устанку он се показао смелији, снажљивији и већи јунак него у ранијим бојевима. Сада је он као предводник устаничке војске давао подстрек устаницима за нове подвиге, а на делу се показао као велики јунак. Своју храброст и своје пожртвовање комбиновао је са другим војним вештинама, попут војне стратегије и тактике, одлучног командовања, процена и одлучности у доношењу одлука. На Палежу (Обреновац) потукао је и сатро три стотине спахија и запленио две бојне лађе са топовима изненадним јуришем. Тактичко умеће испољио је у борбама код Ваљева, мењајући положај ради веће ефикасности и концентрације пушчане ватре.

Но и Милош је имао слабих тренутака у току борби у Другом устанку. У време битке на Љубићу, маја 1815. године и код њега је наступила клонулост, у тренутку безизгледног положаја устаничке војске, Милош је са Хаци Мелентијем напустио положај и дошао код породице у збег. Малодушне и безвољне вође Љубица је дочекала с горким подсмехом и прекорила их: „Па зашто да не помрете на бојном пољу! Идите на душмане, срећа је храбрости на руци: повративши се к себи, народ ће следовати вашем примеру, а они што су вас напустили, вратиће се, те вам се придружити пошто им већ породице буду у безбедности: наша је ствар одвећ праведна, света је Богородица неће напустити”.¹⁴

Милош се показао виспрен у вођењу не само борби против Турака већ и у стварању климе за будуће преговоре око мира, знајући добро колика је

несразмера снага Срба и Турака. У том правцу он је од самог почетка устанка наређивао устаницима да благонаклоно поступају према заробљеним Турцима. „Когод има турског роба, да га доведе пред господарски чадор; а у кога се потом нађе турски роб, главом ће својом платити”. Ова заповест односила се и на жене, старце и децу. Ове су Туркиње великодушје Милошево подизале до неба, говорећи Турцима у очи: „Српска је вера права чиста вера, и мора јој Бог помоћи. Срби су нас поватали и поробили, каоно ти робље, али у рз наш није нико дарнуо, него су нас као браћа сестре чували и поштено испратили; а ви, шта радите од њиово робља: Не само што силујете жене и девојке, него и малу децу, и старе бабе, које једва иду”.¹⁵

Тако Милош поступа и приликом предаје Турака у Пожаревцу и Карановцу, поштујући услове капитулације, пропушта војнике и цивиле да изађу из Београдског пашалука.

Храброст, смелост и одлучност током борби Милош је посебно исказао у Боју на Пожаревцу. У истом боју одлучио је да силовитим и скоро безумним јуришем на турске делије (коњанике) реши питање Пожареваца и целе источне Србије у устанку (у војничком, морално-психолошком, као и у погледу снабдевања) тиме што је пресекао све турске комуникације између Београда и турске позадине у Видину и Нишу, што се показало као одлучујући моменат за даље преговоре о миру с Турцима.

Бој на Пожаревцу (18–25. јун 1815)

Трагична 1813. година уништила је мучно стечену и с безброј жртава браћену слободу. Кад је Пожаревац по други пут пао у турске руке, скоро да је био потпуно разрушен. Пред повлачење из Пожареваца, последњи српски старешина у њему Цинцар Јанко Поповић га је запалио. А Турци су запалили и порушили скоро све српске куће као и цркву, док је становништво потражило спас у бекству преко Дунава у Банату.¹⁶ Заузимајући Пожаревац, Турци су му за кратко време поново вратили обележје турске касабе. Поред ерлија, Турци су у Пожаревац довели јаку бројну војну посаду. Салиага, турски војни старешина и муселим Пожаревачке нахије, имао је под својом командом око 2.000 наоружаних бораца, што је представљало једну од највећих турских посада у том тренутку.¹⁷

Кнез Милош у боју

¹⁵ В. Караџић, нав. дело, 155.

¹⁶ Француска штампа о Првом српском устанку (приредио Драгослав Јанковић), Београд 1959, 385–386.

¹⁷ Коста С. Протић, „Ратни догађаји из Другог српског устанка, 1815. год. Под војводом Милошем Обреновићем, књ. II, Београд 1891, 62.

¹² Исто, 6.

¹³ В. Караџић, „Грађа за српску историју нашега времена”, Београд, 1898, 142.

¹⁴ Р. Љушић, „Кнегиња Љубица”, Горњи Милановац, 1977, 48.

Београдском везиру Сулејман-паши Скопљаку пожаревачки муселим Салиага, чинио се недовољно енергичан, те га је сменио, и на његово место поставио Тахир-агу, правог Турчина и свог поузданог човека. Салиаги није помогло ни то што је, у намери да онемогући неред и отпор народа, написао све виђеније људе у нахији, сматрајући их као таоце. Сулејман-паша је после угушења Хаџи-Проданове буне, у којој Пожаревачка нахија није узимала учешћа, појачао насиље и подозривост према Србима. Сви извештаји, не само српски, већ и аустријски, који су се заснивали на подацима из српских и турских извора, слагали су се да је ситуација у Србији ужасна и да су насиља превазилазила све мере. Једном речју, сводило се на то да се сва раја исече, како је стајало у султановом катилферману.¹⁸

„Како море дође Ђурђев-дан, све ћемо на коље ударити и све поробити...”¹⁹

На вест о Таковском устанку Пожаревачка нахија је листом устала на оружје. У току априла-маја 1815. године, у неколико наврата дошло је до већих сукоба, спонтано окупљеног народа Пожаревачке нахије, са пожаревачким Турцима, код Смољинца, Куле и Рановца.

Муселим Пожаревачке нахије, Тахир-ага, домамио је најистакнутије људе из нахије у Пожаревац, кнеза Јована, сина Милића Хомољца из Лазнице, и моравског кнеза Нешка из Лучице, тобож ради саветовања, а у намери да их погуби и тако обезглави, како се народ не би бунио. Ова превара Турцима није у потпуности успела, иако су кнеза Јована Милића погубили наред чаршије, кнез Нешко, иако рањен, успео је да се извуче из вароши и побегне кући у Лучицу. Пожаревачки Турци су све ово учинили не би ли народ одвратили од побуне, јер се у суседној, Смедеревској нахији народ већ био дигао на оружје. Тако је чета Ђор Стојана Ђирковића из Крњева стигла код Кулича на ушћу Мораве, а и стража је била постављена у Јабучју на друму код Годомина како би се Турцима прекинула свака могућа помоћ, па и контакт са овим пожаревачким Турцима. Због тога су пожаревачки Турци разаслали момке, те покупили све важније занатлије и трговце, како из вароши, тако и из околних села. Међу затвореним варошанима били су: Стеван Јевтић, звани Брка, Павле бојација, Илија абаџија, Ђорђе Црни фурунција, Тодор дунђерин, Ђорђе касапин и стотинак других.²⁰ Но, и поред све предострожности, Турцима је успео да умакне, до тада скоро непознати трговачки Раица Милетић и сакрије се у моравским врбацама заједно са својим друговима Драганом и Николом из Батовца.²¹

Догађај који се збио са нахијским кнезовима, као и затварање великог броја виђенијих људи у Пожаревцу, оставио је мучан утисак на народ који је почео да се склања, крије и бежи испред Турака. Истовремено, гласови који су долазили из Шумадије говорили су о великим борбама против Турака на све стране, те су подстицали и храбрили Србе у Пожаревачкој нахији. С друге стране, Тахир-

ага већ сутрадан по сечи кнеза Јована покупи Србе и Турке и ископа шанац око џамије и добро га утврди.

Раица Милетић, прешавши у Смедеревску нахију, добио је муницију од буљубаше Павка из Сараораца, вратио се у село Батовцац, Брежане и Живицу и ту сакупио око 150 сељана са којима је напао заселак Пожаревца, Бурјан (данас део Пожаревца, тзв. Бурјанска мала), али сем што су украли 150 турских коза и оваца нису смели напасти Пожаревац.

У даљем току Раица је уз помоћ војводе Стреље и његових 50 момака прешао у Пожаревачку нахију у село Пругово близу Пожаревца и заједно са још око 50 Пруговчана чувао село од турских пљачки. Некако у исто време око 200 Турака Пожаревљана пошло је у пљачку у Смољинац, а ускоро им је дошло још око 200 Турака из Пожаревца у помоћ, јер је за њима кренула устаничка војска коју су предводили Раица и Стреља. После потере за Турцима у Смољинцу и Кули до сукоба је дошло у Рановцу. Код Рановца устаници које су предводили Раица и Стреља сусрели су се са устаницима Милосава Здравковића – Ресавца и војводе Павла Цукића са око 200 њихових момака. Они заједнички ударе на раштркане Турке по селу, те их потпуно разбију. Потпуна збуњеност Турака помогла је Србима да их већину побију, а богати плен у муницији, оружју, храни и коњима припао је устаницима. Нешто мало Турака побегло је у Пожаревац.²² После овог боја у Рановцу војвода Стреља и Раица Милетић са својим борцима врате се у Пругово да чувају поморавска села од сличних турских напада и пљачки. Овај први већи успех српских устаника пожаревачке нахије, непосредно после саборне скупштине у Такову, заплашио је пожаревачке Турке. За време ових бојева Срба и Турака по Морави, Млави и Ресави, у пожаревачки крај, са распламсавањем устанка, дошло је неколико виђенијих Срба из Шумадије: Сава из Јагњила и Павко из Сараораца, као и неколико војвода из Првог устанка: Милосав Здравковић Ресавцац и Павле Цукић, али и Стеван Добрњац (брат Петра Добрњаца), Маринко Џодић из Вражогрнаца, Стока из Кисилева, поп Панта Јанковић из Црљенца, Павле Богдановић Душманић и Михило Ђорђевић, чувени устаници из пожаревачког краја који су дижући устанак у нахији подбунили Мораву, Млаву, Хомоље, Рам и Звижд. Сва искупљена устаничка војска пожаревачког краја налазила се тада у Клењу.²³ Војсци, која је тада бројала око 2.000 војника, стигао је глас да Турцима у Пожаревцу стиже помоћ из Видина, што су они искористили да спрече Видинлије да дођу до Пожаревца. Турци су их предухитрили и ипак промакли без већих губитака. Помоћ видинског паше Турцима у Пожаревцу састојала се од 500 добро наоружаних делија (лакких коњаника) под заповедништвом Јосин-аге Анадолије.²⁴

Све су ово били сукоби и бојеви локалног значаја и малог обима, без већих последица и по једну и другу страну. За то време Тахир-ага начинио је шанчеве и утврде у Пожаревцу како би се одупро српским устаницима, јер је очекивао веће нападе Срба. На срећу, баш у то време (почетак јуна), стигла је српским

²² С. Милутиновић, „Историја”, 190–202, К. С. Протић, Ратни догађаји, 57–59.

²³ Исто.

²⁴ М. Ђ. Милићевић, „Кнежевина Србија”, 1038.

¹⁸ „Мемоари Проте Матије Ненадовића”, издао Љубомир Ненадовић, Београд 1867, 239–240.

¹⁹ В. и др Н. Петровић, „Грађа за историју Краљевине Србије, II”, Београд, 1884, 108.

²⁰ Сима Милутиновић Сарајлија, „Историја Србије (Од почетка 1813. до конца 1815. године)”, Београд 1888, 201–202, К. Протић, Ратни догађаји, 57–59.

²¹ Исто.

устаницима вест да ће ускоро на Пожаревац кренути са својом војском лично вођа устанка Милош Обреновић.

Чувши ову вест, устаници Пожаревљани поново се почну окупљати под вођством Стевана Добрњца у Батуши, одакле пређу у Трњане на Могили, а њима ускоро стигне и Марко Абдулић са Рашанчанима, па одатле сви крену на Сопот над Пожаревац.²⁵

Милошев план био је да што пре заузме главне тачке у Србији и спречи долазак турске војске пре закључења некаквог мира. Зато се журио да протеривањем Турака из Пожареваца ослободи овај важан пункт у источној Србији и спречи продор Турака из Видина и Ћуприје. После боја на Љубићу и бекства Турака из Чачка, 29. маја, кнез Милош је отишао својој кући у Брусницу, а после у Црнућу, да причека да се војска коју је био пустио да се после боја одмори, поново опреми, па да с њом крене преко Крагујевца на Пожаревац. Из Чачка Милош је послао свога брата Јована са 1000 устаника ка Ужицу, друго одељење у Соколску нахију, а треће на Карановац.²⁶

Кад је београдски везир сазнао да су Срби опколили Пожаревац, он је са војском кренуо на Пожаревац. Прве чарке, по изласку из Београда, са slabим српским снагама, имао је код Болеча. Малобројне српске устанике истерао је из шанчева у шуму и наставио пут Гроцке где је преноћио, а одатле кренуо ка Смедереву. Сутрадан по ноћењу у Смедереву, истуривши Смедеревце напред, удари на српски логор у Јабучју. У овом боју било је доста мртвих и рањених, с једне и друге стране, а рањен је био и везиров син Осман у леву руку. Не могавши даље у помоћ Турцима у Пожаревцу, везир се са рањеним сином врати у Београд. Кад је ово чуо Петар Молер, који се налазио на Забрежју, појури за Сулејаман-пашом Скопљаком, али га није стигао. Молер са својим устаницима оде за Смедерево, па у Јабучје, ту је увећао војску и преласком преко Мораве отишао је Милошу у помоћ у бојевима за ослобођење Пожареваца. Уз Молера били су: поп Сава Купиновац и Јаков Попов Јакшић Панцирлија.²⁷

На путу од Крагујевца за Пожаревац Милош је наишао на ушанчене Турке у Баточини који су покушали да га зауставе. О овом догађају сам Милош је то овако описао: „Ја се одмах кренем и у Баточини нађем две хиљаде Арнаута ушанчених. Ове опколим и грозно на њих нападем. Трећи дан они ми се предаду, и ја њих све часно и мирно отпустим, и у Ћуприју Турком их испратим”.²⁸ Очигледно је да Милош претерује кад каже да је Арнаута било 2000 код Баточине. С. Милутиновић је говорио да је Турака било око 500, а Вук је тврдио да их је било три до четири стотине и да су се они предали другог дана по опкољавању и започетом јуришу на њих.²⁹

Пошто је успешно пребродило ову турску препреку код Баточине, Милош је наставио пут према Пожаревцу и уз пут увећавао војску. Са великом војском

која је бројала око 12.000 бораца прешао је Мораву између Орашја и Ливадице. Војску коју је водио била је бројна тако да му је требало пуна три дана да је превезе на пожаревачку страну.³⁰ Милошевим устаницима на пожаревачкој страни придружили су се, већ одраније, сакупљени устаници Стевана Добрњца и Марка Теодоровића – Абдуле као и војводе Павла Џукића и Петра Молера испред самог Пожареваца.³¹

Турци у Пожаревцу нису за то ништа чули ни знали, јер је тих дана падала силна киша, те скоро нико није долазио у варош нити из ње куд излазио. А 18. јуна 1815. године (датуми су по старом календару), Срби су били већ око Пожареваца.³² Турци су се још раније добро припремили за одбрану начинивши већи број опкопа-шанчева од којих су се три налазила у Шутуловој бари, један око цркве и један око џамије са врло дубоким и широким рововима.³³ Од цркве Тахир-ага је направио својеврсни бастион за одбрану. На њеном крову саградио је дрвену пушкарницу, а зидове ове дрвене цркве испроваљивао је свуда унаоколо и направио отворе кроз које се могло пуцати.³⁴ То исто урадио је и са џамијом у њеном шанцу и великом турском кафаном насупрот ње.³⁵

Распоред српске војске око Пожареваца изгледао је овако: логор под командом Милоша Обреновића био је на друму за Ресаву и Ћуприју („место више Шупулове – (Шутулове) баре где су сада башче и неколико кућа, испод оног места гди је мој шатор био...”)³⁶, други логор под командом Петра Молера био је на брду Сопот, изнад вароши, а трећи на путу за Смедерево (данашња Немањина улица, око раскрснице за забелски пут) под командом Павла Џукића. Овако кружни распоред српске војске онемогућио је узвлачење Турака из Пожареваца на било коју страну.³⁷

О самом току борби за ослобођење Пожареваца Милош је сажето рекао најважније моменте ових бојева: „Одатле пођем за Пожаревац. Пређем Мораву, и кад се већ приближимо к Пожаревцу, изиђе делибаша с делијама и све проче турско војинство пред нас. Значемо се бити. Страшна баталија би; паде довољно мртвих с обе стране, али опет Божја милост би нама у помоћи, те ми њих победисмо, и натерасмо да се у шанчеве своје завуку. (Они су имали у Пожаревцу три шанца готовности, и цркву камениту за одбрану). Овде је на овој баталији погинуо мој шурак по имену Јован.”³⁸

³⁰ К. С. Протић, „Ратни догађаји”, 62.

³¹ Исто.

³² Овај датум дао је сам Милош у свом писму Радосаву Јелечанину од 21. јуна 1815. године. (М. Гавриловић, Милош Обреновић, I, у напомени 441).

³³ Шутулова бара налазила се на простору данашњег центра од семафора, Топличином улицом, Синђелићевом, од Табачнице ка Комуналном предузећу.

³⁴ Црква са великим утврђеним шанцем била је на садашњем Тргу ослобођења, на тргу код Крста у 19. веку.

³⁵ Џамија, турска двоспратна кафана и велики дубоки и широки шанец Турака, био је на месту, простору бензинске пумпе испред Високе техничке школе и некадашњег „Делиграда”.

³⁶ М. Гавриловић, Милош Обреновић, I, у напомени 442.

³⁷ К. С. Протић, „Ратни догађаји”, 63.

³⁸ Јован Вукомановић, Милошев писар и секретар, иначе шурак, рођени брат кнегиње Љубице. С. Милутиновић, „Историја”, 319–320.

²⁵ К. С. Протић, Ратни догађаји, 61.

²⁶ М. Гавриловић, Милош Обреновић, I, Београд, 1908, 169.

²⁷ С. Милутиновић, „Историја”, 321–325.

²⁸ Кнез Милош прича о себи, 9.

²⁹ С. Милутиновић, „Историја”, 318, В. Караџић, нав. дело, 157, М. Гавриловић, Милош Обреновић, I, 172.

Затим су из шанчева излазили и с нама се пушкарали; и тако два дана проведемо. Мени већ више није било за чекање нити за играње, јер сам чуо да силна турска војска долази у Ћуприју, а и до Београда је 12 сата, а до Смедерева само четири. Лако им и већа сила доћи може. Зато сазовем моје војне поглавице и уговорим с њима: да исте ноћи на штурм ударимо на оба шанца и на цркву. То и учинимо. На најтврђи шанац, где је био делибаша, узмем ја команду; на други шанац, пошаљем Стеву Добрњца за команданта, а на цркву поставим Петра Топаловића. И тако исту ноћ сваки на своје опредељено утврђење у један пут грозно ударимо. Срећом, ја мој шанац задобијем и улети моја војска унутра. Сада што је могло Турака побећи, то је побегло, а што не, то је све мртво остало. Добрњца Турци одбише од онога другог шанца; није могао ништа успети. Топаловић пак, бијући се око цркве, и дан дочека; нити их узбити може, нити уступити хоће! Овако и цели тај дан проведемо.

Ову ноћ ја дам заповест вашине донети, којима начинимо између шанца и цркве као наслон, како се може бити. Кад видеше то Турци, они се поплаше, и оставише цркву, и у главни шанац сви бегати нагну, и кад ови у шанац улетати зачну, ја дам заповест. Сву осталу турску војску сад збијемо у заостали шанац трећи, и онда зачнемо преговоре међу собом чинити о предаји. Они се обећају предати се но с молбом: да их до Ћуприје без вреда пропратим, које ја и учиним и испратим их. Код њих нађем један топ, и њега мени задржим.³⁹

Савременици (Вук Караџић) и каснији историографи (Сима Милутиновић Сарајлија, Коста С. Протић и Михаило Гавриловић) слажу се с Милошем да је бој на Пожаревцу почео 18. јуна, али се не слажу око термина колико је дана трајала ова борба.

Први сукоби у боју одиграли су се испред вароши и пре него што је главнина српске војске и пришла Пожаревцу, тако што је делибаша са својим делијама учинио јуриш на српску претходницу с необичном храброшћу и жестином, како казују записи Вука Караџића, што потврђује Сима Милутиновић, и Коста Протић, као и Михаило Гавриловић који ове описе поткрепљује архивским документима.⁴⁰ Малобројни и изненађени Срби су их неспремно дочекали, устукнули и распрштали куд који, а многи су и погинули, међу којим је био и Јован Вукомановић.⁴¹ Тако преплашене Србе који су измицали пред Турцима дочекао је Милош на коњу, стао испред њих са пиштољем у руци и повикао: „Куда ћете, несретни синови? Куда мислите да утечете? Где вам је град да се

³⁹ Кнез Милош прича о себи, 9.

⁴⁰ В. Караџић, нав. дело, 366, С. Милутиновић, „Историја”, 319–320. М. Гавриловић, Милош Обреновић, I, 173.

⁴¹ Јован Вукомановић је најпре био сахрањен на месту погибје. (Према причању старих Пожаревљана, половином 19. века, то место је било на Чачалици у близини данашње чесме. Ту је кнегиња Љубица посадила два јаблана који су још ту били у време обележавања 50. годишњице I српског устанка, 1865. године. Касније је кнегиња Љубица братовљеве кости пренела у манастир Драчу и поставила надгробни споменик 30. VII 1825. године. Милош је Јовановог хата и оружје поклатио свом посинку Вулу Глигоријевићу (посинио га је после Јованове погибје), Јовановом побратиму. (Р. Љушић, „Кнегиња Љубица”, 31).

у њега сакријете? Већ, ако жене под кецеље да вас сакрију? Натраг, курво! Ту је кућа (показујући пиштољем турске шанчева), ту је жена, ту су деца; то ако оставите, остало је све пропало. Који сад за мноме не потрчи, ономе ћу ја главу одсећи, нећу чекати да га Турци секу”.⁴² Па онда, вративши пиштољ у кубуру и са исуканом сабљом, соколећи своје борце, учини јуриш право на делибашу.

Овај јуначки потез и лична храброст Милошева у боју на Пожаревцу остала је у сећању тадашњих, али и будућих генерација, а овековечио ју је Вук Караџић у запису Милошевих речи изговорених у јуришу, које Пожаревљани, подижући споменик своје ослободиоцу, уклесаше на челу постаменту да трајно сведоче томе. Вала, делибаша, ти може бити да имаш куда и на другу страну, али ја заиста немам никуда, него ми ваља овде мрети.⁴³

Од све коњице остало је тада на бојишту више од половине погинулих, а Турци буду натерани да се збију у своје шанчеве у Пожаревцу, око којих Срби пограде своје грудобране.

Сутрадан, пошто је пажљиво размотрио турске положаје, прикупио нову војску из Пожаревачке нахије, припремио фашине, Милош је свим искупљеним старешинама објаснио да Пожаревац морају заузети што пре, јер Турцима у Пожаревац може доћи помоћ, али и већа турска војска из Румелије, од Ћуприје. „Него и то, браћо, да вам кажем, завршавао је Милош, који старешина не мисли напред ударити пред својом војском, онај нека не мре од мене без невоље, већ слободно нека каже да поставим другог старешину. Све старешине углас повичу да ће драговољно гинути пред војском. Тада Милош заповеди да се војска стави у редове и да сваки узме своје фашине. Милош је кратко и војсци рекао да ће се уступање (узмицање) смрћу казнити. А ево, ја ћу пред вама напред ударити! Јуриш!”⁴⁴ У току дана пред вече зби се најжешћи бој у коме су Срби успели да пробiju турску одбрану, уђу у делибашин шанац и приморају га да бежећи у други шанац код џамије, спасе голи живот, остављајући Србима велике количине оружја, опреме, одела, коња и другог плена.⁴⁵

Турци су се очајно борили и бранили, али кад су Срби улетели у шанац и стали се с њима кундачки, бити и ножевима клати, они су били присиљени да побегну и оставе све своје коње и пртљаге. Турака је било доста побијених и заробљених. Сам пак делибаша у том метежу, чувајући главу, у бекству, изгубио је на сред пута у блату једну чизму.

Према казивању самог Милоша, Србима је тада пало у руке педест коња са опремом. Све се то збило 19. јуна, према изричној Милошевој изјави која оповргава Вуково казивање о размаку између прве и друге битке.⁴⁶

⁴² Вук Караџић, „Први и Други српски устанак”, Београд 1947, 386, С. Милутиновић, „Историја”, 291, М. Гавриловић, Милош Обреновић, I, 173.

⁴³ В. Караџић, Први и Други, 366.

⁴⁴ М. Гавриловић, „Милош Обреновић, I”, 174.

⁴⁵ К. С. Протић, „Ратни догађаји”, 64, М. Гавриловић, „Милош Обреновић, I”, 174.

⁴⁶ М. Гавриловић, „Милош Обреновић, I”, 174.

По заузећу делибашиног шанца, сутрадан (20. јуна), Срби отворе прави ватар где су продавали делијске коње са опремом, оружје и одело заплењено од Турака. Разјарени, раљућени делибаша могао је јасно чути како Срби, продајући заплењену турску робу узвикују: Ко да више за делибашина хата, или капут, или кахвени текум и проч?⁴⁷ Делибаша онако разјарен због пораза, а разљућен на Турке Пожаревљане, Тахир-агу и остале ерлије (варошане) што му у помоћ нису притекли, хтеде да неке од њих посече одмах. Тахир-ага са осталим ерлијама сложено одговори да свој шанец нису смели напуштати, јер и сами имају доста ухапшених (од раније) Срба које су морали чувати. Чувши за то, делибаша хтеде у тај мах свој бес искалити над тим заробљеним Србима, али му Турци варошани и то забранише. Делибаша је Тахир-ага објаснио да ће Турцима ти заробљени Срби послужити као залога за безбедно повлачење уколико Срби освоје град.⁴⁸

Охрабрени Срби успесима које су постигли претходног дана, већ до зоре (20. јуна) почели су јуришати на преостале турске шанчеве и утврђења у вароши с намером да Турке приморају на предају. Пред налетом српских устаника, Турци буду истерани из својих утврђења и шанчева⁴⁹ и сатерани у један велики шанец код цркве и други око џамије. Црква⁵⁰ око које је био турски шанец, већи у којем су и топ чак имали и мањи око саме цркве, бранили су жестоко. На самој цркви, према казивању Симе Милутиновића Сарајлије, Турци су начинили кулу од дрвета са које су вршили осматрање, али и пуцали на Србе. Са те куле, изгледа да је највише и пуцано на устанике, те да је у јуришима изгинуло више стотина Срба око цркве. Пред вече Срби на јуриш освоје шанец око цркве, па цркву опколе и борбом прса у прса голим оружјем, сатерају Турке унутра, а пушкарнице им затворе својим пушкама. Тај дан је протекао у надмоћности Срба, али су црква пуна Турака и шанец око џамије остали неосвојени.

Сутрадан (21. јуна) започела је одсутна битка. После више храбрих јуриша Срба на цркву и шанец око џамије,⁵¹ пошло им је за руком да Турке истерају из цркве, пошто су више пута унутра, па и у самом олтару водили огорчене бојеве прса у прса. Захваљујући фашинама од прућа, које су штитиле од пушчаних зрна, Срби су, пред зору, у освит четвртог дана (21. јуна), истерали Турке. Они су јуришом кроз српске редове успели да побегну у шанец код џамије, оставивши у цркви, шанцу и на путу до џамије доста својих погинулих ратника, опреме и оружја.⁵²

У међувремену, још крајем трећег дана борби, Срби су напали и на турско утврђење код џамије и пресекли све везе Турака између џамије и великог шанца у коме су имали топ, али нису имали муницију за њега.⁵³

По освајању цркве и бекства Турака у шанец око џамије, Милош је прикупио целокупну војску, примакао топ⁵⁴ турском шанцу око џамије где је требало да се одигра последњи одлучни бој и одржао енергичан говор устаницима пред одсутну битку.

„Браћо, и јунаци Срби! Бог нам помаже, и срећа нас предусрета и служи, на удрите и навал’те сад сложено сви, да и ово овди мало Турака погнавимо или живо пофатамо; јер ни времена ни поштења, па ни мјеста ту није да се толика наша војска задуже бави око то мало шанца, које имаде подаљега и већега посла и осим овога, док се налази још по Србији које гди Турака, којима такођер ваља пут безобзирни дати, како год и овима. Но који би сада прости војник или старешина несмио или нестио јуриш учинити свесрдно кад се повикне: „Јуриш на шанец и на џамију. Тко је год Србин!”, нек се одмах сад из дружине ове уклони, па врати у логор, да ми не квари осталу војску, која ме хоће радо послушати, како и досада, и с којом ћу ја у име Бога ударити ту, и свукуда, где ми год узтреба, и с којом надам се свима одољети.”⁵⁵

Већ после првих плотуна, Турци су увидели да је узалудно да се даље бране, те отпочну преговоре о предаји. Милош је прихватио позив о преговорима без постављања неких посебних услова, јер је желео да се борбе окончају што пре како би могао да одговори на позив Карановчана и ослободи и тај град. У преговорима с Турцима учествовао је Димитрије Ђорђевић⁵⁶, Милошев писар, кога су они лично познавали, те су имали неку залогу да ће им живот и безбедност бити гарантовани. Турци Пожаревљани брзо су прихватили да предају Пожаревац Србима у залогу да могу слободно са личним оружјем да оду до Ђуприје на турску територију.

Тахир-ага, муселим пожаревачки, том приликом поклонио је војводи Милошу Обреновићу белог „као лабуд хата”, а Димитрије Ђорђевић је Турке отпратио до Ђуприје и отуд се одмах вратио у Пожаревац.⁵⁷

Пожаревац је ослобођен одласком турских војника из њега, 24. јуна 1815. године, мада је код савременика и каснијих писаца овај датум био споран.⁵⁸

из старе Пожаревачке нахије”, Пожаревац 1959, Мирољуб Манојловић, „Браничевски алманах”, Пожаревац, 2002.

⁵³ К. С. Протић, нав. дело, 66–67, М. Гавриловић, нав. дело, 175.

⁵⁴ Срби нису могли употребити раније топ јер би нанели штету Србима који су живели измешано са Турцима око цркве па до џамије.

⁵⁵ С. Милутиновић, нав. дело, 319–320.

⁵⁶ Димитрије Ђорђевић, кнежев секретар, рођен је у Македонији 1782. године. У Србију је дошао заједно са крцалијама 1804. године. Од 1810. г. је у Милошевој служби. Кнез Милош га је као znalца турског језика, а зарад његове верности и поштења, користио често као тумача при преговорима са Турцима. (Мирјана Маринковић, „Турска канцеларија кнеза Милоша Обреновића (1815–1839)”, Београд 1999, 20–22.

⁵⁷ В. Караџић, „Први и Други”, 369–370, К. С. Протић, нав. дело, 67.

⁵⁸ М. Ђ. Милићевић, „Кнежевина Србија”, 1060, М. Гавриловић, нав. дело, 175, К : С : Протић, нав. дело, 67

⁴⁷ С. Милутиновић, нав. дело, 319–320, В. Карџић, „Први и Други српски устанак”, 368, М. Гавриловић, нав. дело, 174.

⁴⁸ С. Милутиновић, нав. дело, 320.

⁴⁹ М. Гавриловић, нав. дело, 174 (напомена 447).

⁵⁰ Црква се тада налазила на данашњем Тргу ослобођења, више према градском парку где су данас зграде, с горње стране трга. Црква Св. Архангела Гаврила и Михила у тим борбама била је потпуно демолирана. Ову цркву на том месту забележио је још егзарх Максим Радковић у својој визитацији, за време аустријске окупације Србије 1733. године. (Г. Витковић, Извештај Максима Радковића, Гласник СУД 56, 1884.).

⁵¹ Стеван Шапинац, *Стари Пожаревац*, „Грађанин бр. 15” од 24. 2. 1938.

⁵² Детаљније о овим борбама видети у: С. Милутиновић, нав. дело, В. Караџић, „Први и Други српски устанак”, К. С. Протић, нав. дело, М. Ђ. Милићевић, „Кнез Милош прича о себи”, Исти, Кнежевина Србија, М. Гавриловић, нав. дело, Милован Ристић, „Личности и догађаји

Догађаји око ослобођења Пожаревца одвијали су се од 18. до 24. јуна 1815. године. На основу писма Милоша Обреновића упућено кнезу Аксентију 29. јуна 1815. г., које му је он писао идући из Пожаревца за Карановац у којем га извештава да је Пожаревац узет од Турака и да су Турци испраћени за Ћуприју, да се закључити да је то било неки дан раније. Михаило Гавриловић каже да је то било 25. јуна, мада у напомени 448 (Милош Обреновић, I; 175) преноси вест да Хагер, извештавајући Дворско Ратно веће каже да су Срби заузели Пожаревац капитулацијом Турака 6. и 7. месеца, тј. 23–24. јуна. Коста Протић (Ратни догађаји, 67) каже да је (на основу сећања старих Пожаревљана) Пожаревац ослобођен око Ивањдана 1815, дакле 24. јуна. Овај датум (24. јуна 1815.) као дан ослобођења Пожаревца од Турака, уклесан је и у постамент споменика кнезу Милошу, у градском парку у Пожаревцу. Ивањдан (24. јун), током 19. века у Пожаревцу је обележаван као Дан ослобођења. У ослобођењу Пожаревца учествовао је и велики број људи из Пожаревачке нахије, као и саме вароши. На основу Списка учесника Другог српског устанка,⁵⁹ из Пожаревачког округа било је 467 учесника. Из самог Пожаревца, према овом списку, било их је 13. Приликом велике прославе, 50-годишњице Другог српског устанка 1865. године, коју је организовао кнез Михаило Обреновић у Топчидеру, из Пожаревца били су још увек живи учесници: Цветко Стојковић, стар 70 година, Јован Лазић Тендече (70), Ђока Обреновић (70), Најдан Томић (70), Стојан Велић (70), Ива Вукосављевић (89), Степан Кара-Петровић (70), Радисав Станковић (80), Ђерго Стојановић (79), као и потомци: Живко и Ђорђе, синови Пере Девића, Аранђел, син Лиле Пеина, Живан, син Стојадина Вукосављева, Лазо и Весо, синови Николе Девића.

Бој на Пожаревцу и ослобођење Пожаревца и убрзо Карановца омогућили су Милошу да практично овлада Србијом, стекне предност у односу на Турке и већ почетком августа 1815. отпочне преговоре с Турцима о будућности српског народа у Београдском пашалуку. Била је то један од највећих битака Другог српског устанка у којој је Милош Обреновић показао личну храброст, испољио висок степен војничке вештине, тактички хумано поступио према пораженом непријатељу и створио услове за бољу позицију у каснијим преговорима.

Одмах по свом ослобођењу од Турака, Пожаревац губи дотадашње обележје турске касабе, јер су се многи Турци ерлије иселили, а све је више долазило српских досељеника са свих страна. Но, и поред етничке промене, Пожаревац ће још за извесно време, као и цела Србија, до 1830. године, имати двојну власт. Турску власт у Пожаревцу представљаће муселим и кадија. Поред ових представника турске власти у вароши ће бити још понеки ерлија, турски занатлија, а у селима ће се задржати још спахијски систем. Српску власт у Пожаревцу представљаће нахијски кнез кога је постављао врховни кнез Србије Милош Обреновић, кнез Моравске кнежине, а од 1821. и Нахијски суд (Магистрат). Првих десетак година (1815–1825) кнез Милош није често долазио у Пожаревац, али ће после изградње

двора, за себе, кнегињу и кнежевиће, највећи део времена, после Крагујевца (престонице) боравити у Пожаревцу.

Бој за ослобођење Пожаревца 1815. године оставио је трага поред историографије и у књижевности. Историјска драма у пет чинова, под насловом „Бој на Пожаревцу”, аутора Јована Несторовића (гимназијског професора) и Љубомира П. Ћирића (проф. Пожаревачке гимназије), издата 1898. године, доживела је фијаско већ на првом позоришном извођењу 2. августа исте године у Народном позоришту у Београду. Дело је настало поводом откривања споменика кнезу Милошу у пожаревачком парку 1898. године и било је посвећено актуелном краљу Александру Обреновићу. Дело, без озбиљнијих драмских заплета, имало је за циљ да глорификује лик кнеза Милоша (Милоша Великог)⁶⁰.

Неуспешно позоришно извођење овог комада (1898) инспирисало је Јована Рајковића, новинара, глумца-редитеља, да начини (1986) комедију-пародију која је такође доживела неуспех у извођењу на пожаревачкој позоришној сцени исте године.⁶¹ Поводом Боја на Пожаревцу настала је и једна, мало позната, народна песма.

Таковски устанак

⁶⁰ Велиша Јоксимовић, Јован Несторовић-преводац и драмски писац, „Реч народа”, од 5. 2. 2008, 13.

⁶¹ Исто. Комад у два чина „Бој на Пожаревцу” из 1986. чува се у заоставштини Јована Рајковића.

⁵⁹ Драгоје Годоровић, „Попис устаника из 1815. године”, Споменик САНУ 114, Београд 1966.

Милисав Павловић (1905–1998)

(Поводом 120 година рођења)

Милисав Павловић, песник-сељак, рођен је у Црљенцу 15. маја 1905. године, а умро је 2. октобра 1998. године у Пожаревцу. Отац Милисава Павловића био је Стојадин С. Павловић (1879–1939), књижар и народни посланик. Због Првог Балканског рата 1912. прекида школовање и наставља да се сам образује на делима Јанка Веселиновића, Михаила Сретеновића, Светолика Ранковића, Милована Глишића и Пушкина. Прилику да у то време дође до књига пружа му очева књижара у Петровцу на Млави, у којој је неко време продавао књиге. Чувени „песник стишких ораница”, Милисав Павловић је, као новинар и књижевник, како наводи Велиша Јоксимовић, неуморно стварао пуних 78 година, од 1920. до 1998. године. Објавио је две књиге прозе – приповетку „На самртном часу” (Београд, 1926) и драму „Брат-небрат” (Сплит, 1927), као и две збирке поезије „Зов даљина” (Београд, 1968) и „Химна њиви” (Београд, 1975; Пожаревац 1986; Пожаревац 1996). Аутор је чувене песме „Знаш ли, драги, ону шљиву ранку”, која је одавно постала део народне баштине. Песма је написана 1951. године и крајем те године наш познати музичар Миодраг Тодоровић Крњевац је написао музику. Он је компоновао и другу Павловићеву песму „Ништа лепше од наше сељанке”. Обе песме су се појавиле на грамафонским плочама 1952. године и донеле му широку популарност.

У његовој приватној библиотеци сачувана је веома значајна грађа, како за завичајну, тако и за националну књижевност. Павловић је сачувао и записник из 1938. године и другу документацију о оснивању Удружења сељака књижевника „Сеоска књижница”, које је 2. априла 1938. године одржало у сали Београдског универзитета прво књижевно вече. Приказ прве књижевне вечери сељака књижевника објављен је у новосадском политичком и недељном листу *Војвођанин* (бр. 15, 16. априла 1938. године). Павловић је један од оснивача овог Удружења и са Момчилом Тешићем, Драгојлом Дудићем, Алексом Микићем, Митром Попаром утемељио је покрет песника са села. У документацији је сачувано и писмо инжењера Михаила Благојевића, председника „Сељачког кола”, друштва за културно и економско унапређење села у Сарајеву, којим га позива да својим радовима учествује у сељачком књижевном дану 12. и 13. марта 1939. године у Сарајеву.

Сачуван је и документ из 1929. године о покретању *Млаве*, првог недељног листа у Петровцу на Млави, чији је уредник био управо Милисав Павловић. Павловић је записао да су сарадници били књижевници из Петровца Радмило Миладиновић и Ђорђе П. Иличић, а из Пожаревца новинар Милорад Радовић Раул. Он је већ пре тога био дописник са села за *Српско Косово*, које је излазило у Скопљу и београдски лист *Балкан*, а нешто касније и за *Правду*. Станојло Димитријевић, уредник *Српског Косова*, позвао је младог Милисава Павловића на сарадњу. У овом скопском листу објавио је више прича, дописа и репортажа.

Из писма Станојла Димитријевића Милисаву Павловићу датираним од 15. маја 1923. године види се да му Димитријевић упућује неке критичке примедбе. У том периоду Павловић је објављивао приче у пожаревачком *Грађанину*. Једну причу је послао на оцену и Браниславу Нушићу. Познати комедиограф му је, између осталог, у писму датираним 11. априла 1924. казао: „Драги господине, као што Вам је познато, моја струка је драма. Ја не бих, дакле, био кадар да Вам дам правилан суд о приповеци, а најмање о сеоској љубавно-трагичној. Не бих могао на првоме месту што село не познајем, а на другом, у мојој причи, када у њу погледам и напишем, главно је хумор и далеко сам од љубавних и трагичних појава”. У завршном делу писма даје и родитељски савет: „Имајте стрпљења и снаге да сами себи будете критичар. Не журите да прву ствар коју сте написали дате у јавност и покушајте да сами себи кажете истину у очи”. Оригинал овог писма чува Историјски архив Пожаревац.

Прву песму „На гробу Живојина Дачића” објавио је у листу *Грађанин* 1928. године. Прву књигу, збирку прича „На самртном часу” (1926), Павловић је објавио захваљујући угледу свог оца међу књижарима. Сачувано је писмо од 29. маја 1926. године у коме издавач и књижар Вујић обавештава Павловића да ће књижара Томе Јовановића и Вујића објавити његове приповетке са села. Песме, приче и приказе књига објављивао је у пожаревачком часопису *Браничево* под уредништвом Војислава Живковића. Дело Живојина О. Дачића имало је велики утицај на Павловићев културно-просветни рад у стишком и млавском крају. Њему је Павловић и посветио последње издање књиге песама „Химна њиви”. Павловић се у бројним листовима са којима је сарађивао често потписивао као Геја. Поред наведених листова са којима је сарађивао између два светска рата Павловић је био дугогодишњи дописник послератних београдских листова и новина као што су *Задруга*, *Завичај*, *Младост*, *Наш весник*, *Привредни преглед*, *Село*, новосадски *Пољопривредник*, приштинско *Јединство* и многи други. Од 1953. је сарадник пожаревачких новина *Реч народа*, а својим књижевним радовима био је, од самог почетка, заступљен у завичајним књижевним часописима *Браничево* (Пожаревац) и *Стиг* (Мало Црниће). Био је и дописник *Емисије за село*, Првог програма Радио Београда. Као вредни посленик културе на Народном универзитету у Пожаревцу је одржао низ предавања на различите друштвене теме као што су „Сељаци – књижевници”, „Одлазак становништва из села у град”, „Брачни проблеми” и др. Милисав Павловић је заступљен у антологији Радивоја Пешића „Повеља за земљу” (1963). Уврштен је у три антологије Драгише Витошевића „Орфеј међу шљивама” (1963), „Дародавци из прикрајка” (1984) и „Пастир тражи дно неба” (2001).

У рукописној заоставштини Милисава Павловића, која се чува у Народној библиотеци „Илија М. Петровић” у Пожаревцу, а преузета је од ћерке Милисава Павловића Слободанке Секе Павловић, налази се велики број његових песама и прозних текстова, попут његове прве приповетке „Ратни инвалид” из 1920. или драмске слике „У колу”. Ту је и његова необјављена књига новинских чланака, репортажа и записа „Од срца селу”, али и рукописи песама и прича других песника – сељака: Митра Попаре, Момчила Тешића, Петра Бранковића Мајског, Србе Митића, Димитрија Баџића и др.

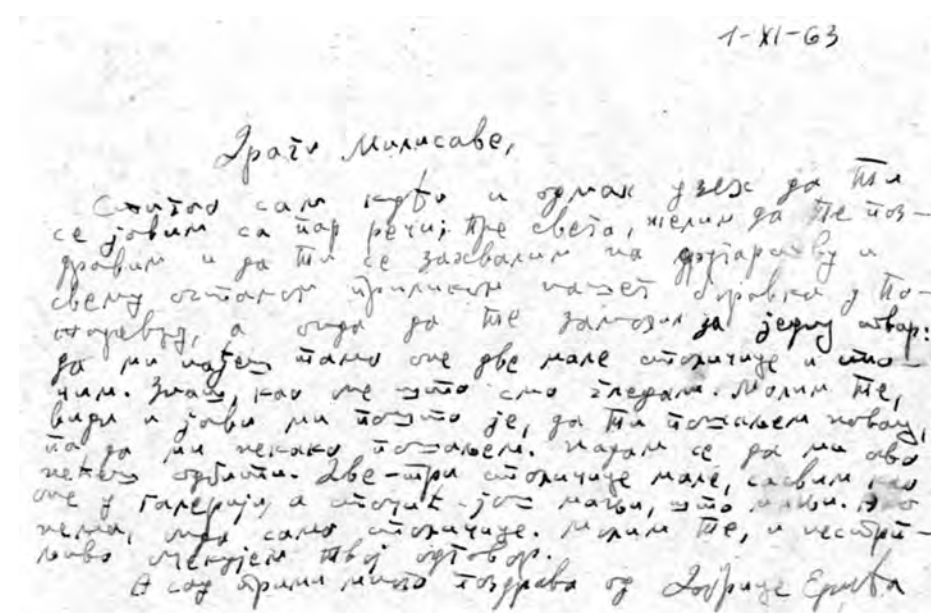
За културну историју Србије посебну вредност има богата преписка од више стотина писама, међу којима су и писма која су Павловићу упутили Станојло Димитријевић, уредник *Српског Косова*, Милан Кашанин, Михаило Сретеновић, Никола Дреновац, Радомир Лукић, Момчило Тешић, Драгиша Витошевић, Коста Димитријевић, Добрица Ерић, Мира Алечковић, Милојко П. Ђоковић, др Милош Н. Ђорић и др.

Миодраг (Радиша) Павловић, унук Милисава Павловића, који живи са породицом у месту Аликанте у Шпанији, приликом посете родној кући Милисава Павловића у Пожаревцу и пожаревачкој Библиотеци у јануару 2023. године је рекао да чува део заоставштине свога деде и да жели да је уступи Библиотеци. Поред сина Радише, Милисав Павловић је имао ћерку Слободанку Секу Павловић, која је била стоматолог у Београду. Као пензионерка, живела је у породичној кући у Улици Јована Шербановића бр. 26 у Пожаревцу и бринула, до своје смрти, о заоставштини свога оца. Други син Ненад је преминуо као дете. Милисављев син Радиша Павловић, оснивач „Југотурса“ и делегат Генекса у Лондону и виши саветник у хотелу „Интерконтинентал“ његова супруга Живка и син Ненад сахрањени су на Новом гробљу у Београду. Унук Милисава Павловића, Миодраг Павловић живео је са супругом Горданом Стојићевић у Лондону до 2002. године, а након тога су се преселили у Аликанте у Шпанији.

Милисав Павловић, родоначелник стишких песника, био је одан селу и родном крају, о чему сведочи и његова најпознатија збирка песама „Химна њиви“, која је имала три издања. Добитник је Повеље културе Културно-просветне заједнице Општине Пожаревац 1995. године за дугогодишњи мисионарски рад на афирмацији народног стваралаштва и за укупан књижевни рад. Ове године навршило се 120 година од рођења и 27 година од смрти Милисава Павловића. Није му се остварила жеља да буде сахрањен на сеоском гробљу у Црљенцу нити да основна школа у том селу понесе његово његово име.

Литература:

1. Библиографија расправа, чланака и књижевних радова II, Југословенска књижевност II/1, Поезија: М-Р, Загреб, Лексикографски завод ФНРЈ, 1961.
2. Витошевић, Драгиша: *Дародавци из прикрајка*, Београд, 1984.
3. Владимировић, Младен: *5 векова писане речи*, Пожаревац, 1965.
4. Живковић, Татјана: *Преписка Милисава Павловића са српским песницима*, „Стиг“, бр. 111 (2014), стр. 96–98.
5. Јоксимовић, Велиша: *Трајно и лажно*, Рума, 2003.
6. Јоксимовић, Велиша: *Нема Геје остала је шљива ранка*, „Браничево–Данас“, додатак за Браничевски округ, бр. 5 (8. октобар 2004), стр. 2.
7. Јоксимовић, Велиша: *Књижевност пожаревачког краја*, Пожаревац, 2014.
8. Обрадовић, Љубиша: *Милисав Павловић – песник села и стишке равнице*, „Стиг“, бр. 78 (1997), стр. 75–82.
9. *Орфеј међу шљивама*, приредили Драгиша Витошевић и Добрица Ерић, Крагујевац, 1963.
10. *Пастир тражи дно неба*, приредили Драгиша, Вјера и Невена Витошевић, Београд, 2001.
11. Пешић, Радивоје: *Повеља љубави за земљу*, Цетиње, 1963.

Учитељ Душан

На гробљу Караула, у Петровцу на Млави, има једна сасвим необична гробница. Иако је окружена бројним споменицима, она, својом патинастом и оронулом љепотом, дјелује необично тужно и усамљено. Својевремено је била једна од најљепших и најраскошнијих гробница подигнута неком српском учитељу. Саграђена је новцем уштеђеним и намијењеним да се њиме подигне дом за срећан живот учитељског пара – Душана и Миље. Када је смрт неочекивано узела Душана, Миља је одлучила да тим новцем сагради гробницу, а потом, угашених снова, двадесет наредних година живота провела је као подстанар, незаинтересована за лично добро.

Споменик је висок око четири метра. Основа му је правоугона са четири симетрична витка стуба у прочељу, украшена на врху коцкастим капителом са прелазом из круга у квадрат. На прочељу, испод самог бордо крова, наглашен је метални византијски крст са двије укрштене маслинове гранчице. Испод лијевог и десног украсног испуста и крста је натпис исписан позлаћеним ћириличним словима: ГРОБНИЦА КОСТРЕШЕВИЋ ДУШАНА И МИЉЕ. На самом тлу, у средишњем дијелу гробнице, налази се велика плоча од црног мермера, нешто мало издигнутим горњим дијелом, са фотографијама покојника и супруге му, а поврх ње, у засвођеном лучном удубљењу, исклесана је отворена књига с натписом: *Цео његов живот беше част, понос и љубав према народу. Неукаљана чела корачао је кроз живот дигнуте главе. Заклопио је своје очи чист и светао. Почивај вечним сном.* Изнад ње, у висини просјечног човјека, испод самог лучног свода је анђеоски с раширеним крилима, у бијелом мермеру, који у себи има нечег њежног и женственог. На косо постављеној надгробној плочи је текст: *Овдје почива вечитим сном мој мили одани супруг и друг ДУШАН А. КОСТРЕШЕВИЋ, бивши школски надзорник у срезу Млавском. Рођен у поносној кршиној Босни, син веран свом народу и Отаџбини. Љубио је своју земљу и за њу живео и умро: одуживши се народу и Отаџбини. Заклопи своје уморне очи у пуној снази свог живота у 49. години на дан 23. фебруара 1931. у селу Кнежици. Овде још почивају и остаји нашег милог Боре. Ову заједничку вечну кућу, у којој ће боравити вечитим миром, подиже захвална одана и неутешна супруга Миља Д. Кострешевевић, учитељица са синовцем Каменком.*

Ту већ више од деведесет година почива учитељ Душан, рођен у Шњеготини, селу поред ријеке Укрње, у Босни, и његова супруга Миља, рођена недалеко од гробља на коме почива већ више од седамдесет година. Душанов отац Алекса био је сеоски кнез у Босни за турске, те и за аустроугарске владавине. Као кнез и глава куће, по различитим пословима одлазио је у околне градове, а нарочито Тешањ, сједиште нахије, а касније котара, коме је припадала његова кнежина. Имао је прилику да се среће с трговцима, занатлијама, свештеницима и разним чиновницима за које је држао да лијепо живе од свога знања, те је одлучио да

школује макар једног од својих синова. Пресудан је био утицај попа Јеврема Станковића, који је вршио свештеничку службу у селу и понекад коначио у кнежевој кући. Једном приликом, он ће, уперивши прст своје дрхтаве руке у Душана, казати: „Кнеже, овај мали је бистро дијете, деде да си га на јесен довео у Чечаву, у школу, имамо тамо сада доброг учитеља из Србије”.

– Блажени, срећни тренуци. Ех, како је то давно било! – уздахну учитељ Душан.

А сада је новембар на измаку. Пун кише, пун вјетрова, сав мокар, никакав. Миља је у школи, а он сам у стану. Бак кога је послала донио је у корпи исцијепаних дрва и наложио пећ. Соба је малена и топла. На столићу прекривеном везеним столњаком с црвеним ружама лежали су лијекови које је требало већ узети. На зиду испод иконе Светог Николе, његове крсне славе, висило је кандило са упаљеном свијећом. Прозор је застрт великом чипкастом завјесом, тако да је соба у полумраку. Ваздух мирише на свјеж босиљак и тамјан. Осјећа се света интимност у собици која личи на храм. Одисала је меланхолијом и самоћом. Болестан, охлађена и пожутјела лица, лежећи у постељи бијелој као снијег, пребире по сјећањима и зауставља се на посљедњим тренуцима проведеним у далеком завичају.

То вече, када је из поља догонио стоку, било је мрачно, кишовито и вјетровито вријеме, као ово сада у Кнежици. Киша је час шибала крупним капима, час престајала. Слабо се видио пут, а када би пролазио кроз шуму, бивало је готово сасвим мрачно да се стаза једва назирала. Одмах послјејече вечере отишао је с браћом на спавање. Причали су, шалили се и смијали дубоко у ноћ.

Ујутро, чим се огласио први пијетао негдје од Стражице, скочио је из кревета и брзо се обукао. Било је још мрачно. Ту и тамо кроз поцијепане облаке виркале су звијезде. Док се умивао испред куће, унутра је видио шкиљаву светлост петролејке. Отац, крупан човјек непомућене мирноће, полагао је испијао кафу. У авлији је рзао коњ дорат, зобајући свој јутарњи оброк. Недуго потом били су на путу. Свитало је у налетима, с прекидима. Када су изашли на Тркалине, први сунчеви зраци су већ обасјавали рахитичне гране стољетних храстова поред пута. Вране су прелијетале преко друма док је по стрмим њивама понегдје већ пасло понеко стадо оваца. С помијешаним осјећањима радости, туге и страха корачао је иза коња на коме је јахао отац. У Чечаву су стигли негдје иза подне, у вријеме ручка. По воћњацима су се плавиле шљиве савке. Мачке су љешкариле и преле у прозорима, а пси њушкали по буњиштима.

У кући Милоша Савковића, угледног и доброг домаћина код кога ће становати, дочекани су топлим пријатељским ријечима и лијепо угошћени. Ипак, растанак са оцем, сутрадан, тешко му је пао. Нешто га је гушило у грлу и замало није заплакао, гледајући у очеву широка плећа која су одмицала.

Имао је осам година када је почео похађати школу код учитеља Миливоја Глигорића, родом негдје од Шапца, који ће врло брзо уочити његову даровитост. Већ у другом разреду, на светосавској забави, на којој се окупио силан свијет из околине и многи уважени гости из далека, повјерио му је да изговори поздравне

ријечи које и данас памти: *Сабрасмо се у маленој школи овој што отвара умне очи дјеци нашој, учећи их што је право, што је лијепо, да ниједно чедо код очију не остане слијено.*

Цијела та зима била је снијевна и оштра, али уочи Савиндана њена моћ би нагло сломљена и на сам празник је било веома лијепо и сунчано вријеме. Стигао му је отац. Био је веома поносан када је прочитано да је прилог за школу и сиромашне ђаке, од три форинте, приложио и *тежак Алекса Кострешевих из Шњеготине*. А на јесен, те 1894. године, на Малу Госпојину, храмовску славу, победио је на такмичењу декламатора. О томе је писало и у *Б. Х. Источнику*. Али мало шта дуго остаје важно.

Учитељ Миливоје га је, по молби оца, додатно припремао и помогао му да у Србији, у Алексинцу, упише учитељску школу. Одлазак у Србију представљао је слатку радост, радост каква годи онима који тек улазе у живот. Било је то баш оне године када је ту установу, као „кошницу у којој му раде о глави”, краљ Александар Обреновић из Београда измјестио у Алексинац. Школа је имала учитељски кадар првог реда.

Вратио се као млад учитељ пун знања и полета, те одмах почео да ради у Чечави. Следеће године Земаљска влада у Сарајеву донијела је пропис да се за рад у професионалним школама у БиХ мора добити сагласност, тј. сертификат од стране државних органа. Непријатно се изненадио када је, 15. августа 1904. године, у *Школском вјестнику*, објављено да се *Душану Кострешевиху не може дати сагласност, јер није завршио учитељску школу у Царевини*.

Како није могао наставити рад у Чечави, и уопште у Царевини, друг из учитељске школе јавио му је да траже учитеља у крушевачком округу за рад у школи у Појатама, те се пријавио. Био је примљен за привременог учитеља. Од Чечаве се растао са јесењим расположењем у души.

У Појатама је почео радити у новосаграђеној школи и остаће ту непуне двије године. Био је то сточарски крај, у много чему сличан његовој Шњеготини. Тамошњи горштаци су били сличног менталитета, људи незлобиве душе, склони животу по обичајима. Многи ђаци су у школу долазили из врло удаљених мјеста. Ваљало им је прелазити преко набујалих потока, ићи кроз мрачне шуме, преко пустих поља и блата по свакаком времену, често врло оскудно одјевени и у слабој обући. Посебно им је тешко било, када зими напада дубок снијег, кроз цјелац пробијати се до школе. Промрзли и озебли, сакупљали би се око пећи у којој су се жариле букове цјепанице. Из мокре одјеће се пушило као из какве пушнице. Преморена дјеца би закуњала и заспала, а он их није будио.

Након дневних напора навече се затварао у своју собицу да се туга у њему не би таложила, и уз шкрту свјетлост воштанице, задовољство тражио у читању док се пред њим распростирао црни мир ноћи.

За зимског распуста, због велике даљине, слабих веза и трошкова, није одлазио кући, у завичај, али је, за дугих зимских ноћних, с тугом мислио о својим најближим. Посебно би га обузела оловна неутјешност кад би помислио на мајку Винку, која је умрла још за његовог школовања у Чечави. Ујутро је увијек

устајала прва. Дјеци је, уз осмјех пун свјежине, говорила како јутро има уста пуна злата и да се не ваља ни прекрстити прије него што се умије. Стога, прво што би ујутро урадио, било је да се умије водом хланом као лед с врела Липа. Потом би, убрзо, са застругом пуним скорупа и комадом кукурзног круха у торбици, бос корачао кроз росну траву, тјерајући овце или говеда на пашу. Изнад њега би се плавило прољетно небо, док се свјеж мирис ширио с глатког младог лишћа и сочне траве која је бујала око Чивитног потока, по Баштици, Бјељевинама и Крчевинама под бријегом. Право задовољство предствљало је тјерати стоку на испашу по Лукама, Јазицама и Туковима, тамо гдје су се састајале ријеке Укрња и Шњеготина, текући лагано кроз своја корита, шумећи у јазовима и расипајући се по воденичким колима. С тим шумовима неријетко би се стопили и звуци фруле док је наоколо владао љетни мир над пољима зрелог жита. Ти дани без имена били су тако дуги и непоновљиви, како то бива само у дјетињству.

Сјећања на дјетињство су долазила из срца и у њима није било мјеста ничему непријатном, већ само најљепшем што је помало личило и на пријатну превару самог себе.

Након распуста, у другој години боравка у Појатама, доби мјесто привременог учитеља у Липовцу, малом селу у близини Алексинца. Испред очију му промичу живе слике, студеном руком вјетрова опустошених поља, јесењих киша и блатњавих путева тог села. Ничега у њему није било осим сиромаштва. Понекад би се у сумрак огласила пјесма: *Касно поћох из пијане механе...* мрачна, страсна одушка припитог младића од тешког и нерадосног живота. Настојао је да код ђака побуди занос за учење и хвалом подстакне оно што је у њима највриједније. Али ту се неће дуго задржати. Ускоро, по личној молби, одлуком Министарства просвете и црквених послова Краљевине Србије, премјештен је у Витовницу, у Срез млавски, септембра 1906. године.

У Витовницу, гдје је први пут срео Миљу, допутовао је тачно на Малу Госпојину. Стигао је блатњавим, разривеним путем, по плуску и покисао сав до коже, али ведар и живахан, какав је увијек био у та времена. „Каква ли је она”, мислио је цијелим путем. Знао је да је његова будућа колегиница ту на служби од лани. Врата му је отворио школски послужитељ, старији човјек, крупан, већ осидио, у прљавој кецељи: „Скроз сте покисли, господине, али лијепо је што сте дошли”, казао је неким промуклим гласом и показао му врата његове собе. Соба је била малена и ниска, али пријатна, окречена у бијело. Тек што је збацио са себе све што је било мокро и почео да се преоблачи, зачуо је у ходнику ситне кораке и куцање. Огрнуо се мокром кабаницом и пришао вратима. Била је то она, Миља! Гледала га је с росном свјетлошћу у очима. Носила је сњежно бијелу, брижљиво попеглану блузу. Преко лијеве руке је држала два велика ланена пешкира, а на њима мирисави сапун са утиснутим словима. Све је то било чисто, свјеже, угодно.

– Добро дошли, поштовани колега – изговори то некако збуњено и лице јој обли(ло) руменило.

– Здраво... здрави били – није знао да ли да је персира или не, те се зацрвени исто као и она.

– Јесте ли живи и здрави? – збуњено упита и застиди се, јер је било очигледно да дјевојка пуца од здравља.

– Хвала Богу, јесам и једно и друго. Ево вам сапун и ручници, угрејану воду ће Вам одмах донети Димитрије, послужитељ.

– Захваљујем и јако се веселим што сам дошао – рекао је брзо, осјећајући како му се душа весели и разгаљује.

Она се само осмјехнула и брзо отишла. Стигао је да види како јој је засјало лице и иза ње је остала нека чудна тишина. У души му је запламсала ватра. Дрхтај му је прошао тијелом, а сјај радости преливао се у очима.

Слика, када су се ујутро поново срели, остала му је у најсвјетлијој успомени. Њена црна коса, наглашено славенске црте лица, плава хаљина с наборима, која јој стеже витки стас и њежне груди, сањиве очи и чистоћа љубави према свему на свијету. Био је свјестан да се тог јутра с њом у љубави стапио за цијели живот.

За Ђурђевдан наредне године многобројне званице веселиле су се на њиховој свадби у кући Миљиног оца Тоше Ристића, у Петровцу на Малави.

Мада су у Витовници проживјели многе свијетле и пријатне тренутке, ускоро ће бити премјештени у Манастирицу, гдје ће провести највећи дио свог заједничког живота, многе лијепе, али и тешке године. Село је добило име по давно порушеном манастиру, од кога више није било ни трага. Живјело је од ратарства и сточарства. Школа је у њему отворена још за владавине кнеза Михаила Обреновића.

У срцу тог покољења учитеља угнијездиле се сигурност и увјерење да ће цијели свој радни вијек провести у мирном и спокојном васпитавању српске дјеце, па и код овог брачног пара.

Миља је била савјесна учитељица и одана супруга, која је у Душану пронашла правог и брижног пријатеља. У њиховим омањим собицама увијек је било ушущкано и топло, сунчано и ведро. Чудна је била госпа Миља, како су је знали звати сељани, а нико јој се није чудио, сви су је поштовали и уважавали. Цијенили су њен здрав смисао за правично, сталност и живо учешће у туђим невољама и радостима. Никада ништа није тражила за себе, па су јој сви радо помагали када би што тражила за друге. Чинило се као да су се све њене врлине родиле с њом и да је нису стајале никаквог труда ни муке. Она се другачије није могла ни замислити. Вољела је понекада с прозора, пуних топлине и свјетлости, да гледа како се ђаци играју у дворишту па би, можда сјећајући се свог изгубљеног сина, са сузним уздахом казала: „Еј, еј, децо моја, децо!“, а онда, бришући очи, брзо нестајала. Наиме, одмах некакао по доласку у ово село, добили су сина коме су на крштењу дали име Боро. Међутим, и поред велике родитељске бриге и старања око дјетета, оно је од рођења побољевало и напоследку умрло навршивши једва годину дана живота.

Услови за рад били су углавном лоши. Село је живјело у честитој биједи, неужурбано и једнолично, али све је могло да се заволи. Душан је рано схватио да се највећа светост крије баш у обичности. Са посебним узбуђењем, и увијек изнова, доживљавао је септембар и почетак нове школске године. Волио је мирис

нових учбеника, мјешавину тишине и буке, што су испуњавали школу. Имајући на уму ријечи књижевника и колеге Јанка Веселиновића: *дајте детету осмех и оно ће вам дати цело срце*, са ученицима се опходио пажљиво и љубазно. Био је срећан када би примјетио да им очи засјаје и оживе од његових ријечи. Нико не осјећа нове ствари снажније од дјеце која просто задрхте од њиховог мириса. А он је саосјећао у њиховим скромним радостима, сјећајући се сретних дана свога дјетињства.

Тихо су милиле године, а онда је загрмио велики рат. Замукле су птице. Све се нагло промјенило. Хитац гимназијалца Принципа у Сарајеву, испален у надвојводу Фердинанда, уништио је све оно што се звало „свјетско благодостање“. Од тог пуцња покренула се и измијенила цијела слика живота.

У велики рат је отишао с мјеста учитеља у Манастирици. Имао је тада тридесет и три године. Окишило се, просуле су се прве женске сузе. Возови су празнили села, одвозећи обвезнике на зборишта. Побједе у првој години рата и затишје крајем те и почетком наредне године улили су му оптимизам у душу. Али, у јесен 1915. године, када је кренула њемачка офанзива великих размјера, с војском се у касну јесен повлачио преко Косова према Албанији и Грчкој. С нелагодом се присјећао тих новембарских дана када су се приближавали Пећи. Било је хладно и мразно. На путу се смрзла свака барица и блато у коме су се видјели отисци коњских потковица, точкови кола и ђонове војничке обуће. Било је толико хладно да се на брковима војника и ноздрвама стоке смрзавао дах, свака се капљица одмах претварала у лед. Ту га је пресрело и живо историјско лице краља Петра. Одмах од Пећи, високо под само небо, дизале су се застрашујуће масивне стијене слијепљене замрзлим снијегом и ледом. У даљини, тамо према Скадру, врхови тих залеђених планина, спајали су се такође са замрзлом масом магле. Туда је водио пут за Скадар и даље за Грчку, у луку спаса.

Живот се опирао смрти. У тим часовима имао је на уму очеве ријечи упућене мајци, једном када се у дјетињству тешко разболио: „Ако је створен за нешто, живјеће“. И преживио је. С Крфа се, тек у јануару 1917. године, преко Црвеног крста, јавио својима да је жив и од војничке плате слао нешто новаца Миљи. *Тамо далеко...* протицали су дани један за другим, дуги као године. Оловна безутјешност лежала је над војницима. Чежња за Србијом и породицама их је изједала. А онда је пробијен Фронт и рат се нагло завршио, онако како је и почео. Поцрнрио и омршавио поново се нашао код кући и вратио учитељском послу, у селу Манастирица. Чудио се колико је тога стало у непуне четири године, а онда, за кратко вријеме, све је опет постало тако обично као да рата никада није ни било. Живот је текао спокојно, без великих узбуђења, испуњен свакодневним ситним бригама и догађајима. А онда се одједном нагло и неочекивано све промијенило. Иако је село носило смјеран и лијеп назив Манастирица, у њему је оживјело много штошта што не ваља и почело да буја. Затражили су премјештај.

Оног дана када су стигли у живописну Кнежицу дувао је јак сјеверац од Рановца. Био је септембар. Рубом села лијено је текла ријека Млава. Земљиште око ње је пјесковито, родно и лако за обрађивање. Уз обалу расте бујно дрвеће.

Ријека лети оплића и може се пријећи колима. Текући преко каменчића и шљунка, чиста да се могла пити, подсејала га је на његову Укрњу. Иако Млава није брза ријека, дешавало се да се понеко дијете, које не зна пливати, утопи. Велика и горка бол опхрвала га је кад се у њој утопио Чедомир, син његовог брата Бошка. Тим тужним поводом долазио му је отац, и довео другог Бошковог сина Кајицу да код њега похађа школу. На фотографији из тог времена види се он, Душан, црњомањаст, кратко ошишан, с црним брковима, мало онижег раста, умног и питомог погледа културног и образованог човјека.

Након годину дана рада у Кнежици као учитељ, именован је за школског надзорника Среза млавског, а за дугогодишњи несебичан рад и залагање, у фебруару 1928. године одликован је Орденом Светог Саве V реда, што му је још више подигло углед. Посао школског надзорника није био напоран, а плата је била пристојна. Та лакоћа живота представљала је плодно тле за размножавање људских слабости. Унаточ што се увијек чувао од тога, као и сваке журбе, која најчешће доводи до кајања, на Ђурђевдан, крсну славу Миљиних, дванаест година од завршетка рата, у разговору о друштвеним приликама, о којим је била ријеч, приземног расположења казаће: „Јест да су послје Великог рата настала нека друга времена, али она нам нису дала пуно разлога за радост. У овом друштву врлина не значи ништа. Рад, такође, не значи ништа. Вјеровао сам да ће послје рата настати ново вријеме за неки нови свијет, пун хармоније и толеранције. Али брзо сам схватио колико сам се преварио”. Те ријечи дјеловале су на присутне као да је муња блеснула у дугој тамној ноћи. Након непријатне станке, присутни начелник Млавског среза, коме је вино расуло пламен по лицу, гласом набијеним пријетњом, казао је: „Ја то не видим на такав начин, варате се, господине надзорниче”.

Није примјетио да се већ сутрадан испод његових прозора почела шуњати несрећа попут ноћног лопова. Међу чиновницима, свештеницима и његовим колегама, почела је да расте ледена хладноћа и они су постали другачији, одбојни и нијемии попут гробљанских просјака. Почели су да скрећу погледе и да га избјегавају када би им ишао у сусрет. Несрећа је нагло улетила у његов живот. Само десет дана касније био је смијењен с положаја привременог школског надзорника и распоређен на мјесто учитеља у Петровцу на Млави. Говорило се због револуционарних надзора и убјеђења.

То му је тешко пало и прокоментарисао је то кратко, празног срца: „Ништа није тако погубно за човјекову вољу као неправедна казна од стране надређених”. Стварност му је постала жалосна, а живот беживотан, истрошен и отрован. Нагло је одсјечен од било какавог задовољства у којима су уживали људи око њега. Чинило му се да му се живот руга и да више ником није потребан. Дани који су пролазили само су гомилали терет кога није умио да се ослободи. Пун горчине и с ињем просутим по срцу, пао је у дубоку и жалосну усамљеност. Празнина се у њему таложила као и осјећај ништавности свега што је у животу урадио. Све је то сада био само траг на води. Кроз тишину наслућивао је шум хајке, иако гониоце није видио. Нису га могле утјешити ни Миљине ријечи

изговорене с пуно неизмјерне љубави: „Никада се не може изгубити оно што је право благо, а код тебе је то искреност и поштење. Када ти остане само то, довољно ти је остало”.

Да се човјек може навикнути на било шта, показао је то у рату, али на овакву неправедну одлуку није могао. А када се несрећа закотрља, не зауставља се лако. Мислио је на смрт и већ видио дане у којим га више неће бити. Убрзо је и опака болест на њега спустила своју тешку руку. И једне фебруарске ноћи, док је напољу бјеснило олујно снијежно невријеме, у глуво доба ноћи, угасио се његов живот, рано истрошен и испуњен несигурношћу. Огољеле смрзнуте гране дрвећа сабласно су лупале по прозорским окнима. Сат на зиду, са ишараним бројчаником и са утезима, који су висили на ланчићима, откуцао је два сата послје поноћи.

Каменко, Душанов братић, много касније, сјећао се тог догађаја: – Била је увелико зима. Стриц паде у кревет, али нисам томе придавао нарочиту пажњу, јер се код нас у кући често боловало, међутим, усплахирена лица стрине и оних који су нам долазили, казивало је да се нешто озбиљно дешава. Стрина ме није пуштала у собу гдје је стриц боловао, али једном се ушуљах онамо. Стриц је лежао у кревету, у полусједећем положају, на високо насланим јастуцима, био је блијед као зид. Уплашио ме је и збунио тај његов изглед, почех нешто да муцам, али ми стрина даде знак да изађем. Нисам знао шта то све значи, још мање да је стриц на самрти. Ускоро, једно јутро кад се пробудих, уђох у болесничку собу и видјех ондје окупљене жене и стрину у плачу. Она ме узе за руку и доведе до болесникове постеље. Он је лежео мало постранце затворених очију. „Ето, видиш, сине”, рече ми, „умро је твој добри стриц”. Тек тад схватих сву страхоту смрти и бризнух у плач.

ПРВИ ГЛАСОВИ

Лена Кузмановић

Кичмењаци

Дозволи свом уху да буде попут морске шкољке
која у кривинама утробе чува
пој ветрова оперважених таласима
необавезно
Запамти стрмину и превој бескичне воде
и чулима урежи у стабло успомене
мирис снаге која потиче од непритиснутости
стрпљиво вајање земље
Нек ти међу прстима вечито вијуга
јесењи ветар
који је необавезан да буде покрет и свежина
и зато баш то јесте
као и зелене влати сите од своје сасвим обичне висине
нек те оне науче шта је нетанталско пропињање
Кад дишеш ширину која дува из неба
дивиш се облацима
виртуозима безбрижности
и оним ничим притиснутим те живим
сменама небеских тела
бескичменом наслеђивању светлости

А теби
остају тачке чију метаморфозу у упитнике
не умеш да спречиш
твој ход прекипи
и свет поприми агрегатно стање магме
Док вода протиче кроз све пукотине
ветар бестежински путује светом
трава плеше и под земљом
и шкољке негују своју седефну дубину
од њих учиш бескичменост
али ти то не поништава пршљенове
чија је тежина сразмерна расту твог корака
јер само човек у свом корену нема саставност зиме
вечито загледиан у сунца

Кафана Последњи грош
Аутор: Драгутин Симић

човеку није урођена способност
течног баратања језиком мрака
Твој пршљен зна
да је вода жеђ и дан ноћ
зато се мешкољи у свом незграпном ширењу
и боде ти мека ткива
док га одбијаш
И онда кад ти се чини да се све узалудно слива
и да немаш утробу од седефа
да обесмртиш дан
пропни се несабијеном кичмом
Следећи пут кад удахнеш небо
с достојанством окушене
необавезаности природе ствари
видећеш да и оно има своју кичму
а то је ширина

Ћук

Ноћи су се низале као Ђердан. Зидови моје куће били су другачији – жути, зелени, живи. Светло је увек било топло. У неком ефемерном делу поднева, сунчеви зраци су се преламали о ивице огледала бацајући дуге на тамни дрвени под. Тада се мирис куће осећао у свему и непрестано, не само у неколицини минута по повратку након дужег одсуства. И зенице су биле тако ухрањене и имуне на тромост празног гледања; у тајном кутку наткривеном мојим капцима те светлосне игре просуте по поду разливале су се до облика, људи и прича. Старе, познате ствари биле су једнако нове, а нове претежно пријатељске. Чини се да нисам ни имала мисли, само неку врсту акварелског пресликавања живота. А увече, кад зађе сунце, свуда око мене врвеле су варнице уобичајене сете. Највећа туга је била та мајушна, успамтела слутња која ми се увлачила под кожу пред једноставним, безболним, свакодневним крајевима, као што је гашење обданице. А уз ту драгу малу бол долазила је велика утеха као бели покривач: попаљена светла и вечерње активности, мама и тата пред телевизором и моје играчке расуте по дневној соби, сликовнице са шумама и пирамидама. У то доба дана је, ванредно често, наша кућа била пуна драгих људи, озвучена љубављу и смехом, као и разговорима који су ме пратили као неразумљива музика. Сви су били неуништиво млади и младо неуништиви. Амебоидно врпољење мојих страхова било је готово увек надјачано обилатим резервама топлине – чврстим бедемом наших распеваних зидова и нијансама тишине. Ипак, та чудновато снажна дечја слутња, нешто попут животног предзнања црпљеног из нејасноћа које говоре о постојању читавих светова у сенкама, била је једина рана без мелема, увек бридећа упркос силном ућуткивању поузданих гласова и меких тканина.

Баш тада, ноћу, долазила је она. Не знам колико често; необузетост временом и рутинама је највеће блаженство детињства, његова изгубљена мудрост. Седела бих поред ње на троседу док је причала с родитељима, одсутно гледајући око себе и ловећи понеки смислени комад разговора. Иако ми је све то било страно и досадно, њени осмеси и шака на мојим леђима би ме јако дуго задржали у месту. Волела сам кад ме је придржавала док сам стајала на прозору свом својом висином, гледајући град, сасвим неограничено, без кочница. Увек се кретала помало тромо, али ја томе нисам придавала много значаја. Коса јој је мирисала на смог, због чега га још увек волим. Била је неке посебне, загаситогримизне боје (и сад је, чини ми се), и магловите зимске ноћи су ме подсећале на њу. Купала ме је у ружичастом кориту, стрпљиво ми допуштајући да тражим облаке у води и правим браду од пене. Њене посете су тај мрачни епилог дана чиниле најслађим.

Једном смо седеле на кревету у соби коју смо мама и ја делиле, гледајући цртаће. Сећам се да сам је питала шта је дрога и зашто људи умиру. Смрт је била најгласнији шапат, вијугави корен мог света који се нелагодно стеже око груди. Деца су можда ипак најтужнија у сведочењу свету, барем оном делу који није за њих. Први сусрет са смрћу којег се јасно сећам је био када нам је преминуо породични пријатељ, један од поподневних гласова из дневне собе. Дека ми је тихо рекао, са једва осетним нијансама плачљивости у гласу. „Баш ме брига“, одговорила сам му. Сећам се да су ми сузе милеле низ образе и да ми је он рекао да није лепо тако говорити о смрти. А ја сам хтела да пркосим тој несхватљивости, тузи већој од човека и том пораженом, плачљивом гласу. Кад сам ове вечери њу питала, рекла је да ћу једном знати шта је дрога и да ћу бити опрезна, да сада није важно. За умирање није рекла ништа, или ми није било јасно па сам заборавила. Помиловала ме је, па се злобни корен вратио у своју јазбину. Кожа ми је била још свежа од купке, коврџе и мисли увијене у снежнобели пешкир. Погледала сам кроз прозор и видела њену косу.

Другом приликом ми је објашњавала да небо и море нису исто – где је небо, где море, где јасна граница међу њима. То је успомена толико стара да се сећам само неке умилне пучине пољуљане на телевизору, у којој су се огледала сва сазвежђа, и свог збуњеног питања. Многе је ноћи провела поред кревета, потом поред маминог и мог кревета, и напослетку поред мог сопственог кревета, када сам добила собу. Доносила ми је топло млеко, чак две шоље понекад, и читала ми је, дуго, полако, с осмехом у гласу који је био пејзаж у позадини сваке приче. „Да ли чујеш? То је ћук у парку“, често је спомињала, а онда бисмо седеле у тишини и чекале га да се поново огласи. Касније, кад је ређе долазила, кад сам научила да бројим сате и дане и кад више нисам умела да отерам онај корен из свести назад дубоко у земљу, неколико пута сам покушала да чујем ћука. Никад ми није успело, као да је отишао, или га је измислила да бисмо ћутале, да бих ја заспала, а ја сам умела да га чујем и да га није било. Када није читала или ослушкивала птице, певала ми је успаванке. Толико сам волела да их чујем да сам јој неретко тражила да ми пева док се играм, или чак понекад усред дана.

Њен глас се успињао и увијао у венац несаломивости, заувек заривен у тежину ноћи.

Тако је било тада, када је кожа била памук, дуга на поду и звезде у мору. То је језик којим не могу више говорити колико год се напињала, јер сад чујем сваки такт оних, некада неразговетних, позадинских разговора, али зато никако да уловим ћука. Виђам је заиста ретко. Њен приказ ме не подсећа на детињство. Кад је видим, морам да копам да би све ово испливало, да бих се сетила где је стајала са мном пред небом и морем и њиховом варљивом границом. Због болести делује окамењено и незадовољно, уништиво. Али, кад ме погледа, пронађе исти онај осмех са треседа. Увек ме гледа дуго, као да и она, крећући се годовима до сржи пања, тражи мене у својим сећањима. А кад ми се обрати, чујем матрицу свих својих дечјих снова, наратора сваке бајке. Највише замерам себи што нехотице обраћам толико пажње на тај њен успорени ход.

Тежак је ожиљак безбрижност коју памтимо, тај упрљани памук. Људи су наша платна, једино што могу је да нам додају боје од којих их сами сликамо. Они нису ништа друкчији од светлосних игара подневног сунца са огледалом, нису ништа мање стварни и ништа мање извајани. Често се фрустрирано питам шта ће ми тако јарка успомена на детињство, шта чинити од пепела на длану, изгубљеног матерњег језика чије звуке памтим, и зашто ова ноћ није загарантовала пркосни, одбрамбени заборав. Док се саплићем о корење донекле спознатог, сеновитог света, одвојићу понеки ситни тренутак за детињи спокој и стрпљење. Нећу убити ћука ког памтим, повређена што је одлетео далеко од прага мог слуха. Некад сам пркосила смрти, а сад кажем да ме јесте брига. Сада пркосим забораву.

Клаудија Петровић

Обраћање

О ти, врсни дегустатору, каквог ли сам ја укуса?
Јесам ли превише горка за твоју мекану кожу?
Да ли превише причам?
Реци ми, да ли због одблеска мог Сунца не можеш да видиш своје?
Сви ви који се кријете иза ћошка и спуштате главу кад вам неко прича, иступите.
Иступите на сцену овог живота и реците ми то у лице.
Реците ми све што мислите.
Сада је време.

Једна шаљива о школи

Муку мучи велики војвода,
Велики војвода од Пожаревца града,
Муку мучи, тешко јуначи,
Од муке не назире краја,
Дане броји, животари,
Сузе лије, писма шаље,
Сузе силне, сузе невиђене,
Поплавише сузе читаву нахију,
Нахију велику, пожаревачку.
Дођоше му и други јуначи,
Виђенији и виђенији Срби,
Оплакаше га три године дана,
Три године, и још не престаше,
Доведоше кочије и коње,
Узеше славнога јунака,
Славнога јунака, тешког мученика,
Носише га на плећима својим,
Плећима својим гвоздена јунаштва,
Однесоше га пред капије града,
Капије града, велике школе,
Давна беше година, две хиљаде двадесет четврта,
Кад он мораде да крене у школу.
Да је свагда свет запамти,
Што намучи војводу јунака.

Чекање

Осећај демотивисан, празан.
Отприлике као стари казан
У који вештица чека да спусти свој напитака.
Али да ли је то погодак или губитак
Када чекамо да нас неко други усрећи?

Док јуримо кроз празне улице,
И милујемо једно другом лице,
И чекамо да видимо ко ће нас наћи.
Али нико на крају не долази,
А драгогено време пролази,
И наједном смо стари и разапети,
Усамљени и проклети,
А нико се не појављује.
Као да несрећу најављује,
Крије се.
И остаје сакривен до краја.

Вештачка усамљеност

Који је ово пут по реду
Да те у очи гледам
И трпим ту беду
Док ти се цела не предам?
Колико непроспаваних ноћи
Морам ли преживети сама
Док те тражим у самоћи,
Док ме обавија тама?
Мислиш ли понекад на мене
Када мрак пређе преко прозора,
И слушаш ли како вене
Шум последњих возова?
Вероватно и не, јер ти си ван,
Са њима си свако вече,
Али, запитај се, да ли је освануо дан,
А да моја рана не крене на пече.

Јелена Шарковић

Колекционар

Уселила сам се у гарсоњеру
Иза ноћног клуба и прво
Вече сам чула музику

Седела сам у довратку три
године, подмазивала шарке
И гледала понирање лифта

Будила се у астраганским
Бундама па их бацала
Палила ватре под ногама
Пролазника па се смејала

Певала у хорovima туђих цркви
Груди претопила у гвоздени оквир и
Продала га галерији у пасажу
Километрима удаљеној од живих очију

Ниша

У току дана чује се звецкање тањира и паљење мотора аутомобила. Посуђе се брише, дивљи пси гризу кућне да би доказали како им не треба власник. Он слаже карте у пирамиду. Она бере хајдучку траву и прави венац од ње. Можда ти делује сигурно то трупло заражено носталгијом које вучеш за собом као рибар своје трофеје са пецарошких турнира. Он зна да је довољно да ти стави мало цимета у кафу, па да пеге у очима распламсају вулканска жаришта.

Сведоци наводе

Сачекала сам приградски аутобус шездесет седам. Везала скерлетну машину за дрво као путоказ за повратак. Соларни панели вишеспратних кућа упијали су набујале и радознале погледе. Испред куће ветроока Ирена пуца под бодљикавом жицом којом је ограђен посед. Туристи са прозора фотографишу овај призор и записују да ситне глодарке кваре економију државе.

Прерушавање

Једне чудне године јесен је
побацала лишће и кестење
и тихо под маском бескућнице
испратила тужне ластавице.

Први је вихор однео шалу,
однео шалу и лепет крила
и жуто писмо на старом шалу
које никад није отворила.

Тих је ноћи спавала под кровом
без црепа, без сна и без постеље
не надајући се лету новом,
гасећи своје последње жеље.

Страћила је свој кратки век сиви
на ситне жеље и празне наде.
Никад не научивши да живи,
заспала је у улазу зграде.

Виком истерана на кишну улицу,
није препознала осмех на мом лицу.
Кад је издахнула, окружена псима,
на њено место је долутала зима.

Утеха

Опхрвале су ме кобне глади света,
али ми ко отров горчи свака храна.
Куд год се окренем, нема чак ни цвета.
Нада мном је сасушена свака грана.

Опхрвале су ме горке жеђи света,
ал' ми под кораком реке пресушују.
У свакој је води дављеничка клетва,
а чесме и врчи опасно тихују.

Опхрвали су ме сви умори света,
пут ми препречиле утабане стазе.

Знакови крај пута постали су претња
за све сличне мени, што беспуће газе.

Опхрвале су ме древне туге света
огрезлог у блату таложена греха.
Само да дочекам час нашег сусрета.
Твоје руке су ми најдража утеха.

Ноктурно 20

Кад наступи опет неко вече тмурно,
ако све до касно останемо будни,
ти мени одсвирај Шопенов Ноктурно,
и то деведесет почетних секунди.

Свирај водоравно, усправно, ил' кружно,
прстима помери жицу која стење.
Свирај како хоћеш, само свирај тужно
и не тражи насмејано разрешење.

Падни и ти с кишом преко дирки белих.
Падни преко нота кад прсти забриде.
О, како смо дивно, срећно невесели!
Сви осмеси лажни тако нам завиде!

Кад запне у грлу опет исто зрно
и почне да гуши свом горчином својом,
ти све беле дирке обојићеш црно,
а све црне украсити белом бојом.

Чим наслутиш наду, почни испочетка.
Првих деведесет крије стварну драж.
Музика је кључ и уклетка крлетка.
Музика је тако дивна, дивна... лаж.

Тамара Пантовић

Понос

Све је морало да се распадне да бих видела ту раскош -
поглед из обзира уперен у под, из опреза
у другог. Радост је расла уз претњу: у бдењу се чекало и певало
док смо остајали срећни, будни,
кад је за тим било потребе. Сада,
мало нас тога спречава а велика је таштина у корену туге
и склањају се дуго, ево већ,
од нас. Неко плаче,
а неко други брише им очи. Јагодице трепере, утрнуле, увеле,
заиста нежне. Ако заклоним поглед, више нећемо делити муке
и моја рука ће се саплести о оне у молитви.
И биће неискрено; а заборавиће, чим се заклони тело,
како су дозволили да им утрне лице
и с презиром гледали дуго, дуго већ,
у нас.

Похлепа

Више немам децу. Био ми је потребан неко,
ко би од мене узео ову тишину и тугу. Рука којом је тешим стари брже
од остатка тела. Јеси ли жељна мајке
као што сам ја жељна тебе?
Мењам руку. Гладим је косом, образима.
Ускоро ћу остати без начина да покажем да ми је стало.
Сада тужна она остаје у мом крилу, изопачена али пуна љубави.
Знам по начину на који чека
да ми поново израсту кожа, коса и удови.
Је ли ово била њихова патња?
Је ли ово једини начин да се искуси бол?

Марија Станковић

Ранораниоци

Пекара мирише на топлину пећнице,
Породилиште на рајске лаванде.
У пет сати изјутра у центру града
Будни су ранораниоци
И они који путују.

Људе који одлазе
Замениће они који управо пристижу
На аутобуску станицу
Пуни снова и надања.

Они који путују
Женама из комшилука
Делују као кинески змајеви.
Необични, скоро нестварни.
За похвалу. И за грдњу!

Нико не одлази случајно.
Госпођо, пакује се јер нема ваздуха.
Одлази се јер стеже утроба.

Тако или никако.

Мокре улице миришу на испран асфалт.
Ђон што их први газе мирише на идеале.
Сунце излази.
У ваздуху - мирис топлог хлеба.
Будни су ранораниоци
И један кинески змај.

Обећање

Уторком и петком се пере мој веш. Кревет до прозора, као и полица поред њега, припадају мени. Бар док сам овде, тако кажу. После немам ни то. Доручак је у седам. Храна понекад буде хладна и безукусна, али је морам јести, јер бих иначе остала гладна.

Док доручкујем, углавном гледам кроз прозор и посматрам људе у пролазу и децу која се играју са својим родитељима у оближњем парку. Данас ми је посебну пажњу привукла мала девојчица у лила хаљиници, са својом мамом. Њена малена рука обухватила је мамин прст. Толико га је чврсто држала да мама ни у једном тренутку није остала без њеног додира.

Тада сам се сетила... Сетила сам се тебе, мама.

Сада, када имам десет година, свесна сам да нећеш доћи. Али тада... Била сам сигурна да хоћеш. Рекла си ми да те чекам, да идеш да купиш чоколаду за мене и да ћеш брзо доћи.

Била је јесен. Лишће је опадало, а ја сам, онако мала и малена попут ове девојчице, стајала на улици. Чекала сам те. Људи су пролазили. Један господин у црном капуту и шеширу ме питао где су ми родитељи, да ли сам се изгубила? Рекла сам му да си у радњи и да долазиш. Веровала сам ти.

Гледала сам улице, почела да шетам и да се удаљавам од тог ћошка на којем си ме оставила. Викала сам: „Мама, мама!“ Имала сам само четири године и веровала сам ти. Када је пао мрак, села сам на степеник једне радње и почела да плачем. Размишљала сам да ли си ме можда тражила и да ли сам ја отишла предалеко.

Дошли су по мене и одвели ме у мој нови дом. Овде је било пуно деце, али ја сам хтела само тебе. Једна Ања ме питала: „Каква је твоја мама? Јеси ли је видела?“ , рекла сам јој да си добра и да ћеш доћи по мене.

Она никада није видела своју маму и помислила сам како је то тужно. Од тог дана смо постале нераздвојне. Све док се једнога дана Ања није разболела и добила температуру. Тада сам јој рекла да си грозна и да је боље што не зна своју маму.

Ања ми је тада дала малог меду који је био ушиван безброј пута. „Ево ти овај меда, он ће те чувати. Добила сам га од Деда Мраза.“

После тога, Ања је отишла на неко боље место, тако су нам бар рекли.

А ја сам сваким даном све више заборављала твој глас и твој изглед, све док једног дана ниси скроз избледела. Више се ничега не сећам – ни боје твоје косе, ни твојих очију. Сећам се само тог ћошка улице, те чоколаде и твог обећања да ћеш доћи.

Апотека „Душманић“
Аутор: Драгутин Симић

Зоран Антонијевић (1979) живи и ради као књиговецац у Младеновцу. Објавио збирке песама: Снови облачара, Сабор сенки, Срце обавијено змијом, Црна кућа, Бела кућа, збирку хаику поезије Цвркут у магли, Живети се може само без људи, Тмина, звер и песник, Сва та раскршћа.

Заступљена поезија у: словеначком часопису Апокалипса – темат Избор из савремене српске поезије, Антологији Фигуре у тексту, градови у фокусу, Антологији српске хаику поезије, часописима Бдење, Наш траг, Акт, Књижевне новине, Буктиња, Културном додатку дневних листова Вечерње новости, Политика..

Добривоје Антонић, професор у пензији, рођен 1952. године.

До пензионисања прешао је пут од спортисте, спортског и омладинског руководиоца, организатора великих спортских манифестација, светских и европских првенстава и Шаховске олимпијаде у Новом Саду, до руководиоца и директора установа и предузећа у Новом Саду и АП Војводини.

Био је уредник и колумниста у више листова и часописа. Објавио је три књиге есеја, четири монографије и три књиге афоризама. Прикази и критике књижевних дела објављени су му у књижевним часописима и блогovima.

Члан је Друштва књижевника Војводине и Београдског афористичког круга.

Афоризми су му превођени на мађарски, словачки, русински, бугарски, македонски, руски, немачки и енглески језик.

Живи и ствара у Новом Саду.

Лаура Барна је српска књижевница и историчарка уметности. Пише прозу (романе, приповетке, есеје) и стручне радове из историје уметности, које објављује у домаћој и иностраној књижевној периодици. Њена дела су превођена на мађарски, словачки, пољски и енглески. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи у Београду.

Пајо Бркић рођен је 3. 6. 1963. године. Завршио је Педагошки факултет у Бијељини, гдје је стекао звање професор разредне наставе.

Живи у Пелагићеву, Република Српска. Ожењен, отац двије кћерке и дјед четворо унучади.

Године 2005. објавио је рад КПД „Васо Пелагић“ Пелагићево. Организује бројне културне манифестације на подручју општине Пелагићево: Божићни концерт, Фестивал фолкора „Илинданске фолклорне свечаности“, Међународни књижевни сабор „Гори лила уочи Илина“, Пелагићево саборовање, Ликовну изложбу, Смотру фолклора „Чувари традиције Ђерам“, Паљење лила, и др.

Објавио збирку пјесама ЖИВОТ ЈЕ ШАРЕНИЦА, а у припреми је и збирка кратких прича. Радови су му објављивани у заједничким зборницима широм Балкана. Више пута су награђивани.

Носилац је престижне награде ТРИФУНДАНСКА ПОВЕЉА за дугогодишњи допринос на ширењу и очувању писане ријечи, ћириличног писма, традиције, обичаја и културе српског народа, коју додјељује Клуб писаца „Вуково перо“ из Лознице.

Предсједник је КПД „Васо Пелагић“ Пелагићево, члан КК „Савовање“ Шамац, КК „Раде и пријатељи“ Београд и КП „Вуково перо“ Лозница.

Анђела Бунош рођена је 2. октобра 1998. године у Београду. Завршила је основне и мастер студије на Учитељском факултету Универзитета у Београду. Тренутно ради као учитељица у Основној школи „Сава Шумановић“ у Земуну.

Још од детињства, Анђела је гајила љубав према писању. Прве приче почела је да пише још у основној школи, а током година писање је постало њен начин да изрази осећања, мисли и погледе на свет. Њен стваралачки глас обликовао се кроз различите форме од емотивних записа до целовитих прича које истражују теме љубави, живота, губитка и унутрашњих светова. За Анђелу, писање није само хоби, већ потреба и начин да остане верна себи.

Љубиша Војиновић Мајсторовски рођен је 1964. године у селу Мајсторовина, које се налази у недрима источних падина планине Бјеласице у Црној Гори. Дипломирани је инжењер машинства и мастер техничких наука, члан Удружења књижевника Србије, Друштва књижевника Војводине и Удружења песника Србије. Неке његове песме преведене су и објављене на руском, немачком, енглеском, кинеском, бугарском, шпанском и словеначком језику. Са значајним бројем песама заступљен је у бројним антологијама, зборницима и часописима. Љубитељ је река, борова, планина и орлова.

Александра Вујисић (1979, Подгорица, Црна Гора) је професорица енглеског језика и књижевности и ауторка збирки поезије за одрасле “Крварим по писмима” (ИК “Поетикум”, Србија, јун 2022), „Слон на трапезу“ (подржао Секретаријат за културу града Подгорице, Црна Гора, септембар 2023), „Игроказ“ (ИК „Нова поетика“, Београд – Србија, јул 2024) као и збирке поезије и прозе за дјецу „Дјетињство у цепу“ (издавач Народна библиотека „Радосав Љумовић“, Подгорица, Црна Гора, јул 2023).

Александра је добитница више награда на међународним конкурсима и фестивалима, међу којима су признања часописа „Пјесник“ („The Poet“) из Уједињеног краљевства, Удружења „Il Melleto di Guido Gozzano“ и “Ossi di seipia” из Италије, те низ регионалних награда. Од награда у категорији радова за дјецу истичу се награда Регионалног фестивала дјечије умјетности (ФЕДУ, Сарајево, Босна и Херцеговина, 2025) за “Бајку о лаву Лиру”, награда за поезију за дјецу на Регионалном фестивалу за дјецу “Стихувалки” (Скопље, С. Македонија, 2022),

те низ награда на конкурсима осталих држава региона. Поред енглеског језика, Александра говори италијански језик и посједује знање шпанског језика.

Пише на матерњем и енглеском језику, а њена поезија је превођена на италијански, шпански, кинески, пољски, корејски, албански, македонски и друге језике и уврштена у преко педесет свјетских антологија, међу којима су „The Tenth Muse“, коју издаје Кларк Универзитет (Ворчестер, УК) и “Spirit Lake Review” који издаје Универзитет у Висконсину (Платевил, САД). Покренула је Културни центар “Чигралиште” (www.bajke.me) којим се промовише значај читања у раном узрасту. Ауторка је текста инклузивне драме „Флека“ која се бави тематиком дјеча са инвалидитетом која ће бити премијерно изведена до краја 2025. године и тренутно ради на сликовници за дјечу „Прича скакавца Паја“.

Зоран М. Грумић рођен је 9. јуна 1960. у Печенег Илови, Општина Прњавор. Основну школу завршио у Шибовској, средњу Економску у Дервенти, а Економски факултет у Бањалуци. Живи и ради у Прњавору. Поезију воли и пише од ђачких дана, а озбиљније од 1999. године од оснивања и рада у СКК „Таласи” Прњавор. До сада је објавио збирке пјесама: Велики и мали 2001. године, Аурора 2003. године, Путеви и путокази 2010. године, Мало други – више ја 2013. године, Закашњела младост 2020. године, Мало други – више ја 2 2021. године, Љуби песника 2021. године, Пјеснички жубори – Грузијада 2022, Волим те више сваке минуте 2023. године, Пјеснички жубори – Грузијада 2023”, Пјеснички жубори – Грузијада 2024, Коло живота 2025. године, Израсла из снова 2025. године и Пјеснички жубори – Грузијада 2025.

Ана Дудаш рођена је у Ковачици, 1936. године. Она је књижевница и преводилац већ шездесет и осам година. Живи и ствара у Малом Црнићу. Књижевношћу се активније бави од 1969. године, када је Србољуб Митић, песник из Црљенца, њене стихове објавио у антологији Предел поезије стишких песника. Од тада је Ана Дудаш објавила преко 30 књига поезије и прозе и 35 књига из области стваралаштва за децу (поезија, проза, сликовнице). Преводила је текстове књижевних стваралаца са словачког и руског језика, објавила 10 преведених књига. Добитник је бројних признања и награда.

Маја Ђукановић Османчевић (29.5.1977) рођена је у Чачку, где је завршила основну школу и гимназију. Правни факултет је завршила у Крагујевцу.

Пише од основне школе када је и постала члан Књижевног клуба „Драгослав Грбић“ из Чачка. Већ тада је била учесник манифестације „Дисово пролеће“. Пише афоризме, сатиричне песме, поезију, хаику, кратку прозу. Заступљена је у многобројним зборницима, антологијским збиркама, књижевним новинама, дневним листовима и часописима у Србији и региону, као и на интернет порталима. Њена дела су превођена на више страних језика: енглески, мађарски, македонски, бугарски... Вишеструко похваљивана и награђивана за свој рад.

Члан Књижевног клуба „Драгослав Грбић“ из Чачка, члан СКОРА-Удружења књижевника у земљи и расејању, члан Међународног удружења књижевника „Неказано“ из Бара, Друштва књижевних стваралаца „Васо Пелагић“ из Пелагићева и Удружења радника и уметника Србије и Црне Горе са седиштем у Горњем Милановцу.

Њена прва збирка поезије „Са покошених ливада“ објављена је 2000. године, а након дуже паузе, управо је у издању београдске „Алме“ објавила и своју другу збирку песама, „Кроз прозор вагона.“

Учествовала је на многобројним књижевним манифестацијама у Србији и иностранству, а на једној од њих, 2023. године, у Бару, упознала је свог садашњег супруга, књижевника Динка Османчевића из Бањалуке, тако да живи и ствара на релацији Бањалука – Чачак.

Давор Жабарац, рођен је 1981. године у Пожаревцу. Након завршене гимназије, пет година је радио као тонско-технички реализатор. Током тог периода започиње самостална истраживања у области филозофије и религије, што га 2006. године упућује на Православни богословски факултет Универзитета у Београду.

Основне студије завршава 2010. године, а мастер академске студије 2012. године, са просечном оценом преко 9. Дипломирао је на катедри Старог завета, у области старозаветне егзегезе и теологије.

Његова истраживачка интересовања обухватају: мит и мито-поетско мишљење, историју религије, међурелигијски дијалог, однос религије и друштва, питања мира и насиља у религијским контекстима, као и компаративна истраживања (нпр. однос хришћанства и таоизма).

Учесник је више интердисциплинарних научних конференција, где је наступао као излагач и аутор радова из области филозофије религије, библијске теологије и савремене религијске мисли. У оквиру академског усавршавања повезан је са Факултетом православне теологије Универзитета у Београду, као истраживач и докторски кандидат.

Сања Живковић рођена је у 1987. године у Крагујевцу. Завршила је Филолошко - уметнички факултет, мастер студије, Универзитета у Крагујевцу стичући звање мастер филолог – србиста.

Посебно се интересује за српску књижевност, а сажетак њеног мастер рада на тему „Фигура жене у драмама Љубомира Симовића и Борислава Михајловића Михиза“ објављен је у часопису за књижевност, уметност и културу Наслеђе. Аутор је романа Књига (2013), коаутор монографије *Кнез Михаило: кроз уметност и архив*, бројних књижевних критика, као и неколиких рецензија књига поезије и прозе. Заменик је уредника часописа Дечје искре.

Током трогодишњег рада у школи освојила је прву награду издавачке куће „Клет“ за Најиновативнијег наставника 2012. године, након чега је била и

евалуатор њихових Читанки. Добитница је Ђурђевданске награде у области уметности за 2023. годину.

Уредник је и режисер емисија КњиЖарење, редитељ фима Јевреји у Крагујевцу – сећањем до незаборава као и бројних промоција објављених на јутјубу каналу НБ „Вук Караџић“.

Тренутно обавља функцију директора Историјског архива Шумадије Крагујевац. Живи у Крагујевцу

Татјана (Мрђа) Живковић рођена 17.4. 1963. године у Земуну. Основну и средњу школу завршила у Пожаревцу. Дипломирала на Филозофском факултету у Београду, група за чисту филозофију.

Запослена у Народној библиотеци „Илија М. Петровић“ у Пожаревцу од 1989. године. Ради на пословима руководиоца Завичајног одељења, Одељења старе и ретке књиге.

Ангажована је на бројним пројектима из области завичајне и културне историје Града Пожаревца.

Аутор је бројних стручних радова из области старе и ретке књиге и библиографије прилога из завичајне културне историје.

Добитница је Повеље културе 1999. године Културно-просветне заједнице Града Пожаревца. Добитница је награде „Најбољи библиотекар“ за 2018. године коју додељује Библиотекарско друштво Србије.

Марија В. Запутил, рођена 24. децембра 1978. године у Пожаревцу, професорка српског језика и књижевности, посвећена је образовању и педагошком раду. Основну школу „Доситеј Обрадовић“ и Пожаревачку гимназију завршила је у свом родном граду, након чега је уписала и успешно завршила Филолошки факултет Универзитета у Београду, где је стекла звање дипломираног филолога српског језика и књижевности – мастер.

Своју наставничку каријеру започела је 2007. године у Средњој музичкој школи „Стеван Мокрањац“ и Пожаревачкој гимназији, где и данас ради као професорка српског језика и књижевности. Захваљујући својој преданости, професионализму и педагошким вештинама, напредовала је у звању, те је у октобру 2025. године стекла звање Вишег педагошког саветника.

Марија Запутил је активно укључена у бројне стручне и професионалне организације. Од јанура 2025. године обавља функцију секретара Друштва за српски језик и књижевност Србије, као и секретара истог друштва за Браничевски округ од 2014. године. Активно се бави лектуром и коректуром текстова, а њена љубав према језику и књижевности огледа се у бројним ангажманима у стручним удружењима и клубовима.

Ауторка је бројних ауторских и коауторских радова који обухватају различите аспекте језичке и стилске анализе, а посебно се фокусира на рад Радоја Домановића, истражујући његову поетику и стилске поступке. Ауторка је многобројних приказа и примера добре праксе, ауторка је једног

приручника за ИК БИГЗ, и коауторка двеју збирки тестова у издању Друштва за српски језик и књижевност Србије. Рецензенткиња је 7 акредитованих уџбеника за ИК БИГЗ и Нови Логос. Добитница је бројних захвалница и признања, од којих треба истаћи Признање Друштва за српски језик и књижевност Србије и Награду „Златна значка“ Културно-просветне заједнице Србије.

Драги Ивић је дипломирао је на Факултету драмских уметности (позоришта, филма, радија и телевизије) у Београду, на групи Сценска продукција (некада – организација сценских и културно-уметничких делатности). Радио је у Центру за културу Пожаревац. Члан је међународних стручних жирија филмског фестивала „Сергеј Бондарчук“ у Волоколамску, градска област Москве и позоришног фестивала „Босфортски агони“ у Керчу, Крим, Руска Федерација. Добитник је две Октобарске награде – Града Београда и Града Пожаревца, златне значке КПЗ Србије и других признања. Био је технички уредник у више редакција часописа „Браничево“ и његов главни и одговорни уредник у периоду од 2013. до 2019. године. Аутор је више тематских књига. Објављивао је у више недељника и часописа. Члан је Скупштине Матице српске. Бави се филмском, позоришном и књижевном критиком. Пише за неколико популарних форума и портала.

Војкан Ивковић је рођен 30. октобра 1967. године у Петки, у књижевник круговима је присутан 40 година. До сада је објавио следеће књиге:

„Љубав у опанку“, 2006. године, „75 година фудбала у Петки“, 2006. године, „Стишка повеља“, 2007. године, „Над Табачницом анђели пожаревачки“, 2009. године, „Златне кочије Костолца“, 2010. године, „Село Петка по траговима прошлости до садашњости“, 2011. године, „Салаковац село у Стигу“, 2013. године, „Варошица стара сања“, 2014. године, „Песма Вардараца“, роман 2015. године, „Одбрана песме и слободе“, 2020. године.

Неколико пута је био присутан у зборницима Радета Обрадовића „Ћирилица огледало српске душе“. Објављивао је песме у заједничким збиркама и зборницима поезије, ушао је у две антологије песама код Јована Д.Петровића „Као черга широка душа“ и Радомира Андрића и Славице Јовановић „Велики господин Дунав“. Главни је уредник листа „Островац“, који излази у оквиру манифестације „Островачки бећарац“ већ шест година. Двапут је узастопно био финалист „Смедеревске песничке јесени“, 2023. и 2024. године. Написао је неколико рецензија за збирке поезије и монографију о кошаркашком клубу „Црвена звезда“ Жарка Дапчевића. Добитник је многих награда и признања за свој рад, објавио је неколико фелтона о историји свог краја. Пасионирани је колекционар и сарађује са многим установама, Архивом, Музејом и библиотекама свог краја. Помаже многим људима са својом богатом архивом историје и разних артефаката.

Даница Илић рођена је у Пожаревцу 1992. године. Завршила је Пожаревачку гимназију, а потом и Филозофски факултет у Нишу, смер Србистика и тиме стекла звање мастер филолог. Добитник је бројних диплома, захвалница, признања и аутор стручних радова из области језика, књижевности и методике наставе. У слободно време бави се књижевним стваралаштвом, посебно воли да пише поезију за децу што је препознато и награђено на неколико књижевних конкурса. Запослена је у ОШ „Свети владика Николај”.

Бојана Јеленковић, рођена у Крушевцу (1990), дипломирала је и одбранила мастер рад на групи Српски језик и књижевност на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. Предавала је српски језик и књижевност у школи у Александровцу и Брусу. Повремено ради као лекторка и коректорка српског језика. Пише поезију и прозу. Учествује на књижевним конкурсима и тако објављује своје песме и приче. Њена прва збирка песама је „Него како“ у издању „Бранковог кола“. Овогодишња је добитница награде „Стражилово“. Незапослена је, живи у Стублу код Александровца.

Александар Јовановић рођен је 21. јула 1985. године у Вршцу. Ради и ствара у Вршцу и Београду. Стекао звање мастер правника на постдипломским студијама права у Београду, где је и дипломирао. Запослен у установама образовања у струци, на радном месту секретара установе/руководиоца сектора. Аутор збирке поезије Пожуда као узбуна 2016.

Пред штампом је његова друга самостална књига поезије „Пљусак по леђима голим”.

Председник је Удружења љубитеља старина „Феликс Милекер” из Вршца, које се бави изучавањем и очувањем завичајног културног наслеђа. Члан Управног одбора Књижевне општине Вршац (КОВ) и члан Управног одбора Историјског архива Бела Црква. У струци члан је Удружења правника Општина Вршац, Бела Црква и Пландиште. Сарадник новинар часописа „Српска реч” из Прага.

Горан Јовановић је филмски критичар, књижевник и есејиста. Члан Удружења филмских критичара и новинара ФИПРЕСЦИ Србија. Аутор пет књига филмских есеја и три романа. За свој критичарски рад вишеструко је награђиван. Добитник награде „Тори Јанковић” за допринос децентрализацији филмске уметности (Фестивал КРАФ, Крагујевац), Октобарске награде Града Пожаревца и „Повеље културе” Културно-просветне заједнице Града Пожаревца. Идејни творац и селектор Фестивала музичког филма (ФЕМУФ).

Ирена Јовановић рођена је у Зајечару 1971. године, где живи и ствара. Дипломирала је у нивоу Мастера на Факултету примењених уметности и дизајна (ФПУД) у Београду, на смеру Дизајна керамике и порцелана. Живи и ради у Зајечару као слободан уметник и поета. Члан је УЛУС-а и УЛУПУДС-а у Београду. Имала је до сада двадесет самосталних изложби: керамичких скулптура, цртежа фигурације и апстракције, колажа и акварела апстрахованих

пејзажа. Учествовала је на пуно групних изложби и у раду многих ликовних колонија. Поезију пише од друге године факултета. Песме су јој објављиване у многим часописима и зборницима у земљи и региону: „Развитак“, „Крајински видокруг“, „Буктиња“, „Бдење“, „Арте-стих“, „Море на длану“, „Неказано“, „Молитва Орфеја из подземља“, „Синђелићеве чегарске ватре“, „Песнички трагови Зајечара“, „Тимочка лира“, „Нова руковет“, „Жилет“ и многим другим. Пише и поезију на енглеском језику, и по конкурсима издавача, Inner Child Press из САД-а јој је објавио књигу поезије на енглеском језику под називом „Let It Be“, која се може набавити преко њиховог сајта и Амазона. Њена поезија на енглеском језику заступљена је у многим међународним часописима и антологијама, штампаним и онлајн. Своју поезију на оба језика поставља на своју фејсбук страницу, а 2014. године оснива Женски поетски клуб „Влат“, који је активан и окупља велики број чланица. Од 2024. оснива огранак у Зајечару „Савеза Књижевника у отаџбини и расејању“ – СКОР, председник је огранка и задужена за Тимочки регион, као и и главни и одговорни уредник свих штампаних издања СКОР-а. У припреми има неколико збирки поезије.

Драгана Јованчевић је рођена у Панчеву. Дипломирала је и магистрирала на Економском факултету у Београду. Пише поезију и кратку прозу. Радове је објављивала у „Рукописима“ и „Улазници“.

Миодраг Ковачевић је мултимедијални уметник, са статусом самосталног уметника, уметнички истраживач и филолог који се, пре свега осталог, 16 година интензивно бави савременом, аутентичном афирмацијом велике српско-италијанске уметнице Милене Павловић Барили (1909-1945), истражујући је као посебну и значајну целину у личном, културолошком и конкретном контексту уметности. Своју перцепцију и нове и аутентичне одговоре у вези са том темом објављује на својој специјализованој интернет страници milenapavlovicbarilli.com коју жели да претвори у страницу која ће се бавити откривањем и истраживањем, али и достојним представљањем у савременом контексту. Године 2010. учествовао је као саговорник и најзначајнији предстваник нове сцене уметника у документарно - играном филму „Милена“ (који је 2011. године обишао фестивале у земљи и региону), ауторке Чарне Радоичић, али и као аутор и извођач прве песме на Миленину поезију „Сагорећемо месец/ Висеgeto la luna“, из италијанског циклуса. Поред тог пројекта, реализовао је серијале перформанаса широм Европе, пре свега у Милениној Италији, у преко 30 градова, али и на манифестацијама и фестивалима у Београду, Пожаревцу и Србији. Свој истраживачки рад на пољу откривања нових сазнања о Милени Павловић Барили траје готово паралелно са његовим уметничким деловањем на ту тему. Досадашња открића везана за дела расутих по свету и непознате делове њене биографије објавио је у књизи „Отривање Милене – Нови фрагменти о Милени Павловић Barilli“. Поред музике на Миленину поезију, стварао је ауторску музику у оквиру акустичарског састава THE INVISIBLES као фронтмен 25 година. У марту 2016. године додељена им је прва међународна

награда у Италији. Миодраг је један је од коаутора професионалне представе „Сан о Милени“, награђиване у земљи и региону, представе која се игра већ 6 година, по мотивима његовог необјављеног текста. Рођен је 28. фебруара 1980. године у Пожаревцу, где је завршио гимназију. Дипломирао је на Филолошком факултету у Београду, на одсеку за јапански језик и књижевност, 2004. године као студент генерације.

Лена Кузмановић рођена је 2008. у Београду, живи у Пожаревцу. Похађа Пожаревачку гимназију. Пише поезију, есеје и прозу. Од основне школе учествује на литерарним конкурсима, као и на такмичењима из српског језика и књижевности. На литерарном конкурс за средњошколце Филозофског факултета у Нишу поводом јубилеја лектората за грчки језик освојила је прво место. Планира да упише српски језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду.

Мариа Лазих Цветковић (1987) рођена у Пожаревцу. Дипломирала на Филолошком факултету Универзитета у Београду на групи за Српску књижевност и језик, а потом одбранила мастер рад из српске књижевности на истом факултету. Добитник је награде на 33. Лимским вечерима поезије, прво место за поезију. Објавила је збирке поезије “Ходочашће” (Прибој : Дом културе „Пиво Караматијевић“ ; Пљевља: Међурепубличка заједница за културно просвјетну дјелатност, 2006), “Неприлагођени / Misfits” (Пожаревац: Књижевна заједница Пожаревац, 2020), “Магнетне висине” (Пожаревац: Књижевна заједница Пожаревац, 2021). Пише и објављује поезију, есејистику и стручне радове у књижевној и научној периодици.

Филип Лукић је библиотекар у Народној библиотеци „Ђура Јакшић” Петровац на Млави. Дипломирао на Филолошком факултету у Београду на катедри за библиотекарство и информатику где завршава и мастер студије. Организовао је радионице за децу ликовног карактера у просторијама библиотеке, снимао забавне снимке везане за промоцију књижевности, а највише је задужен за информатички део библиотечког посла. Редовно организује свирке у Петровцу на Млави као члан Удружења „ПОКА”, док са својим Удружењем грађана „ЗА ПЕЋУ” прави турнире у стоном тенису скоро читаву деценију. Велики љубитељ уметности и писане речи.

Александра Љубисављевић је професор српског језика и књижевности и књижевник из Смедерева. У јулу 2018. године објављује прозни првенац, збирку бајки „Царство Вилинског срца”, као победник Конкурса за најлепшу дељу бајку у организацији Књижевне заједнице „Фрушка гора” из Руме и Издавачке куће „Esotheria” из Београда. Године 2019. Дом културе Ивањица објављује списатељици прву збирку поезије Песма је створила свет, као трећенаграђеној на Конкурсу за најлепшу љубавну песму. Затим, 2021. године објављује збирку прича Човек који није волео кравате. Издавач четврте књиге, друге поетске збирке Кафа са Кафком, јесте Међународни фестивал поезије

Смедеревска песничка јесен, 2022. Збирку сатиричних прича Догодовштине врлог господина Хумора Сатировића објавио је Дом културе Ивањица, пошто је списатељица освојила прву награду на конкурс за најбољу сатиричну причу на *Нушићујади* у Ивањици, 2022. године. Распевани причљиви омнибушчић шеста је Александрина књига, а друга за децу, после првенца са бајкама. Добитник је награде „Смедеревски Орфеј” на *Смедеревској песничкој јесени*, 2020. године, а наредне постаје члан уредничког одбора *Фестивала* и уредник програма *Смедеревски Орфеј*. Добитник је награде Повеља *Наш глас* из Смедерева за 2023. годину за допринос завичајном песништву. Члан је Удружења стваралаца „Град од речи” из Пожареваца. Живи у Смедереву.

Тања Малетић рођена је 2. јула 1999. у Београду. Поред матерњег српског језика, говори енглески, немачки и руски. Бави се медицинским и књижевним превођењем, као и научним радом у области књижевности. Током свог школовања освојила је бројне награде и дипломе на литерарним конкурсима. Више пута је учествовала на фестивалима Лукићеви дани и Пријатељи деце. Неки од њених ранијих радова објављени су у дечјим часописима *Витез* и *Светосавско звонце*. У часопису ученика и професора средњих школа *Огледало* објављене су њене песме *Ода Јесењину* и *Крв у пољу*, која је уједно и награђена. У *Српском књижевном листу* објављена је њена песма *Свећа*.

Тања је 2022. године дипломирала на катедри за германистику Филолошког факултета на Универзитету у Београду. Током студија почиње да објављује своје радове у часопису студената германистике *Шпасовнику*, на сајту *Онлајн поезија*, у песничким зборницима и у часопису за књижевност *Суштина поетике*, у којем су се нашле две њене кратке приче и неколико препева немачке поезије. Исте године уписује и мастер студије, на којима је дипломирала одбраном рада на тему Избор и дидактизација књижевних текстова у уџбеницима немачког и руског језика. Њена прва књига, збирка песама под називом *Песме бдења и сновиђења објављена је у издавачкој кући МедиаСфера* 2022. године. Тим поводом припала јој је част да буде тринаести домаћин подкаста Поезија узвраћа ударац у продукцији Алумнија Филолошког факултета, чији је члан од 2023. Један од троје њених гостију у овој емисији је српски глумац и књижевник Милан Цаци Михаиловић.

Тања је 2023. и 2024. године била финалиста Фестивала поезије младих у Врбасу, 2024. у Србобрану јој је додељена и прва награда Милан Дунђерски за поему од седам поглавља под називом Гавран. Исте године објављена јој је друга збирка поезије под насловом Птице на узглављу. Њена приповетка Ухода била другопласирана на конкурс за награду Милован Глишић (2024) и трећепласирана на конкурс за награду Милутин Ускоковић (2025).

Мирољуб Манојловић рођен је у Жабарима, Горњој Ливадици, 19. јуна 1948. године. Основну школу је завршио у Жабарима, док је Учитељску школу завршио у Пожаревцу. Дипломирао је на Филозофском факултету у Београду, на одсеку Општа и национална историја. По завршетку студија, радио је као

професор у гимназијама у Петровцу на Млави и Баточини. Предавао је историју у Медицинској и Пољопривредној школи у Пожаревцу. Кратко време је радио као библиотекар у Народној библиотеци у Пожаревцу. Био је директор Народног музеја непуне две деценије. Током рада у Народном музеју, магистрирао је и докторирао на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Уређивао је часопис Виминацијум. Аутор је бројних монографија о Пожаревцу и десетина чланака у домаћој периодици. Учествовао је на стручним и научним симпозијумима код нас и у иностранству.

Милош Марјановић је рођен у Београду 1976. године у знаку Рака и години Змаја. Члан Удружења књижевника Србије и Интернационалне културне асоцијације (ИКА), Црна Гора, председник Књижевног клуба „Мала птица“ из Београда и почасни члан Фондације „Такец“ из Битоља, Македонија. Објавио збирке поезије „Трагање за истином“, Књижевни клуб „Мала птица“, Београд, 2018. двокњижје „Девет страна света / Одјецаји“ (са Ненадом Ж. Милошевићем), Удружење независних писаца Србије, 2020, „Јед и мед“, Књижевни клуб „Мала птица“ 2022, Београд, „Нови дан“, Поетикум, Краљево, 2023. „Исповеди“, „Пресинг“, Младеновац, 2024. и „Архивски снимци љубави“, Дом културе „Ивањица“, Ивањица, 2025. Награђиван у Србији, региону и иностранству.

Песме су му заступљене у преко двадесет антологија и зборника („Шумадијске метафоре“, „Гарави сокак“, „Изворник“, „Београд на води“, „Тројица из Градишта“...), објављиване у књижевним часописима („Мала птица“, „Стремљења“, „Помак“, „А Ргіогі“...) и преведене на ромски, италијански, румунски, грчки, руски и македонски језик. Живи и ради у Београду.

Ивана Мартиновић Никодијевић рођена је 1972. године у Пожаревцу. Похађала је ОШ „Вељко Дугошевић“, ОМШ „Стеван Мокрањац“, Пожаревачку гимназију и Педагошку академију у Београду. Учитељица је у ОШ „Краљ Александар I“. Пише од 1989. године.

Злата Матлакова рођена је 1949. у Будмерицама у Словачкој. Живи у Шпачинцима код Трнавe. Члан је Друштва књижевника Словачке. Радилa је као педагог у више школских установа у Трнави. Издала је седам поетских збирки. Аутор је методичких публикација о писању. Испитивала је стваралаштво књига које су писала и илустровала деца. Била је често сарадник на ТВ сценаријима. Њено стваралаштво заступљено је у више словачких и средњоевропских антологија. Дугогодишњи је сарадник међународних конкурса. За педагошку и литерарано стваралаштво добила је Медаљу Св. Гаравда, 2007, а 2018. Награду словачких погледа. Превођена је често на српски језик. У Србији је објављивала у часописима Мајдан и Стиг. Њена поезија је преведена на српски језик и у књизи Светлости сабирања, коју је приредила Ана Дудаш.

Нада Матовић рођена је 27. јануара 1996. године у Беранама. Од 2016. године интензивније се посвећује књижевности, нарочито поезији и прози. Њене песме објављиване су на интернет страници *Public figure*, као и у бројним књижевним часописима и зборницима. Године 2018. објављује своју прву збирку поезије под називом Ода мојој радости, а две године касније и другу – Сунчани живот. Трећа збирка, Између два гласа, излази 2021. године. Године 2022. објављује и четврту збирку На крилима поезије, а 2024. пету Кофер изгубљених ријечи. Студент је Правног факултета у Подгорици.

Душан Мијајловић Адски пише прозу, поезију, приче и песме за децу, хаику поезију, сатиру, књижевне приказе и новинске текстове. На разним књижевним конкурсима до сада је награђиван преко 190 пута, највише за кратку причу и приповетку. Објавио је збирке песама: „Несаницом до истине“, „Једино признајем своје распеће“, „ОЧИГЛЕДНО“ и „Не (о)гуглати“; збирке прича и приповедака: „Калигула на кестеновом листу“, „Трошење сна“, „Трошење страха“, „Трошење (не)моћи“, „Рам за црно-беле слике“ и „Несрођени“; роман: „Братогубље“; збирке хаику поезије и танки: „Крчаг за росу“, „Стварност“ и „Запис у ходу“, неколико жанровских новела и преко 1800 жанровских прича. Заступљен је у „Антологији нишких приповедача“ и још неколико антологија.

Војка Миловановић је професор француског језика. Основне, мастер и докторске студије завршила је на Филолошком факултету у Београду. Предаје француски језик у ОШ „Доситеј Обрадовић“ у Пожаревцу. Поред рада са децом, бави се писањем поезије на српском и на француском језику. Њене песме на француском објављиване су у књижевним часописима на француском језику, а 2007. године добила је и Европску награду за поезију у категорији франкофоних песника у Тионвилу. Своју прву збирку песама *L'orage silencieux* објавила је на француском језику 2015. године у едицији француског издавача „Edilivte“.

Ненад Ж. Милошевић рођен је 15.9.1985. године у Словенији. Професор је српског језика и књижевности у Пожаревачкој гимназији. Поезију и прозу објављује у зборницима, публикацијама и на интернету. На књижевним конкурсима је похваљиван и награђиван. Учествовао је на међународним пројектима (*Poets of today, voices of tomorrow 2023, Dancing histories 2025*)

Објављена дела: романи за децу и младе „Рино Стар и Мордаков сан“ (2005) и „Школомери“ (2024) и збирке песама: „Девет страна света“ (2020), „Сонети свемира“ (2020), „Буквар снoхватица“ (2021) и „Небески дечак“ (2023). Члан је Удружења књижевника Србије. Воли шетње по(д) звездама.

Тања Милутиновић, рођена у Београду, дипломирала је на Филолошком факултету, на Групи за српску књижевност и језик. Добитница је више књижевних награда. Песме, приче и есеје објављује у периодици. Објављена дела: збирка

песама Шетња по собама Књижевно друштво „Свети Сава”, Београд, 2011, збирка песама Ноктурно на таласима, *Дом културе Ивањица*, 2016. и збирка прича *У мрежи*, „Пресинг“ издаваштво, 2022.

Рената Минић рођена је 1973. године у Пожаревцу. Основну школу завршила је у Костолцу, Гимназију у Пожаревцу. Она је дипломирала и мастерирала на Филолошком факултету Универзитета у Београду, на Катедри за библиотекарство и информатику. Запослена је у Народној библиотеци „Илија М. Петровић” у Пожаревцу, од 2000. године. Од фебруара 2016. године врши функцију руководиоца Библиотеке у Костолцу. Своје стручне радове објављивала је у панчевачком *Читалишту*, *Бележници*, *Гласу библиотеке*, *Мајдану*, *Стигу*, *Читаници*, *Библиозони* и *Записима*. Коауторка је стручних монографских публикација Информатичко описмењавање старих лица: приручник за библиотекарe, Костолац: кроз векове и Библиографија часописа Записи – годишњак историјског архива Пожаревац, 2012–2022.

Завршила је школу научног новинарства (MEDIALAB 2018. године и MEDIALAB ADVANCED 2024. године) у оквиру Института за физику у Београду, у сарадњи са порталом „Наука кроз приче”. Председница је Удружења за промоцију културе, традиције и туризма „Од књиге до душе”. Ауторка је и уредница сајтова и блогова.

Драган Митић је за своја литерарна дела писана као проза или поезија, која је почео да објављује тек од 2020. године, добио велики број угледних награда, диплома и похвала у државама целог региона пошто пише и објављује на више језика. Његова бројна литерарна дела која су настала од 2020. до 2024. године су објављена у две самосталне збирке “Моје песме” и “Моје приче”, у издању Нова поетика, Београд 2024, обе као награде на конкурсима Златни храст 2021. и 2022, за помоћ при издавању ауторских књига.

Његова дела су изабрана на међународним конкурсима и објављена у више од триста књига или у познатим књижевним часописима у читавом региону, нашле су место и у више антологија, збирки и зборника, а нека су већ преведена на словеначки, македонски, бугарски, руски, енглески и немачки језик. Неке од стотину награда: ”Милован Видаковић”, “Муса Ђазим Ђатић”, Славистичнега друштва Долењске и Беле Крајине 3 пута, Славистичнега друштва Цеље, “Павле Тончић”, „Стјепко Тежак“, ревије за лепословје, уметност ин дружбена впрашања МЕДМЕТ, “Златно перо”, Љубљана 2022. и Витез поезије 2025, КНС Сарајево више пута, “Златни триптихон најбоље љубавне песме” више пута, Писци и књижевност – Поезија златних стихова, ”Литерарно гигање Шентјакобско је поезија”, ”Младика” из Трста два пута, “Недеља” из Целовца, Терме ”Сновић”.

Александра Мишић професор је српског језика и књижевности. Рођена је 1. јануара 1970. године у Чачку. Завршила је Филолошки факултет у Београду 1993. године на групи Југословенска књижевност са српском књижевношћу. Запослена је у чачанској Гимназији.

Добитник је бројних награда и похвала за поезију и прозу у Србији, Босни и Херцеговини, Хрватској, Републици Српској, Бугарској и Румунији. Поменућемо само неке од награда из 2024. и 2025. године: прва награда на такмичењу „Дани Раче крај Дрине“ у Бајиној Башти, прво место у Сремским Карловцима на „Сремскокарловачким песничким бродовима“, прво место на конкурс Друштва „Запис“ из Горњег Милановца, прво место у Лозници на „Вуковим ластарима“, прва награда Књижевног друштва „Соко“ из Добруна, прво место на литерарном конкурс у Приједору, похвала за поезију на Фестивалу „Украински цвијет“ у Дервенти, награда у Загребу на такмичењу „Писци и књижевност“, трећа награда у Бугарској на Мелничким вечерима поезије, трећа награда у Румунији на Интернационалном фестивалу у Станову, друга награда на конкурс „Слапови Вучјанке“, награда за песму на Фестивалу поезије у Мостару „Жена са књигом“, похвала на такмичењу у Бару „Стара маслина“, трећа награда на конкурс Народно библиотеке у Новој Вароши, награда у Торину на Фестивалу поезије „Гвидо Гоцано“...

Пише критичке приказе и рецензије савремених аутора. Радови су јој објављивани у стручним часописима и многим зборницима поезије и прозе у земљи и иностранству.

До сада је објавила осам књига: збирке поезије: „Моје тишине“ и „Сумраци и зоре“, „Срцевидац“, романе „Новчићи за Харона“ и „Шапачи села Липова“, збирку приповедака „Тајна замка Солотник и друге приче“, књигу есеја и критика „О речима“, роман за тинејџере „Шарена“.

Роман „Шарена“ награђен је на такмичењу Издавачке куће „Klett“ 2024. у оквиру Осмог читалачког маратона и штампала га је ова издавачка кућа.

Песнички рукопис „Срцевидац“ добио је другу награду 2024. на такмичењу за најбољу збирку у Зворнику, Република Српска. Дугогодишњи је ментор у Регионалном центру за таленте у Чачку и њени ученици су освајали републичке награде. Њене четири песме ушле су у Зборник „Панорама нове српске поезије 2025“ на конкурс „Еуромедика“ из Београда. Текстови су јој објављени у „Књижевним новинама“, „Школском часу“, књижевном часопису „Дискурс“ из Опатије и многим другим. Члан је Удружења књижевника Србије.

Маја Мрђеновић (1983, Загреб) дипломирала је на катедри за Општу књижевност и теорију књижевности Филолошког факултета Универзитета у Београду, где је и одбранила и мастер рад, док је звање магистра позоришне продукције стекла на Факултету драмских уметности Цетиње.

Од 2017. године докторанткиња је Докторских научних студија теорије драмских уметности, медија и културе Факултета драмских уметности у Београду. Од 2016. године сарадница је у настави на Факултету за црногорски језик и књижевност на Цетињу, на предметима Светска књижевност реализма и модернизма. Била је стална позоришна критичарка црногорског дневног листа “Побједа” од 2010. до 2016. године. Од 2011. до 2014. године, за време излагања црногорског часописа за позориште, културу и изведбене уметности “Гест”, била је стална сарадница, а у једном периоду и чланица редакције

часописа, у коме је објављивала текстове из области студија позоришта и извођења, позоришне продукције и позоришне културне политике. Редовно објављује текстове из области театрологије и културне политике у неколико црногорских и регионалних часописа. Једна је од оснивачица и уредница електронског часописа Удружења позоришних критичара и театролога Црне Горе “Перипетија.ме”, јединог стручног позоришног часописа у Црној Гори. Ауторка је књиге „Пола порције у пола цијене: Позориште за ђецу и младе у Црној Гори“ (2019). Од 2010. до 2014. године била је уредница Теоријског програма и модераторка разговора о представама Которског фестивала позоришта за ђецу, где је осмишљавала, организовала и модерирала конференције и симпозије на позоришне теме, те водила разговоре о представама са уметницима-учесницима, одраслом и дечјом публиком. Деловала је као медијаторка разговора о представама, селекторка и чланица жирија на неколико позоришних фестивала у Црној Гори и региону, те била учесник и медијатор бројних округлих столова и конференција на позоришне теме. Од 2012. до 2018. године вршила је функцију председнице Извршног одбора АССИТЕЈ центра Црна Гора (Удружење за развој позоришта за децу и младе). Чланица је Удружења позоришних критичара и театролога Црне Горе. Учествовала је на бројним трибинама, симпозијумима, научним скуповима и радионицама из области драмске књижевности, студија позоришта и извођења и позоришне продукције.

Милан Мартинов, рођен је 4.10.1989. године у Панчеву где је завршио основну и средњу школу. По занимању струковни економиста. Члан књижевног клуба „Горњи град“ из Панчева. Поезија коју пише заступљена је у штампањем и електронским издањима зборника и часописа Србије и региона.

Радојка Никић Милиновић рођена је 24. 3. 1974. г. у Ваљево. Дипломирани теолог. Пише поезију, кратку прозу, путописе, записе са путовања. Објављује у књижевним часописима и новинама. Заступљена у зборницима. Учествовала на фестивалима поезије. Награђивана и похваљивана за поезију. Објавила девет књига поезије и једну књигу путописа. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи у Београду.

Јасмина Николић рођена је 3.10.1973. године у Крушевцу. Основну школу је завршила у свом родном селу Гаглову и оближњем селу Паруновцу. Економску школу је завршила у Крушевцу. Живи и ради у Крушевцу.

Неке од њених песама су објављене у збиркама поезије „Стара маслина“, „Љубав нема боље дане“, „Синђелићеве чегарске ватре“, „Између два света“, „Божихни стихозбор“, „Архангелски песнички дани“, „Шраф“, „Кипријанов кладенац“ и у часописима „Сцена Црњански“, „Београдски круг кредом“ и „Хаику, часопис“.

Две песме су објављене и у електронском часопису „Неказано пјева“.

Динко Османчевић (Бањалука, 24.7.1971) пише афоризме, пјесме, приче. Бави се енигматиком. Дугогодишњи колумниста “Независних новина”.

Афоризме и друге сатиричне радове објављивао у свим дневним новинама у Републици Српској и Србији, као и у другим новинама, бројним часописима и књижевним магацинима („Књижевне новине“, Београд, „Књижевни преглед“, Београд, „Суштина поетике“, Глушци, „Књижевно перо“, Ријека, „Неказано“, Бар, „Мост“, Мостар, „Крајина“, Бања Лука, „Нова стварност“, Бања Лука...), као и у жанровским листовима на Западном Балкану и Словачкој. Радови су му читани на радију и телевизији („Караван“, „Зврк“, „Облак у бермудама“...). Заступљен у бх, екс Ју и балканским антологијама афоризама: Панорама крајишког хумора, Побуна мождане масе (БиХ), Ех Ју антологија афоризама и Извајане мисли 4 (југословенске антологије), Балканска антологија афоризама, Бисери балканског афоризма, Ко је ко у афоризму, Бричење на петелот, Балканска антологија еротског афоризма...), као и у неколико десетина (антологијских) збирки афоризама и зборника.

Тамара Пантовић, рођена 30. новембра 2001. године у Крагујевцу, тренутно похађа мастер студије психологије на Филозофском факултету у Београду. Прву збирку поезије објавила је у оквиру едиције Прва књига Матице српске (2023) под називом Путописи из обећане земље, а следећу збирку под називом Дом (2024) објавила је као прву награду на Фестивалу поезије младих у Врбасу. Живи и ради у Београду.

Клаудија Петровић рођена је 17. 6. 2006. у Пожаревцу. Похађала је друштвено-језички смер у Пожаревачкој гимназији. Склона је визуелним уметностима као што су графички дизајн и фотографија, а у слободно време обожава да чита, пише и прави накит.

Миомир Петровић (Београд, 1972), писац, приповедач, драматург, теоретичар уметности. Дипломирао је на Факултету драмских уметности у Београду на Одсеку за драматургију, магистрирао на Одсеку за театрологију на ФДУ у Београду, докторирао на Одсеку за интердисциплинарне студије на Универзитету уметности у Београду. Био је главни драматург позоришта Атеље 212 у Београду (1996–1999), заменик директора драме Народног позоришта у Београду (2001–2002), драматург Народног позоришта у Београду (до 2004). Редовни је професор на предметима Естетика, Теорија савремене уметности и Историја сценских уметности на Институту за уметничку игру у Београду, предмета Creative Writing и Screen Culture на Higher College of Techology (УАЕ) (2019–2021).

Александра Петровић Подколзин, рођена 1975.године, живи и ради у Кучеву. Објављене су јој збирке песама: „У вртлогу“ (Прибој, 1992), „Белешке са краја света“ (Пљевља, 1993), „Кроз призму лудила“ (Пожаревац, 1994), „Књига“ (Пожега, 2009), „Док посматрам звезде“ (Пожега, 2012), „Оса одмара на листу“ (Београд, 2019), „Паукова песма“ (Београд, 2025).

Поезију и прозу објављује у књижевним часописима. Песме су јој преведене на македонски језик. Члан је Удружења књижевника Србије.

Радоје Радосављевић рођен је 1961. године у Обреновцу. Завршио је Факултет политичких наука у Београду. Живи у Мислођину код Обреновца.

Објавио је књиге: *Нешто сасвим лично*, песме (1994), *Мецена са златним штапом*, песме (1995), *Привикавање на Јунга*, песме (1996), *Лавезж за караваном*, сатиричне песме (1998), *Баволов реп*, хумореске (1999), *Провидна соба*, кратке приче (2001), *Упутство за савршен лет*, изабране и нове песме (2003, на DVD-у), *Нестваран живот Николе Тесле*, монодрама (2005), *Гомила душа*, најкраће приче (2009), *Недопричано*, изабране и нове приче (2016), *Бомба у глави*, црна комедија у два чина (2017), *На точковима*, комедија о тужном крају двадесетог века (2018), *Црвена хаљина*, две породичне драме (2019), *Кућа Илића*, драма о нестајању једне уметничке породице (2021), *Преферанс са раскраљем*, драма о краљевској љубави и мржњи (2022), *Потпредседник Републике*, дуодраме (2023), *Стопе, стопала*, хаику (2025), *Галебови*, гротеска о броду „Галеб“ и његовим чудним путницима (2025).

За драме *На точковима* и *Кућа Илића* добио је награду „Слободан Стојановић“ (2017. и 2020).

Члан је Удружења књижевника Србије, Удружења новинара Србије и Удружења драмских писаца Србије.

Мира Ракановић рођена је у Маглају (БиХ). Живи и ради у Вршцу, у Градској управи као дипломирани правник-саветник. Активно се бави писањем од 2017 године. Објавила четири збирке поезије „Разоткривена неосећања“, „Плес с ветровима“, „Данас сам сутра“ и „Пут до наде“. Песме јој преведене на енглески, руски, румунски и македонски. Добитник бројних признања а песме јој објављиване у разним антологијама, зборницима, књижевним листовима и сл.“.

Драгутин Симић Симке (30. 5. 1928 – 5. 11. 1994) студирао је Архитектонски факултет у Београду. Био је љубитељ старог Пожаревца и прави представник духа тога времена. Оставио је огроман број радова у разним техникама. По његовим нацртима сазидани су многи објекти у Пожаревцу. Годинама је сарађивао са Удружењем „Милена Павловић Барили“. Симкетови цртежи старог Пожаревца илустровали су календаре, а женски актови и пејзажи красе зидове знаменитих породица, установа, фирми и кафана у Пожаревцу и широм Србије. Познате су и његове илустрације сталне рубрике „Пожаревац некад и сад“ листа „Реч народа“. Његово ликовно решење за манифестацију „Љубичевске коњичке игре“ користи се преко тридесет година. Своје радове излагао је на бројним самосталним и групним изложбама.

Момчило Спасојевић рођен је у Шњеготини Великој 1947. године. Професор је југословенских књижевности. Радни век провео је у Тешњу, Бањој Луци и Челинцу, радећи и руководећи у просвети и култури. Бави се публицистиком и књижевним стваралаштвом, прикупљањем и објављивањем усменог народног стваралаштва, за шта је недавно добио Вукову награду Културно-просветне заједнице Србије. Данас је пензионер и живи у Челинцу.

Марија Станковић рођена је 1995. године у Београду. Објавила је једну збирку поезије (*Део мене*, Банатски културни центар, 2022; друго издање 2023). Радови су јој објављивани у више електронских и писаних часописа за културу, а песме су јој у оквиру међународних књижевних зборника превеђене на руски и енглески језик. Добитница је неколико награда за поезију и кратку прозу. Повремено води онлајн поетске емисије на енглеском језику у оквиру пројекта *The world of poetry*. Учесница је пројекта Млади долазе при Удружењу књижевника Србије.

Благица Станоеска пише поезију и прозу. Њено име се налази у збиркама поезије и прозе у Северној Македонији, Хрватској, Србији, Босни и Херцеговини, Бугарској, Русији, Индији, Аргентини и Филипинима. Њену прву књигу поезије Светла Милокрвност издао је “Нови Вавилон” Битољ, Северна Македонија.

Зорка Стојановић, рођена је 1963. године у Пожаревцу. Живи у Малом Црнићу и ради у библиотеци „Србољуб Митић“. До сада је објавила 18 књига (поезија, проза, есеји, монографије, библиографије). Неколико година је приређивала зборник „Видовдански цвет, као и едукативни приручник „Осмех деце Сунца“ (за децу са Дауновим синдромом). Заједно са колегиницама приредила је 7 зборника по расписаним конкурсима у оквиру Библиотеке „Србољуб Митић“. Сарадник је недељника „Реч народа“. Пише критике и рецензије. Објављује у књижевним листовима и часописима.

Члан је Удружења књижевне Србије и Удружења новинара Србије. Добитник је бројних награда и признања.

Братислав Тодоровић (Лесковац, 1972) песник, приповедач, романсијер. Објавио је збирке поезије: „Рапсодија младости“ (1995/2025), „Карта живота“ (2006), „Калеидоскоп времена“ (2015), збирку приповедака: “Сан бесане ноћи” (1999/2007), збирке прича „Убиство смисла“ (2004), „Путовање живота“ (2023) и романе: „У сенци времена“ (2002/2025), „Љубав у Лисабону“ (2012), „Разговор с огледалом“ (2020), збирку прича за децу „Чудновато детињство и друге приче“ (2022). Објављивао је у многим часописима, зборницима, порталима, заступљен у лексиконима и антологијама. Добитник је награде „проф. Ненад Радош“ за кратку причу.

Члан је Удружења писаца Лесковац, као и неколико Књижевних клубова у Лесковцу и Београду. Главни и одговорни уредник часописа за књижевност

„Сцена Црњански“ Београд. Био је главни и одговорни уредник часописа за књижевност уметност и културу „ПОМАК“ из Лесковца, као и секретар Књижевног клуба „Глубочица“ из Лесковца. Председник је Књижевног клуба „Иво Андрић“ Земун.

Живи и ствара у Земуну.

Фрањо Франчић (1958) је песник, романописац, драмски писац и писац за децу. Део младости провео је у образовној установи где је научио занат галванизера, али је касније завршио Факултет за социјални рад. Од раних осамдесетих живи као слободни писац у Истри. Његов опус обухвата више од 30 књига. Његово писање тежи представљању стварног живота, отворено и директно говорећи о темама које се обично не изговарају. Ликови у његовим причама обично долазе са маргина друштва, без моћи да одлучују чак ни о себи. У свом раду за младе читаоце бави се одрастањем у неповољном окружењу. Његово писање има и особине веризма и лиризма како би изразило снове усред стварности. Превеђен је на многе језике, посебно на немачки.

Ана Хранисављевић (28. 5. 1988. г. Смедерево), мср порф. српског језика и књижевности и библиотекарка, ради на Дечјем одељењу Народне библиотеке „Илија М. Петровић“ Пожаревац. Председник је и један од оснивача Удружења стваралаца „Град од речи“ и едукаторка у Градићу од речи, одељку који се бави радом са децом и афирмацијом дечјег стваралаштва. Ауторка је збирке песама „Метафизичка глад“. Део је уредништва часописа „Браничево“. Живи и ствара у Пожаревцу.

Светлана Цвијановић по занимању је лекар. Свој посао пожртвовано и са љубављу обавља већ двадесет година. Учествовала је на конкурсима за „Књижевне вертикале“, „Фрида“, „Алхемија“, где су њене приче нашле своје место. Освојила је и прву награду за најдуховитију сатиричну причу *Смрт је једини сигурни посао у Мркоњићу*. Њена прича је објављена у књигама *Лет пролећа*, *Златно перо*, *Књажевац*, *Буди ми пријатељ* (Културни центар Врачар). Добитница је плакете за пето место за причу *Бајрамске радости* (Културно удружење „Муса Тазим Татић“), учествовала је на конкурсима за најкраће приче („Алма“ издавачка кућа), као и на конкурсима за најлепшу љубавну песму „Са Моравице“ (Културни центар Ивањица). Пише и за сајт *kratke-price.net*, на којем су њене приче стекле велику популарност међу читаоцима. Такође пише за *The Writers Wave* и *The Poetic Gold Flame Ink Society*. Пише колумне и вести за *Без.Цензуре*. Живи и ради у Сремској Митровици, где је и рођена 1976. године.

Марија Челебиева рођена је 3. маја 1984 године у Струмици, Република Северна Македонија. Основну школу завршила је у ООУ „Видоје Подгорец“ Струмица, а средње образовање наставила у ДСУ „Јане Сандански“ Струмица. Основне студије завршила је на Филолошком факултету „Блаже Конески“ у Скопљу, на Катедри за македонску књижевност и јужнословенске књижевности, чиме је стекла диплому професора македонске књижевности и јужнословенских књижевности.

Од 2012. године ради као предметни наставник македонског језика у основној школи „Маршал Тито“ у Струмици, Република Северна Македонија.

Објавила је 4 књиге: „Миа“, „Мозаик“, „У свету књига“, „Мај“.

Јелена Шарковић рођена је 1999. у Сремској Митровици. Завршила је основне студије драматургије на Факултету драмских уметности у Београду. Бави се писањем кратких прича које су објављене на интернет порталима Eckerthmann, Нигдине, Задње Поље и у штампаној форми, између осталог Путовање кроз језеро у „Студентским причама 2023“ (Службени гласник, 2024). Објавила је збирку поезије „Дете прашњавих путева“ у издању издавачке куће Пресинг 2023. године. Песме су јој заступљене у зборницима поезије и часописима за културу од којих су неки: Сребрни вијенац, Изворник 14 и *Staggiornale*. Песме су јој преведене на енглески, немачки и италијански.

Јелена Чобић Станисављевић, рођена је 1981. године у Пожаревцу. Дипломирала је Општу књижевност са теоријом књижевности на Филолошком факултету Универзитета у Београду, стекавши звање дипломираног филолога. Професионалну каријеру започела је као професор српског језика и књижевности у основним и средњим школама у Пожаревцу.

Запослена је у Народној библиотеци „Илија М. Петровић“ у Пожаревцу. Члан је Удружења „Пријатељи деце Пожаревац“ и уредница часописа „Браничево“. Као сарадник учествује у бројним пројектима из области културе и образовања. Поред професионалног ангажмана, бави се сликањем и писањем.

Зоран Шкиљевић (Београд, 1962), романиста и приповедач. Објављени романи:

Врата подземних вода (Пресинг, 2015, 2016), *Нојева барка* (Пресинг, 2017), *До обала Гое* (Пресинг, 2018), *Еротоман* (Пресинг, 2020).

Збирке прича: *Нарепинг* (Свен, 2014), *О љубави и још којечему* (Пресинг, 2016), *У свом свету* (Либерланд, 2021).

Забавиште
Аутор: Драгутин Симић

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

82+3

БРАНИЧЕВО : часопис за књижевност, културу и
уметност / уредник Јелена Чобић Станисављевић. -

Год. 1, бр. 1 (1955)- .

- Пожаревац : Народна библиотека „Илија М. Петровић”, 1955-
(Пожаревац : Компромис Дизајн). - 24 cm

Годишње.

ISSN 0006-9140 = Браничево
COBISS.SR-ID 7978498

ISSN 0006-9140